

SEITOV READINGS

**СБОРНИК МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
«АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ»,
ПОСВЯЩЕННОЙ ПАМЯТИ ПРОКУРОРА
КАЗАХСКОЙ ССР УТЕГЕНА СЕИТОВИЧА СЕИТОВА**

**ТОМ II,
(секции 6-8)**

2022

СБОРНИК

**МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
«АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ», ПОСВЯЩЕННОЙ ПАМЯТИ ПРОКУРОРА
КАЗАХСКОЙ ССР УТЕГЕНА СЕИТОВИЧА СЕИТОВА**

**International
Scientific
Conference**

**ТОМ II,
(секции 6-8)**

**Косшы,
(4 ноября 2022 года)**

Под общей редакцией проректора – директора Межведомственного научно-исследовательского института Академии правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан Г.К. Шушиковой

Сборник статей по материалам Международной научно-практической конференции «Актуальные вопросы правоохранительной деятельности», посвященной памяти прокурора Казахской ССР Утегена Сеитовича Сеитова / Косшы: Академия правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан, 2022. – 339.

ISSN 2709-4421

В сборнике собраны материалы выступлений по вопросам общеправовых принципов уголовного процесса, института финансовых расследований, института частных судебных исполнителей, правового статуса прокурора, личности преступника, профилактики подростковой преступности, сервисной модели обеспечения общественной безопасности, социальной реинтеграции лиц, освобождаемых из мест лишения свободы.

Сборник может быть полезен для практических работников органов уголовного преследования и суда, адвокатов, научно-педагогических кадров, а также обучающихся по правовому профилю и всем тем, кто интересуется современным развитием права.

Материалы публикуются в авторской редакции

Настоящее издание может свободно и без получения особого разрешения правообладателя распространяться в электронном виде при условии, что копирование и/или распространение не преследует целей извлечения прибыли, сохраняется указание имен авторов и правообладателя и не модифицируется, включая конвертацию в другие форматы файлов, оригинальная электронная версия издания, которую можно загрузить с сайта.

Контакты:

Акмолинская область, г. Косшы, ул. Республики, строение 94, Академия правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан

тел.: +7(71651) 68-169, 68-170

e-mail: apo-kanc@prokuror.kz, www.academy-gp.kz

© Академия правоохранительных органов

ОРГАНИЗАТОРЫ: Академия правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан совместно с Офисом программ ОБСЕ в городе Астана, на базе Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева.

УЧАСТНИКИ: Ученые-юристы, зарубежные эксперты, сотрудники правоохранительных и государственных органов, неправительственных организаций.

СОДЕРЖАНИЕ

СЕКЦИЯ №6 «ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ МЕСТНОЙ ПОЛИЦЕЙСКОЙ СЛУЖБЫ ПО ПРОФИЛАКТИКЕ ПОДРОСТКОВОЙ ПРЕСТУПНОСТИ: ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОЙ РЕГЛАМЕНТАЦИИ И ПРАВОПРИМЕНЕНИЯ»	11
Жаксылыкова Н.Б., «Профилактика насильственных действий сексуального характера в отношении несовершеннолетних»	11
Ибраймов Б.К., «Организация обучения сотрудников сводных отрядов полиции, привлекаемых для обеспечения крупномасштабных массовых мероприятий в регионах Республики Казахстан»	17
Сарбаев С.С. Исибаева Е.И., «Құқық қорғау органдарын жаңғыртудың өзекті мәселелерінің бірі - «полицияның сервистік моделі» жағдайында құқық қорғау органдарының басқа дақоғамдық ұйымдармен өзара іс-қимылы»	24
Исмаилов Ғ.М. Көлбаев С.Б., «ІІО жедел-ізвестіру қызметін оқытуды материалдық-техникалық қамтамасыз етуді жетілдіру туралы»	30
Казжанова А.Б., «К вопросу о криминалистической характеристике преступлений сексуального характера, совершенных в отношении несовершеннолетних»	35
Калкенова Н.Н. Бекбосынов Қ.М., «Сотқа дейінгі тергеп тексеру кезінде келтірілген зиянды өтеу мәселелері»	39
Косжанов Т.А. Кульбаев С.Б., «Особенности выявления и предупреждения преступлений среди несовершеннолетних подразделениями ОВД»	44
Қуатбек Г.К., «Кәмелетке толмағандардың қылмыстарының алдын- алу мәселелері»	50

Кумакбаева М.С., «Особенности уголовной ответственности несовершеннолетних»	54
Лубягин М.С., «К вопросу о следственной группе в уголовном судопроизводстве: на основе анализа уголовно-процессуального законодательства Российской Федерации и Республики Казахстан»	59
Минайдаров С.М., «Возбуждение уголовного дела по уголовно-процессуальному законодательству Российской Федерации и начала досудебного расследования в Республике Казахстан (сравнительно-правовой анализ)»	67
Сагынтаева А.А., «Защита прав и законных интересов несовершеннолетних в Республике Казахстан»	71
Сапаргалиев Ж.Н. Дюсубалиев М.М., «Экономикалық қылмыстарды анықтау кезінде жедел-ізвестіру қызметі субъектілерінің ақпаратты кешенді бағалау әдістері мен модельдері»	74
Сарбаев С.С., «Құқық қорғау органдарын жаңғыртудың өзекті мәселелерінің бірі - «полицияның сервистік моделі» жағдайында құқық қорғау органдарының басқа да қоғамдық ұйымдармен өзара іс-қимылы»	80
Саттарова А.Ф., «Психолого-криминологическая характеристика личности преступника, посягающего на половую неприкосновенность несовершеннолетних»	86
Саханова Н.Т. Жұматаев А., «Отбасына және кәмелетке толмағандарға қарсы қылмыстардың объективтік белгілері»	92
Тайшыбаева А.С., «Участие защитника при допросе несовершеннолетнего свидетеля, имеющего право на защиту»	97
Токпанбетова Г.Н.,	100

«Кәмелетке толмағандардың қылмыстарының жасалу шарттары»	
Туребеков Е.Е., «ІІО қызметкерлерімен бұқаралық іс-шараларды өткізу кезінде қоғамдық тәртіпті сақтау қажеттілігі туралы шешім қабылдаудың құқықтық негіздері»	104
Тусупбеков Қ.Р. Исмаилов Ғ.М., «Жедел бөліністердің басқа бөлімдермен өзара байланыстары»	111
Туткушев А.Е. Абенов Е.А. Бекбосынов Қ.М., «Қазақстан Республикасының заңнамасында адам және азамат құқықтары мен бостандықтары институтының дамуы»	114
СЕКЦИЯ №7 «СЕРВИСНАЯ МОДЕЛЬ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА»	120
Сулейменов Т.Е., «Сервисная модель обеспечения общественной безопасности: теория и практика»	120
Килимник Е.В., «Идеологическая безопасность России»	126
Таранова А.Е. Абдулманова И.В., «Философско-антропологические основания сервисной модели полиции: проблемы формирования и совершенствования кадрового потенциала»	133
Комлев Ю.Ю., «Полиция: в поисках на пути к социально ориентированной, сервисной модели социального контроля»	137
Лаврушко Е.А. Смагулов А.А., «Создание эффективной системы государственного управления как ключевой аспект развития правового государства»	140
Грошев С.Н. Шелегов Ю.В., «Общественная безопасность: теоретико-правовой анализ»	145

Кубанова Н.Б., «Ішкі істер органын реформалауда және сервистік полиция моделінде цифровизацияның дамуы»	150
Әбілова А.С., «Ішкі істер органдарының халыққа қызмет көрсету, азаматтардың құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін қамтамасыз етудегі өзара іс-қимылдың сервистік әдіс-тәсілдерін енгізу мәселелері»	155
Жігітова Р.Н., «Сервистік полиция –халыққа сапалы қызмет көрсету»	158
Уалиева А.М., «Актуальные проблемы правового регулирования социального предпринимательства в Республике Казахстан»	161
Баймагамбетова А.Д. Жакиева А.Б., «Применение инфокоммуникационных Систем и технологий в деятельности органов внутренних дел и перспективы их развития»	167
Салауатқызы Қ., «Сервистік полиция – қоғам қауіпсіздігінің кепілі»	172
Першеев А.С., «Әкімшілік әділет жүйесін жетілдіру жолдары»	179
Савицкая О.С., «О реализации проекта по сервисно-ориентированным подходам в обеспечении безопасности на южной части города Костанай»	184
Ибраимова Н.И. Сидашева Ж.Е., «Некоторые вопросы применения системы оценок в деятельности полиции при сервисной модели»	189
Жаманов А.Б., «Төтенше жағдайларда қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету қызметі кезінде полиция қызметкерлерінің жеке қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселесінде қызметтік полицияның жаңа тәсілдері»	195
Аманғали С.М., «Сервистік қызмет көрсетудің құқықтық мәселелері»	201
Пестов Р.А., Коренюгин В.В.,	205

«Сервисная модель обеспечения общественной безопасности: теория и практика»	
Алдияров Е.Т., «Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында жол жүру ережелерін оқытудың маңыздылығы»	212
Мырзабаева Д.Р., «Значимость изучения правил дорожного движения в дошкольных организациях Республики Казахстан»	215
Кузьмина Г.А., «Проблема изучения психологической безопасности с позиции философских основ концепции общей безопасности в современных реалиях»	218
Куатова А.А., Амре М.Ш., «Мемлекеттің негізгі функциясы ретінде қауіпсіздікті қамтамасыз ету»	223
Вяткин А.Н., «О возможности применения в сфере экологической безопасности концепции сервисной модели: развивая практический опыт Республики Казахстан»	227
Отепова Г.М., «Общественная безопасность как гарант политической стабильности»	231
Касымкулова Л.Т., «Обучение работе со сканирующим оборудованием и анализу изображений рентгеновских устройств при пограничном и таможенном контроле»	237
Думов Н.А., «Қоғамдық тәртіпті және жол қозғалысы қауіпсіздігінің қамтамасыз ету бойынша учаскілік полиция инспекторының сервистік тәсілдерді қолдану саласындағы қызметтің құқықтық негіздері»	245
Бөбекбай Б.Е., «Пандемия жағдайында цифрлық технологияларды пайдалана отырып, Ішкі істер органдарындағы психологиялық жұмыстың барысы мен нәтижелері туралы»	250

Сулейменов Т.Е., Длимов А.А., «О реализации проекта по сервисно-ориентированным подходам в обеспечении безопасности» (на примере пилотного проекта в г.Актобе)	254
Гоман О.С., «Организация контроля качества предоставления государственных услуг в сфере оборота оружия в Российской Федерации»	262
Сахарбай А., «Қылмыстық іс жүргізудегі ақшалай өндіріп алуды қолданудың кейбір проблемалары»	268
Губайдуллин Ж.Ж., «Основные пути достижения шаговой доступности населения к правоохранительным услугам»	272
Сахарбай А. Саханова Н.Т., «Қылмыстық іс жүргізудегі ақшалай өндіріп алуды қысқаша зерделеу»	277
СЕКЦИЯ №8 «ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ СОЦИАЛЬНОЙ РЕИНТЕГРАЦИИ ЛИЦ, ОСВОБОЖДАЕМЫХ ИЗ МЕСТ ЛИШЕНИЯ СВОБОДЫ»	284
Мухаметкалиев Н.Ж., «Институт социальной реинтеграция лиц, освобождаемых из мест лишения свободы в казахстане»	284
Молдашева А.Б. Мухамеджан Е.Е., «Теоретические основы определения концепции системы подготовки лиц, освобождаемых из мест лишения свободы»	289
Тулкинбаев Н.А., «Межведомственное взаимодействие по вопросам социальной реинтеграции осужденных за преступления экстремистской и террористической направленности в Казахстане»	293
Конвисарь А.А., «Особенности исполнения наказания в виде лишения свободы в отношении несовершеннолетних осужденных и некоторые вопросы их ресоциализации»	299

Сагандыков М.Ж., «Исторический опыт реинтеграции лиц, освобождаемых из пенитенциарных учреждений»	304
Исергепова А.К., «Современное состояние социальной реинтеграции осужденных к лишению свободы в Республике Казахстан»	310
Алимпиев А.А., «О совершенствовании института оказания социально- правовой помощи лицам, в отношении которых применяется пробация»	315
Абенов Д.Е., «Проблемы ресоциализации осужденных за экстремистские и террористические преступления»	323
Ерисковский С.Ю., «Профессиональное образование в местах лишения свободы как средство ресоциализации осужденных и их социальной адаптации после освобождения»	327
Карымсакова Д.Т., «Особенности социального статуса субъектов института отсрочки отбывания наказания в Казахстане»	330
РЕКОМЕНДАЦИИ	335

«ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ МЕСТНОЙ ПОЛИЦЕЙСКОЙ СЛУЖБЫ ПО ПРОФИЛАКТИКЕ ПОДРОСТКОВОЙ ПРЕСТУПНОСТИ: ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОЙ РЕГЛАМЕНТАЦИИ И ПРАВОПРИМЕНЕНИЯ»

**ЖАКСЫЛЫКОВА
НАРГИЗА БОЛАТБЕКОВНА**

научный сотрудник Научно-исследовательского института Карагандинской академии МВД Республики Казахстан имени Б. Бейсенова Республики Казахстан

ПРОФИЛАКТИКА НАСИЛЬСТВЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ СЕКСУАЛЬНОГО ХАРАКТЕРА В ОТНОШЕНИИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Основным документом, защищающим права детей, является «Конвенция ООН о правах ребенка» (принята резолюцией 44/25 Генеральной Ассамблеи ООН от 20 ноября 1989 года). Положения Конвенции сводятся к четырем основным требованиям, которые должны обеспечить права детей: выживание, развитие, защита и обеспечение активного участия в жизни общества. В основу содержания деятельности по социально-правовой защите детей от жестокого обращения могут быть положены следующие положения Конвенции по защите прав – детей:

- право ребенка на уровень жизни, необходимый для гармоничного развития (ст.ст. 6, 17, 27-31);
- ответственность родителей, лиц их заменяющих за обеспечение условий жизни, необходимых для развития ребенка (ст.ст. 3, 5, 18, 26);
- право ребенка на защиту от всех форм насилия (ст.ст. 16, 19, 32-37).¹

Половая свобода и половая неприкосновенность являются составной частью конституционно-правового статуса личности и гарантируются Конституцией Республики Казахстан. Половые преступления в отношении лиц, не достигших совершеннолетнего возраста, являются одними из самых опасных проявлений сексуального посягательства, направленную на наиболее уязвимую часть общества и

¹ https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/childcon.shtml

представляют собой серьезную угрозу для нравственного, физического и психического развития несовершеннолетних, малолетних. Предупреждение этих негативных явлений является главной и приоритетной задачей для казахстанского социума.

Безусловно, на современном этапе развития человеческого общества не может идти речи о полной ликвидации преступности, равно как и факторов, ее порождающих. Однако целенаправленные меры, предпринимаемые государством и обществом, могут значительно сократить число совершаемых преступлений, уменьшить влияние детерминант преступности.

Согласно Закона Республики Казахстан от 29 апреля 2010 года №271-IV «О профилактике правонарушений» (далее - Закон), профилактика правонарушений – это комплекс правовых, экономических, социальных и организационных мер, осуществляемых субъектами профилактики правонарушений, направленных на сохранение и укрепление правопорядка путем выявления, изучения, устранения причин и условий, способствующих совершению правонарушений.

В данном нормативном правовом акте перечислены субъекты профилактики правонарушений, к которым, если учитывать специфику рассматриваемой темы, относятся: местные представительные и исполнительные органы, органы внутренних дел, органы прокуратуры, уполномоченные органы в области образования, здравоохранения, социальной защиты населения, средств массовой информации и граждане и организации. То есть, как мы видим из норм Закона, к профилактике преступности имеют отношения абсолютно все государственные органы, неправительственные организации и граждане Республики Казахстан. Решение проблемы совершения насильственных половых преступлений в отношении несовершеннолетних возможно при взаимодействии ведомств всех ветвей власти с правозащитными и иными общественными организациями и гражданами.

Прежде чем предложить комплекс мер профилактики насильственных половых преступлений в отношении несовершеннолетних, малолетних, необходимо перечислить основные детерминанты совершения рассматриваемых преступлений.

К числу основных детерминант сексуальных преступлений совершенных в отношении лиц, не достигших совершеннолетия, следует отнести:

-духовный кризис семьи, алкоголизм и наркомания обоих родителей или одного из них;

-негативное влияние средств массовой информации, различных ресурсов сети Интернет и т.д. на формирующееся сознание и поведение подростков, снижению их нравственного, физического духовного, культурного и психического развития;

- ослабление моральных устоев и принципов в обществе, общее размывание границ нравственности;

- правовая безграмотность подростков и взрослых об интимных запретах, существующих в обществе;

- недостатки в организации досуга, изъяны в деятельности образовательных, культурных и воспитательных учреждений;

- пробелы правового регулирования, допустимость совершения развратных действий в отношении несовершеннолетних.

Главной причиной совершения преступлений посягающих на половую неприкосновенность несовершеннолетних, малолетних, является отстраненность, незаинтересованность родителей либо лиц, их заменяющих в воспитании детей. Пассивная позиция родителей, их невмешательство в дела подростков чреват тем, что дети закрываются от них, не посвящают их в личные, в том числе интимные стороны своей жизни. Часто родители стараются вытеснить из своего сознания очевидные вещи, «не замечают» происходящего.

Причем наиболее уязвимы по отношению к сексуальным преступлениям дети, не имеющие определенного места жительства, проживающие в социально-неблагополучных условиях, беспризорные, безнадзорные. Эти дети продолжают вовлекаться в систематическое употребление спиртных напитков, наркотических средств, психотропных веществ, проституцию и преступную деятельность.

Все это стало возможным, потому что органы власти не реагируют должным образом, на положение детей, оказавшихся в тяжелой жизненной ситуации, многие меры по противодействию преступлениям против несовершеннолетних носят декларированный характер, и реализуются зачастую формально.

Не маловажным фактором в механизме совершения преступлений, в том числе сексуальных, криминальное влияние алкоголизма и наркомании представляется очевидным. Часто жертвами насильственных и ненасильственных половых сношений и иных действий развратного или сексуального характера становятся дети, подростки, живущие в семьях, где оба родителя или один из них злоупотребляют алкоголем, вне медицинских целей принимают наркотические средства, психотропные вещества.

Алкоголизм и наркомания дезориентируют психологические процессы возбуждения и торможения, негативно влияют на умственную деятельность человека, его мироощущение. В результате меняется не только общественные, но межличностные отношения.

К детерминантам рассматриваемых видов преступлений следует отнести и негативное влияние отдельных средств массовой информации, различных ресурсов сети Интернет и т. д. Сегодня предоставляемая этими средствами информации сведения сексуального и порнографического характера отрицательно сказывается на формирующееся сознание и поведение подростков, убеждая не

только их, но и взрослых в допустимости сексуальных, аморальных действий. Ими культивируются ценности, стереотипы и нормы криминальной среды, насилия, сексуальной распушенности.

На ресурсах русскоязычного сегмента сети Интернет, количество сайтов с детской порнографией увеличилось почти на треть, а количество интернет-материалов с детской порнографией увеличилось в 25 раз. По оценкам независимых экспертов, число подобных ресурсов достигло уже более 300 млн веб-страниц. Средняя посещаемость одного сайта составляет около 30 тысяч человек в месяц.² Причем, несмотря на то, что МВД Республики Казахстан заблокировало порядка 28 тысяч сайтов, пропагандирующих сексуальную эксплуатацию и детскую порнографию, Казахстан продолжает занимать второе место по количеству детской порнографии после Вьетнама.

Немаловажной причиной совершения исследуемых деяний является недостатки в организации досуга, изъяны в деятельности образовательных, культурных и воспитательных учреждений. Обычно после занятий и в период каникул дети предоставлены сами себе. Педагоги в учебных заведениях в основном осуществляют контроль только за успеваемостью учеников и мало заботятся о воспитании у них высоких нравственных и культурных качеств. Кроме того, абсолютно не уделяется внимание половому воспитанию детей. Большинство несовершеннолетних получают информацию об интимных отношениях от сверстников или взрослых лиц, которые могут быть заинтересованы во вступлении в половую связь с ними.

Последствиями допустимости действий развращающих несовершеннолетних является одной из важных причин того, что дети уже в подростковом возрасте ведут циничные беседы на сексуальные темы, испытывают потребность в удовлетворении половой похоти, вступают в половые связи, заболевают и передают половым путем венерические и другие заболевания. В раннем возрасте беременеют, из-за боязни родителей совершают аборты, выбрасывают или подкидывают новорожденных и т. д.

Это все больше ведет к нравственной деградации и сексуальной распушенности современной казахстанской молодежи и требует от органов законодательной власти адекватного правового реагирования.

С учетом представленных детерминант преступлений посягающих на половую неприкосновенность лиц, не достигших совершеннолетнего возраста, считаем, возможным предложить следующие меры и рекомендации направленные на их предупреждение:

- на постоянной основе проводить мероприятия направленные на усиление семейных ценностей и традиций;
- ориентировать государственную семейную политику к нетерпимости и неприятия обществом однополых связей и браков;

² Количество сайтов с детской порнографией достигло 300 миллионов // <https://ria.ru/incidents/20090127/160209373.html>

– местным исполнительным органам организовать работу в организациях образования (детских садах, школах, ВУЗах) по работе центров поддержки и социальной помощи социально-неблагополучным семьям;

– организовать информационно-просветительскую работу по укреплению статуса семьи, профилактике семейного насилия, жестокости;

– усилить работу социальных служб по оказанию психологической поддержки родителям состоящих на учете, как неблагополучная семья;

– ориентировать работу служб психологической помощи, – как на потерпевших, так и на лиц, склонных к совершению половых преступлений;

– внедрить в образовательную программу начальных, средних и высших учебных заведений занятия по виктимологической профилактике сексуальных преступлений.

Большим криминогенным и антикриминогенным потенциалом обладают средства массовой информации. В этой связи, средствам массовой информации необходимо:

– обеспечить недопущение использования в трансляции образов несовершеннолетних с сексуальным подтекстом;

– на постоянной основе совместно со специальными субъектами профилактики проводить мониторинг ресурсов сети Интернет по выявлению, распространению и блокировке контента содержащих порнографические материалы, в том числе с участием несовершеннолетних;

– создать на казахстанском сегменте сети Интернет атмосферу нетерпимости присутствия в сети Интернет элементов насилия, жестокости, детской порнографии;

– проработать вопрос о запуске «горячих линий» по противодействию противоправным ресурсам в сети Интернет, обеспечить необходимыми материально-техническими средствами.

Правоохранительным органам:

– усилить административную ответственность лиц, посещающих, распространяющих материалы порнографического содержания, материалы с элементами насилия и жестокости;

– взять на учет лиц, посещающих сайты, Интернет-магазины с порнографическим содержанием.

В целях преодоления правовой безграмотности населения, в том числе связанных с запретами сексуального характера считаем необходимым государственным и местным исполнительным органам:

– внедрить в образовательную программу начальных, средних и высших учебных заведений систему правового воспитания подрастающего поколения (занятия проводить с представителями правоохранительных органов);

– активизировать правовую пропаганду через средства массовой информации (с привлечением ученых-юристов, сотрудников правоохранительных органов, судей, адвокатов);

– не допускать, чтобы граждане спокойно игнорировали не только нормы закона, но и нравственные, моральные правила поведения и воспитания.

В рамках специальной криминологической профилактики правоохранительным органам необходимо:

– проводить ознакомительно-разъяснительные и воспитательные беседы в социально-неблагополучных семьях, в семьях, где один из родителей злоупотребляет алкоголем, принимает наркотические средства, психотропные вещества, информировать их об ответственности за совершение сексуальных посягательств в отношении лиц, не достигших совершеннолетнего возраста;

– совместно с органами здравоохранения и психологических служб проводить работу по выявлению лиц, страдающих расстройствами сексуального предпочтения, проводить с последними индивидуально-профилактические беседы, оказывать моральную и психологическую помощь;

– организовывать встречи и беседы с несовершеннолетними и их родителями для проведения виктимологической профилактики. Такую профилактику необходимо проводить с несовершеннолетними из социально-неблагополучных семей, безнадзорными, беспризорными употребляющими алкоголь, принимающими наркотические средства, психотропные вещества;

– совместно с организациями образования проводить разъяснительную работу о правилах поведения с незнакомыми людьми на улицах, в других общественных местах, указывать на недопустимые отношения, которые могут привести к действиям сексуального характера;

обращать повышенное внимание, вести учет и осуществлять контроль за:

а) лицами, совершавшими в детстве или в раннем подростковом возрасте «сексуальные проступки»;

б) лицами с аномалиями психики и педагогически запущенными детьми;

в) лицами с проявлениями гиперсексуальности, склонных к перверсным действиям;

г) лицами, совершавшими попытки самоубийства по сексуальным мотивам;

д) лицами, склонными к насильственным действиям, обнаруживающим некоторые сексуальные черты;

е) лицами, привлекавшимися к ответственности за правонарушения сексуального характера.³

Список использованной литературы:

1. [Электронный ресурс] – режим доступа: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/childcon.shtml
2. [Электронный ресурс] – режим доступа: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z100000271_/z100271.htm
3. Количество сайтов с детской порнографией достигло 300 миллионов. [Электронный ресурс] – режим доступа: <https://ria.ru/incidents/20090127/160209373.html>
4. За детскую порнографию в Казахстане закрыли 28 тысяч сайтов. [Электронный ресурс] – режим доступа: <https://tengrinews.kz>
5. Казахстан занимает второе место по количеству детской порнографии [Электронный ресурс] – режим доступа: https://total.kz/ru/news/biznes/kazahstan_zanimal_vtoroe_mesto_po_kolichestvu_detskoj_pornografii
6. 117. Островецкая, Ю.А. Ненасильственные сексуальные посягательства в отношении несовершеннолетних: уголовно-правовой и криминологический аспекты: дис. ... канд. юрид. наук./ Ю.А. Островецкая Екатеринбург, 2017.-С. 215 с.
7. Догадина, М.А. Сексуальное насилие над детьми. Выявление, профилактика, реабилитация потерпевших М.А. Догадина, Л.О. Пережогин // Вопр. ювенальной юстиции.-2008.-№4.

³ Догадина М.А., Пережогин Л.О. Сексуальное насилие над детьми. Выявление, профилактика, реабилитация потерпевших // Вопр. ювенальной юстиции. 2008 № 4.

ИБРАЙМОВ БОЛАТБЕК КУАНАЛЫУЛЫ,

**старший преподаватель кафедры
тактико-специальной подготовки
Актюбинского юридического института
МВД Республики Казахстан имени
М. Букенбаева**

ОРГАНИЗАЦИЯ ОБУЧЕНИЯ СОТРУДНИКОВ СВОДНЫХ ОТРЯДОВ ПОЛИЦИИ, ПРИВЛЕКАЕМЫХ ДЛЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КРУПНОМАСШТАБНЫХ МАССОВЫХ МЕРОПРИЯТИЙ В РЕГИОНАХ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

На современном этапе развития нашего государства, достаточно часто проводятся официальные различного рода массовые, культовые или крупномасштабные мероприятия. В основном спортивные состязания, или такие как, встречи глав государства, политические либо экономические форумы и другие массовые культурные мероприятия, фестивали или народные гуляния.

Указанные мероприятия, по своей специфике, характеризуются большой численностью граждан, как со стороны казахстанских и зарубежных средств массовой информации, мировой общественности, так и граждан Республики Казахстан, граждан иностранных государств [2].

На правоохранительные органы Республики Казахстан ложится одна из главных ключевых ролей по охране общественного порядка и обеспечения безопасности мирных граждан, оказания необходимого конструктивного содействия, помощи их организаторам. Именно на них в значительной степени ложится ответственность в ходе организации и проведения, официальных крупно масштабных культовых мероприятий.

На современном этапе, в сложившихся условиях представляет собой одну из самых широкомасштабных специальных профессиональных операций, по обеспечению охраны общественного порядка и обеспечения безопасности граждан, в деятельность правоохранительных органов Республики Казахстан [2].

При проведении крупномасштабных культурно массовых мероприятий предполагает решение правоохранительные органы Республики Казахстана в целях обеспечения охраны общественного порядка и обеспечения безопасности мирных граждан решают целый комплекс задач:

- предупреждение, выявление и пресечение административных и иных правонарушений предусмотренных законом Республики Казахстан;

- слаженное, и четкое взаимодействие с различными подразделениями правоохранительных служб по охране общественного порядка и обеспечения безопасности мирных граждан;

- соблюдение и обеспечение установленных правил поведения зрителями, участниками и организаторами мероприятия;

- в случае противоправных действий, несчастных случаях, оказание медицинской или иной помощи пострадавшим, а также лицам, находящимся в беспомощном либо ином состоянии, опасном для их жизни и здоровья;

- своевременное реагирование на попытки совершения различного рода нарушениями установленного порядка [3].

В укреплении дисциплины и законности, поддержание психологического благоприятного социального, стабильного климата в служебных коллективах крайне важен комплекс специальных мероприятий по организации работы с личным составом правоохранительных служб, в том числе подготовка сводных отрядов, направленных на обеспечение соблюдения требований законодательства.

К выполнению действий в непредвиденных экстремальных условиях приобрела особую значимость психологическая специальная тактическая подготовка сотрудников правоохранительных служб.

Степень сформированности психологической устойчивости сотрудников к непредвиденным экстремальным ситуациям, развитие профессионально важных психологических качеств, существующая практика профессиональной подготовки личного состава правоохранительных служб и сводных отрядов являются необходимым условием эффективности специальной тактической профессиональной деятельности и одним из слагаемых успешного выполнения служебных боевых задач [4].

Практический опыт показывает что, при организации или проведении мероприятий, у недоброжелателей всегда будет соблазн навредить репутации нашей страны.

Во избежании угроз, совершения террористических актов, психологических провокаций сотрудниками правоохранительных служб, на этапе подготовки и проведения культурно-массовых мероприятий, осуществляются на охраняемых объектах специальные, досмотровые, поисковые мероприятия, с помощью современных айти-технологий.

В связи с этим ложится огромная ответственность за выполнение служебных и боевых задач на сотрудников правоохранительных органов, обеспечивающих охрану общественного порядка и безопасности мирных граждан.

Выше указанные задачи, могут четко и грамотно выполнить только профессиональные специалисты, обладающие высокой стрессоустойчивостью, хорошо подготовленные и профессионально обученные сотрудники правоохранительных служб и специальные

сводные отряды, при этом имеющие навыки работы, с гражданами и другими профессиональными качествами.

В связи с изложенным, сотрудникам правоохранительных служб, требуется длительная подготовка, а именно:

- ежегодное прохождение медицинского обследования личного состава правоохранительных служб;
- при формировании сводных отрядов организовать подбор и расстановку кадров;
- прохождение обследования психологического и физиологического направления;
- оснащение средствами связи и специальными средствами и техникой;
- обеспечение и четкая организация тылового, материального и технического характера;
- обеспечение специальными техническими средствами досмотра и приборами обнаружения взрывчатых веществ;
- организация проживания сводных отрядов полиции и обеспечение питанием;
- в специализированных учебных центрах прохождение профессионального обучения по программе подготовки инспекторов имеющих навыки пользоваться специальными техническими средствами досмотра при осуществлении допуска посетителей и персонала на особо важных объектах [6].

Осуществление руководителями всех уровней правоохранительных органов, формирование и поддержание профессиональных важных качеств, которые носят комплексный характер у сотрудников правоохранительных органов, устойчивого психологического состояния, необходимого для действий в экстремальных и непредвиденных условиях.

При решении конкретной профессиональной задачи, если сотрудник не имеет четких психологических установок, конкретных профессиональных знаний и умений, в том числе навыков обеспечения личной безопасности, законы и нормативные акты или управленческие решения не могут создать сотруднику правоохранительных органов реально возможный уровень безопасности [4].

Одним из ключевых моментов в подготовке сводного отряда и личного состава в целом перед подготовкой и проведением официального мероприятия являются четкая организация и проведение профессионального обучения, которое включает:

- специализированный и профессиональный отбор молодых кадров;
- ознакомить и обучить сотрудников досмотровых нарядов, личного состава и сотрудников сводного отряда с действующими инструкциями, в которых расписаны действия в случае возникновения внештатных и не

предвиденных ситуаций, задачи службы, по различным сигналам и вводным;

- провести четкий инструктаж с научно преподавательским составом убывающими в служебную командировку с целью обучения личного состава;

- до отправки к месту несения службы, провести обучение личного состава в местах дислокации;

- до начала службы и непосредственно во время несения службы, в часы, отведенные для обучения, согласно тематическим планам и расписаниям занятий проводить профессиональное обучение сводных отрядов и личного состава полиции по прибытию в пункты временной дислокации;

- применение и использование в профессиональном обучении памятки «Несение службы по охране общественного порядка и обеспечения безопасности мирных граждан в период подготовки и проведении официального крупно масштабного различного рода культурно-массового мероприятия»;

- применение и использование в профессиональном обучении памятки «Личная безопасность сотрудников правоохранительных органов»;

- применение, использование и разработка альбома схем по организации и обеспечению досмотровых мероприятий в профессиональном учебном процессе;

- с помощью моделирования специальных тактических, служебных ситуаций проведение практических занятий;

- применение и разработка методических рекомендаций по подготовке и проведению официального крупно масштабного различного рода культурного мероприятия, использование в профессиональном учебном процессе личного состава правоохранительных служб и сводного отряда [6].

Все эти элементы целостной системы психологического обеспечения деятельности сотрудников правоохранительных органов обуславливаются необходимостью формирования в экстремальных, не предвиденных условиях, которые реализуются по следующим основным направлениям:

- психологическое профессиональное обучение сотрудников правоохранительных служб и сводных отрядов, к действиям в непредвиденных экстремальных условиях;

- для действий в экстремальных непредвиденных условиях, профессиональный психологический отбор молодых сотрудников правоохранительных служб и сводных отрядов;

- при выполнении служебных боевых задач, в обязательном порядке психологическое сопровождение;

- с сотрудниками осуществляющими служебные боевые задачи в экстремальных, непредвиденных условиях, обязательная психологическая реабилитация [4].

При организации и проведении профессионального обучения для качественной подготовки сотрудников правоохранительных органов на современном этапе подготовки сводных отрядов к выполнению служебных боевых задач, для обеспечения массовых, культовых, крупно масштабных и различного рода мероприятий в регионах необходимо:

- в специализированных образовательных учреждениях правоохранительных служб Республики Казахстан назначать профессорско-преподавательский состав, из числа руководителей подразделений, имеющих большие навыки и большой практический опыт для организации проведения практических занятий;

- формирование резерва и сводного отряда полиции начинать заблаговременно, до прибытия к месту несения службы, для того, чтобы сотрудники правоохранительных органов смогли не только пройти медицинскую комиссию и профессиональное обучение но и чтобы смогли психологически подготовиться к служебной командировке;

- составить учебные планы и расписание занятий до начала процесса профессионального обучения;

- уделять особое внимание изучению инструкций, проведению практических занятий, отработке действий по различным вводным, в процессе профессионального обучения сотрудников правоохранительных органов, сводных отрядов полиции, выполняющих служебные боевые задачи в составе досмотровых групп [5].

Устойчивость личного состава, сотрудников правоохранительных служб к влиянию экстренных, непредвиденных, психологических, травмирующих факторов, является основной задачей подготовки сводных отрядов полиции и заключается в формировании соответствующего морального психологического состояния.

Необходимо проводить ряд комплексных мероприятий по профессиональному психологическому отбору, который позволит выявить лиц непригодных, по своим психологическим качествам, для несения службы в особых боевых условиях.

Экстремальные и непредвиденные особые условия это такие условия в которых возникают и психологические трудности перед сотрудниками правоохранительных органов, при этом ставят и обязывают его к полному напряжению сил, к наилучшему обеспечению безопасности [4].

Профессиональные занятия в специализированных образовательных учреждениях, включают в себя выработку следующих навыков:

- выявление и пресечение потенциально опасных лиц и ситуаций-профайлинг;

- грамотное несение наряда, как в ходе подготовки и проведении мероприятия, так и на отдельных объектах;

- для достижения успеха в подготовке и проведении мероприятия необходимо добросовестное проведения досмотровых мероприятий, проверка ручной клади и документов, использованию личных возможностей;

- определение угроз совершения актов терроризма или незаконного вмешательства, взрывчатых веществ, угроз размещения или попытки размещения взрывчатых устройств, угроз взрыва, а также принятия мер по их нейтрализации;

- эффективная коммуникация, с гражданами, в том числе иностранными.

Подготовка и обучение сотрудников правоохранительных служб, сводного отряда полиции к проведению досмотровых мероприятий включает:

- визуальную психодиагностику личности, психологическую подготовку и психологические основы общения сотрудников правоохранительных органов в ходе досмотра и т.д. [7];

- применение специальных мер процессуального принуждения, юридическую специальную подготовку, основание и процессуальный порядок проведения личного досмотра, досмотра вещей, ручной клади, находящихся при физическом лице и т.д.;

- организаторами мероприятия знание признаков взрывчатых веществ и взрывных устройств, способов их обнаружения и ликвидации, тактическую специальную подготовку, тактику несения службы, взаимодействие с подразделениями правоохранительных служб и сводных отрядов полиции;

- выявление обнаружения холодного и огнестрельного оружия, взрывчатых веществ и взрывных устройств, а также изучение порядка использования специальной досмотровой и поисковой техники, при проведении личного досмотра, досмотра вещей, находящихся при физическом лице;

- знание медицинской специальной подготовки, которая включает навыки оказания первой медицинской помощи потерпевшим.

Действия по охране общественного порядка и обеспечения безопасности мирных граждан, при проведении культурно-массовый мероприятий предполагают, проведение практических, теоретических занятий, при активном использовании современных педагогических и компьютерных IT-технологий в подготовке и профессиональном обучении сотрудников правоохранительных служб и сводного отряда полиции.

Занятия должны быть сопряжены с разбором типичных или экстремальных непредвиденных ситуаций, возникающих при несении службы по охране общественного порядка, анализом действий

сотрудников правоохранительных органов, в том числе на основе данных, полученных от сотрудников правоохранительных органов.

На современном этапе тактико-специальные тренировки по охране общественного порядка необходимы, посредством отработки конкретных вводных на полигонных комплексах, при которых вырабатываются профессиональные и психологические навыки несения службы с последующим разбором результатов.

Кроме того, на учебных полигонных комплексах, повышается эффективность занятий с применением специальных технических средств для досмотра граждан, а также находящихся при них личных вещей и ручной клади.

Проведение занятий на полигонах позволяет отчасти воссоздать обстановку мест проведения крупномасштабных мероприятий или обстановку, возникающую на отдельных объектах [8].

Хотелось бы отметить, что к несению службы в период подготовки и при проведении мероприятия, определения уровня профессионального готовности личного состава правоохранительных служб и сводных отрядов полиции, относится ко времени после проведения выше указанных мероприятий.

А также, аккумулированием информации для ее дальнейшего использования при постановке новых боевых задач по охране общественного порядка при подготовке и проведении мероприятия, которая связана с подведением итогов несения службы личного состава правоохранительных служб и сводных отрядов полиции, обобщением и распространением положительного опыта, изучением и анализом ее результатов.

На проблему психологического обеспечения деятельности личного состава правоохранительных органов и сводных отрядов полиции при выполнении служебных боевых задач в экстремальных условиях, заставляют по новому взглянуть на ряд проблем, такие как реализация оперативной служебной деятельности сотрудников правоохранительных органов.

Выполнить основную боевую задачу подготовки молодых сотрудников правоохранительных служб и сводных отрядов полиции, а также формирование их морально-психологической готовности можно только с позиции комплексного подхода.

Список использованной литературы:

1. Демидов, Ю.Н. О мерах по обеспечению безопасности и правопорядка в период подготовки и проведения массовых мероприятий в Российской Федерации / Ю.Н. Демидов // Аналитический вестник. - 2013.- №18(502). - С. 6-17.

2. Алексеева, А.П. Законодательные инициативы в сфере охраны общественного порядка и обеспечения общественной безопасности при

проведении спортивных соревнований / А.П. Алексеева // Вестник Воронежского института МВД России.- 2013. -№3. -С. 15-16.

3. Пожидаев, С.Г. Некоторые вопросы антитеррористической деятельности в зарубежных странах при проведении крупномасштабных спортивных мероприятий международного уровня / С.Г. Пожидаев // Труды Академии управления МВД России.- 2016.- №1(37). - С. 91-94.

4. Организация психологического обеспечения деятельности сотрудников органов внутренних дел в экстремальных условиях: методическое пособие; под общ. ред. В.М. Бурыкина.- М., 2004.- 240 с.

5. Калинин, А.С. Тактические способы действий служебных нарядов ОВД при проведении массовых общественно-политических, зрелищных и спортивных мероприятий: учеб.-метод. пособие. / А. С. Калинин, О.В. Козлов, А.М. Иванюк – Калининград.-2012.

6. Ефферин, В.П. Управление деятельностью территориальных органов МВД России по предупреждению беспорядков при проведении массовых общественно-политических, спортивных и иных публичных мероприятий: учебно-методическое пособие. / В.П. Ефферин, Ю.Л. Хорькин, В.А. Диденко - Домодедово, 2013.

7. Лапчук, В.С. Психологические аспекты подготовки сотрудников ОВД к охране общественного порядка / В.С. Лапчук // Психопедагогика в правоохранительных органах. - 2013. - №2(53).-С. 66-69.

8. Пожидаев, С.Г. Некоторые вопросы антитеррористической деятельности в зарубежных странах при проведении крупномасштабных спортивных мероприятий международного уровня / С.Г. Пожидаев // Труды Академии управления МВД России. - 2016. -№1(37). - С. 91-94.

САРБАЕВ САНДИБЕК САИНОВИЧ,

Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының Көліктегі қауіпсіздікті ұйымдастыру кафедрасының доценті

ИСИБАЕВА ЕЛИЗАВЕТА ИМАНҒАЛИҚЫЗЫ,

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетінің Құқықтану кафедрасының доценті, тарих ғылымдарының кандидаты

ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРГАНДАРЫН ЖАҢҒЫРТУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІНІҢ БІРІ - «ПОЛИЦИЯНЫҢ СЕРВИСТІК МОДЕЛІ» ЖАҒДАЙЫНДА ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРГАНДАРЫНЫҢ БАСҚА ДА ҚОҒАМДЫҚ ҰЙЫМДАРМЕН ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛЫ

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2021 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауында айтылған тапсырмалары полицияның жұмысына да қатысты, атап айтқанда полиция қызметінің қызметін бағалау критерийлеріндегі түбегейлі өзгерістер, оның үш буынды модельге көшуі туралы қабылданған шаралардың нәтижесінде өңірде қылмыстық құқық бұзушылықтар санының төмендеуі.

Ел Президентінің полицияның сервистік моделін және оның қолжетімділігін одан әрі енгізу жөніндегі тапсырмаларына ерекше назар аударылды.

Ол полицияның сервистік моделі - бұл полиция мен жұртшылықтың қауіпсіздікті қамтамасыз ету, азаматтардың қорғалу деңгейін және олардың билік органдарына деген сенімін арттыру жөніндегі бірлескен қызметі. Президент қызмет көрсету моделін дамытуда үш негізгі векторды анықтады. Біріншісі - азаматтардың полицияға қол жеткізуін барынша жеңілдетуге бағытталған қадамдық қолжетімділік. Екіншісі - ықтимал қатерлерді уақтылы жою арқылы құқық бұзушылықтардың алдын алу, бұл ретте учаскелік полиция инспекторларына шешуші рөл берілген. Үшіншісі - халықпен тығыз серіктестік, өйткені қауіпсіздік мәселелері жергілікті маңызға ие және оларды жергілікті қоғамдастықтың белсенді көмегімен ғана тиімді шешуге болады [1].

Сервистік полиция жұмысының маңызды көрсеткіштері құқық бұзушылықтардың жолын кесу, қауіпсіздік мәселелерін бірлесіп шешу

үшін көмек көрсетуге және халықпен сенімді қарым-қатынас орнатуға дайын болу болып табылады.

1 - қызметке бағытталған полиция қызметі - бұл полиция мен қоғамға қылмыс мәселесін шешу, құқықтық тәртіп пен қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін ынтымақтастықтың жаңа әдістерін қолдануға мүмкіндік беретін модель. Ол екі негізгі құрамдас бөлікке негізделген: полицияның әдістері мен тәжірибесін өзгерту және полиция мен қоғам арасындағы сындарлы қарым-қатынасты орнату үшін шаралар қабылдау;

2 - кәметке толмағандар жөніндегі учаскелік полиция инспекторлары (бұрынғы – «мектеп инспекторлары») білім беру ұйымдарында емес, полицияның тірек пункттерінде орналасады, олар қызмет көрсететін әкімшілік учаскелерде бекітілген білім беру объектілеріне жетекшілік етеді.

3 - профилактикалық жұмыс білім беру ұйымы мен учаскелік полиция инспекторының бірлескен жұмыс жоспары негізінде жүргізіледі (ата-аналармен, балалармен жоспардан тыс профилактикалық әңгімелер, отбасыларға бару қажет болған жағдайда, білім беру ұйымының басшылығы білім беру объектісі орналасқан аумақтық әкімшілік учаскенің инспекторын шақыруға құқылы).

Ел дамуының қазіргі кезеңінде осы екі өзара байланысты жүйені реформалау қоғамның ең өзекті сұраныстарының бірі болып қала береді. Азаматтар полицияға деген сенімнің төмен деңгейін, айыптауды, сотқа дейінгі тергеу мен сот практикасының тиісті емес сапасын көрсетеді.

Ағымдағы жылдың қыркүйек айында Қазақстан халқына Жолдауында Мемлекет басшысымен қазіргі қазақстандық қоғамның құқық қорғау органдары үшін жаңа бастамалар ұсынылды. Тұжырымдамалық тұрғыдан алғанда, реформалардың мәні құқық қорғау жүйелері мемлекеттік-сервистік ұйымдардың жиынтығына айналуы тиіс [2].

Құқықтық мемлекеттің жетістігі үшін ең маңыздысы-әділ, бейтарап құқықтық төрелігі. Бүгін біз сот және құқық қорғау жүйелерін технологиялық жаңғырту туралы да айта аламыз. Дәстүр бойынша, бұл салалар өте консервативті, бірақ біз олардан цифрландыруды қолданудың үлкен әлеуетін көреміз. Тағы бір шарт - тұрақты заңнама. Бұл өте қиын міндет, өйткені соттар мен құқық қорғау органдарының қызметін қамтамасыз ететін заңдар ондаған жылдар бойы тұрақты және қалыпты жұмыс істейтін етіп түзетілуі керек. Бұл міндет қазір әзірленіп жатқан құқықтық саясат тұжырымдамасында көрініс табуы жоспарлануда.

Сервистік полиция - қоғамның қауіпсіздік моделінің элементтерінің бірі. Оның негізі - құқықтық тәртіп саласындағы проблемаларды бірлесіп анықтау және шешу үшін мемлекеттік институттардың азаматтармен тұрақты серіктестігі. Әлемде сервистік полицияның бірыңғай моделі жоқ,

бірақ жалпы принциптер бар деп бастау керек. Бұл танылу, қолжетімділік, ізгі ниет, ашықтық және есеп беру.

Шетелдік тәжірибені зерттей отырып, біз еліміздегі сервистік модельді дамытудың үш негізгі векторын анықтадық.

Біріншісі - азаматтардың полицияға қол жеткізуін барынша жеңілдетуге бағытталған қадамдық қолжетімділік. Ол учаскелік пункттерді, мобильді бекеттерді оңтайлы орналастыруды, оларды материалдық-техникалық жарақтандыруды, ден қоюдың жеделдігін арттыруды, сондай-ақ цифрлық технологияларды қолдануды қамтиды.

Екіншісі - ықтимал қауіптерді уақтылы жою арқылы құқық бұзушылықтың алдын алу. Халықаралық тәжірибеде бұл проблемалар аналитикалық проблемалық-бағдарланған тәсіл арқылы шешіледі, мұнда полиция басқа мемлекеттік органдармен бірге қолайлы және қауіпсіз өмір сүру жағдайларын жасайды.

Үшіншісі - халықпен тығыз серіктестік, өйткені қауіпсіздік мәселелері жергілікті маңызға ие және оларды жергілікті қоғамдастықтың белсенді көмегімен ғана тиімді шешуге болады. Учаскелік полиция инспекторлары үшін негізгі міндет бекітілген әкімшілік учаскедегі құқық бұзушылықтардың алдын алу болуы тиіс. Сервистік модельде басты миссия қауіпсіздік сезімін қамтамасыз ету және құқық бұзушылықтардың алдын алу болып табылады. Сервистік полицияның міндеті - құқық бұзушылықтарды анықтау емес, олардың жолын кесу, көмек көрсетуге дайын болу және қауіпсіздік мәселелерін бірлесіп шешу үшін халықпен сенімді қарым-қатынас орнату [3].

Мемлекет басшысы 2020 жылғы Жолдауында бізде сервистік модельдің жекелеген элементтері бар екенін атап өтті. Ең алдымен, бұл құқықтық өріс және қажетті құзыреті бар мемлекеттік институттар.

Бұл кодекстер, «құқық бұзушылықтың алдын алу туралы», «азаматтардың қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысуы туралы» салалық заңдар және басқалар. Полицияның жаңа модель бойынша жұмыс істеуі халықпен тығыз, ашық қарым-қатынас жасауға, олардың қатысуымен қауіпсіздік мәселелерін шешуге мүмкіндік береді және бұл олардың полицияға деген сенімі артқан кезде ғана мүмкін болады. Полиция заңға мүлдем бейтарап қызмет көрсетуді үнемі көрсету арқылы қоғамдық сенімге ие болуға тырысуы керек.

Полиция, бұл біздің еліміздің түкпір-түкпірінде ұсынылған ең көп құқық қорғау органының құрамдас бөлігі.

Күн сайын полиция қызметкерлері адамның және азаматтың өмірін, денсаулығын, құқықтары мен бостандықтарын, қоғам мен мемлекеттің мүдделерін заңсыз қол сұғушылықтан қорғау, қоғамдық тәртіпті сақтау және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі міндеттерді орындайды.

Осылайша, мемлекеттік басқару жүйесіндегі полиция органдарының маңызды рөлі түсінікті. Жалпы, бұл полицияның қызметі

азаматтармен тікелей байланыста нақты әлеуметтік кеңістікте жүзеге асырылатындығына байланысты.

Күн сайын полиция қызметкерлері күрделі кәсіби міндеттерді, қиын жағдайлар мен жанжалдарды қателікке жол бермей шешеді. Демек, кәсіби құзыреттілік деңгейі мен полиция қызметінің тиімділік дәрежесі қоғамдық пікірге әсер етеді, бұл елдегі әлеуметтік-саяси жағдайға тікелей әсер етеді.

Полицияның демократиялық негіздеріне көшудегі ілгерілеу бақылауға бағытталған тәсілден қызмет көрсетуге бағытталған тәсілге көшу орын алған кезде қол жеткізіледі, мұнда құқық қорғау органдарының негізгі бағыты құқық бұзушылықтардың белсенді алдын алуға бағытталған.

Қызметке бағытталған полиция қызметі-бұл полиция мен қоғамға қылмыс мәселесін шешу, заңдылық пен қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін ынтымақтастықтың жаңа әдістерін қолдануға мүмкіндік беретін модель. Ол екі негізгі құрамдас бөлікке негізделген: полицияның әдістері мен тәжірибесін өзгерту және полиция мен қоғам арасындағы сындарлы қарым-қатынасты орнату үшін шаралар қабылдау.

Учаскелік полиция инспекторына қоғам мүшелеріне нақты мәселелерді шешуге және олардың өмір сүру сапасын жақсартуға қолдау мен ресурстарды жұмылдыруға көмектесетін негізгі менеджер ретінде шешуші рөл беріледі.

Бұл модельдің мәні қоғам мүшелерінің қауіпсіздік мәселелерін анықтау процесіне белсенді қатысуы болып табылады. Азаматтарды тарту шеңберінде құқық бұзушылықтардың алдын алу және қылмысқа қарсы күрес бойынша кеңейтілген және жан-жақты көзқарас орын алуда, бұл бүкіл полицияның қызметіне терең өзгерістер енгізуге әкеп соғады [4].

Оң нәтижелер мен тиімділікке қолжеткізу үшін бұл тәсіл полицияның барлық қызметтері тарапынан да, осындай өзара іс-қимылдың нәтижелерін және осы процестегі өз рөлін көретін жұртшылық тарапынан да мақсатты қолдауды білдіреді. «Полицияның сервистік моделінің» негізін сипаттауға болатын негізгі қағида – Полиция – бұл халық, ал халық – полиция.

Айта кету керек, қазіргі уақытта «полицияның сервистік моделі» туралы бірыңғай түсінік жоқ. Осыған байланысты қазақстандық «полицияның сервистік моделі» тұжырымдамасын әзірлеу қажеттілігі туындады, өйткені әртүрлі шетелдік институционалдық модельдерді механикалық енгізу, егер олар демографиялық және басқа да сипаттамаларды айтпағанда, мәдени, тарихи, экономикалық, институционалдық, нормативтік, саяси және әлеуметтік жағдайларға бейімделмесе, табысты қамтамасыз етпейді. Жүру керек жолдар бірдей емес, мүмкін емес және болмауы керек.

Осылайша, полиция жұмысындағы өзгерістер көптеген демократиялық елдердегі мемлекеттік басқарудың қазіргі даму тенденцияларының көрінісі болып табылады.

Сервистік модель контекстінде полицияның халықпен өзара іс-қимылын оңтайландыру, ең алдымен, полиция қызметкерлеріне деген сенімге, әріптестік қағидаттарына негізделуі тиіс. Полиция әртүрлі тілектерді қанағаттандырмай, заңға мүлдем бейтарап қызмет көрсетуді үнемі көрсету арқылы қоғамдық сенімге ие болуға тырысуы керек.

Қоғаммен тығыз қарым-қатынасқа негізделген полиция қызметінің сервистік моделі барлық проблемалардың әмбебап құралы болып табылмайды, алайда қоғаммен сындарлы диалог құрудың сенімді құралдарының бірі болады.

Өзара іс-қимылдың осы үлгілерін қолдану жергілікті жерлерде полиция жұмысының сапасын арттыруға және ішкі істер органдарын реформалау бойынша қойылған міндеттер шеңберінде мақсаттарға неғұрлым тиімді қолжеткізуге ықпал ететін болады.

Полиция қызметіндегі сервистік тәсіл ішкі істер органдары қызметкерлерінің оны іске асыруда бірыңғай тәсілдерді әзірлеу және қоғамның оның мәнін түсінуі мақсатында нормативтік тұрғыдан бекітілуі тиіс. Түпкі мақсат - қажеттіліктерге жауап беретін және қоғаммен серіктестікте жұмыс істейтін кәсіби, өкілді, есеп беретін орган құру.

«Полицияның сервистік моделін» енгізу басқа мемлекеттік органдардың жұмыстары мен функцияларын жүзеге асыру үшін бақылау мен жауапкершілікті өз мойнына алуы тиіс дегенді білдірмейді. Тығыз өзара іс-қимыл кезінде ғана ең үлкен нәтижеге қолжеткізілетінін ескере отырып, «полицияның сервистік моделін» енгізу және дамыту қоғамның да, барлық мемлекеттік органдардың да барлық мүдделі тараптарының қатысуын талап етеді.

«Сервис» ағылшын тілінен аударғанда «қызмет» дегенді білдіреді. Яғни, күнделікті өмірдің әртүрлі салаларында халыққа қызмет көрсету. Мұнда қызметтің екі түрі туралы айтуға болады.

Жеке сервис - бұл полицияның сапалы қызмет көрсету негізінде өтініш берушілермен, жәбірленушілермен және құқық бұзушылармен жұмысы. Ұжымдық қызмет - бұл полицияның жергілікті өзін-өзі басқару органдарымен қоғамдастықпен серіктестікте қауіпсіздік мәселелерін анықтау және шешу жөніндегі жұмысы.

Полицияға қызмет көрсету функциясын беру кезінде ол қоғамға неғұрлым белсенді интеграцияланады және заң нормаларын сақтауға жауапты құқық қорғау органы мәртебесіне қосымша әлеуметтік қызмет мәртебесіне ие бола отырып, халыққа жақындайды. Полицияның «қадамдық қолжетімділік» қағидатын қамтамасыз ету шеңберінде қажет жерлерде полицияның тұрақты болуының әсерін қамтамасыз ету бойынша да жұмыс жүргізілуде. Нәтижесінде, біз халықтың барынша қауіпсіздігін қамтамасыз етуді және азаматтардың тәртіп сақшыларына деген сенімін арттыруды күтеміз.

Сервистік полицияның кешенді моделін құрудың мақсаты-барлық мемлекеттік құрылымдар мен қоғамның тиімді өзара іс-қимылы арқылы, құқық бұзушылықтардың алдын алу, қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету, халыққа уақтылы көмек көрсету арқылы азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету. Халықаралық тәжірибеге сәйкес, сервистік полиция – бұл идеология мен ұйымдастырушылық стратегия азаматтарға сапалы қызмет көрсетуге және қоғаммен серіктестікте қауіпсіздік мәселелерін шешуге бағытталған полиция қызметіне көзқарас. Басқаша айтқанда, бұл құқықтық тәртіп саласындағы проблемаларды бірлесіп анықтау және шешу үшін мемлекеттік институттардың азаматтармен тұрақты серіктестігі.

Айта кету керек, әлемде сервистік полицияның бірыңғай моделі жоқ, бірақ жалпы қағидаттар бар – бұл танылу, қолжетімділік, ізгі ниет, ашықтық және есеп беру. Егер айырмашылықтар туралы айтатын болсақ, онда егер полицияның дәстүрлі жұмысы қылмыспен күресуге бағытталса, онда сервистік модельде басты миссия қауіпсіздік сезімін қамтамасыз ету және құқық бұзушылықтардың алдын алу болып табылады. Жедел жұмыс стилі болған оқиғаларға ден қою шараларынан басқа қауіпсіздік мәселелерін алдынала шешуді қамтиды. Азаматтар мен қауымдастықтар басты назарға алынады, ал тиімділік көрсеткіштері - полицияға деген сенім, қылмыстың сандық көрсеткіштерімен бірге қоғамдастықтардың өмір сүру сапасы.

Әрине, бұл бәрі емес. Ішкі істер органдарын реформалау туралы ұзақ және көп айтуға болады. Бірақ біз көрсеткіміз келетін басты нәрсе - екпін өзгерді және қазіргі уақытта біз халықтың полицияға деген сенімін арттыру, азаматтардың өздерін қорғалған сезінуі және барынша қауіпсіздік жағдайында болуы үшін жұмыс істейтін мүлдем жаңа стандарттарға бет алдық.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына 2021 жылғы 01 қыркүйектегі «Халық бірлігі және жүйелі реформалар – ел өркендеуінің берік негізі» атты Жолдауы.

2. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына 2022 жылғы 01 қыркүйектегі «Әділетті мемлекет. Біртұтас ұлт. Берекелі қоғам» атты Жолдауы.

3. Айдар Сайтбеков. «Полицияның сервистік моделі: Пайым және перспектива». Саяси ғылым дардокторы, доцент

4. Нұрлан Қосай. Сервистік модель: полиция жазалаушы ма, жәрдемші ме?

5. «Қауіпсіздікті қамтамасыз етудегі полицияның сервистік моделі». ҚР Президенті жанындағы “Орталық коммуникациялар қызметі” РММ Баспасөз маслихаты. Көрсетілім сілтемелері: [https:// www.youtube.com/user/ ortcomkz](https://www.youtube.com/user/ortcomkz).<https://ru.facebook.com/ortcomkz>

**ИСМАИЛОВ
ҒАНИ МЕЙІРХАНҰЛЫ,**

**Қазақстан Республикасы ІІМ
Б. Бейсенов атындағы
Қарағанды академиясының
ЖІҚ кафедрасының оқытушысы
заң ғылымдарының магистрі**

**КӨЛБАЕВ
СӘКЕН БАЗАРБЕКҰЛЫ,**

**Қазақстан Республикасы ІІМ
М.Бөкенбаев атындағы
Ақтөбе заң институты
ҚҚҚПЖК кафедрасының оқытушысы**

**ІІО ЖЕДЕЛ-ІЗДЕСТІРУ ҚЫЗМЕТІН ОҚЫТУДЫ МАТЕРИАЛДЫҚ-
ТЕХНИКАЛЫҚ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДІ ЖЕТІЛДІРУ ТУРАЛЫ**

Қазақстан Республикасындағы терең әлеуметтік-экономикалық өзгерістер соңғы жылдары ұйымдасқан және кәсіби болып келе жатқан қылмыстың күрт өсуіне себеп болды.

Қоғам қылмыс сияқты әлеуметтік құбылысты тудырып, онымен күресуге жауапты мемлекеттік құрылымдарды құрды. Алайда, құқық қорғау ведомстволары қаншалықты тиімді жұмыс істесе де, тек жағымсыз әлеуметтік процестерді оқшаулауға, жағдайды уақытша тұрақтандыруға қабілетті екендігі туралы дәлелдерді қажет етпейді [1].

Мемлекеттік жалпыға білім беру стандарттарына көшу ІІО жедел бөлімшелерінің болашақ қызметкерлерін даярлауда жаңа міндеттер қояды.

Ішкі істер органдарының жүргізіліп жатқан реформасы жедел бөлімшелердің болашақ қызметкерлерінде адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын белгілі бір уақытша құндылық ретінде емес, қылмыстардың алдын алу және ашу бойынша сапалы, табысты және тиімді жұмыстың кепілі және қажетті элементі ретінде құрметтеуді дамыту туралы сұрақтар қоюды шиеленістірді.

Жедел қызметкердің қызметі қылмысты ашу ісінде объективті шындықты анықтаудың күрделі процесінің негізгі буындарының бірі болып табылады, онсыз қылмыстық сот ісін жүргізудің қазіргі процесін елестету мүмкін емес.

Қазіргі уақытта қылмыстар санының күрт өсуі, олардың ұйымдастырылу дәрежесінің артуы, қылмыстық әрекеттерді жасаудың

неғұрлым күрделі, күрделі тәсілдерін қолдану, оларды тиімді ашу және тергеу, жедел-іздестіру қызметін ғылыми қамтамасыз етпей, арнайы құралдармен, тәсілдер және әдістермен жабдықтаусыз іс жүзінде мүмкін болмайды.

Құқық қорғау практикасы қылмыспен сәтті күресті тек жан-жақты және кәсіби дайындалған полиция қызметкерлері өздерінің қызметтік міндеттерін орындау барысында мінсіз ұйымдастырылған және өзара әрекеттескен жағдайда ғана жүзеге асыра алатындығын көрсетеді.

Қылмыстардың алдын алуды, ашуды және тергеуді сәтті жүзеге асыру үшін жедел бөлімшелердің практикалық қызметін жетілдіру ғана емес, сонымен қатар жедел-іздестіру қызметі саласындағы тиісті сот шешімдерін зерделеу және талдау арқылы жедел-іздестіру қызметін ғылыми қамтамасыз етуді жетілдіру үлкен маңызға ие.

Сонымен бірге, елдегі криминогендік жағдайдың айтарлықтай өзгеруі жедел қызметкерге, оның теориялық дайындығына, практикалық дағдылары мен жеке қасиеттеріне, жоғары талаптар қояды. Дәл осы міндет Қазақстан Республикасы ІІМ жүйесінің оқу орындарының профессорлық-оқытушылық құрамына жүктеледі.

ІІО-ның жедел-іздестіру қызметін оқытудағы теориялық және қолданбалы білімнің оңтайлы арақатынасы, болашақ жедел қызметкер ІІМ жүйесінің оқу орындарының қабырғасында алатын дағдылардың көлемі, оқытудың және білімді бақылаудың әртүрлі құралдарын ұтымды пайдалану туралы пікірталас бірінші жыл орын алып отырған жоқ.

Жедел қызметкерлерді кәсіби даярлаудың тұжырымдамасын, мазмұнын, мәні мен қазіргі жай-күйін кешенді зерттеудің және жетілдірудің негізгі бағыттарын анықтаудың шұғыл қажеттілігі туындап отырғанын көруге болады.

Қазіргі заманауи материалдық базасыз жедел қызметкерлерді сапалы кәсіби даярлау мүмкін емес екендігі күмән тудырмайды.

Өкінішке орай, полицияның болашақ жедел қызметкерлерін дайындауды материалдық-техникалық қамтамасыз ету мәселелері өз айқындығын жоғалтпайды. Сондықтан жедел полиция қызметкерлерін сапалы даярлау мақсатында профессор-оқытушылар құрамын сапалы іріктеуден басқа, тиісті пәндерді оқытуды материалдық-техникалық қамтамасыз етуге де көп көңіл бөлу қажет.

Біздің ойымызша, жедел қызметкерлерді даярлаудың материалдық-техникалық базасын құрайтын барлық элементтерді келесі топтарға бөлу керек:

- арнайы жабдықталған үй-жайлар;
- оқытудың техникалық құралдары;
- көрнекі құралдар, үлгілер және шығын материалдары.

Арнайы жабдықталған үй-жайлардың жиынтығына оқытушылар мен кафедра басшыларының жұмыс кабинеттерінен басқа, оқу мультимедиялық сыныбы, оқу зертханалары, оқу мұражайы, оқу полигондары кіруге тиіс.

Жедел-іздігі қызметі кафедрасының оқу кабинеті оқу процесінде курсанттарға әсер етудің тікелей ақпараттық арнасы болуы тиіс. Кабинет стендтерге орналастырылатын иллюстрациялық материалмен жабдықталуы тиіс.

Кабинет бастығы курстың негізгі тақырыптары бойынша әдебиеттер жинағын жүргізіп, сол арқылы курсанттардың ғылыми жұмысына ықпал етуі тиіс. Кабинетте жедел-іздігі қызметінің жекелеген аспектілеріне арналған мамандандырылған оқу сыныптары болуы мүмкін.

Оқу зертханалары-курсанттар кейбір практикалық тапсырмалар мен зертханалық жұмыстарды орындау барысында болашақ жұмысының ажырамас бөлігі болып табылатын дағдыларды бекітеді. Шынында да, жедел қызметкер қазіргі заманғы техникамен жұмыс істеуді біліп қана қоймай, оны қолданудың құқықтық негіздері мен ақпаратты бақылау мен бекіту процесінде пайда болатын кейбір мәселелер туралы аз біледі.

Оқу полигоны практикалық сабақтарды, жедел-тактикалық жаттығуларды нақты жағдайға жақын жағдайда өткізуге арналған. Полигонда курсанттар жедел тексеру, үлгілерді жинау және т.б. біліп танысады.

Білім беру процесінің тиімділігін арттыру мақсатында мамандандырылған кафедраларды заманауи техникалық санатталған құралдарымен жабдықтауға ерекше назар аудару қажет. Жоғары оқу орындарына осы мәселелерді шешуге мақсатты қаражат бөлу қажет. ЖІҚ кафедраларын жекелеген санатталған жұмыс орындарымен ғана емес, сонымен қатар бүкіл компьютерлік сыныптар мен тиісті мультимедиялық бағдарламаларды құру туралы мәселені шешу қажет. Мұндай сыныптарды құру оқу процесінің көрнекілігін арттыруға мүмкіндік беріп қана қоймайды, сонымен қатар курсанттардың ведомстволық нормативтік актілерге сәйкес санатталған техникада жұмыс істеу дағдыларын дамыту мақсатына қызмет етеді.

Техникалық құралдарды қолдану негізінен оқытудың, оның ішінде жедел-іздігі қызметінің көрнекілігін арттыруға арналған. Осыған байланысты осы техникалық оқыту құралдарын демонстрациялық деп атаған дұрыс. Демонстрациялық құралдарға жедел техника, макеттер, плакаттар, бейне қондырғылар, мультимедиялық оқу материалдары және т.б. әртүрлі заттар кіреді.

Курсанттардың білімін бақылаудың техникалық құралдарына автоматты бақылаудың компьютерлік бағдарламалары да жатады. Оның жылдамдығын арттыру арқылы машиналық бақылау курсанттардың білімі қаншалықты қажет болса, сонша бағалауға мүмкіндік береді.

Қазіргі уақытта автоматтандырылған бақылау бағдарламалары өте жақсы әзірленген және жетілдірудің негізгі бағыты бақылау сұрақтары мен билеттерді құрастыру әдістемесін жақсарту болып табылады.

Техникалық құралдардың аталған түрлерінен басқа, қазіргі заманғы оқытуда әртүрлі оқу және әдістемелік материалдарды электронды ақпарат тасығыштарда қолдану кеңінен қолданылды. Компьютерлер мен

компьютерлік желілер оқытушылар мен тыңдаушылардың қолданысына мықтап енді. Электрондық ақпараттық ресурстарға электронды оқулықтар, кітаптар, энциклопедиялар, анықтамалықтар мен альбомдар, ақпараттық библиографиялық жүйелер, банктер мен мәліметтер базасы, мультимедиялық оқыту курстары кіреді. Мультимедиялық оқулықтар мен оқу құралдарын одан әрі әзірлеу және енгізу жедел-ізвестіру қызметін оқытуда үлкен мүмкіндіктер ашатын сияқты, өйткені бұл құралдар үлкен ақпараттық оқу жүктемесін көтереді, дыбыстық немесе бейне тізбегін қамтиды, сондай-ақ зерттелетін объектілерді модельдеуге мүмкіндік береді [2].

Жоғарыда айтылғандардың барлығы келесі қорытындыларға мүмкіндік береді:

1. Жедел қызметкерлерді кәсіби даярлау міндеттерін шешу практикалық дағдыларды игеруге ғылыми іргелі білімді игеру арқылы құрылуы керек.

2. ИО жедел бөлімшелерінің қызметкерлерін кәсіби даярлаудың ғылыми мазмұнын жетілдіру білім алушылардың білімі белгілі бір көлемін игеруімен де, олардың шығармашылық кәсіби ойлауға және кейіннен өзін-өзі оқытуға қабілеттерін дамытумен де байланысты болуы керек.

3. Дәрістің құрылымы мен мазмұнын анықтаған кезде оқытушы жалпы әдістемелік ұсыныстарды ғана емес, сонымен қатар курсанттардың әр нақты тобының дайындық деңгейі мен танымдық белсенділігін ескеруі керек.

4. Жедел-ізвестіру қызметі бойынша дәрістің негізгі талаптарына мыналар жатады:

- нақты құрылымдау;
- тақырыптың түйіндік сұрақтарымен мазмұндық бөлікті шектеу;
- мысалдарды шекті, нақты қолдану.

5. Жедел-ізвестіру қызметі бойынша семинар сабақтарын жетілдіру:

- семинарға шығарылатын мәселелерді дұрыс жоспарлау, ең алдымен бұл пікірталас, талқылау мүмкіндігін болжайтын сұрақтар болуы керек;

- семинардың жеке жоспарын жасау;
- бұл жағдайда семинардың ең ұтымды түрін таңдау.

6. Жедел-ізвестіру қызметі бойынша практикалық сабақтардың мақсаты белгілі бір әрекеттерді, операцияларды орындауды үйрету ғана емес, сонымен қатар болашақ жедел қызметкерге күрделі міндеттерді шешуге мүмкіндік беретін шеберлік деңгейіне жету болып табылады.

7. Практикалық сабақтың ең күрделі түрі, сондай-ақ жедел қызметкердің кәсіби дайындығын қорытынды бағалаудың тиімді нысандарының бірі жедел оқу-жаттығулар болуы керек.

8. Материалдық – техникалық қамтамасыз етуді жетілдіру жедел қызметкерлерді кәсіби даярлаудың маңызды шарты болып табылады. Мұндай қамтамасыз етудің элементтері:

- арнайы жабдықталған үй-жайлардың жиынтығы;
- оқытудың техникалық құралдарының, жедел және ұйымдастырушылық техниканың жиынтығы;
- көрнекі үлгілер мен шығын материалдарының жиынтығы.

9. Бүгінгі таңда ең өзекті болып оқыту процесінде қолданылатын техникалық оқыту құралдарын жетілдіру табылады. Ол келесідей болуы керек:

- білім алушылардың ақпаратты көрнекі қабылдауын, яғни демонстрациялық құралдарды қолдануға мүмкіндік беретін оқытудың техникалық құралдарын неғұрлым белсенді пайдалану;
- жедел-ізвестіру қызметі бойынша білімді автоматтандырылған бақылау бағдарламаларын оңтайландыру;
- электрондық техникалық оқыту құралдарын, оның ішінде тікелей қабылдау үшін қол жетімсіз процестерді көрсетуге мүмкіндік беретін мультимедиялық технологияларды кеңінен енгізу.

Алайда, жедел-ізвестіру қызметін оқытудың материалдық-техникалық жабдықталуы туралы сөз қозғағанда, білім беру процесінің тәрбиелік қызметі туралы ұмытпау керек.

Қазіргі уақытта кәсіби құзыреттілік, бастамашылдық, коммуникабельділік, икемді ойлау, дербестік және жеке жауапкершілік сезімі, адалдық пен әдептілік, жағымсыз әсерлер мен азғыруларға қарсы тұра білу, әлеуметтік және азаматтық белсенділік, саяси сауаттылық, ел заңдарын құрметтеу және саналы түрде сақтау, өз елі үшін мақтаныш сияқты қасиеттерге ие ЖОО түлегінің жеке басын қалыптастыру үшін және патриотизм, оны құру үшін нақты құрылымдалған тұжырымдама жасалуы керек.

Белгілі орыс философы И. А. Ильин өз уақытында былай деп жазды: «тәрбиесіз білім - бұл жалған және қауіпті іс. Ол көбінесе жартылай білімді, күмәнді және төкаппар, бос пікірсайысшылар мен ұялмайтын мансапшыларды жасайды, ол рухани күштерді қаруландырады»[3].

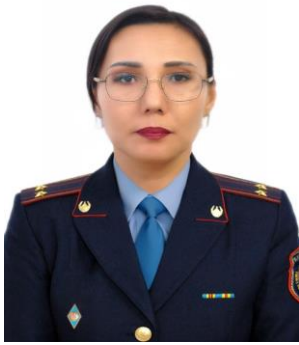
Мемлекетік жалпыға білім беру стандарттарына көшу жағдайында, курсанттың өзіндік жұмысын арттыру туралы мәселе туындаған кезде, курсанттардың бостандығын олардың табысты оқуы мен тәрбиесінің негізгі шарты деп санайтын Л. Н.Толстойдың сөздері бұрынғыдан да өзекті болып көрінеді [4].

Мәдениетті, әсіресе құқықтық мәдениетті тәрбиелемей, мемлекет пен қоғамда тұрақтылықты дамыту және нығайту мүмкін емес. Құқықтық мәдениетке, заңға құрметпен қарауға, оның орындалуына, қоғамдағы тиісті мінез-құлыққа және адамдардың қоғамдағы қарым-қатынасына дұрыс көзқарастарды қалыптастыруда, біздің ойымызша, атқаратын

жағдайы мен лауазымына қарамастан, бізге, барлық құқық қорғау органдарының қызметкерлеріне үлкен рөл беріледі.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

- 1.Шахматов А.В. Работа в оперативно-розыскной деятельности: монография СПб.: Санкт-Петербургский университет МВД России, 2005.
- 2.Махов Н.В. Электронные информационные ресурсы и технологии в учебном процессе. СПб., 2001. С.6.
- 3.Ильин И.А. Общее учение о праве и государстве. М., 1992 г.
- 4.Толстой Л.Н. Педагогические сочинения. М.: Учпедгиз, 1953. 444 с.

КАЗЖАНОВА АСЕМ БАУРЖАНОВНА,

**магистрант Центрально-Казахстанской
академии**

К ВОПРОСУ О КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОЙ ХАРАКТЕРИСТИКЕ ПРЕСТУПЛЕНИЙ СЕКСУАЛЬНОГО ХАРАКТЕРА, СОВЕРШЕННЫХ В ОТНОШЕНИИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Посягательства на половую неприкосновенность несовершеннолетних являются наиболее циничным видом преступлений, причиняющим существенный вред здоровью детей и подростков, травматично унижающим достоинство личности, оказывают мощное воздействие на психику жертвы с долговременными негативными последствиями, вплоть до саморазрушительного поведения (суицида). Борьба с преступлениями против половой неприкосновенности несовершеннолетних выступает как важнейшее направление деятельности правоохранительных органов. Одним из обязательных компонентов этой борьбы выступает предупреждение сексуальных посягательств, которая может вестись эффективно лишь при знании причинного комплекса, вызывающего рассматриваемые преступления, обуславливающего их широкое распространение.

Криминалистическая характеристика преступлений на сегодняшний день является одним из самых дискуссионных вопросов криминалистической науки. Согласно традиционному подходу основные направления ее изучения заключаются в разработке положений о типичных взаимосвязях между элементами рода, вида и т.п. преступлений, основой которых являются эмпирические данные. К тому же, по сей день не утихают споры среди ученых-криминалистов о понятии, определении ее структурных элементов, функций.

Согласимся с мнением А.Г. Филиппова, который под криминалистической характеристикой понимает систему присущих конкретному преступлению специфических особенностей, представляющих определенное значение для расследования преступления, а также обуславливающих применение тех или иных криминалистических методов, приемов и средств раскрытия преступления. К таким особенностям относятся: предмет преступления, способ совершения и сокрытия преступления, обстоятельства, способствующие совершению преступления, особенности следов и личность преступника [1].

Один из наиболее важных элементов криминалистической характеристики преступлений сексуального характера, совершенного в отношении несовершеннолетних, является способ совершения.

В.Н. Исаенко, под способом совершения преступления как элемент криминалистической характеристики преступления, понимает совокупность действий по подготовке, совершению и сокрытию преступления, которые можно считать виновными в соответствии с теми условиями, в рамках которых осуществляется преступный замысел. Таким образом, в структуру способа, определенного входит подготовка, совершение и сокрытие преступления [2].

Так, одним из видов совершения данного преступления, является изнасилование или иное насильственное действие сексуального характера с применением физического насилия. Само по себе уже становится ясно, что в данном случае насильником используется грубая физическая сила для подавления воли потерпевшего при совершении преступления, и в ходе применения физического воздействия, как правило, наносятся удары по телу жертвы, область шеи и горла сдавливаются, ноги потерпевшего стараются обездвигить, а ротовую полость перекрыть, чтобы исключить укусы. Также, в случае для цели обеспечения эффекта внезапности и неожиданности, жертве может быть нанесено несколько оглушающих ударов по голове и осуществлены толчки с целью повалить потерпевшего на землю и затем уже обездвигить.

Реже на практике встречаются случаи совершения изнасилования или насильственных действий сексуального характера без фактического применения физической силы в отношении потерпевшего, однако, с применением при этом угрозы физической расправы над жертвой, в случае если насильник не получит желаемого либо потерпевший обратится к кому-либо за помощью или с заявлением в правоохранительные органы. В данной ситуации в виде угроз могут служить некоторые действия, фразы, поступки и т. п., направленные в отношении самой жертвы либо ее близких родственников, которые нацелены в свою очередь на оказание психологического давления на жертву для подавления ее воли к сопротивлению. Насильник в данном случае полагается лишь на страх потерпевшего перед смертью и боязнь последней получения ею телесных увечий.

Также довольно часто встречаются случаи изнасилования и насильственных действий сексуального характера, используя при этом беспомощное состояние потерпевшего. К таковым состояниям жертвы, в свою очередь, относятся болезненное недомогание, алкогольное или наркотическое опьянение, а также иной раз и гипнотическое состояние, что может быть и, как правило, используется насильником против потерпевшего.

Общим фактором, характеризующим состояние беспомощности жертвы, является ее неспособность, пребывая в данном состоянии,

должным образом оценить степень опасности возникшей ситуации, в связи с чем потерпевшему тяжело контролировать свои действия и поступки, а также неспособностью жертвы должным образом дать отпор насильнику.

Факт несовершеннолетия потерпевшей характеризуется в пользу ее еще более беспомощного состояния наряду с состоянием опьянения или болезни, так как жертва еще недостаточно физически развита, чтобы в полной мере быть способной дать отпор насильнику. Более того, у детей не в полной мере сформирован уровень осведомленности в части типовых методов, приемов и способов защиты от нападения с целью насильственного преступления сексуального характера.

Вышеуказанные факторы обуславливают более широкое распространение совершения актов насилия именно в отношении несовершеннолетних в сравнении с общими показателями статистики данной категории преступлений.

Что касается способа осуществления подготовки насильника к совершению изнасилования, насильственных действий сексуального характера несовершеннолетнего, то можно отметить множество различных действий, к которым прибегает преступник уже в ходе реализации своего преступного умысла по совершению описываемой категории преступления в отношении жертвы, по итогам реализации которых крайне высока вероятность наступления негативных физических и психологических последствий у жертвы в виде психического расстройства и/или травм и ссадин.

Подготовка насильника к совершению своего преступного замысла может заключаться, в том числе, в обнаружении; выслеживании; заманивании несовершеннолетнего путем уговоров, обещаний, угроз и т. п.; в проникновении в жилое помещение жертвы; в осуществлении действий, которые способны привести несовершеннолетнего потерпевшего в еще более беспомощное состояние; в нападении и похищении детей и подростков с целью их изнасилования; а также в реализации действий по подысканию и привлечению к совершению данного преступления соучастников.

При подыскании и привлечении соучастников преступником к изнасилованию, насильственным действиям сексуального характера несовершеннолетнего, им осуществляются действия по привлечению таковых, которым в свою очередь могут быть поручены роли по заманиванию жертвы куда-либо, манипуляции ею, а также привлеченные лица зачастую выступают и в качестве пособников [3].

Также, для достижения своих преступных целей по совершению насильственного преступления сексуального характера в отношении несовершеннолетнего, преступник иногда применяет различного рода психологические и моральные ухищрения, выражающиеся в высказывании им угроз физической расправы над малолетней жертвой,

или же в угрозе применения таковой в отношении ее близких родственников или друзей и подруг.

Самым дерзким способом реализации умысла на совершение изнасилования, насильственного действия сексуального характера, является похищение несовершеннолетней жертвы и удержания ее в неволе. В данном случае эпизодов совершения преступления может быть несколько, то есть за весь период удержания потерпевшей взаперти, а также может быть совершено несколько преступлений в отношении одной жертвы (например, преступлений, предусмотренных ст. 121 и ст. 122 УК РК).

Сокрытие как таковое и способы сокрытия совершенного преступления сексуального характера, представляют собой определенный комплекс целенаправленных действий преступника, направленных на затруднение органам предварительного расследования процесса собирания и закрепления доказательственной информации, посредством уничтожения или порчи такой информации в различном ее проявлении.

Способы сокрытия, в свою очередь, конечно могут проявляться и в виде бездействия, то есть в пассивной форме их проявления, но, как правило, они выражены активной их формой, то есть в виде конкретного действия, так как насильник, помимо своей основной цели, преследует и сокрытие совершенного им преступления с целью избежать ответственности.

Таким образом, следует сказать, что криминалистическая характеристика рассматриваемых преступлений, представляет собой систему обобщенных данных, а также научных выводов и рекомендаций о наиболее типичных преступно значимых признаках деяний. Их знание необходимо для организации и осуществления наиболее эффективного раскрытия и расследования преступлений сексуального характера, совершенных в отношении несовершеннолетних.

Список использованной литературы:

1. Филиппов, А.Г. Криминалистика. Полный курс: учебник для бакалавров. 5-е изд., перераб. и доп./ А.Г. Филиппов.- М.: Издательство Юрайт, 2014. - 213 с.

2. Исаенко, В.Н. Использование возможностей криминалистики и судебной экспертизы в прокурорской деятельности: учеб. пособие для специалитета и магистратуры./ В.Н. Исаенко М.: Проспект, 2019.-128с.

3. Лозовский, Д.Н. К вопросу о понятии метода расследования преступлений / Д.Н. Лозовский // Общество и право.-2009.-№5(27).- С.256 - 258.

**КАЛКЕНОВА
НАЗЫМ НҰРЖАНҚЫЗЫ,**

Қазақстан Республикасы ІІМ Б.Бейсенов атындағы Қарағанды академиясының Жалпы заң пәндері кафедрасының оқытушысы, заң ғылымдарының магистрі

**БЕКБОСЫНОВ
ҚАНАТ МАРАТҰЛЫ,**

Қазақстан Республикасы ІІМ Б.Бейсенов атындағы Қарағанды академиясының магистрі

**СОТҚА ДЕЙІНГІ ТЕРГЕП-ТЕКСЕРУ КЕЗІНДЕ КЕЛТІРІЛГЕН ЗИЯНДЫ
ӨТЕУ МӘСЕЛЕЛЕРІ**

Біздің елде Конституция жүзінде адамның негізгі құқықтары мен бостандықтары әркімге туылғанынан тиесілі және ажырамайтын болып табылады, ал оларды тану, сақтау және қорғау мемлекеттің басты міндеттері қатарына жатады. Қазақстан Республикасы өзін демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде орнықтырады, және азаматтардың өмірі мен денсаулығын мемлекеттің ең қымбат қазынасы ретінде орнатады. Осыған сәйкес Қазақстан Республикасында жүргізіліп жатқан құқықтық реформаларда азаматтардың заңмен қорғалатын құқықтары мен заңды мүдделерінің басымдығын бекітетін конституциялық ережені жүзеге асыру негізгі міндет болуға тиіс. Қоғамда әрқашан адамдардың бір-бірімен және қоршаған ортаның заттарымен әсерлесуі байқалып отырады. Кейбір жағдайда олар қарқынды жүріп отыратындықтан, олардың салдарын болжау мүмкін емес. Осындай әсерлесудің нәтижесінде азаматтардың мүліктік және мүліктік емес игіліктеріне зиян келтірілуі кездесіп отырады. Ол сәтсіз жағдайдың немесе біреудің қасақана пиғылының, абайсыздығының немесе лауазымды тұлғаның заңсыз іс-әрекеттерінің нәтижесінен болуы мүмкін.

Қылмыстық процесті жүргізуші органдардың, соның ішінде тергеу органдарының заңсыз әрекеттеріне мыналар жатады: қылмысты саралау кезінде қылмыстық заң нормаларын дұрыс қолданбау; бұлтартпау шараларын немесе заңда көзделген өзге де процессуалдық мәжбүрлеу

шараларын заңсыз қолдану; қылмыс жасағаны үшін күдікті ретінде ұсталған адамды немесе бұлтартпау шарасы ретінде қамауға алған адамды оның өміріне және денсаулығына қауіпті жағдайда ұстау; қамаудағы емес адамды сот-психиатриялық немесе сот-медициналық сараптама жүргізу үшін бұл туралы сот шешімі болмаса да, медициналық мекемеге мәжбүрлеп орналастыру; қатаң немесе адамның ар-намысын қорлайтын шаралар қолдану; процессуалдық әрекеттерді оған қатысатын адамдардың өміріне және денсаулығына қауіп тудыратын жағдайларда өткізу, қылмыстық процеске қатысушы адамның абыройын қорлайтын немесе ар-намысын кемітетін шешімдер шығару және әрекеттер жасау жеке өмір туралы мәліметтерді, сондай-ақ өзге де адамның құпия етуді қажет көрген жеке сипаттағы мәліметтерді ҚПК-да көзделмеген мақсаттар үшін қолдану және жариялау; заңсыз соттау; медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шараларын заңсыз қолдану және басқаларын заңсыз қолдану .

Осы жағдайда зиянның орнын толтырудың ауыртпалығын кім көтеруі керек: зардап шеккен тұлға ма, зиян келтіруші тұлға ма немесе зардап шегуші де, зиян келтіруші де болып табылмайтын үшінші тұлға ма, осы мәселені анықтау қажеттігі туады.

Күдікті, айыпталушы, сотталушы және сотталған адамдар да сот ісін жүргізу барысында зорлыққа ұшыраған немесе қатаң ұсталған жағдайда, қылмыстық процесс жүргізуші органдардың шешімдерімен немесе әрекеттерімен олардың қадір-қасиеті кемітілсе немесе қаралып жатқан іс бойынша адамның құпия деп тануды қажет еткен жеке сипаттағы мәліметтері жинақталып, қажетсіз жария етілген немесе таратылған жағдайда, сондай-ақ бас бостандығынан айырылған адам өмірге және денсаулыққа қауіпті жағдайда ұсталса, өздеріне келтірілген зиянды өтетуге құқылы.

Зиянды өтеу институты азаматтық құқық нормаларының құқықтық реттеу пәні болып табылатыны бәрімізге мәлім. Алайда азаматтардың моральдық немесе материалдық құндылықтарына құқыққа қайшы қол сұғу көп жағдайларда қылмыс арқылы келтіретіндігі сөзсіз. Бүгін де істердің неғұрлым көп бөлігін қылмыстық процесті жүргізуші органдарының іс-әрекеттерімен моральдық және материалдық зиянды өтеу туралы талаптар құрайтындығы анықталып отыр. Қылмыстық істер бойынша сотқа дейінгі тергеп-тексеру заңда белгіленген тәртібі адамды және азаматты негізсіз айыптау, олардың құқықтары мен бостандықтарын заңсыз шектеуден қорғауды, кінәсіз адам заңсыз айыпталған немесе сотталған жағдайда – оны дереу толық ақтауды қамтамасыз етуі, сондай-ақ заңдылық пен құқық тәртібін нығайтуға, құқықты құрметтеу көзқарасына жәрдемдесуі тиіс.

Осылайша заң шығарушы Қазақстан Республикасының заңнамаларында зиянды өтеуді ең маңызды міндет деп анықтаған. Алайда қазіргі таңда тергеу органдарының қылмыспен күрес барысында аса қажеттілік жағдайларында орын алуы мүмкін. Бірақ біз

қарастыратынымыз тергеу органдарының іс-әрекеттерімен келтірілген зиянды өтеу болып отыр. Тергеу органдарының заңсыз іс-әрекеттерімен келтірілген зиянды өтеу келесі ережелермен сипатталады: сотқа дейінгі тергеп-тексеру барысында келтірілген зиян толық өтелуі тиіс; азаматқа келтірілген зиян, заңсыз іс-әрекетті жасаған лауазымды тұлғаның кінәсіне қарай өтеледі; тергеу органдарымен келтірілген зиян мемлекеттік бюджет есебінен өтеледі; мемлекет тергеу органдарының заңсыз іс-әрекеттерінен келтірілген зиянды нақты лауазымды тұлғадан регресстік талап арқылы өндіре алады.

Адамға заңсыз ұстап алудың, күзетпен ұстаудың, ұйқамақтың, лауазымынан уақытша шеттетудің, арнаулы медициналық ұйымға орналастырудың, соттаудың, медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шараларын қолданудың салдарынан келтірілген зиян қылмыстық процесті жүргізетін органның кінәсі бар-жоғына қарамастан, толық көлемде республикалық бюджеттен өтеледі.

Ғылыми әдебиетте зиянның орнын толтыру мәселесінің қойылуы мен шешілу тәртібі екі түрге бөлінеді. Жіктелу өлшемі болып келтірілген зиянның сипаттамасы табылады. Мұндай көзқарасты ұстанатын көбіне ресейлік авторлар, соның ішінде аталған тұжырымды К.Ф. Гуценконың еңбектерінен кезіктіруге болады.

Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнама нормаларына сүйене отырып, келесідей екі тәртіпті бөліп көрсетуге болады:

а) зиян келтірушінің, яғни зиян келтірген органның ерікті түрде зиянның орнын толтыру туралы шара қабылдауы;

б) азаматтық сот өндірісі тәртібімен келтірілген зиянның орнын толтыру.

Бұл жерде, жіктелу белгісі ретінде, зиянның орнын толтыру туралы мәселені шешетін орган тұрады. Ұсынылған тәртіптердің ішінен біріншісі, моральдық зиянды қоспағанда, азаматқа келтірілген зиянның орнын толтыру жағдайында қолданылады. Екіншісі – заңды тұлғаға келтірілген зиянның орнын, азаматқа келтірілген моральдық зиянның орнын толтыруда, сонымен қатар азаматтың зиянның орнын толтыру немесе қалпына келтіру туралы талабы зиян келтіруші – органмен қанағаттандырылмаған болса немесе ол қабылдаған шешіммен келіспеген жағдайда қолданылады.

Тергеу органдарының заңсыз іс-әрекеттерімен келтірілген мүліктік зиянды өтеуге келесілер жатады:

1) олар айырылған жалақыны, зейнетақыны, жәрдемақыларды, өзге де қаражаттар мен табыстарды;

2) соттың үкімі немесе өзге де шешімі негізінде заңсыз тәркіленген немесе мемлекеттің кірісіне айналдырылған мүлікті;

3) соттың заңсыз үкімін орындау үшін өндіріп алынған айыппұлдарды; заңсыз әрекеттерге байланысты адам төлеген сот шығындары мен өзге де сомаларды;

4) заң көмегін көрсету үшін адам төлеген сомаларды;

5) қылмыстық қудалау салдарынан келтірілген өзге де шығыстарды өтеу .

Мүліктік зиянды өтеумен қатар, тергеу органдарының заңсыз іс-әрекеттерімен келтірілген моральдық зиянды өтеумен толықтыруға болады. Моральдық зиян дегеніміз жеке тұлғалардың өзіндік мүліктік емес игіліктері мен құқықтарының бұзылуы, кемсітілуі немесе олардан айырылуы, (төзімін тауысқан, уайымға салған) жан азабы немесе тән азабы (қорлау, ызаландыру, қысым жасау, ашуландыру, ұялту, түңілту, тән қиналуы, залал шегу, қолайсыз жағдайда қалу және т.б.). танылады . Қылмыстық процесті жүргізетін, адамды ақтау туралы шешім қабылдаған орган келтірілген зиян үшін одан ресми түрде кешірім сұрауға міндетті. Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексінің 41-бабына сәйкес келтірілген моральдық зиян үшін ақшалай мәнде өтемақы туралы талаптар азаматтық сот ісін жүргізу тәртібімен қойылады. Егер адам заңсыз қылмыстық қудалауға ұшырап, ал қылмыстық қудалау, ұстап алу, күзетпен ұстау, лауазымынан уақытша шеттету, қолданылып, кейіннен заңсыз деп танылған басқа да әрекеттер туралы мәліметтер баспасөзде жарияланса, радио, теледидар немесе өзге де бұқаралық ақпарат құралдары арқылы таратылса, онда осы адамның талап етуі бойынша, ал ол қайтыс болған жағдайда, оның туыстарының немесе оның құқықтарын қалпына келтіру туралы шешім қабылдаған, қылмыстық процесті жүргізетін органның талап етуі бойынша тиісті бұқаралық ақпарат құралдары бір айдың ішінде бұл туралы қажетті хабар жасауға міндетті.

Атап айтқанда сотқа дейінгі тергеп-тексеру әрекеттері ішкі істер органдарының қызметінің бір түрі болып табылады және де мемлекеттің басқа да қызметтері сияқты қателіктерден сақтандырылмаған. Жоғарыда айтқандай азаматтарға келтірілген зиян тергеу органдарының мемлекеттік функцияларды жүзеге асыру барысында орын алуына байланысты, келтірілген зиянды өтеу мемлекетке жүктеледі. Қылмыстық процестік кодексінде азаматтарды негізсіз айыптау мен соттаудан, олардың құқықтары мен бостандықтарын заңсыз шектеуден қорғау, кінәсіз адам заңсыз айыпталған немесе сотталған жағдайда оны дереу және толық ақтауды қамтамасыз ету талабы қойылған. Бұл талап қылмыстық процесті жүзеге асыратын органдарының өз қызметін атқаруда ерекше орын алады. Өйткені, қылмыстық процесті жүзеге асыру қызметінің негізгі мақсаты азаматтар мен ұйымдардың заңды мүдделерін қылмыстық қиянаттардан қорғау болғандықтан, ол қызметті атқаратын мемлекеттік органдар заңдылық принципін қатаң сақтауға міндетті. Олай болса да, бұл органдардың қызмет атқару тәжірибесінде, өкінішке орай, адам құқықтары мен бостандықтарын заңсыз шектеудің кездесетіндігі және басқа да кемшіліктердің болатындығы жоққа шығарылмайды. Сондықтан ҚПК-нің төртінші тарауы қылмыстық процестегі ақтау институтына және қылмыстық процесті жүргізуші органның заңсыз іс-әрекетімен келтірілген зиянды өтеу мәселелеріне

арналған. Ақтау ұғымының тікелей мағынасы кінәсіз адам қылмыстық қудалауға ұшыраған жағдайда оның зиянды зардаптарын тез арада жойып, ол адамның құқықтары мен абыройын қалпына келтіру болып табылады. Кең мағынада, ақтау ұғымы – азаматтардың құқықтары мен бостандықтары заңсыз шектеген барлық кездерде де оның зардаптарын жою үшін қолданылатын шараларды білдіреді. Мәселен, күдіктіге бұлтартпау шарасы ретінде қамаққа алу негізсіз қолданылған жағдайда оның жеке басының бостандығы заңсыз шектеледі. Олай болса, тергеу органы күдіктінің бұзылған құқықтарын қалпына келтіруге міндетті болып табылады.

Аталған мақаланы қорытындылай келе, сот шешімі негізінде, келтірілген зиянның орнын толтыру жағдайларының шамалы ғана пайыздық көрсеткіші келесідей түсіндіріледі, яғни көп жағдайда қалпына келтірілуші тұлғаның қалпына келтірту құқығына ие бола алатынын және бұл құқығын жүзеге асыру тәртібі болатындығын білмеуі салдарынан орын алады. Аталған жағдайлар туындаған кезде, ҚР Конституциясын басшылыққа ала отырып, ҚР ҚПК-да көрсетілген ережелерге және Қазақстан Республикасы Жоғарғы Соты Пленумының «Қылмыстық процесті жүргізген органдардың заңсыз әрекеттері салдарынан келтірілген зиянды өтеу жөніндегі заңды қолдану тәжірибесі» туралы 1999 жылғы 9 шілдедегі N 7 Қаулысында баяндалған түсіндірмелерге сәйкес қылмыстық процесті жүргізуші органмен, келтірілген зиянның орнын толтыртып алуға құқылы тұлғаларға түсініктеме жұмыстары жүргізілуі тиіс.

Зиянның орнын толтыртып алу туралы ұсыныспен зиян келтіруші – органға жүгінген тұлғаларға бас тартылған жағдайда, қалпына келтірілуші бұл тұлғалар бұдан әрі сотқа жүгінуге талпынбайды, себебі қанша тырысқанымен, келтірілген зиянның орнын толтыру мүмкін емес деген байламға келеді.

Осындай жағдайлар орын алған кезде тұрғындарға жаппай ақпарат құралдары арқылы олардың құқықтарының қорғалу тәртібі туралы түсініктеме жұмыстарын жүргізу үшін шаралар қолдану керек, сонымен қатар зиян келтіруші органдардың өздерінің аталған тұлғаларға зиянның орнын толтыруға қатысты түсіндірме беру қызметіне бақылауды күшейту қажет.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы 1995 жылғы 30 тамыз <http://online.zakon.kz/>;
2. Қылмыстық процесті жүргізген органдардың заңсыз әрекеттері салдарынан келтірілген зиянды өтеу жөніндегі заңды қолдану тәжірибесі туралы
3. Қазақстан Республикасы Жоғарғы Соты Пленумының Қаулысы 1999 жылғы 9 шілде № 7

4. Проблемы механизма возмещения вреда, причиненного незаконными действиями органов дознания, следствия, прокуратуры и суда, в законодательстве Республики Казахстан К содержанию номера журнала: Вестник КАСУ №3 – 2005. Авторы: Бесхлебнова У.А., Идрышева С.К.

5. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 4 шілдедегі № 231-V ҚРЗ Қылмыстық-процестік кодексі. <http://online.zakon.kz/>;

6. Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 1 шілдедегі Азаматтық кодексі (ерекше бөлім) <http://online.zakon.kz/>.

**КОСЖАНОВ
ТИМУР АЙТКУЛОВИЧ,**

доцент кафедры ОРД Карагандинской академии имени Б. Бейсенова МВД Республики Казахстан, кандидат юридических наук, ассоциированный профессор

**КУЛЬБАЕВ
САКЕН БАЗАРБЕКОВИЧ,**

преподаватель кафедры уголовного права, уголовного процесса и криминалистики Актюбинского юридического института имени М. Букенбаева МВД Республики Казахстан

**ОСОБЕННОСТИ ВЫЯВЛЕНИЯ И ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ
ПРЕСТУПЛЕНИЙ СРЕДИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ
ПОДРАЗДЕЛЕНИЯМИ ОВД**

В соответствии с Конституцией Республики Казахстан и общепринятыми нормами международного права в Казахстане действует Закон Республики Казахстан от 9 июля 2004 года № 591 «О профилактике правонарушений среди несовершеннолетних и предупреждении детской безнадзорности и беспризорности», которым установлены основы правового регулирования отношений, возникших в связи с деятельностью по профилактике безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних [1].

Одной из главных задач общества является воспитание и обучение всесторонне развитых и подготовленных людей. Особое внимание уделяется воспитанию подрастающего поколения – молодежи, представляющей собой социально-возрастную группу, составляющую значительную часть населения страны.

Состояние преступности несовершеннолетних в значительной степени определяет состояние и перспективы преступности в целом, борьба с ней представляет собой одно из важнейших направлений в борьбе с преступностью вообще в нашей республике.

Эффективность профилактических мероприятий обеспечивается также мерами по оздоровлению среды, в которой проживает и воспитывается несовершеннолетний. Такое оздоровление осуществляется, прежде всего, путем выявления и привлечения к

ответственности лиц, вовлекающих несовершеннолетних в совершении преступлений и антиобщественных действий. Нередко такие лица входят в ближайшее окружение подростка.

Преступность несовершеннолетних одна из острейших проблем общества. В настоящее время охарактеризовать точно ситуацию с подростковой преступностью крайне сложно хотя бы потому, что с одной стороны, на этот счет нет объективной статистики – преступление учитывается как совершенное несовершеннолетним, когда установлено лицо, которое его совершило, а по нераскрытым преступлениям мы не знаем, кем они совершены [2].

В результате принимаемых мер продолжается снижение криминальной активности несовершеннолетних. Последние годы в стране практически повсеместно отмечалось снижение подростковой преступности. Если подходить в разрезе квалификации то разбой снижены на 79,3%, вымогательства на 73,9%, грабежи на 57,4%, хулиганства на 19,3%, кражи на 38,5%. Но такие преступления как убийство увеличилось на 100% и причинение тяжкого вреда здоровью на 20,3%.

В настоящее время беспокоит увеличение количества совершенных подростками преступлений, относящихся к категории особо тяжких (+5%), а также числа несовершеннолетних, находившихся на момент совершения преступлений в состоянии наркотического опьянения (+16%), имевших опыт преступной деятельности [3].

Однако вечно этот процесс продолжаться не будет, когда-нибудь он остановится, а потом может и пойти вспять. Ряд тяжких преступлений (убийство, причинение тяжкого вреда здоровью) свидетельствует о некоторой нестабильной ситуации и заставляет задуматься о необходимости пересмотра форм и методов профилактической деятельности. Причем это касается не только работы непосредственно органов внутренних дел, но и их взаимодействия с другими субъектами профилактики.

Основными обстоятельствами, способствующими совершению преступлений несовершеннолетними, являются:

- влияние экономических факторов
- неблагоприятное бытовое окружение, связи и контакты по месту жительства, учебы или работы;
- недостатки в воспитательной работе в школе, администраций и трудовых коллективах;
- длительное отсутствие определенных занятий у несовершеннолетних, оставивших учебу;
- подстрекательство со стороны взрослых преступников;
- недостатки правового воспитания молодежи;
- отрицательное влияние СМИ, пропагандирующих похождения уголовных преступников.

Анализ структуры преступности несовершеннолетних позволяет прийти к выводу о том, что подчас при общем снижении числа

зарегистрированных общественно опасных деяний происходит увеличение количества тяжких и особо тяжких преступлений.

Выявляя причины и условия, способствующие совершению преступлений несовершеннолетними, сотрудники ОВД совместно с организациями образования в первую очередь обращают внимание на семьи, в которых отсутствует должное воспитание подростков, школы, где обучаются несовершеннолетние, места их трудовой деятельности, организация быта и культурного досуга несовершеннолетних, принимаются меры по устройству на работу неработающих и не обучающихся подростков.

Одной из наиболее важных причин подростковой преступности является ненадлежащее исполнение родителями своих обязанностей, конфликты в семье, унижение человеческого достоинства. Психологическое и физическое насилие приводят к уходам детей из семей, становлению их на путь совершения правонарушений и преступлений [4].

Общественно-нравственные ценности несовершеннолетних формируются в непосредственной зависимости от характера и содержания их взаимоотношений в семье, школе и с окружающими.

Хорошо известно, что самым эффективным средством воспитания несовершеннолетнего является личный пример родителей – их авторитет, поведение, образ жизни, обычаи и традиции в семье.

Воспитание детей в духе патриотизма, привитие им чувства гражданского достоинства, национальной гордости, честности, любви к Родине – важнейшие задачи родителей, образовательных учреждений, организаций системы профилактики безнадзорности и правонарушений среди несовершеннолетних, общественности.

Особое внимание должно уделяться несовершеннолетним, состоящим на профилактическом учете и проживающим в неблагополучных семьях.

Индивидуальная профилактическая работа с несовершеннолетними должна проводиться совместно с сотрудниками ювенальной полиции, с учетом особенностей их личности и окружения, характера совершенных правонарушений, условий семейного воспитания в содействии с учителями, педагогами, воспитателями, родителями.

Одной из первостепенных задач ОВД является профилактика правонарушений, которая осуществляется общими, специальными и индивидуальными видами профилактических мероприятий [5].

Среди приоритетных направлений деятельности полиции важное место занимает профилактика рецидивной преступности несовершеннолетних посредством создания условий для предоставления своевременных мер социальной поддержки, социально-педагогической, социально-психологической, социально-правовой и

иной помощи несовершеннолетним, состоящим на учете в ОВД, комиссиях по делам несовершеннолетних и защите их прав.

Исторически прошлое свидетельствует, что ни одно цивилизованное общество не может эффективно функционировать без налаженной системы предупреждения, профилактики и противодействия готовящихся и совершаемых правонарушений и преступлений. Проблема воспитания несовершеннолетних всегда будет актуальна, пока существует общество и государство. Общая профилактика преступлений среди несовершеннолетних заключается в деятельности полиции в своевременном выявлении и устранении причин преступлений и условий, способствующих их совершению.

Чтобы быть успешными, общие профилактические мероприятия должны быть целеустремленными и действенными, способствовать развитию и укреплению у граждан правосознания, создавать условия, исключаящие или затрудняющие реализацию преступных намерений у несовершеннолетних.

План совместной работы включает мероприятия по проведению индивидуальной профилактической работы с учащимися и их родителями, повышению правовой грамотности, организации досуга учащихся, проведению рейдовых мероприятий, а также иных мероприятий, направленных на профилактику правонарушений среди несовершеннолетних, в том числе в каникулярный период [6].

В соответствии с приказом МВД Республика Казахстан №1098 от 29 декабря 2015 года, по вопросам профилактики правонарушений среди несовершеннолетних необходимо:

- выявлять несовершеннолетних правонарушителей, в том числе входящих в организованные преступные группы или преступные сообщества, принимать меры по предупреждению совершения правонарушений;

- обеспечивать оперативное прикрытие обслуживаемой территории и мест концентрации несовершеннолетних, состоящих на учете ОВД;

- принимать меры по переориентации и разобщению групп несовершеннолетних, выявлять и пресекать факты отрицательного влияния на подростков со стороны неформальных лидеров, в том числе из числа взрослых, имеющих преступный опыт;

- осуществлять розыск несовершеннолетних без вести пропавших, скрывшихся от органов дознания, следствия или суда, уклоняющихся от отбывания наказания или принудительных мер воспитательного воздействия, совершивших побег из учреждений уголовно-исполнительной системы или самовольно ушедших из семей, а также из организаций образования;

- принимать участие в проведении мероприятий, направленных на повышение правовой грамотности несовершеннолетних, родителей или законных представителей;

– принимать участие в проведении оперативно-профилактических мероприятий [7].

На формирование личности несовершеннолетнего как возможно потенциального правонарушителя оказывает воздействие целый комплекс факторов, которые формируют проявление с его стороны криминально направленных качеств. Несовершеннолетние в силу их умственной и физической незрелости, неполного социального статуса нуждаются в особом внимании, защите и помощи со стороны общества и государства.

Большое значение в профилактической работе имеют формы индивидуального воздействия. Их результативность определяется возможностью учесть особенности каждого подростка, окружающую его обстановку, условия воспитания. Следует понимать, что несовершеннолетние правонарушители – это прежде всего дети, как правило, поддающиеся воспитанию, но попавшие в сложную жизненную ситуацию либо в определенную криминальную среду.

Оперативный состав аппаратов криминальной полиции осуществляет следующие оперативно-розыскные мероприятия для решения задач:

- выявление несовершеннолетних правонарушителей с постановкой их на учет;
- выявление и разоблачение групп подростков антиобщественной направленности;
- предупреждение повторных преступлений ранее судимыми подростками;
- выявление, постановка на оперативно-справочный учет и разработку лиц, вовлекающих подростков в преступную и иную антиобщественную деятельность.

Следует подчеркнуть, что оперативно-розыскные мероприятия в отношении несовершеннолетних осуществляются исключительно в целях:

- предупреждения преступлений, замышляемых несовершеннолетними или с их участием, разоблачения преступных групп подростков;
- содействия быстрому и полному раскрытию совершенных преступлений;
- выявления и изобличения взрослых подстрекателей, вовлекающих несовершеннолетних в преступную деятельность;
- для установления сообщников, мест хранения оружия, похищенных предметов и других предметов могущих быть доказательствами.

Состояние оперативной обстановки в подростковой среде требует дальнейшего совершенствования форм и методов профилактической деятельности, обеспечения взаимодействия всех заинтересованных ведомств и учреждений в реализации задач по профилактике

безнадзорности, правонарушений и преступлений несовершеннолетних, семейного неблагополучия, защиты прав и законных интересов детей.

Значимость рассматриваемой сегодня проблемы очевидна. От реализации целенаправленной и адресной политики в сфере профилактики правонарушений и безнадзорности несовершеннолетних, защиты их прав и законных интересов зависит будущее экономическое и социальное благополучие нашего общества.

Подростковая преступность – проблема общества. Забота о нравственном воспитании подрастающего поколения – это в будущем адекватные члены общества, способные внести вклад в благосостояние страны.

Целенаправленная работа подразделений ОВД по профилактике преступности среди несовершеннолетних представляет собой «организованный процесс», цель которого недопущение конфликта несовершеннолетнего с законом, определены задачи, нашло свое выражение в совокупности общественных проблем, связанных с сознательным формированием личности и стимулированием поиска путей их решения, намечены конкретные пути и средства воздействия на несовершеннолетнего [8].

В заключении необходимо отметить, что за последние годы в Республике Казахстан удалось сформировать законодательную базу, найти принципиально новые механизмы и институты осуществления государственной политики в отношении профилактики преступности среди несовершеннолетних. При этом возникли и динамично развиваются новые институты направленные на профилактику преступности среди несовершеннолетних.

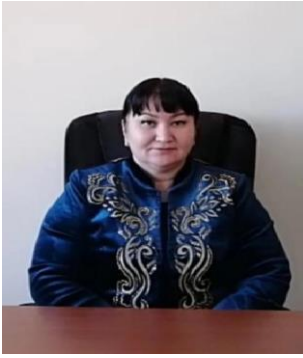
Список использованной литературы:

1. О профилактике правонарушений среди несовершеннолетних и предупреждении детской безнадзорности и беспризорности Закон РК от 9 июля 2004 г. №591
2. Богданов, А.В. «Взаимодействие органов местного самоуправления и полиции по профилактике правонарушений среди несовершеннолетних»./ А.В. Богданов // Международный журнал.-2016г.-, №1. Стр.19-26;
3. Статистика МВД Республики Казахстан о преступлениях, совершенных несовершеннолетними за 9 месяцев 2022г.г.;
4. Серикбаев, Е.Е. Проблемы подростковой преступности в Казахстане [Электронный ресурс – Режим доступа]: <https://www.prodenka.org/metodicheskie-razrabotki/279181-problemy-podrostkovej-prestupnosti-v-kazahsta/download>
5. Об ОВД Республики Казахстан Закон РК от 23 апр. 2014 г. №199-V ЗРК, с изм. и доп. по состоянию на 01.01.2021 г.
6. Типовые правила деятельности Центров адаптации несовершеннолетних: утвержден приказом Министра образования и науки

Республики Казахстан от 18 июня 2013 г. №229 «Об утверждении типовых правил деятельности видов организаций образования для детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей».

7. Об утверждении Правил организации деятельности участковых инспекторов полиции по делам несовершеннолетних ОВД: Приказ МВД Республики Казахстан от 29 дек. 2015 г. №1098

8. Богданов, А.В. Криминальная среда, понятие генезис, оперативно-розыскное воздействие. Монография. / А.В. Богданов.- Москва, 2015.- Стр.78-82.

ҚУАТБЕК ГУЛНАР ҚУАТБЕКҚЫЗЫ,

**С.Бәйішев атындағы
Ақтөбе университетінің аға оқытушысы,
құқық магистрі**

КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫҢ ҚЫЛМЫСТАРЫНЫҢ АЛДЫН АЛУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Кәмелетке толмағандардың қылмыстарының алдын алу мәселелері туралы айта бастағанда Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі №226-V Қылмыстық кодексі мен «Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың профилактикасы мен балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу туралы» Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 9 шілдедегі №591 заңын айтпай кетуге болмайды. Сондай ақ Президентіміз Қ.К. Тоқаевтың 2021 жылғы 1 қыркүйектегі Жолдауында да осы мәселеге қатысты құқық қорғау жүйесінде елеулі өзгерістер басталды.

Бұл Жолдауда қылмыспен күресудің практикалық мәселелерін назардан тыс қалдырмады. Балаларға, соның ішінде ата-ана қамқорлығынсыз қалған балаларға қарсы жыныстық қылмыстардың алдын-алу және оның жолын кесу ерекше бақылауда болуға тиіс. Өскелең ұрпақтың болашағына қауіп төндіретін тағы бір қатер – есірткі заттарының, соның ішінде синтетикалық есірткінің де таралуы. Құқық қорғау органдарына бұл қатердің азаматтар арасында, әсіресе жастардың ішінде таралуына барынша тосқауыл қоюды тапсырамын деп атап айтты. Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтың алдын алу, қоғамдағы қылмыстың алдын алудың аса маңызды аспектісі болып табылады. Заңды, әлеуметтік пайдалы қызметке және қоғам мен өмірге ізгілікті көзқарас қалыптастырып, жастарды қылмыстық қызметке жол бермейтін қағидаларға тәрбиелеу қажет. Қазақстан Республикасында кәмелетке толмағандардың арасында құқық бұзушылықтың алдын алу және балалардың қадағалаусыз және қараусыз жүруінің алдын алу жөніндегі заңнаманы қалыптастыру және дамыту жұмысы қолға алынған. Бұл «Неке және отбасы туралы», «Отбасылық үлгідегі балалар және жасөспірімдер үйлері туралы», «Мемлекеттік атаулы әлеуметтік көмек туралы», «Еңбек туралы», «Қазақстан Республикасындағы арнайы мемлекеттік жәрдемақы туралы», «Дене тәрбиесі және спорт туралы» заңдары, кәмелетке толмағандар жөніндегі комиссиялардың, кәмелетке толмағандар ісі

жөніндегі ішкі істер органдарының қызметін реттейтін нормативтік құқықтық актілер және т.б.

Кәмелетке толмағандар құқық бұзушылығының алдын алуды тікелей не жанама көздейтін құқықтың қайнар көздерінің осылайша көп болуы қоғамдық қатынастардың кез келген саласында кәмелетке толмағандар тұлғасының дамуын қамтамасыз ететін қолдау жүйесінің көзделгендігін көрсетеді. Әсіресе, бұл қауіпті жағдайда тұрған және ерекше қорғау мен қолдауға мұқтаж жасөспірімдерге қажет. Балалар мен жасөспірімдерді тәрбиелеу мен оқытуда отбасының маңызы зор. Осыған орай мемлекетіміз отбасының, соның ішінде кеңейтілген отбасының тұтастығын сақтауға аса назар аударып отыр. Отбасында тұрақтылық пен береке болмаса, осыған байланысты қоғам тарапынан көмек көрсету әрекеттері сәтсіз болған жағдайда, тіршілік етудің балама орындарын пайдалану мүмкіндігін қарастыру қажет. Ол дегеніміз, балалар тұрақтылығы бар, әрі берекелі отбасы жағдайына мейлінше жақындатылған мекемелерге тәрбиелеуге берілуі тиіс. Баланың келешегіне кері әсер ететін жағдайларды айтпағанда, оларды ата-анасынан айыруға жол бермейтін ұлттық бағдарлама жасаудың және оны іс жүзінде асыру қажеттігінің мәні зор.

Кәмелетке толмағандар құқық бұзушылығының алдын алудың ең маңызды алғышарты болып табылатын, отбасындағы берекені сақтаудың негізінде, субъективтік себептерден басқа, өтпелі кезеңнің әлеуметтік-экономикалық жағымсыз құбылыстары жатыр. Ол ата-анасының материалдық жағдайының нашар болуына байланысты балабақша мен мектептерге бара алмауы нәтижесінде, соңғы жылдары қараусыз, тастанды, үй-жайы жоқ, сөйтіп құқық бұзушылық жасауға баратын балалар саны көбейіп отыр. Сонымен қатар әлі де болса біліктілігі жоғары педагогтар жалақының төмендігіне байланысты саудамен айналысуға мәжбүр. Қазақстан Республикасы Президентінің Қазақстан халқына Жолдауында жаһандық дағдарысқа қарамастан мемлекеттің әлеуметтік саясаты - ең алдымен жұмыс орындарын көбейтуге, қамқоршылары баланы оқытуға, жағдайы келмеген кезде кәмелетке толмағандарға мемлекеттің есебінен жоғары және арнайы орта білім алу мүмкіндігін қамтамасыз етуге, мұғалімдер мен дәрігерлердің жалақысын өсіруге бағытталып отыр. Кәмелетке толмағандардың арасында құқық бұзушылықтың және балалардың қадағалаусыз, ата-анасының қарауынсыз қалуының алдын алу жөніндегі мемлекеттік саясаттың келесі бір бағыты білім беру саласындағы заңнаманы жетілдіру, оның дәл және біркелкі қолданылуына тиісті бақылау және қадағалау жасауды қамтамасыз ету болып табылады. Оқу орындары, кәмелетке толмағандарға медициналық, кеңес беру және басқа да көмек көрсететін, атап айтқанда осындай жәрдемге мұқтаж немесе қатыгездік құрбаны болған, ата-анасының мейірімін көрмеген және қудалау мен қанауға душар болған жасөспірімдерге қол ұшын беретін базалық және анықтама орталықтарына айналуы тиіс.

Нормативтік құжаттарда мектепке бару ережесін сақтау қиынға соғатын, сондай-ақ мектепті тастап кететін кәмелетке толмағандарға арнайы көмек көрсетілетіні көзделіп, жастар арасындағы қылмыстың және кәмелетке толмағандар құқық бұзушылығының алдын алудың тиімді жолдарын табуға қатысты, ғылыми-зерттеу жүргізуде білім беру жүйесінің барлық буындарының арасында ынтымақтастық болуын ынталандыруға, сондай-ақ осындай зерттеулердің кең таралуы көзделуге тиіс. Осындай зерттеу нәтижелерінің негізінде білім басқармалары кәмелетке толмағандарға, заңға сәйкес мінез-құлық қалыптастыруға бағытталған бағдарламалар мен әдістемелік құралдар әзірлеп, білім беру мекемелерінің жұмыс тәжірибесіне енгізу керек. Жасөспірімдер арасындағы заңға қайшы мінез-құлықтың алдын алудың неғұрлым тиімді шарасы девиантты мінез-құлқымен ерекшеленетін кәмелетке толмағандарды, әсіресе қоғамға қарсы бағдарланған жасөспірімдер топтарының лидерлерін дер кезінде анықтауға және олардың айналадағы адамдарға теріс ықпал жасауына жол бермеу болып табылады. Тәжірибе көрсетіп отырғандай, осындай жасөспірімдерді арнайы оқу-тәрбие мекемелеріне орналастыру мүмкіндігі болғанда бұл жұмыстың пәрменділігі артады.

Осының өзі құқық бұзушылықтың қайталануын болдырмауға, сондай-ақ оларды ересек адамдардың тарапынан болатын теріс әсерден оқшаулауға мүмкіндік береді. Кәмелетке толмағандардың арасында құқық бұзушылықтың және балалардың қадағалаусыз, қараусыз қалуының алдын алу жөніндегі мемлекеттік саясаттың тағы бір бағыты-әр түрлі қоғамдық ұйымдардың, бірлестіктердің, клубтардың және т.б. қызметін реттейтін заңнаманы жетілдіру болып табылады, себебі кәмелетке толмағандар құқық бұзушылығының алдын алу көбіне жасөспірімдердің бос уақытын да ұйымдастырылатын әр түрлі қызметтердің жұмыс сапасына байланысты. Мәдениет, ойын-сауық, спорт және туризм мекемелерінің, әлеуметтік қауіпті жағдайда тұрған кәмелетке толмағандарды көркемөнер, техникалық, спорт және т.б. үйірме, секцияларына тарту, оларды отандық және дүниежүзілік мәдениет құндылықтарына баулу басты бағдарлама болуы тиіс. Кәмелетке толмағандарды тәрбиелеуде бұқаралық ақпарат құралдары үлкен рөл атқарады. Бірақ, бұл істе айтарлықтай кемшіліктер бар екендігі барлығымызға белгілі. Мысалы: теледидар арқылы адам өлтіру, қатыгездік, қанқұйлы оқиғалар, алдап-арбау, эротикалық сипаттағы журналдар, фото-суреттер, жарнамалар, мұның өзі келешек ұрпақтың мінез құлқының қалыптасуы мен даму процестеріне зиян келтіретіндігі айтпаса да түсінікті. Осы жағдайға байланысты бұқаралық ақпарат құралдары туралы заңда, жастарға арналған тиісті қызметтер мен мүмкіндіктерді БАҚ арқылы тарату қажеттігі туралы норма императивті түрде баяндалу керек. Заңда бұқаралық ақпарат құралдарын есірткімен, зорлықпен байланысты материалдар көрсетуді мейлінше азайтуға, сондай-ақ зорлық пен қанауды жағымсыз жағынан көрсетуге мүдделі

ететін, осыған ынталандыратын нормалар көзделуі тиіс. БАҚ өз бағдарламаларын дер кезінде түзетуі аса қажет, олардағы ақпарат балалар мен жасөспірімдердің ақылын кемітпей, қатыгез етпей, дұрыс бағдар беруі тиіс. Сонымен қатар есірткі мен алкогольді пайдаланудың алдын алудағы, бұл заттардың зияны туралы ақпаратты барлық деңгейде таратудағы рөлі мен жауапкершілігі заң жүзінде анықталғаны жөн.

Жоғарыда айтылғандай, кәмелетке толмағандардың құқық бұзушылық жасауының себептеріне кәмелетке толмағандар істері жөніндегі комиссияның, прокурорлық қадағалау, полиция, сот-тергеу органдарының қызметін жетілдіру шаралары көзделіп, кәмелетке толмағандар құқық бұзушылығының алдын алудың тиімділігін арттыру үшін барлық құқық қорғау, мемлекеттік басқару органдарының, балалар мен жасөспірімдер мәселелерімен айналысатын жастар және қоғамдық ұйымдар мен мекемелердің өзара ықпалдасуын, қызметтерін үйлестіру жөнінде кешенді шараларды әзірлеу қажет. Осы мақсатта үйлестіруші орган, балалар мен жасөспірімдер құқық бұзушылығының алдын алу іс шараларын жүзеге асыру кезінде жинақталатын ақпарат, тәжірибе, білім мен мемлекеттік және мемлекетаралық деңгейде алмасуды жандандыруға тиіс. Осы орайда айта кететін бір жағдай, кәмелетке толмағандар істері жөніндегі комиссиялар, білім басқару мекемелері, ішкі істер органдары, балалар мен жасөспірімдердің жалпы әлеуметтік нормалар мен құндылықтарға сай келмейтін мінез-құлқы, көп жағдайда есею процесімен байланысты болатындығын және есейген сайын олардың мінез-құлқы өзгертіндігін, ал жасөспірімдерді тәртіп, құқық бұзушы немесе бастап келе жатқан құқық бұзушы деп анықтау көп жағдайда жастардың бойында тұрақты жағымсыз мінез-құлық қалыптасуына әкеліп соғатындығын да терең ескерілуі қажет деп ойлаймын. Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтың алдын алу, қоғамдағы қылмыстың алдын алудың аса маңызды проблемасы болып табылады.

Жасөспірімдер арасындағы құқық бұзушылықтың негізгі себептеріне: отбасындағы жайсыздықтардың кері әсері, ата-ананың материалдық жағдайларының төмендігі, ортаның – достарының, үлкендердің, оқу орындарының кері әсері т.б. жатады. Кәмелетке толмағандар құқық бұзушылығының алдын алуда отбасының, ата-ананың рөлі өте зор. Қазіргі таңда ата-анасының материалдық жағдайының нашар болуына байланысты балабақша мен мектептерге бара алмауы нәтижесінде, ата-ананың қарауынсыз, тастанды, үй-жайы жоқ, сөйтіп құқық бұзушылық жасауға баратын балалар саны көбеюде.

Кәмелетке толмағандардың арасында құқық бұзушылықтың және балалардың қадағалаусыз, ата-анасының қарауынсыз қалуының алдын алу жөніндегі мемлекеттің бағытының бірі білім беруді жетілдіру, оқу орындарында тиісті білім мен тәрбиенің берілуін бақылау және қадағалау жасауды қамтамасыз ету болып табылады. Жасөспірімдер

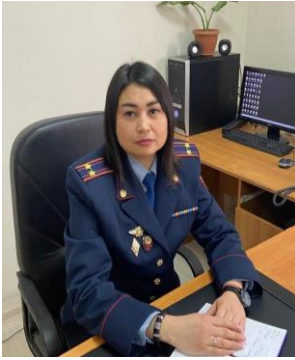
арасындағы заңға қайшы мінез-құлықтың алдын алудың неғұрлым тиімді шарасы девиантты мінез-құлқымен ерекшеленетін кәмелетке толмағандарды, әсіресе қоғамға қарсы бағдарланған жасөспірімдер топтарының лидерлерін дер кезінде анықтауға және олардың айналадағы адамдарға теріс ықпал жасауына жол бермеу болып табылады.

Мәдениет, ойын-сауық, спорт және туризм мекемелерінің, әлеуметтік қауіпті жағдайда тұрған кәмелетке толмағандарды көркемөнер, техникалық, спорт және т.б. үйірме, секцияларында үйренуге тарту, оларды отандық және дүниежүзілік мәдениет құндылықтарына баулу басты бағдарлама болуы тиіс. Кәмелетке толмағандарды тәрбиелеуде бұқаралық ақпарат құралдары зор рөл атқарады.

Сондықтан БАҚ-ы өз бағдарламаларын дер кезінде түзетуі аса қажет, олардағы ақпарат балалар мен жасөспірімдердің ақылын кемітпей, қатыгез етпей, дұрыс бағдар беруі тиіс. Кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыстың алдын алу проблемасын шешу ішкі істер органдары алдындағы ғана емес, бүкіл қоғам, мемлекет алдында тұрған басты міндеттердің бірі екендігі белгілі. Себебі білімді, тәрбиелі, адамгершілігі мол, дені сау және рухани жан-дүниесі бай салауатты жастар ғана мемлекеттің болашаққа деген сенімін нығайта алады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі №226-V Қылмыстық кодексі
2. Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың профилактикасы мен балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу туралы Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 9 шілдедегі №591 заңы.
3. Президентіміз Қ.К. Тоқаевтың 2021 жылғы 1 қыркүйектегі Жолдауы.

КУМАКБАЕВА МАРИНА СУЛТАНОВНА,

**доцент кафедры уголовного права,
уголовного процесса и криминалистики
Актюбинского юридического института МВД
Республики Казахстан имени М. Букенбаева**

ОСОБЕННОСТИ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Наиболее актуальными проблемами для нашего государства на сегодняшний день являются преступления связанные с половой неприкосновенностью несовершеннолетних.

12 сентября 2022 года в УК РК внесены изменения в ряд статей, об усилении ответственности за данную категорию преступлений. Одним из главных направлений политики Уголовного законодательства в современном обществе Республики Казахстан является охрана прав лиц не достигшие совершеннолетия.

Данный факт обусловлен тем, что лицо не достигшее совершеннолетия, физически неспособно противостоять совершаемому в отношении него преступному деянию, в силу своей психологической, социальной и возрастной незрелости и зачастую не осознающий характер, совершаемого в отношении него уголовного преступления. В связи с чем, несовершеннолетние часто становятся объектом преступных посягательств.

Глава 2 Особенной части Уголовного кодекса Республики Казахстан квалифицирует деяния совершенные в отношении несовершеннолетних (ст. ст. 132-144 УК РК), а также имеются отдельные статьи выделенные по некоторым категориям преступлений, совершенные в отношении несовершеннолетних. Так, предметом уголовной ответственности может быть статья 122 УК РК – половое сношение или иные действия сексуального характера с лицом, не достигшим шестнадцатилетнего возраста или ст.100 УК РК – убийство матерью новорожденного ребенка.

Под преступлениями против половой неприкосновенности понимаются предусмотренные уголовным законом общественно опасные посягательства на половую неприкосновенность, нормальное физическое и психическое развитие лиц, не достигших 16-летнего или 14-летнего возраста, на половую свободу взрослых лиц либо на установившийся в обществе уклад половых отношений.

Непосредственным объектом этой группы преступлений является половая свобода и половая неприкосновенность, а дополнительным

объектом некоторых из них – нормальное физическое и нравственное развитие детей и подростков. Характеристику потерпевших следует давать по каждой статье отдельно, по смыслу закона, таковыми могут быть, как женщины, так и мужчины независимо от возраста, т. е. предусмотрена равная уголовно-правовая защита лиц обоеих полов.[1]

Объективная сторона половых преступлений характеризуется противоправными действиями виновных лиц, характер которых определяется диспозицией или статьей Уголовного кодекса РК. Составы в основном формальные. Для признания наличия квалифицирующего признака некоторых половых преступлений необходимо установление причинной связи между действиями виновных и наступившими последствиями, которые предусмотрены в качестве квалифицирующих.

Половые преступления характеризуются прямым умыслом. Мотивы преступлений в основном сексуальной направленности, но могут быть и другие.

Субъектом половых преступлений могут быть лица обоеих полов, достигших 16-летнего возраста. Субъектом изнасилования (ст. 120 УК РК) и насильственных действий сексуального характера (ст. 121 УК РК) являются лица, достигшие 14-летнего возраста.

К преступлениям посягающим на половую свободу личности относится.

Статья 120. Изнасилование – одно из наиболее тяжких посягательств на половую свободу и на половую неприкосновенность женщины.

Уголовный закон признает изнасилованием половое сношение мужчины с женщиной в естественной форме с применением физического или психического (угроза) насилия к потерпевшей или к другим лицам, либо с использованием ее беспомощного состояния.

Потерпевшей при изнасиловании может быть только лицо женского пола. Для изнасилования не имеет значения моральный облик потерпевшей и в частности ее неправильное поведение, причем не исключается ответственность за изнасилование проститутки, сожительницы и жены. Уголовное законодательство Казахстана охраняет половую свободу любого лица, независимо от того, как оно эту свободу использует.

Половое сношение с потерпевшей осуществляется путем применения насилия или с угрозой его применения к потерпевшей или к другим лицам, либо с использованием беспомощного состояния потерпевшей. В данном случае под половым сношением следует понимать естественное совокупление мужчины и женщины.

Физическое насилие при изнасиловании может осуществляться не только механическим, но и химическим и биологическим воздействием.

Субъектом изнасилования являются лица, совершившие насильственный половой акт с женщиной, а также лица, содействовавшие им непосредственно в момент изнасилования

потерпевшей. Соисполнителем изнасилования может быть и женщина. Ответственность за изнасилование наступает с 14 лет.

Статья 121. Насильственные действия сексуального характера.

Общественная опасность данного преступления заключается в том, что удовлетворение половой страсти достигается насильственным способом либо с угрозой его применения или же с использованием беспомощного состояния потерпевшего (потерпевшей). Законом не предусмотрена уголовная ответственность за добровольное мужеложство, лесбиянство или иные действия сексуального характера среди совершеннолетних лиц обоих полов.

Преступность деяния заключается в мужеложстве, лесбиянстве или иных действиях сексуального характера с применением насилия или угрозой его применения к потерпевшему (потерпевшей) или к другим лицам либо с использованием беспомощного состояния потерпевшего или потерпевшей.

Применение физического насилия или угроз при мужеложстве следует понимать в том же смысле, как и при изнасиловании.

Угроза как форма психического насилия при мужеложстве выражается в запугивании потерпевшего немедленным применением физического насилия к нему самому.

Статья 123. Понуждение к половому сношению, мужеложству, лесбиянству или иным действиям сексуального характера.

Понуждать, то есть поставить перед необходимостью что-нибудь делать. Прежде всего понуждение предполагает психическое давление на жертву как средство заставить ее уступить сексуальным домогательствам. Вместе с тем, не всякое понуждение образует состав данного преступления, а лишь то, что связано с теми действиями, которые указаны в диспозиции данной статьи.

Понуждение путем шантажа представляет собой требование лица вступить с ним или другим лицом в половую связь сопровождается угрозой разглашения сведений, порочащих жертву либо других лиц, репутация которых для него дорога.

Понуждение путем угрозы уничтожения, повреждения или изъятия имущества означает выраженное обещание виновного совершить в случае отказа от сексуальных притязаний любое из преступлений против собственности (грабеж, разбой, неправомерное завладение автомобилем или иным транспортным средством без цели хищения, умышленное уничтожение или повреждение имущества).

Статья 124. Развращение малолетних.

Общественная опасность данного преступления заключается в том, что дети в силу своей беззащитности, любопытства, непонимания характера совершаемых с ними сексуальных действий могут легко стать жертвой преступления. Развратные действия оказывают самое отрицательное воздействие на психику малолетних.

Объектом рассматриваемого преступления является нормальное нравственное развитие малолетних детей, то есть лиц, не достигших 14-летнего возраста. Потерпевшими могут быть лица обоего пола - девочки и мальчики.

Объективная сторона характеризуется совершением развратных действий без применения насилия, то есть добровольным совершением действий сексуального характера, кроме полового сношения, мужеложства.

Расследование уголовных дел о преступлениях против половой неприкосновенности несовершеннолетних является одним из самых приоритетных направлений деятельности ОВД.

Так, в соответствии со статистическими данными отчета 1-М Управления комитета правовой статистики и специальных учетов Генеральной прокуратуры РК в текущем году в подразделениях Департамента полиции Актыбинской области находилось 92 уголовных дела о преступлениях против половой неприкосновенности женщин и детей, из них зарегистрировано в 2022 году – 80, в том числе в отношении несовершеннолетних – 43, из числа которых зарегистрировано в текущем году – 42 дела.

Из числа находившихся в производстве уголовных дел против половой неприкосновенности несовершеннолетних, 14 дел направлено в суд (по ст. 120 УК РК - 2, по ст. 121 УК - 5, по ст. 122 УК - 2, по ст. 124 УК - 5).

Хотелось бы отметить, что вне достаточного внимания остаются случаи сексуализированного буллинга среди детей.

Этому способствует отсутствие совместных мер контроля, ненадлежащая воспитательная работа, свободная виртуальная жизнь детей и т. д.

В итоге участились факты сексуального насилия и домогательств, совершаемых несовершеннолетними лицами в отношении сверстников либо младших по возрасту, особенно в организациях образования.

Одним из негативных факторов, способствующих совершению половых преступлений в отношении несовершеннолетних, является слабая профилактическая работа полицейских с лицами, склонными к совершению уголовных правонарушений, в т. ч. из числа подучетного контингента.

Противодействие и предотвращение любых проявлений преступности – одна из основных задач органов полиции.

Вместе с тем, функции по осуществлению профилактики преступлений в отношении детей возлагаются и на местные исполнительные и государственные органы в лице акиматов, организаций образования, здравоохранения и т. д.

Однако, роль органов внутренних дел в активном вовлечении указанных субъектов для принятия профилактических мер малозаметна.

На сегодняшний день местными исполнительными органами неэффективно решаются проблемы с неблагополучными семьями,

безработицей, алкоголизмом и т. д. Социальная неустройность граждан и неблагополучие в семьях остается одним из основных негативных факторов, влияющих на криминогенную ситуацию. Вызывая рост преступности, безработица приводит людей к алкоголизму, что также служит толчком к совершению преступлений. Также необходимо отметить, что наибольший вес половых преступлений приходится на половые сношения с лицом, не достигшим 16-летнего возраста (ст. 122 УК РК). Одной из причин вступления несовершеннолетних в ранние половые отношения является ненадлежащий уровень воспитания в семьях, отсутствие знаний о последствиях подростковой беременности, пропаганда в средствах массовой информации свободных отношений между мужчиной и женщиной.

Это связано также с недостаточной реализацией воспитательной функции в системе обучения. Организации образования должны комплексно реагировать на каждый случай преступления над детьми. Педагогическому персоналу необходимо активно вовлекать в данный процесс родителей несовершеннолетних, правозащитные организации, общественные фонды и т. д. В свою очередь органами внутренних дел не проводится должная работа по ориентированию вышеуказанных государственных органов на принятие эффективных мер по предотвращению преступлений в сфере половой неприкосновенности детей. Наряду с этим, не уделяется пристального внимания принимаемым итоговым решениям по уголовным делам о преступлениях вышеуказанной категории, что в некоторых случаях чревато формированием у граждан негативного мнения о безвыходности их положения. Изложенные факты свидетельствуют о необходимости принятия органами полиции эффективных мер по противодействию преступности в сфере половой неприкосновенности несовершеннолетних, так как в соответствии с Конституцией Республики Казахстан каждому человеку и гражданину гарантируется защита его прав и свобод, в том числе на половую свободу и половую неприкосновенность.

Список использованной литературы:

1. Конституция Республики Казахстан (принята на республиканском референдуме 30 авг. 1995 г.).
2. Уголовный кодекс Республики Казахстан: от 3 июля 2014 г. №226 - V ЗРК.
3. Статистические данные Комитета правовой статистики и специальным учетам Генеральной прокуратуры Республики Казахстан. с: http://pravstat.prokuror.gov.kz/rus/o-kpsisu/deyatelnostk_omiteta/analiticheskaya-informaciya
4. Малкова, В.Д. Криминология / В.Д. Малкова – М.: Юстицинформ, 2006. – 245 с.

5. Состояние преступности РК: стат. сб. // Официальный сайт Генеральной прокуратуры РК.

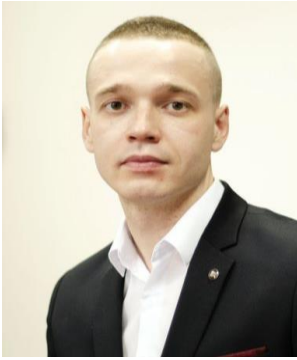
6. Ивасюк, О.Н. Криминологические особенности современной преступности несовершеннолетних / О.Н. Ивасюк, И.В. Калашников. 2019.Т.5(71),№2. [Электронный ресурс – режим доступа] <https://cyberleninka.ru> (дата обращения: 10.02.2020).

7. Алексейченко, Н.Е. Организация работы по профилактике, выявлению преступлений сексуального характера, совершенных в отношении детей и оказанию помощи жертвам, потерпевшим насилие // Материалы региональной конференции. Защита прав детей от сексуальных преступлений и посягательств./ Н.Е. Алексейченко – Кемерово, 2013. – 60 с. – С. 44-52 с. [Электронный ресурс – режим доступа]: <https://deti.kemobl.ru/pload/iblock/26a/26a3369bcd8e075ec804e5402525b682>.

8. Иванцова, Н.В. Криминологическая характеристика личности несовершеннолетнего субъекта преступлений / Н.В.Иванцова, Д.В.Бельцов // 2008. -№10. - С. 26–28.

9. Криминология: учебник для вузов / А.Ф. Агапов, Л.В. Барина, В.Г. Гриб [и др.]; под ред. В.Д.Малкова. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Юстицинформ, 2006. – 528 с.

10. Хромова, Н.М. Возраст уголовной ответственности несовершеннолетних / Н.М. Хромова // Журнал. – 2018. – №4. – С. 96 - 109.

ЛУБЯГИН МИХАИЛ СЕРГЕЕВИЧ,

**ассистент кафедры уголовного
процесса и прокурорского надзора
Института юстиции Байкальского
государственного университета
Российской Федерации**

К ВОПРОСУ О СЛЕДСТВЕННОЙ ГРУППЕ В УГОЛОВНОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ: НА ОСНОВЕ АНАЛИЗА УГОЛОВНО- ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ И РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Одним из эффективных и результативных способов расследования подобных преступлений является групповое (коллективное) производство следствия по данным уголовным делам, то есть производство предварительного следствия специальными объединениями уполномоченных лиц на производство следствия, которые способны осуществлять расследование оперативно, эффективно и результативно. В указанном случае подразумевается поручение производства расследования следственным группам.

Уголовно-процессуальное законодательство РФ в своем содержании определяет норму, положения которой предусматривают возможность поручения производства предварительного следствия следственной группе. Данные положения закреплены в статье 163 Уголовно-процессуального кодекса РФ (далее – УПК РФ). Так, в соответствии с частью 1 статьи 163 УПК РФ производство предварительного следствия по уголовному делу в случае его сложности или большого объема может быть поручено следственной группе, о чем выносится отдельное постановление или указывается в постановлении о возбуждении уголовного дела.

Однако, несмотря на вышеуказанный факт, как таковой сущности понятия производства предварительного следствия следственной группой, а также сущности понятия следственной группы в уголовно-процессуальном законодательстве РФ не закреплено. Следует обратить внимание на позиции, которые приводил А.Н. Балашов. Так, он подчеркивал, что УПК РФ действительно предусматривает положение о возможности привлечения к работе следственной группы должностных лиц органов, осуществляющих оперативно-розыскную деятельность. Указанное положение закрепляется в части 2 статьи 163 УПК РФ [1, 65 стр.]. Но важно отметить, что в уголовно-процессуальном законодательстве не содержится понятие следственно-оперативной группы как вида следственной группы. Следовательно, как таковой

классификации следственных групп на следственно-оперативные УПК РФ не предусматривает.

Другой особенностью регламентации производства предварительного следствия следственными группами в российском уголовном судопроизводстве, как отмечал М.М. Шамсутдинов является обстоятельство, обусловленное тем, что непосредственное решение о создании следственной группы и поручении такой группе производство предварительного следствия принимается руководителем следственного органа, что отражено в части 2 статьи 163 УПК РФ [2, 31 стр.]. Положения, определяемые части 2 статьи 163 УПК РФ, как отмечает И.П. Можяева, существенно расширили полномочия руководителя следственного органа относительно функционирования следственной группы в сравнении с положениями о следственной группе, которые приводились в нормах УПК РСФСР. Так, руководитель следственного органа на основании вышеотмеченной нормы уголовно-процессуального законодательства вправе принимать решение об изменении состава следственной группы. Кроме того, руководителем следственного органа рассматривается вопрос о возложении руководства следственной группой на определенного следователя [3, 75 стр.].

На основании вышеизложенных позиций представляется возможным определить, что общее процессуальное руководство деятельностью следственных и следственно-оперативных групп осуществляется исключительно должностными лицами органов предварительного следствия, в то время как в нормах уголовно-процессуальных законов большинства стран-членов Содружества Независимых Государств такое руководство осуществляет именно прокурор.

Некоторыми авторами, например, А.А. Куашевым, отмечается, что прокурор должен являться не только инициатором создания специальных межведомственных следственных объединений, но и осуществлять общее руководство деятельностью такими объединениями. Вместе с тем А.А. Куашев определяет, что именно прокурор, а не следователь или руководитель следственного органа должен быть наделен правом не допускать на место происшествия лиц, которые официально не принимают участие в производстве осмотра [4, 16 стр.].

Схожей позиции придерживается и А.В. Победкин. Так, он отмечает, что руководство деятельностью не только межведомственными группами, но и в целом следственными группами в уголовном судопроизводстве должен осуществлять участник уголовного судопроизводства, который обосновывает качество расследования уголовного дела на стадии судебного разбирательства, иными словами, прокурор [5, 34 стр.].

Иным образом определяются нормы уголовно-процессуального законодательства Республики Казахстан, направленные на регулирование процессов организации и деятельности следственных групп. Во-первых, Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан (далее – УПК РК) определяет в своем содержании одновременно несколько процессуальных норм, регулирующих коллегиальное (групповое) производство предварительного следствия, а во-вторых, данный вид досудебного производства урегулирован, как подчеркивают Б.М. Нурғалиев и К.С. Лакбаев, в достаточно большей степени и объеме [6, 3 стр.].

Так, в соответствии с частью 1 статьи 194 УПК РК досудебное расследование по делу в случае его сложности или большого объема может быть поручено группе следователей и сотрудников органа дознания (следственной, следственно-оперативной группе), о чем выносится постановление. В этой связи необходимо выделить особенность, выраженную в том, что положения вышеуказанной нормы в своем содержании определяют не только институт следственных групп, но и следственно-оперативных групп, чего не закреплено, как подчеркивалось ранее, в содержании норм УПК РФ.

Кроме того, положения части 2 статьи 194 УПК РК определяют, что решение о создании следственной или следственно-оперативной группы может быть принято как по указанию прокурора, так и по инициативе начальников следственного отдела или органа дознания, а часть 3 указанной статьи также устанавливает, что Генеральный Прокурор Республики Казахстан, его заместитель, прокуроры областей и приравненные к ним прокуроры в исключительных случаях при установлении фактов неполноты и необъективности расследования, сложности и значимости дела могут образовать группу из числа прокуроров, а также следователей, дознавателей и оперативных сотрудников одного или нескольких органов, осуществляющих досудебное расследование, назначив при этом прокурора руководителем этой группы, оформив данное решение своим постановлением.

Приведенные выше положения процессуальных норм уголовно-процессуального закона Республики Казахстан свидетельствуют о большей степени регламентации института производства предварительного следствия следственной группой, чем в уголовно-процессуальном законе РФ. Также по УПК РК полномочия по осуществлению общего процессуального руководства следственной или следственно-оперативной группой могут осуществлять, в том числе должностные лица органов прокуратуры Республики Казахстан, что в кардинальной степени отличается от положений, изложенных в части 2 статьи 163 УПК РФ, возлагающих функции по общему процессуальному руководству следственной группой исключительно на должностных лиц органов предварительного следствия. Более того, часть 5 статьи 194

УПК РФ закрепляет, что прокурор, назначенный руководителем следственной или следственно-оперативной группы, пользуется всеми полномочиями следователя, предусмотренными положениями УПК РК. Подразумевается, что должностные лица органов прокуратуры в действительности являются более компетентными и квалифицированными представителями органов уголовного преследования, вследствие чего рациональным представляется возлагать на именно на данных должностных лиц функции по осуществлению общего процессуального руководства деятельностью следственной или следственно-оперативной группой. Аналогичной позиции придерживается Р.К. Досанов [7, 129 стр.]. Указанное положение также может быть учтено российским законодателем при совершенствовании правового регулирования деятельности следственной группы в российском уголовном судопроизводстве.

Таким образом, следует подчеркнуть, что содержание УПК РК в действительности в большей степени и объеме содержит нормы, регламентирующие процесс организации и деятельности следственных групп в уголовном судопроизводстве. Введение аналогичных норм, имеющих в УПК РК, в содержание УПК РФ способствовало бы процессуальному совершенствованию деятельности следственных групп, в том числе в организационных, тактических и иных аспектах при производстве предварительного следствия по уголовным делам, обусловленным высокой сложностью или большим объемом процессуальной и иной работы.

Список использованной литературы:

1. Балашов, А.Н. Взаимодействие следователей и органов дознания при расследовании преступлений: учеб.-методич. пособие / А.Н. Балашов – Москва: Юридическая литература, 2015. – 111 с.

2. Шамсутдинов, М.М. Производство предварительного следствия следственной группой: процессуальные, управленческие и тактико-психологические аспекты: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / М.М. Шамсутдинов. – Ижевск, 2005. – 265 с.

3. Можаяева, И.П. Организация расследования преступлений: правовые, управленческие и криминалистические аспекты / И.П. Можаяева // Труды Академии управления МВД России. – 2013. – №4(28). – С. 75-78.

4. Куашев, А. А. Межведомственное взаимодействие правоохранительных органов Российской Федерации в борьбе с терроризмом / А.А. Куашев // Пробелы в российском законодательстве. – 2018. – №3 – С. 11 - 20.

5. Победкин, А.В. Постоянно действующая следственная группа в уголовном процессе России: надзор, контроль или процессуальное

руководство? / А.В. Победкин // Юристъ-Правоведъ. – 2018. – №2. – С. 32 - 37.

6. Нурғалиев, Б.М. Казахстанский уголовный процесс: вчера, сегодня, завтра / Б.М. Нурғалиев, К.С. Лакбаев // Концепт. – 2014. – №4. – С. 1-8.

7. Досанов, Р.К. Уголовное преследование: по законодательству Республики Казахстан и Российской Федерации: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Р.К. Досанов. – Москва, 2004. – 216 с.

МИНАЙДАРОВ САГИНТАЙ МУХИТОВИЧ,

**старший преподаватель кафедры
уголовного права, уголовного процесса и
криминалистики Актюбинского
юридического института МВД Республики
Казахстан имени М. Букенбаева,**

ВОЗБУЖДЕНИЕ УГОЛОВНОГО ДЕЛА ПО УГОЛОВНО- ПРОЦЕССУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ И НАЧАЛА ДОСУДЕБНОГО РАССЛЕДОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН (СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ)

Досудебное производство, охватывающее в соответствии с пунктом 9 статьи 5 УПК РФ период с момента получения сообщения о преступлении до направления прокурором уголовного дела в суд для рассмотрения его по существу, является частью уголовного судопроизводства. Следовательно, досудебное производство также возможно рассматривать как единство уголовно-процессуальной деятельности и уголовно-процессуальных правоотношений [1].

Основанная на уголовно-процессуальном законе деятельность дознавателя, органа дознания, следователя, прокурора и судьи составляет основное содержание досудебного производства. Она имеет определяющее и организующее значение при возбуждении уголовных дел и их предварительном расследовании. Государственные органы и должностные лица несут ответственность за законное производство по уголовному делу, законность и обоснованность принимаемых ими решений.

Действующий УПК РФ подробно регламентирует порядок предварительной проверки, определяет возбуждение уголовного дела в качестве самостоятельной стадии уголовного процесса. Вместе с тем, в юридической литературе активно обсуждается вопрос о целесообразности сохранения указанной стадии в российском уголовном процессе. В этой связи, представляется полезным исследовать казахстанский опыт в данном вопросе.

Следует отметить, что УПК РК отказался от регламентации возбуждения уголовного дела в качестве самостоятельной стадии, имеющей четкие временные границы, особый круг субъектов, процессуальных средств и т. п.

Основное назначение стадии возбуждения уголовного дела по УПК РФ заключается в рассмотрении поступивших (обнаруженных) первичных сведений о преступлении и разрешение вопроса о наличии

материально-правовых и процессуальных предпосылок (условий) для начала производства расследования. К задачам данной стадии относится правильное закрепление полученных сведений о происшедшем (приеме сообщений о преступлении, их процессуальное оформление); выяснение истинного события и установление в нем признаков преступления; принятие мер к предотвращению или пресечению преступления и сохранению его следов; систематизация и анализ собранных материалов; принятие и оформление решения о возбуждении или об отказе в возбуждении уголовного дела либо о направлении его по подследственности; уведомление заявителя, иных заинтересованных лиц о принятом решении и др.

Раздел 6 УПК РК «Досудебное производство по уголовному делу» содержит главу 23, которая называется «Начало досудебного расследования». Согласно части 1 статьи 179 УПК РК началом досудебного расследования является регистрация заявления, сообщения об уголовном правонарушении в Едином реестре досудебных расследований либо первое неотложное следственное действие. О начале досудебного расследования в течение суток уведомляется прокурор. При этом, досудебное расследование обязательно по всем заявлениям, сообщениям об уголовных правонарушениях, за исключением дел частного обвинения (ч. 3 ст. 179 УПК РК) [2].

Таким образом, после регистрации заявления (сообщения) об уголовном правонарушении или при производстве первого неотложного следственного действия, согласно УПК РК, начинается стадия досудебного расследования (аналог предварительного расследования в российском уголовном процессе).

Согласно части 1 статьи 144 УПК РФ дознаватель, орган дознания, следователь, руководитель следственного органа обязаны принять, проверить сообщение о любом совершенном или готовящемся преступлении и в пределах компетенции, установленной настоящим Кодексом, принять по нему решение в срок не позднее 3 суток со дня поступления указанного сообщения.

Указанный срок может быть продлен до 10 суток руководителем следственного органа, начальником органа дознания по мотивированному ходатайству соответственно следователя, дознавателя (ч. 3 ст. 144 УПК). Максимальный срок предварительной проверки составляет 30 суток (при необходимости производства документальных проверок, ревизий, судебных экспертиз, исследований документов, предметов, трупов, а также проведения оперативно-розыскных мероприятий).

УПК РК, отказавшись от закрепления стадии возбуждения уголовного дела, первой стадией уголовного процесса называет досудебное расследование. Его начало может быть осуществлено, как отмечалось ранее, двумя способами: регистрацией заявления, сообщения об уголовном правонарушении в Едином реестре

досудебных расследований либо же осуществлением первого неотложного следственного действия (ст. 179 УПК РК).

Кроме того, в части 1 статьи 185 УПК РК предусмотрена обязанность органа уголовного преследования принять и зарегистрировать заявление, сообщение о любом готовящемся, совершенном либо совершаемом уголовном правонарушении. Отказ от приема и регистрации не допускается и влечет установленную законом ответственность (ч. 2 ст. 185 УПК РК).

Таким образом, в отличие от УПК РФ, УПК РК не выделяет какого-либо конкретного срока, в течение которого должна быть осуществлена проверка поступившего заявления, сообщения о преступлении на наличие в нём признаков преступления – это время включается в срок досудебного расследования.

При наличии повода и основания, предусмотренных статьей 140 УПК РФ следователь (орган дознания, дознаватель, руководитель следственного органа) возбуждает уголовное дело о чем выносится постановление о лихорадочности уголовного дела (ч. 1 ст. 146 УПК РФ). Требования к содержанию этого постановления определены частью 2 статьи 146 УПК РФ, согласно которой в нём указываются: дата, время и место его вынесения; кем оно вынесено; повод и основание для возбуждения уголовного дела; пункт, часть, статья уголовного кодекса Российской Федерации, на основании которых возбуждается уголовное дело.

В связи с короткими сроками и назначением стадии возбуждения уголовного дела на практике также возникают вопросы, связанные с объемом тех сведений, которые служат основанием возбуждения уголовного дела и, соответственно, должны быть отражены в постановлении [3].

Так, в пункте 3 части 2 статьи 146 УПК РФ указано, что в постановлении о возбуждении уголовного дела необходимо указать повод и основание для возбуждения уголовного дела. В соответствие с частью 2 статьи 140 УПК РФ основанием для возбуждения уголовного дела является наличие достаточных данных, указывающих на признаки преступления. Таким образом, законодатель четко не определяет, какие из обстоятельств, входящих в предмет доказывания, должны быть установлены на данном этапе, а также ту их совокупность, которая позволит следователю (дознавателю, органу дознания, руководителю следственного органа) возбудить уголовное дело с учетом соблюдения законности и обоснованности [4].

Отсутствие регламентации стадии возбуждения уголовного дела в УПК РК обуславливает и отсутствие соответствующего процессуального акта, который обуславливает дальнейшее производство по уголовному делу.

Однако в целях выполнения задач уголовного судопроизводства орган уголовного преследования обязан в пределах своей компетенции в каждом случае обнаружения признаков уголовного правонарушения

принять все предусмотренные законом меры к установлению события уголовного правонарушения, изобличению лиц, виновных в совершении уголовного правонарушения, их наказанию, равно как принять меры к реабилитации виновного (ч. 1 ст. 34 УПК РК).

По нашему мнению, согласно части 1 статьи 179 УПК РК началом досудебного расследования являются регистрация заявления, сообщения об уголовном правонарушении в Едином реестре досудебных расследований либо проведение неотложного следственного действия.

Исключены доследственная проверка и возбуждение уголовного дела. Полагаем, что это своевременный процесс, существенно приближающий уголовно-процессуальную деятельность к регламентированным в Конституции принципам, и соответственно к мировым стандартам.

Доследственная проверка фактически являлась самостоятельным этапом в стадии досудебного производства, при этом, не обладая достаточной правовой природой для решения задач уголовного процесса (материалы данного этапа в виде опросов не имели силу доказательств). Соответственно мы имели процесс необоснованного, можно даже сказать, незаконного нахождения участников в орбите уголовного производства [5].

Действующий УПК РФ подробно регламентирует порядок предварительной проверки, определяет возбуждение уголовного дела в качестве самостоятельной стадии уголовного процесса. Вместе с тем, в юридической литературе активно обсуждается вопрос о целесообразности сохранения указанной стадии в российском уголовном процессе [6].

Отсутствие регламентации стадии возбуждения уголовного дела в УПК РК обуславливает и отсутствие соответствующего процессуального акта, который обуславливает дальнейшее производство по уголовному делу.

Таким образом, в УПК РК отражен принципиально иной подход к институту возбуждения уголовного дела. Представляется, что положительный зарубежного опыт в данном вопросе может быть учтен при реформировании российского уголовно-процессуального законодательства [7].

В целом следует констатировать, что уголовное судопроизводство России и Казахстана строится на единых принципах, таких как принцип законности, уважения чести и достоинства личности, презумпции невиновности, неприкосновенности личности, жилища, частной жизни, тайны переписки, телефонных и иных переговоров, почтовых, телеграфных и иных сообщений, обеспечения подозреваемому, обвиняемому права на защиту, состязательности и равноправия сторон, свободы оценки доказательств, права на обжалование [8].

Список использованной литературы:

1. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации: от 18 дек. 2001 г. №174-ФЗ (ред. от 27.10.2020) // Собрание законодательства РФ. – 2001. – №52(ч. I). – Ст. 4921.
2. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан: от 4 июля 2014 г. № 231-V (с изм.и доп. по сост. на 16.11.2020).: [Электронный ресурс] – режим доступа: <https://online.zakon.kz/> (дата обращения: 20.07.2022).
3. Якимович, Ю.К. Досудебное производство по УПК Российской Федерации / Ю.К. Якимович. - М.: Юридический центр, 2019. - 793 с.
4. Безлепкин, Б. Т. Настольная книга судьи по уголовному процессу /Б.Т. Безлепкин. – М.: Проспект, 2019. – 208 с.
5. Гаврилов, Б.Я. Досудебное производство в российском уголовном процессе: теория, практика, перспективы: Монография / Б.Я. Гаврилов. - М.: Юрайт, 2016. - 165 с.
6. Чашин, А.Н. Досудебное производство в уголовном процессе / А.Н. Чашин. – М.: Дело и сервис, 2018. - 336с.
7. Когамов, М.Ч. Комментарий к уголовно-процессуальному кодексу Республики Казахстан/ М.Ч. Когамов – Алматы, 2015. – 220 с.
8. Чашин, А.Н. Досудебное производство в уголовном процессе: учебное пособие / А.Н. Чашин. – М.: Дело и сервис (Дис), 2019. – 547 с.

САГЫНТАЕВА АСЕЛЬ АМАНГЕЛЬДИЕВНА,

главный специалист отдела организации научно-исследовательской и редакционно-издательской работы Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан имени М.Букенбаева

ЗАЩИТА ПРАВ И ЗАКОННЫХ ИНТЕРЕСОВ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Участники Конвенции о правах ребенка, принятой резолюцией 44/25 генеральной Ассамблеи от 20 ноября 1989 года считают, что ребенку для полного и гармоничного развития его личности необходимо расти в семейном окружении, в атмосфере счастья, любви и понимания. Ребенок должен быть полностью подготовлен к самостоятельной жизни в обществе и воспитан в духе идеалов, провозглашенных в Уставе Организации Объединенных Наций, и особенно в духе мира, достоинства, терпимости, свободы, равенства и солидарности [1]. Законом Республики Казахстан «О правах ребенка в Республике Казахстан» регулируются отношения, возникающие в связи с реализацией основных прав и законных интересов ребенка, гарантированных Конституцией Республики Казахстан, исходя из принципов приоритетности подготовки детей к полноценной жизни в обществе, развития у них общественно значимой и творческой активности, воспитания в них высоких нравственных качеств, патриотизма и гражданственности, формирования национального самосознания на основе общечеловеческих ценностей мировой цивилизации [2].

Защита прав и свобод – проблема общества во всем мире. Вместе с тем, не все государства могут сказать, что они соблюдают права несовершеннолетних. Даже в развитых странах можно наблюдать неблагополучные семьи, где страдают дети, несовершеннолетних с ассоциативным поведением, суициды с их стороны, безнадзорность и беспризорность. Ярким примером может служить такое развитое, в технологическом плане, с высоким уровнем жизни государство, как Япония, где больше всего среди развитых стран совершаются преступления со стороны несовершеннолетних, следовательно допускаются факты нарушения защиты прав несовершеннолетних.

В нашем государстве, по сравнению с другими странами соблюдаются защита прав несовершеннолетних, за нарушение которых предусмотрена уголовная и административная ответственность. Интересно будет провести анализ соблюдения прав

несовершеннолетних, в сравнении с международными стандартами, имеющие отличительные особенности в других государствах. Так, в Узбекистане 16 января 2008 года принят Закон «О гарантиях прав ребенка», который определяет гарантию и защиту прав несовершеннолетних, а также социальную защиту. Гарантии защиты прав несовершеннолетних в Республике Узбекистан закреплены с учетом международной Конвенцией о правах человека, Конституцией и другими законами Республики Узбекистан. Также в указанном документе установлены полномочия исполнительных государственных органов по защите прав несовершеннолетних. Аналогичный закон был принят и в Молдове, где правовой статус несовершеннолетнего определен, как самостоятельный субъект. Государство в свою очередь в обязательном порядке обеспечивает физическое и духовное формирование, с учетом национальных ценностей. В законе так же указана обязанность родителей – рожать здоровых детей. В Армении первостепенными задачами ставится подготовка ребенка к полноценной жизни в обществе, развитие нравственности, высокой гражданской позиции, патриотическое воспитание подрастающего поколения.

В указанных государствах несовершеннолетние равны, независимо от социальной принадлежности, национальности, пола, языка, вероисповедания и т. д. В Белоруссии защиту прав несовершеннолетних обеспечивают комиссии по делам несовершеннолетних, они поддерживают тесную связь с общественными объединениями, некоммерческими организациями, которые оказывают содействие в реализации интересов несовершеннолетних. Аналогичная защита прав несовершеннолетних создана в Италии, Франции, Российской Федерации и других государствах. Казахстаном, в свою очередь сделано немало, где за последнее десятилетие приняты такие нормативно-правовые акты, как: «О детских деревнях семейного типа и Домах юности»; «О ратификации Основного соглашения о сотрудничестве между Правительством Республики Казахстан и Детским фондом ООН»; «О государственной программе «Здоровье народа»; «О государственной программе «Образование»; «О концепции государственной молодежной политики Республики Казахстан»; «О браке и семье»; «Об образовании»; КРКоАП, УК РК; гражданский, семейный кодексы.

Наряду с этим, в Казахстане приняты нормативные правовые акты, регулирующие права и гарантии детей и подростков. Основными являются указы Президента Республики. Во всех регионах страны функционируют различные государственные и негосударственные учреждения, общественные формирования, структуры по обеспечению и защите прав детей. Система учреждений и органов, на которые возложены функции по защите прав несовершеннолетних действуют со дня независимости Республики Казахстан. Вместе с тем, складывающееся положение дел по защите прав несовершеннолетних свидетельствует о недостаточной эффективной работе в данном

направлении. Так как, наблюдается существование узковедомственного контроля со стороны местных исполнительных органов за подотчётными им учреждениями и организациями образования, организация работы которых не всегда отвечает необходимым требованиям.

Детство – особый этап в жизни человека, и задача любого государства – обеспечить выполнение требований конвенции как первого официально утвержденного международного инструмента, регулирующего взаимоотношения мира взрослых и детей, который определяет новую этику отношения к детству [3]. Система образования декларирует: главная задача – учить и воспитывать. На самом деле вся система образования в Республики Казахстан занимается «дрессировкой» и «натаскиванием» знаний. В то время как воспитание остается «под ковром», так как вышестоящие органы в большинстве случаев проверяют единое национальное тестирование. Воспитание не является целевым показателем. Система воспитания сведена к нулю, не работают клубы патриотического воспитания, не выстроена единая линия работы с трудными подростками школьных психологов, школьные инспектора работают формально, так как чаще всего непосредственное руководство использует их не по назначению.

Напомним, что особенностям привлечения к уголовной ответственности несовершеннолетних посвящен раздел 6 УК РК. Несовершеннолетними, на которых распространяется действие настоящего раздела, признаются лица, которым ко времени совершения уголовного правонарушения исполнилось четырнадцать, но не исполнилось восемнадцати лет. К несовершеннолетним, совершившим уголовное правонарушение, может быть назначено наказание либо к ним могут быть применены принудительные меры воспитательного воздействия (ст. 80 УК РК и ст. 69 КРКоАП). Наряду с этим, необходимо дать определение методам и формам организации взаимодействия правоохранительных органов с общественными объединениями и гражданами по защите прав несовершеннолетних. Вынесение защитного предписания в соответствии с Законом Республики Казахстан от 4 декабря 2009 года №214 «О профилактике бытового насилия» в отношении несовершеннолетних противоречит законодательству Республики Казахстан по защите прав детей.

В этой связи, целесообразно разработать отдельное защитное предписание в отношении несовершеннолетних, где учесть вынесение запрета несовершеннолетним употребление алкогольных, наркотических, психотропных и других веществ, пагубно влияющих на здоровье и нравственность подрастающего поколения. В каждом микрорайоне областных центров и сельских округах создать общественные советы, в состав которых включить представителей государственных органов, общественных формирований и граждан, по оказанию социальной, психологической и материальной помощи

несовершеннолетним, оказавшимся в трудной жизненной ситуации, обеспечивая при этом защиту их прав.

Список использованной литературы:

1 Официальные отчеты Генеральной Ассамблеи, сорок четвертая сессия, дополнение №49 (A/44/49), С. 230–239. [Электронный ресурс] - режим доступа: <http://www.un.org/ru/documents/declconv/conventions/childcon>.

2 О правах ребенка в Республике Казахстан: Закон Республики Казахстан от 8 авг.2002 г. № 345-ІІ [Электронный ресурс] - режим доступа: // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1032460.

3 О правах ребенка: Конвенция принята резолюцией 44/25 Генеральной Ассамблеи от 22 нояб. 1983г. [Электронный ресурс] - режим доступа:// https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/childcon.shtml.

САПАРГАЛИЕВ ЖАНДОС НҰРБЕКОВИЧ,

**Қазақстан Республикасы ІІМ
Б. Бейсенов атындағы Қарағанды
академиясының Жедел-іздестіру қызметі
кафедрасының оқытушысы**

ДЮСУБАЛИЕВ МЕДЕТ МИХАЙЛОВИЧ,

**Қазақстан Республикасы ІІМ
Б. Бейсенов атындағы Қарағанды
академиясының Жедел-іздестіру қызметі
кафедрасының аға оқытушысы**

ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚЫЛМЫСТАРДЫ АНЫҚТАУ КЕЗІНДЕ ЖЕДЕЛ- ІЗДЕСТІРУ ҚЫЗМЕТІ СУБЪЕКТИЛЕРІНІҢ АҚПАРАТТЫ КЕШЕНДІ БАҒАЛАУ ӘДІСТЕРІ МЕН МОДЕЛЬДЕРІ

Экономикалық қылмыстарды анықтау жөніндегі қызметті ақпараттық–талдамалық қамтамасыз ету өзінің қағидаттары, заңдары мен жұмыс істеу өлшемдері бар күрделі жүйелі білім болып табылады.

Экономикалық қылмысқа қарсы іс–қимылдың қазіргі жағдайында жедел–іздестіру қызметінің (бұдан әрі–ЖІҚ) міндеттерін тиімді шешуге мүмкіндік беретін жедел ақпарат алудың тұтас жүйесі құрылған. Мұндай қызметті қарастыру неғұрлым кең аспектіде, соның ішінде ақпарат үшін пайдаланылатын ашық форматта жүргізілуі керек жедел–маңызды ақпарат алу. Осындай жүйені құру органдардың экономикалық қылмыстарға қарсы күрес жөніндегі бөлімшелері қызметінің ақпараттық проблемаларын шешуді қамтамасыз етеді және ішкі істер органдары (бұдан әрі–ІІО) осындай жұмыстың неғұрлым тиімді жағдайларын жасайды, экономикалық қылмыстарды анықтау кезінде жедел–іздестіруді жүзеге асыру мүмкіндіктерінің кеңеюіне алып келеді.

Бұл тәсіл жедел бөлімшелердің қызметін ақпараттық қамтамасыз етудің басқарушылық және ұйымдастырушылық негіздерін дамытуға негізделген, бұл жедел–іздестіру ортасында болып жатқан процестерді қабылдауға, олардың дамуын болжауға және соған сәйкес оларға уақтылы жауап беруге, негізделген басқарушылық шешімдер қабылдауға қабілетті тиімді басқару жүйесін құрудың қажетті шарты болып табылады. Олар жедел–іздестіру практикасының объективті қажеттіліктеріне негізделген басқарудың әртүрлі деңгейлеріндегі істердің

нақты жай–күйі, қаралатын салада болып жатқан заңдылықтар мен үрдістер туралы мәліметтермен кең ақпараттық қамтамасыз етілуге негізделуі тиіс [1].

Экономикалық қылмыс жасаған адам туралы жедел–іздістіру ақпаратын алу жүйесі осындай ақпаратты растауға не оны теріске шығаруға мүмкіндік беретін белгілерге негізделеді. Осы белгілерді анықтау бойынша жұмыстың негізі әртүрлі ақпараттық жүйелерде орналасқан объектілердің топтық тиістілігін немесе олардың жеке басын анықтауға бағытталған шаралар жүйесі болып табылады.

Басқаша айтқанда, мұндай ақпаратты алған кезде жедел қызметкерге әртүрлі ақпараттық жүйелерде шашыраңқы белгілерді табу міндеті жүктеледі, бұл белгілі бір адамның экономикалық қылмысқа қатысы бар деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Бұл жағдайда назар аудару керек маңызды жағдай мұндай белгілер алдын ала анықталмаған және белгіленбеген. Оларды іздеу бойынша жұмыс ықтималды және жедел қызметкердің қажетті объект және аналитикалық жұмыс әдістері туралы жалпы біліміне негізделген. Жалпы ғылыми әдістер мен логикалық ойлау әдістерін қолдану арқылы жедел қызметкер одан әрі пайдалану үшін оның қарамағындағы ақпаратты білуді немесе зерттеуді жүзеге асырады.Талдау процесінде қылмыстық мінез–құлықтың жалпы көрінісіне бағынатын кездейсоқ жеке белгілердің (мысалы, лауазымдық өкілеттіктердің болуы, шығыстардың кірістерден айқын асып кетуі және т.б.) бір қарағанда, себеп-салдарлық байланыстар мен олардың пайда болу заңдылықтарына байланысты өзара байланысты тізбектер қалыптасады.Мұндай жұмыс үздіксіз жүргізілуі керек, өйткені қылмыстың жалпы көрінісі белгіленген белгілер үнемі басқа мәліметтермен байытылатын жағдайда ғана қалыптасуы мүмкін. Осыған байланысты С.С. Овчинский атап өткендей «кездейсоқтықтың диалектикалық мәні келесідей: қылмыс туралы ақпаратты қылмыскер туралы мәліметтермен «байланыстыратын» іздеу белгілерінің шеңберін кеңейте отырып, біз кездейсоқ заңды болуға жағдай жасаймыз.Танымның стихиялық–эмпирикалық процесіне осы шығармашылық араласу ақпарат жүйесін ұйымдастырады: оқиғаларды, заттарды, қылмыскерлерді анықтайтын белгілерді ұстайды және жүйеге келтіреді» [2].

Сонымен қатар анықталған белгілер «іздеу әсеріне» ие болуы керек, басқаша айтқанда, жедел–іздістіру және басқа да іс–шаралар нәтижесінде оларды тану мүмкіндігі болуы керек. Бұл жағдайда тану белгілі бір объектіге қатысты белгілерді қылмыстың жекелеген түрлерінің белгілерімен салыстыру арқылы жүзеге асырылады.Нәтижесінде жедел қызметкер бағыттаушы ақпарат алады және анықталған объектілер экономикалық қылмысқа жатады деген болжамды қорытынды жасайды, яғни, олардың заңсыз әрекеттің қолданыстағы моделінің сәйкестігі анықталады.

Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, бастапқы ақпаратты алу жүйесі әртүрлі ақпарат массивтерінде орналасқан

қылмыстық мінез—құлықтың жалпы көрінісіне бағынатын жеке белгілерді талдауға негізделген деп қорытынды жасауға болады. Анықталған белгілердің өзара тәуелді және бір қылмыстық әрекеттің бөлігі екендігі туралы білім жалпы ғылыми әдістер мен логикалық ойлау әдістерін қолдану арқылы қалыптасады, нәтижесінде жедел қызметкер экономикалық қылмыстарды анықтауда оны кейіннен пайдалану үшін өзінің қарамағындағы ақпаратты біледі. Осыған байланысты И.Н. Кузнецовтың мәлімдемесі өте орынды, ол «объективті шындықты білу процесі бола отырып, аналитикалық жұмыс диалектика мен формальды логика заңдарына негізделген, әртүрлі жалпы ғылыми зерттеу әдістерін қолдануды қарастырады» [3].

Тәжірибені талдау мұндай әдістерді қолдану проблемасы аналитикалық жұмыстың тұтас жүйесінің жоқтығынан тұратындығын көрсетеді, ал қолда бар қызмет бағыттары олардың жедел—ізвестіру тактикасын жүзеге асыру нәтижесінде қалыптасқандығын көрсетеді, онда ақпаратты пайдалану ауқымы белгілі бір көлемде анықталатын және белгілі бір көлемде қажетті ақпараттың бірыңғай интегративті блогын құрайтын нақты тактикалық категориялармен анықталады.

Мұндай жұмыстың барлық құндылығына қарамастан, жедел—ізвестіру ақпаратының максималды мөлшерін алу тетігін құрудың белгілі бір қиындықтарымен бетпе—бет келеді, атап айтқанда оны қажетті ақпарат ретінде бір бөлгішке жинау және оны мүмкіндігінше және ЖІҚ мәселелерін шешу қажеттілігі бойынша саралау. Осылайша, экономикалық қылмыстарды анықтауда қолданылатын аналитикалық әдістер мен алынған ақпаратты біріздендіру негізінде жедел қызығушылық тудыратын ақпаратты шоғырландыру қажеттілігі бұрыннан туындап келеді.

Нақты жедел—тактикалық санаттарды таңдау қазіргі жедел—ізвестіру жағдайымен анықталатынын және нақты міндеттерді шешуге бағытталуы керек екенін мойындау керек. Белгілі бір тактикалық категорияларды таңдау жедел қызметкердің рефлексияға ұйымдастырылған аналитикалық әрекеттерінің реттілігіне негізделген, яғни, өзінің мінез—құлқына және санасына, сондай—ақ ЖІҚ—тегі жеке белсенділігінің нәтижелеріне, жедел—ізвестіру мәліметтерін талдаудағы мінез—құлық үлгілеріне назар аудару. Алынған мәліметтер негізінде ақпаратты түсіндіру – түсіну. Эвристика – салынып жатқан жетекші мәселелер негізінде тұрған мәселені өз бетінше шешу [4].

Экономикалық қылмыстарды анықтау мәселелерінде қолданылатын осы әдістер мен әдістердің жиынтығына негізделген аналитикалық жұмыстың қалыптасқан әдіснамасында теориялық жалпылауды талдауды жалғастыу. Айта кету керек, қызметкердің мұндай жұмысы адамның ықтималды мінез—құлқын, оның байланыстарын және жедел қызығушылық танытатын адамдарды құжаттау бағытын болжау үшін негіз болады. Осы мәліметтерді негізге ала отырып, жедел уәкіл болашақ әрекеттердің моделін жасайды, жедел—ізвестіру қызметінің

міндеттерін шешу мәселелерінде ЖІҚ басқа субъектілері мен қатысушыларының өз мүмкіндіктері мен күштерін бағалайды.

Жедел–ізвестіру ақпаратын біріктіру адамның қылмысқа қатысы барын растайтын немесе жоққа шығаратын барлық процестерді белсенді түрде жандандыруға әкеледі деп болжауға болады. Экономикалық қылмыстарды анықтау процесінде әртүрлі тактикалық категорияларды жоспарлау және қолдану үшін жедел–ізвестіру тактикасын қолдану мен жүзеге асырудың ықтимал процестері туралы толық, толық түсінік бермейтін аналогия, қайталау негізінде салдардың басталуын болжау әдістерін қолданады. Бұл жағдайда жедел–ізвестіру тактикасының әдіснамасын анықтауға негіз болатын ЖІҚ ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз етудің ішкі жүйесі ретінде аналитикалық жұмыс екенін айту керек.

Экономикалық қылмыстарды анықтауды ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етуге қатысты ол мынадай бағыттар бойынша жүзеге асырылуы тиіс:

- тексерілетін тұлғаның қылмыстық әрекетке қатыстылығы туралы мәліметтер жинау;
- тексерілетін тұлғаның байланыстары туралы мәліметтер жинау;
- оның қылмыстық әрекетке қатыстылығын растайтын фактілер туралы мәліметтер жинау (қалдырылған материалдық және мінсіз іздер);
- тексерілетін тұлғаның алибін тексеруі;
- тексерілетін тұлғалардың қылмыстық әрекеттерін ЖІҚ-де тіркеу.

Осы процесте барлық бағыттар жедел қызметкердің одан әрі іс-қимылын анықтайтын нақты фактілерді дәл тану тұрғысынан талдамалық жұмысын құруға мүмкіндік беретін қажетті мәліметтер алу мақсатында белгілі бір жедел – ізвестіру іс-шараларын (бұдан әрі-ЖІІ) жүргізу жүйесіне келтірілуі тиіс.

Бұл жағдайда жедел–ізвестіру ақпаратының құндылық бірлігін құратын интеграциялық талдау туралы айту орынды. Мұндай жұмыс қылмыстық іс бойынша дәлелденетін жағдайларды анықтаумен анықталады (Қазақстан Республикасының ҚПК 113–бабы). Бұл ақпарат бір-бірімен байланысты және олардың арасындағы тұрақты байланысты анықтауы керек. Осы таным ЖІШ материалдарында көрініс табуы және жедел және тергеу жұмыстарында пайдаланылуы тиіс. Жедел–ізвестіру материалдарын пайдалану шарттары мен тәртібі құқықтық тұрғыдан нақты реттелген (Қазақстан Республикасының ЖІҚ туралы заңының 14–бабы) және теориялық тұрғыдан қарастырылған. Алайда, осындай интегративті заңдармен қатар, қарастырылатын талдаудың мәні қажетті ақпаратты алудан бастап оны сақтауға және әртүрлі нұсқаларда (объект, субъект, уақыт және т.б.) пайдалануға дейінгі тұрақты ішкі байланыстардың жұмыс істеу тетігін сақтаудан тұрады.

Экономикалық қылмыстарды анықтауда жедел–ізвестіру ақпаратының жұмысымен байланысты интеграциялық процесс–бұл үш принциптің құрамдас бөлігі: а) талдау – ақпаратты оның мазмұнын түсіну

мақсатында құрамдас бөліктерге бөлу; б) адамның мінез–құлық қасиеттерін ЖІҚ–де қарау; в) алынған мәліметтердің аналитикалық синтезі. Белгілердің жиынтығы қылмыстық оқиғаның болуын растайды немесе қылмыстың объективті және субъективті белгілерін толықтырады.

Жедел қызметкерлер қолданатын осындай аналитикалық әдістердің бірі логикалық талдау болып табылады, ол «зерттеу объектісін күрделі тұтастықтан ақылмен (шартты түрде) бөлінетін құрамдас элементтерге психикалық бөлу» ретінде көрінеді; оларға белгілі бір топқа қатысудың біліктілік белгілері – беріледі; себеп пен салдар арасындағы, қылмыс пен оның іздердегі көріністері арасындағы қатынастар тұрғысынан зерттеледі. Логикалық талдау жалғыз әрекет ете алмайды, ол әрқашан синтезбен бірге әрекеттеседі» [5].

Логикалық талдау қылмыстық іс бойынша ықтимал куәгерлерді анықтауға, қылмыстық іс бойынша заттай дәлелдемелер болуы мүмкін заттар мен құжаттарды анықтауға, сондай–ақ жедел іс–әрекетті білдіретін адамдардың қылмыстық әрекеттерін тіркеу процесін ұйымдастыру үшін пайдаланылуы мүмкін басқа да қызықтыратын фактілерді алуға бағытталған жедел қызметкердің іс–әрекеттерімен тікелей байланысты экономикалық қылмыстарды анықтау кезеңдеріне қызығушылықты қалыптастырады және т. б.

Алынған ақпарат көлемі бойынша аталған әрбір бағыт ақпараттың көбеюі немесе азаюы бағытында ерекшеленуі мүмкін, бірақ бұл процестегі ең бастысы – белгілі бір адамдардың қылмыстық әрекеттерін құжаттаудың негізгі бағыттарын жүзеге асыру алгоритмінде алынған мәліметтерді талдау.

Бүгінгі күні экономикалық қылмыстарды анықтауды ақпараттық–талдамалық қамтамасыз етудің қолданыстағы жүйесі екі блоктан тұрады: ІІО–ның ақпараттық ресурстары (ішкі), өзге ведомстволардың ақпараттық ресурстары және өзге де ақпараттық ресурстар (сыртқы).

Жедел қызметкерге өзіне қажетті ақпаратты алуға мүмкіндік беретін ақпараттық есептердің жеткілікті кең тізбесіне қарамастан, жедел қызығушылық тудыратын ақпараттың жеткілікті саны Интернет желісінде де бар.

Өз қызметінде сапалы ақпараттық–талдау жұмысын жүзеге асыру үшін жедел қызметкер әртүрлі ұйымдардың сайттарын (заңды мекенжайы, лауазымды тұлғалары, банктік деректемелері, байланыстары, контрагенттері туралы ақпарат), сауда алаңдарын (мысалы, банк деректемелері) пайдалана алады, Isetrade.by – мемлекеттік сатып алу туралы ақпаратты және мемлекеттік сатып алу саласын реттейтін заңнама актілерін орналастыру үшін мемлекеттік сатып алу жөніндегі ресми сайт, интернет–форумдар, интернет–блогтар, сондай–ақ мынадай ақпараттық ресурстар:

– spark жүйесі–Ресейде тіркелген кез келген компанияны жылдам тексеруге мүмкіндік береді, Украина, Беларусь, Қырғызстан және Қазақстан. Сонымен қатар оның көмегімен сіз келесі мәселелерді шеше

аласыз: контрагентті сенімділікке немесе басқа кәсіпорындармен үлестестікке тексеру, жолын кесу алаяқтық мәмілелер, нақты ұйымдардың клиенттер базасын талдау және мониторинг;

– Google, Yandex, Yahoo, Rambler және т. б. іздеу жүйелері.

Интернет-ресурстардың тұжырымдамалық өрісі жедел қызметкер экономикалық қылмыстарды анықтауда қолдана алатын әртүрлі анықтамалық ақпаратты алу құралы ретінде қарастырылады. Бүгінгі таңда Интернеттегі ақпарат шектеулі ақпарат көздерінен алынған ақпаратты нақтылауға, толықтыруға және тексеруге мүмкіндік беретіні даусыз.

Қазіргі әлемде әлеуметтік желілер адамдардың абсолютті көпшілігінің өмірінде маңызды орын алды. Экономикалық қылмыскер жоғары әлеуметтік мәртебеге және білім деңгейіне ие болғандықтан, жедел қызметкерлерді қызықтыратын адамдар әлеуметтік желілерде белсенді түрде ұсынылған деп болжауға болады, ал ондағы ақпаратты талдау арқылы сіз оларды зерттеп, тиісті қорытынды жасай аласыз.

Ақпараттық технологиялар ғасырында жедел қызметкердің ақпараттық жүйелерден жеткілікті ақпарат алу мүмкіндігі бар екенін тезистің өзі даусыз екенін мойындай отырып, бұл уақыт пен қаржылық шығындарды айтарлықтай азайтады. Алайда, ақпаратты талдау арқылы ғана жедел қызметкер жасалған қылмыстың объективті материалдық іздерін анықтай алатындығын мойындау керек.

Сенімді ақпарат алу процесі – бұл күрделі ойлау процесі, ол белгілі бір оқиғалардың, құбылыстардың және фактілердің қылмыстың бір көрінісіне қатынасы туралы аралық ықтималды тұжырымдарға негізделген. Мұндай тұжырымдар жедел қызметкердің ішкі сенімі негізінде, оның кәсіби тәжірибесіне, теориялық білімі мен логикалық және аналитикалық қабілеттеріне сүйене отырып, ақпаратты жан-жақты бағалаудың әдістері мен әдістерін қолдана білуге негізделген.

Жоғарыда қарастырылғандарды тұжырымдай келе ЖІҚ өзінің көрінісінде тексерудің, қайта тексерудің және жедел ақпаратты пайдаланудың жеткілікті әзірленген жүйесіне ие. Қолда бар жетістіктер қылмыстарды анықтау және ашу бойынша ғылыми негізделген ұсыныстар әзірлеу мәселелерін шешуге ықпал етті.

Анықтауды ақпараттық–талдамалық қамтамасыз етудің әдіснамалық проблемаларын әзірлеу экономикалық қылмыстар қазіргі заманғы жедел–ізвестіру практикасын қолданбалы теориялық әзірлемелер мен практикалық ұсыныстарға шығаратын әдістер мен модельдердің бүкіл жүйесін құрумен байланысты. Ұсынылған тәсілдер жедел–ізвестіру ақпаратын алудың мәніне және оны қылмысқа қарсы күресте пайдалану мүмкіндіктеріне терең енуде. Мұндай жұмыстың қарқындылығы ақпарат алуды терең талдау және экономикалық қылмыстарды жасау механизмін қалпына келтірудің күрделі процестерін жан–жақты зерттеу қажеттіліктерімен түсіндіріледі.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Токарев, А.Ф. Организация деятельности органов внутренних дел по предупреждению преступлений: учебник / под ред. проф. В.Д. Малкова, доцента А.Ф. Токарева. – М. : 2000. – 322 с.
2. Овчинский, С.С. Оперативно-розыскная информация / С.С. Овчинский; под ред.: А.С. Овчинского и В.С. Овчинского. – М., 2000. – 367 с.
3. Кузнецов, И.Н. Информация: сбор, защита, анализ: учебник по информационно-аналитической работе / И.Н. Кузнецов. – М.: ООО Изд. Яуза, 2001. – 346 с.
4. Ожегов, С.И. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеол. выражений / С.И.Ожегов, Н.Ю. Шведова; Рос. акад. наук. Ин-т рус. яз. им. В.В. Виноградова. – 4-е изд., доп.– М.: Азбуковник, 1999. – 944 с.
5. Зорин, Г.А. Возможности криминалистического анализа в процессе предварительного расследования, государственного обвинения и профессиональной защиты по уголовным делам: учеб. - метод. пособие. / Г.А. Зорин, М.Г. Зорина, Р.Г. Зорина. – М.: Изд-во «Юрлитинформ», 2001. – 336 с.

САРБАЕВ САНДИБЕК САИНОВИЧ,

**Қазақстан Республикасы ІІМ
М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң
институты көліктегі қауіпсіздікті
ұйымдастыру кафедрасының доценті**

ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРГАНДАРЫН ЖАҢҒЫРТУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІНІҢ БІРІ - «ПОЛИЦИЯНЫҢ СЕРВИСТІК МОДЕЛІ» ЖАҒДАЙЫНДА ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРГАНДАРЫНЫҢ БАСҚА ДА ҚОҒАМДЫҚ ҰЙЫМДАРМЕН ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛЫ

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2021 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауында айтылған тапсырмалары полицияның жұмысына да қатысты, атап айтқанда полиция қызметінің қызметін бағалау критерийлеріндегі түбегейлі өзгерістер, оның үш буынды модельге көшуі туралы қабылданған шаралардың нәтижесінде өңірде қылмыстық құқық бұзушылықтар санының төмендеуі.

Ел Президентінің полицияның сервистік моделін және оның қолжетімділігін одан әрі енгізу жөніндегі тапсырмаларына ерекше назар аударылды. Ол полицияның сервистік моделі - бұл полиция мен жұртшылықтың қауіпсіздікті қамтамасыз ету, азаматтардың қорғалу деңгейін және олардың билік органдарына деген сенімін арттыру жөніндегі бірлескен қызметі. Президент қызмет көрсету моделін дамытуда үш негізгі векторды анықтады. Біріншісі - азаматтардың полицияға қол жеткізуін барынша жеңілдетуге бағытталған қадамдық қолжетімділік. Екіншісі - ықтимал қатерлерді уақтылы жою арқылы құқық бұзушылықтардың алдын алу, бұл ретте учаскелік полиция инспекторларына шешуші рөл берілген. Үшіншісі - халықпен тығыз серіктестік, өйткені қауіпсіздік мәселелері жергілікті маңызға ие және оларды жергілікті қоғамдастықтың белсенді көмегімен ғана тиімді шешуге болады[1].

Сервистік полиция жұмысының маңызды көрсеткіштері құқық бұзушылықтардың жолын кесу, қауіпсіздік мәселелерін бірлесіп шешу үшін көмек көрсетуге және халықпен сенімді қарым-қатынас орнатуға дайын болу болып табылады.

1-қызметке бағытталған полиция қызметі - бұл полиция мен қоғамға қылмыс мәселесін шешу, құқықтық тәртіп пен қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін ынтымақтастықтың жаңа әдістерін қолдануға мүмкіндік беретін модель. Ол екі негізгі құрамдас бөлікке негізделген: полицияның әдістері мен тәжірибесін өзгерту және полиция мен қоғам арасындағы сындарлы қарым-қатынасты орнату үшін шаралар қабылдау;

2 – кәмелетке толмағандар жөніндегі учаскелік полиция инспекторлары (бұрынғы – «мектеп инспекторлары») білім беру ұйымдарында емес, полицияның тірек пункттерінде орналасады, олар қызмет көрсететін әкімшілік учаскелерде бекітілген білім беру объектілеріне жетекшілік етеді.

3 - профилактикалық жұмыс білім беру ұйымы мен учаскелік полиция инспекторының бірлескен жұмыс жоспары негізінде жүргізіледі (ата-аналармен, балалармен жоспардан тыс профилактикалық әңгімелер, отбасыларға бару қажет болған жағдайда, білім беру ұйымының басшылығы білім беру объектісі орналасқан аумақтық әкімшілік учаскенің инспекторын шақыруға құқылы).

Ел дамуының қазіргі кезеңінде осы екі өзара байланысты жүйені реформалау қоғамның ең өзекті сұраныстарының бірі болып қала береді. Азаматтар полицияға деген сенімнің төмен деңгейін, айыптауды, сотқа дейінгі тергеу мен сот практикасының тиісті емес сапасын көрсетеді.

Ағымдағы жылдың қыркүйек айында Қазақстан халқына Жолдауында Мемлекет басшысымен қазіргі қазақстандық қоғамның құқық қорғау органдары үшін жаңа бастамалар ұсынылды. Тұжырымдамалық тұрғыдан алғанда, реформалардың мәні құқық қорғау жүйелері мемлекеттік-сервистік ұйымдардың жиынтығына айналуы тиіс [2].

Құқықтық мемлекеттің жетістігі үшін ең маңыздысы - әділ, бейтарап құқықтық төрелігі. Бүгін біз сот және құқық қорғау жүйелерін технологиялық жаңғырту туралы да айта аламыз. Дәстүр бойынша, бұл салалар өте консервативті, бірақ біз олардан цифрландыруды қолданудың үлкен әлеуетін көреміз. Тағы бір шарт - тұрақты заңнама. Бұл өте қиын міндет, өйткені соттар мен құқық қорғау органдарының қызметін қамтамасыз ететін заңдар ондаған жылдар бойы тұрақты және қалыпты жұмыс істейтін етіп түзетілуі керек. Бұл міндет қазір әзірленіп жатқан құқықтық саясат тұжырымдамасында көрініс табуы жоспарлануда.

Сервистік полиция - қоғамның қауіпсіздік моделінің элементтерінің бірі. Оның негізі - құқықтық тәртіп саласындағы проблемаларды бірлесіп анықтау және шешу үшін мемлекеттік институттардың азаматтармен тұрақты серіктестігі. Әлемде сервистік полицияның бірыңғай моделі жоқ, бірақ жалпы принциптер бар деп бастау керек. Бұл танылу, қол жетімділік, ізгі ниет, ашықтық және есеп беру.

Шетелдік тәжірибені зерттей отырып, біз еліміздегі сервистік модельді дамытудың үш негізгі векторын анықтадық.

Біріншісі - азаматтардың полицияға қолжеткізуін барынша жеңілдетуге бағытталған қадамдық қолжетімділік. Ол учаскелік пункттерді, мобильді бекеттерді оңтайлы орналастыруды, оларды материалдық-техникалық жарақтандыруды, ден қоюдың жеделдігін арттыруды, сондай-ақ цифрлық технологияларды қолдануды қамтиды.

Екіншісі - ықтимал қауіптерді уақтылы жою арқылы құқық бұзушылықтың алдын алу. Халықаралық тәжірибеде бұл проблемалар аналитикалық проблемалық-бағдарланған тәсіл арқылы шешіледі, мұнда полиция басқа мемлекеттік органдармен бірге қолайлы және қауіпсіз өмір сүру жағдайларын жасайды.

Үшіншісі - халықпен тығыз серіктестік, өйткені қауіпсіздік мәселелері жергілікті маңызға ие және оларды жергілікті қоғамдастықтың белсенді көмегімен ғана тиімді шешуге болады. Учаскелік полиция инспекторлары үшін негізгі міндет бекітілген әкімшілік учаскедегі құқық бұзушылықтардың алдын алу болуы тиіс. Сервистік модельде басты миссия қауіпсіздік сезімін қамтамасыз ету және құқық бұзушылықтардың алдын алу болып табылады. Сервистік полицияның міндеті - құқық бұзушылықтарды анықтау емес, олардың жолын кесу, көмек көрсетуге дайын болу және қауіпсіздік мәселелерін бірлесіп шешу үшін халықпен сенімді қарым-қатынас орнату[3].

Мемлекет басшысы 2020 жылғы Жолдауында бізде сервистік модельдің жекелеген элементтері бар екенін атап өтті. Ең алдымен, бұл құқықтық өріс және қажетті құзыреті бар мемлекеттік институттар.

Бұл кодекстер, «Құқық бұзушылықтың алдын алу туралы», «Азаматтардың қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысуы туралы» салалық заңдар және басқалар. Полицияның жаңа модель бойынша жұмыс істеуі халықпен тығыз, ашық қарым-қатынас жасауға, олардың қатысуымен қауіпсіздік мәселелерін шешуге мүмкіндік береді және бұл олардың полицияға деген сенімі артқан кезде ғана мүмкін болады. Полиция заңға мүлдем бейтарап қызмет көрсетуді үнемі көрсету арқылы қоғамдық сенімге ие болуға тырысуы керек.

Полиция, бұл біздің еліміздің түкпір-түкпірінде ұсынылған ең көп құқық қорғау органының құрамдас бөлігі.

Күн сайын полиция қызметкерлері адамның және азаматтың өмірін, денсаулығын, құқықтары мен бостандықтарын, қоғам мен мемлекеттің мүдделерін заңсыз қол сұғушылықтан қорғау, қоғамдық тәртіпті сақтау және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі міндеттерді орындайды.

Осылайша, мемлекеттік басқару жүйесіндегі полиция органдарының маңызды рөлі түсінікті. Жалпы, бұл полицияның қызметі азаматтармен тікелей байланыста нақты әлеуметтік кеңістікте жүзеге асырылатындығына байланысты.

Күн сайын полиция қызметкерлері күрделі кәсіби міндеттерді, қиын жағдайлар мен жанжалдарды қателікке жол бермей шешеді. Демек, кәсіби құзыреттілік деңгейі мен полиция қызметінің тиімділік дәрежесі қоғамдық пікірге әсер етеді, бұл елдегі әлеуметтік-саяси жағдайға тікелей әсер етеді.

Полицияның демократиялық негіздеріне көшудегі ілгерілеу бақылауға бағытталған тәсілден қызмет көрсетуге бағытталған тәсілге көшу орын алған кезде қол жеткізіледі, мұнда құқық қорғау органдарының

негізгі бағыты құқық бұзушылықтардың белсенді алдын алуға бағытталған.

Қызметке бағытталған полиция қызметі - бұл полиция мен қоғамға қылмыс мәселесін шешу, заңдылық пен қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін ынтымақтастықтың жаңа әдістерін қолдануға мүмкіндік беретін модель. Ол екі негізгі құрамдас бөлікке негізделген: полицияның әдістері мен тәжірибесін өзгерту және полиция мен қоғам арасындағы сындарлы қарым-қатынасты орнату үшін шаралар қабылдау.

Учаскелік полиция инспекторына қоғам мүшелеріне нақты мәселелерді шешуге және олардың өмір сүру сапасын жақсартуға қолдау мен ресурстарды жұмылдыруға көмектесетін негізгі менеджер ретінде шешуші рөл беріледі.

Бұл модельдің мәні қоғам мүшелерінің қауіпсіздік мәселелерін анықтау процесіне белсенді қатысуы болып табылады. Азаматтарды тарту шеңберінде құқық бұзушылықтардың алдын алу және қылмысқа қарсы күрес бойынша кеңейтілген және жан-жақты көзқарас орын алуда, бұл бүкіл полицияның қызметіне терең өзгерістер енгізуге әкеп соғады [4].

Оң нәтижелер мен тиімділікке қол жеткізу үшін бұл тәсіл полицияның барлық қызметтері тарапынан да, осындай өзара іс-қимылдың нәтижелерін және осы процестегі өз рөлін көретін жұртшылық тарапынан да мақсатты қолдауды білдіреді. «Полицияның сервистік моделінің» негізін сипаттауға болатын негізгі қағида – Полиция – бұл халық, ал халық – полиция.

Айта кету керек, қазіргі уақытта «полицияның сервистік моделі» туралы бірыңғай түсінік жоқ. Осыған байланысты қазақстандық «полицияның сервистік моделі» тұжырымдамасын әзірлеу қажеттілігі туындады, өйткені әртүрлі шетелдік институционалдық модельдерді механикалық енгізу, егер олар демографиялық және басқа да сипаттамаларды айтпағанда, мәдени, тарихи, экономикалық, институционалдық, нормативтік, саяси және әлеуметтік жағдайларға бейімделмесе, табысты қамтамасыз етпейді. Жүру керек жолдар бірдей емес, мүмкін емес және болмауы керек.

Осылайша, полиция жұмысындағы өзгерістер көптеген демократиялық елдердегі мемлекеттік басқарудың қазіргі даму тенденцияларының көрінісі болып табылады.

Сервистік модель контекстінде полицияның халықпен өзара іс-қимылын оңтайландыру, ең алдымен, полиция қызметкерлеріне деген сенімге, әріптестік қағидаттарына негізделуі тиіс. Полиция әртүрлі тілектерді қанағаттандырмай, заңға мүлдем бейтарап қызмет көрсетуді үнемі көрсету арқылы қоғамдық сенімге ие болуға тырысуы керек.

Қоғаммен тығыз қарым-қатынасқа негізделген полиция қызметінің сервистік моделі барлық проблемалардың әмбебап құралы болып табылмайды, алайда қоғаммен сындарлы диалог құрудың сенімді құралдарының бірі болады.

Өзара іс-қимылдың осы үлгілерін қолдану жергілікті жерлерде полиция жұмысының сапасын арттыруға және ішкі істер органдарын реформалау бойынша қойылған міндеттер шеңберінде мақсаттарға неғұрлым тиімді қол жеткізуге ықпал ететін болады.

Полиция қызметіндегі сервистік тәсіл ішкі істер органдары қызметкерлерінің оны іске асыруда бірыңғай тәсілдерді әзірлеу және қоғамның оның мәнін түсінуі мақсатында нормативтік тұрғыдан бекітілуі тиіс. Түпкі мақсат-қажеттіліктерге жауап беретін және қоғаммен серіктестікте жұмыс істейтін кәсіби, өкілді, есеп беретін орган құру.

«Полицияның сервистік моделін» енгізу басқа мемлекеттік органдардың жұмыстары мен функцияларын жүзеге асыру үшін бақылау мен жауапкершілікті өз мойнына алуы тиіс дегенді білдірмейді. Тығыз өзара іс-қимыл кезінде ғана ең үлкен нәтижеге қол жеткізілетінін ескере отырып, «полицияның сервистік моделін» енгізу және дамыту қоғамның да, барлық мемлекеттік органдардың да барлық мүдделі тараптарының қатысуын талап етеді.

«Сервис» ағылшын тілінен аударғанда «қызмет» дегенді білдіреді. Яғни, күнделікті өмірдің әртүрлі салаларында халыққа қызмет көрсету. Мұнда қызметтің екі түрі туралы айтуға болады.

Жеке сервис - бұл полицияның сапалы қызмет көрсету негізінде өтініш берушілермен, жәбірленушілермен және құқық бұзушылармен жұмысы. Ұжымдық қызмет-бұл полицияның жергілікті өзін-өзі басқару органдарымен қоғамдастықпен серіктестікте қауіпсіздік мәселелерін анықтау және шешу жөніндегі жұмысы.

Полицияға қызмет көрсету функциясын беру кезінде ол қоғамға неғұрлым белсенді интеграцияланады және заң нормаларын сақтауға жауапты құқық қорғау органы мәртебесіне қосымша әлеуметтік қызмет мәртебесіне ие бола отырып, халыққа жақындайды. Полицияның «қадамдық қолжетімділік» қағидатын қамтамасыз ету шеңберінде қажет жерлерде полицияның тұрақты болуының әсерін қамтамасыз ету бойынша да жұмыс жүргізілуде. Нәтижесінде, біз халықтың барынша қауіпсіздігін қамтамасыз етуді және азаматтардың тәртіп сақшыларына деген сенімін арттыруды күтеміз.

Сервистік полицияның кешенді моделін құрудың мақсаты-барлық мемлекеттік құрылымдар мен қоғамның тиімді өзара іс-қимылы арқылы, құқық бұзушылықтардың алдын алу, қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету, халыққа уақтылы көмек көрсету арқылы азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету. Халықаралық тәжірибеге сәйкес, сервистік полиция – бұл идеология мен ұйымдастырушылық стратегия азаматтарға сапалы қызмет көрсетуге және қоғаммен серіктестікте қауіпсіздік мәселелерін шешуге бағытталған полиция қызметіне көзқарас. Басқаша айтқанда, бұл құқықтық тәртіп саласындағы проблемаларды бірлесіп анықтау және шешу үшін мемлекеттік институттардың азаматтармен тұрақты серіктестігі.

Айта кету керек, әлемде сервистік полицияның бірыңғай моделі жоқ, бірақ жалпы қағидаттар бар – бұл танылу, қол жетімділік, ізгі ниет, ашықтық және есеп беру. Егер айырмашылықтар туралы айтатын болсақ, онда егер полицияның дәстүрлі жұмысы қылмыспен күресуге бағытталса, онда сервистік модельде басты миссия қауіпсіздік сезімін қамтамасыз ету және құқық бұзушылықтардың алдын алу болып табылады. Жедел жұмыс стилі болған оқиғаларға ден қою шараларынан басқа қауіпсіздік мәселелерін алдын-ала шешуді қамтиды. Азаматтар мен қауымдастықтар басты назарға алынады, ал тиімділік көрсеткіштері - полицияға деген сенім, қылмыстың сандық көрсеткіштерімен бірге қоғамдастықтардың өмір сүру сапасы.

Әрине, бұл бәрі емес. Ішкі істер органдарын реформалау туралы ұзақ және көп айтуға болады. Бірақ біз көрсеткіміз келетін басты нәрсе - екпін өзгерді және қазіргі уақытта біз халықтың полицияға деген сенімін арттыру, азаматтардың өздерін қауіпсіз сезінуі және барынша қауіпсіздік жағдайында болуы үшін жұмыс істейтін мүлдем жаңа стандарттарға бет алдық.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына 2021 жылғы 01 қыркүйектегі «Халық бірлігі және жүйелі реформалар – ел өркендеуінің берік негізі» атты Жолдауы.

2. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына 2022 жылғы 01 қыркүйектегі «Әділетті мемлекет. Біртұтас ұлт. Берекелі қоғам» атты Жолдауы.

3. Айдар Сайтбеков. «Полицияның сервистік моделі: Пайым және перспектива». Саяси ғылымдарының докторы, доцент.

4. Нұрлан Қосай. Сервистік модель: полиция жазалаушы ма, жәрдемші ме?

5. «Қауіпсіздікті қамтамасыз етудегі полицияның сервистік моделі». ҚР Президенті жанындағы “Орталық коммуникациялар қызметі” РММ Баспасөз маслихаты. Көрсетілім сілтемелері: <https://www.youtube.com/user/ortcomkz>. <https://ru.facebook.com/ortcomkz>

САТТАРОВА АЛЬФИЯ ФАРИТОВНА,

начальник Центра по подготовке специалистов по профилактике бытового насилия Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан имени М. Букенбаева, кандидат педагогических наук

ПСИХОЛОГО-КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ЛИЧНОСТИ ПРЕСТУПНИКА, ПОСЯГАЮЩЕГО НА ПОЛОВУЮ НЕПРИКОСНОВЕННОСТЬ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Изучение личности преступника позволяет выявить детерминанты (причины и условия), способствующие совершению противоправных действий, определить направления превентивной и профилактической работы по противодействию этому негативному явлению.

При совершении сексуального насилия в отношении несовершеннолетних сотрудники полиции, а также рядовые граждане часто обращаются к специалистам с вопросом «Как распознать педофила?» (по внешности, по поведению, психологическим особенностям).

Некоторые правоведы и психологи считают, что сексуальных насильников несовершеннолетних можно «вычислить». Так, американским ученым Джо Салливаном была составлена характеристика половых растлителей несовершеннолетних (внешность, одежда, особенности речи, татуировки, поведенческие признаки), которая изучается на специальных курсах полицейскими, педагогами, социальными работниками в рамках программы «Вмешательство для защиты ребенка» (Intervene to Protect a Child или, сокращенно, IPC). По мнению разработчиков программы, более 150 детям удалось избежать сексуального насилия, благодаря своевременному реагированию прошедших обучение на «сигнальные признаки» [1].

В.В. Стальбовский полагает, что характерная черта внешности большинства педофилов-растлителей – слащавое, неприятное «сальное» лицо – отталкивающий вид; либо, наоборот, они могут быть недурны собой. Возраст за 30 лет. Застенчивые и неуверенные в себе. Педофильным маньякам с психическими отклонениями свойственны: низкорослость, залысины, оттопыренные уши, недоразвитая (короткая) верхняя часть ушной раковины, непропорциональность верха и низа лица, слабый подбородок, большая голова, недоразвитые ноздри. Как правило, они ничем не отличаются от обычных людей, но часто присутствует какая-либо отталкивающая черта – неприятный

пристальный или обозленный колкий взгляд, узкие губы, прыщи, уродующие очки, запущенная внешность и другое. Могут быть суетливыми и дерганными [2, С.110-118].

Однако большинство специалистов уверены, что не существует какого-то особенного телосложения, черт внешности, свойств характера, профессиональной принадлежности и т. д., которыми обладал бы каждый педофил. «Педофилы бывают любой расы или пола, и их религиозные убеждения, занятия и увлечения так же разнообразны, как и у остальных людей. Педофил может казаться очаровательным, добросердечным, любящим, абсолютно добропорядочным – и при этом мастерски скрывать свои черные мысли» [3].

Педофильные действия совершаются как мужчинами, так и женщинами, но мужчинами значительно чаще. Среди педофилов преобладают гетеросексуалы, однако не так редки случаи гомосексуализма. Педофилы-женщины предпочитают мальчиков (сыновей, племянников, учеников, воспитанников).

Возраст преступников оказывает влияние на их поведение при осуществлении насильственных действий сексуального характера. Как правило, противоправные действия против половой неприкосновенности несовершеннолетних совершают представители трех возрастных групп: подростки, зрелые лица в возрасте от 25 до 40 лет, и пожилые в возрасте после 50 лет.

Подростки, совершающие половые преступления, объединены в асоциальные группы. С ранних лет употребляют алкоголь, наркотические или психоактивные средства, гиперактивны, импульсивны; находятся среди малообразованного окружения; чаще это лица мужского пола, но бывают и девушки. Сексуальное насилие сопровождается жестоким избиением жертвы (жертв), издевательствами и унижениями, угрозами нанесения телесных повреждений или убийства – жертву «ставят на место», «учат», «наказывают», «портят», опив алкоголем или обманом заманив в безлюдное место. По данным исследований Е.Ю. Мощицкой, многие несовершеннолетние, совершившие половые преступления, почти искренне уверены, что, в сущности, они ни в чем не виноваты или их вина невелика, и переносят ее на иные обстоятельства и на самих потерпевших[4, 7 стр.].

Педофилы в возрасте от 30 до 40 лет, совершающие противоправные действия против половой неприкосновенности несовершеннолетних, обычно обходятся без угроз и запугивания, предпочитая задобрить жертву подарками, деньгами, сигаретами, алкоголем, едой, возможностью покататься на автомобиле, рассказами о «запретных отношениях», демонстрацией порнографических фотографий и фильмов, своих половых органов и т. д. Это женатые, но фрустрированные мужчины или матери-одиночки, находящиеся в разводе женщины.

Среди пожилых преступников преобладают лица с возрастными хроническими заболеваниями, в т. ч. органическим поражением головного мозга. Заболевания головного мозга влекут увеличение риска проявления садизма. Это, как правило, одинокие лица с половыми расстройствами.

Изнасилования чаще совершаются лицами в возрасте: от 16 до 18 лет – 38%, от 18 до 25 лет – 33%, от 25 до 30 лет – 16%, от 30 до 40 лет – 9%, от 40 до 50 лет – 3%, от 50 до 65 лет – 1% [5]. «Изнасилования (около 50%) совершаются лицами, имеющими низкий общеобразовательный уровень. Больше подобных преступлений совершают безработные (до 30%) или лица, имеющие малоквалифицированные профессии и занятые физическим трудом на промышленных предприятиях, строительных объектах, в торговле или сфере бытового обслуживания. Более 40% осуждённых являлись наёмными рабочими. Чаще всего изнасилования совершаются в состоянии алкогольного опьянения. Около 40% из числа лиц, привлечённых к ответственности за совершение изнасилования, ранее уже совершали преступления, имели постоянного сексуального партнёра (23%)» [6].

А.Н. Шаглонова утверждает, что развратные действия чаще совершает мужчина 30-49 лет, имеющий среднее или неполное среднее образование, безработный или занимающийся квалифицированным трудом, холостой, не имеющий на иждивении детей, совершающий аморальные действия в состоянии алкогольного опьянения [7, 23 стр.].

В половые отношения с несовершеннолетними, не достигшими возраста сексуального согласия, чаще всего вступают лица 18-30-летнего возраста (по причине «большой любви»), либо пожилые мужчины, не имеющие возможности построить сексуальные отношения с совершеннолетними лицами (одинокие, заплатившие за интимные услуги, ищущие «острых» ощущений и т. д.).

Среди специалистов не сформировано единое мнение относительно психологических причин возникновения полового влечения к несовершеннолетним. Обобщение мнений позволило указать следующие причины: генетическая или гормональная предрасположенность; неправильное воспитание; отсутствие контактов со сверстниками, расстройства межличностного общения; депрессии; сексуальное насилие в детстве; проблемы в сексуальной жизни во взрослом возрасте (несостоятельность, страх перед общением с опытной женщиной, отсутствие постоянного партнера). Также характерны такие личностные особенности: отсутствие уверенности в себе; мстительность; закомплексованность; узкий кругозор; ригидность мышления, грубость, жестокость, отсутствие чувства стыда, неуважение и потребительское отношение к окружающим; крайний примитивизм во взглядах на взаимоотношения полов; похотливость; зависимое поведение: игромания, Интернет-зависимость, алкоголизм и т. п.

Как правило, отцы и отчимы, насилующие собственных детей, являются слабыми и неуверенными личностями, с паническим чувством страха наказания, но при этом осуществляют роль тирана внутри семьи. Жертва привлекает не сексуальностью, а беззащитностью, зависимостью, подчиненностью.

При изучении личности преступника представляется важным выяснение мотивации преступных действий, что позволяет разграничить конкретные противоправные действия от других преступлений и индивидуализировать наказание. Логично исходить из того, что в основе мотива большинства случаев совершения половых преступлений лежат сексуальные потребности. «Но само существование сексуальных потребностей, стремление к их удовлетворению не противоправно и не приводит к образованию мотива для совершения половых преступлений... Когда к той или иной потребности присоединяется определенная индивидуалистическая настройка сознания, которая придает осуществлению потребности антиобщественный характер, тогда возникает мотив преступной деятельности» [8, 68 стр.].

Абсолютное большинство педофилов не могут объяснить мотивы совершения преступлений.

Самой распространенной категорией лиц, совершающих противоправные действия против половой свободы несовершеннолетних, являются так называемые «гедонисты», которые получают половое наслаждение от самого процесса действий. Другой тип преступников, так называемых «тиран», совершает насильственные действия сексуального характера в отношении детей и подростков для самоутверждения, доказательства своей половой состоятельности; наслаждение достигается от созерцания состояния унижения и беспомощности жертвы, ощущения своего превосходства и могущества. Совершающие сексуальное насилие в отношении неродных детей (детей сожительницы или усыновленных детей), так называемых «педофилы-сожители», как правило, наслаждаются своей безнаказанностью, получая удовольствие от полноты контроля над жертвой.

Среди совершивших преступления против половой неприкосновенности несовершеннолетних большинство психически вполне здоровые люди; однако немало и лиц с различными психопатологиями.

Специалистами среди преступников, совершающих сексуальное насилие в отношении несовершеннолетних, выделяют ситуационных и фиксированных.

Ситуационный педофил совершает сексуальное нападение под воздействием временных или случайных факторов: алкогольного или наркотического опьянения при невозможности отыскать привлекательный или доступный сексуальный объект и т. п. Преступник совершает нападение по ситуации, не придумав приемлемого в рамках

законна способ снять внезапно возникшую сексуальную потребность; жесток, не склонен действовать уговорами. Это обычно человек с низким интеллектом, как правило, ранее судимый. При выборе объекта нападения решающим для него является фактор доступности и незащитности ребенка. Такой преступник часто не может заполучить женщину даже силой по причине своей неуверенности в физической способности преодолеть ее в случае сопротивления, поэтому совершает нападение на более слабых. Подавляющее число убийств несовершеннолетних совершается ситуационными педофилами.

Фиксированный педофил ведет себя осторожно при выборе жертв, предпочитает действовать уговорами, лаской, обманом, завлекая ребенка подарками, обещаниями, иными манипуляциями. Преступник такого типа хорошо разбирается в психологии ребенка, часто выбирает профессию, открывающую возможность близкого нахождения с детьми (педагога, социального работника, руководителя кружков, секций, клуба). Это люди с интеллектом среднего или выше среднего уровня, с хорошо развитой разговорной речью; обычно жертву не убивают, поскольку заинтересованы в растлении ребенка и обращении его в добровольного участника сексуальных действий на длительный срок. Убийство жертвы для такого педофила – чрезвычайное и нежелательное событие, являющееся обычно следствием паники, которая вызывается страхом разоблачения и наказания. При этом, если педофил уверен, что ребенок его не выдаст, он сохраняет ему жизнь и продолжает встречаться с ним в будущем.

За последние 10-15 лет значительно увеличилось количество педофилов, развращающих несовершеннолетних с помощью социальных сетей и Интернета. Эта категория преступников характеризуется не только умением пользоваться техническими средствами, но и такими качествами, как: хорошее знание детской и подростковой психологии; умение установить психологический контакт и доверительные отношения, манипулировать сознанием жертвы; скрытность – близкое окружение может не подозревать о «другой» жизни (пристрастиях, круге общения, действиях) педофила. Это могут быть, как одинокие люди, так и семейные; с довольно высоким социальным статусом и образованием, работающие в различных сферах, в т. ч. связанных с государственным управлением, воспитанием несовершеннолетних, бизнесом; религиозные или атеисты; молодые или пожилые; с разным уровнем материального достатка.

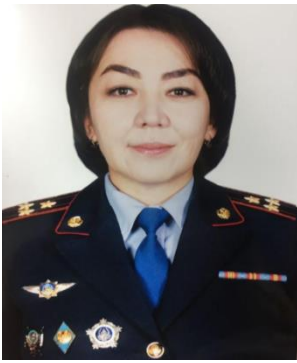
Таким образом, при ответе на вопрос, как в целях предупреждения преступлений «вычислить» педофила, можно рекомендовать сотрудникам полиции, обслуживающим определенный административный участок, следующее. Велика вероятность рецидива у лиц, ранее судимых за половые преступления против несовершеннолетних; следовательно, в отношении указанной категории граждан необходим постоянный контроль со стороны

правоохранительных органов. Особого внимания также заслуживают лица, которые проявляют чрезмерный интерес к несовершеннолетним – родственники, друзья, знакомые, соседи, педагоги, посторонние. Злоупотребляющие алкоголем, агрессивные и жестокие, импульсивные, с низким морально-нравственным обликом, граждане могут в определенных обстоятельствах совершить противоправные действия в отношении половой неприкосновенности несовершеннолетних. Периодические напоминания родителям несовершеннолетних и педагогам (беседы, выступления в СМИ) о необходимости бдительности, проведения полового и нравственного воспитания детей и подростков, осуществления контроля над их времяпрепровождением и другие профилактические мероприятия позволят в какой-то мере предотвратить наступление трагедии. Также сотрудники полиции должны сконцентрировать усилия на совместной деятельности с ответственными государственными органами и общественными объединениями по устранению физических условий, способствующих совершению половых преступлений в отношении несовершеннолетних.

Список использованной литературы:

1. [Электронный ресурс] – режим доступа: https://www.bbc.com/russian/uk/2015/04/15041_6_child_abuse_early_detection (дата обращения: 06.04.2022 г.)
2. Стальбовский, В.В. Противодействие преступлениям против половой неприкосновенности или половой свободы несовершеннолетних: уголовно-правовые и криминологические меры / В.В. Стальбовский. – Минск: Академия МВД, 2020. – 243 с.
3. [Электронный ресурс] – режим доступа: https://vk.com/wall-147460678_66069 (дата обращения: 21.04.2022 г.)
4. Мощицкая, Е.Ю. Виктимологическая характеристика сексуального насилия несовершеннолетних (по материалам Иркутской области): автореф. дис. канд. юрид. наук. / Е.Ю. Мощицкая. – Иркутск, 2004. – 28 с.
5. [Электронный ресурс] – режим доступа: <https://articlekz.com/article/7557> (дата обращения: 21.04,2022 г.)
6. Тимошенко, В.В. Криминологическая характеристика личности преступника, совершающего изнасилования и насильственные действия сексуального характера в отношении несовершеннолетних и малолетних / В.В. Тимошенко // Территория закона. – 2013. – № 2.
7. Шагланова, А.Н. Уголовная ответственность за развратные действия: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. / А.Н. Шагланова – Екатеринбург, 2016. – 33 с.
8. Магомедов, А.А. Уголовно-правовые, криминологические и оперативно-розыскные меры противодействия посягательствам на половую неприкосновенность малолетних: монография / А.А.

Магомедов, А.Б. Коноплин, Т.Г. Шувалова. – М.: ФГКУ «ВНИИ МВД России», 2014. – 180 с.

САХАНОВА НЕЛЛИ ТАЛАПОВНА,

Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының Қылмыстық құқық, қылмыстық процесс және криминалистика кафедрасының бастығы, заң ғылымдарының магистрі

ЖҰМАТАЕВ АБЗАЛ ҒАБДОЛЛАҰЛЫ,

Ақтөбе облысы бойынша экономикалық тергеу департаментінің басшысы

ОТБАСЫНА ЖӘНЕ КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРҒА ҚАРСЫ ҚЫЛМЫСТАРДЫҢ ОБЪЕКТИВТІК БЕЛГІЛЕРІ

Отбасына және кәмелетке толмағандарға қарсы қылмыстармен күресу және олардың алдын алу мемлекет үшін өзекті мәселе. Себебі кәмелетке толмаған адамды 18 жасқа толған адамның қылмыстық іске тарту, қоғамға қарсы жат әрекеттер жасауға тарту, кәмелетке толмаған адамды жезөкшелікпен айналысуға тарту, кәмелетке толмағандарды саудаға салу т.б. қылмыс құрамы ретінде қарастырылады.

Дегенмен, жасөспірімдер қылмысының себептері мен алғышарттарына отбасындағы зорлық-зомбылық, отбасы мүшелерінің (аға-інілері, апа-қарындастары, ата-аналары немесе қамқоршылары) қылмыстық мінез-құлқы, отбасы мен оқу орнының әлеуметтік-психологиялық ахуалы, оқу орындарында оқу процесінде туындайтын жанжалдар мен басқа да проблемалар, қоршаған ортаның әсері сияқты көптеген факторларды жатқызуға болады. Виртуалды әлеуметтік желілерде, сондай-ақ интернеттегі зорлық-зомбылықты, қатыгездікті және «қылмыстық романтиканы», киноны және «таблоидты» әдебиеттерді насихаттау.

Бұл қылмыстардың тікелей объектісі - кәмелетке толмағандардың бірқалыпты дамуы және оларға дұрыс тәрбие беру шарттары болып табылады. Қылмыстың жәбірленушісі-18-ге толмаған адам, яғни кәмелетке толмағандар [1].

Қылмыс объективтік жағынан алғанда әр түрлі әдістер қолдана отырып кәмелетке толмаған адамды қылмыстық іске тарту арқылы жүзеге асырылады. Кәмелетке толмаған адамды қылмыстық іске тарту деп 18-ге толмағандарды қылмыстың тікелей орындаушысы немесе өзге

де көмектесушісі болуға жігерлендіруге, ынтасын, шешімін қоздыруға бағытталған іс-әрекеттерді айтамыз. Бұл әрекет көбінесе психикалық әдістерді қолдану арқылы (қорқыту, уәде беру, алдау) немесе басқа да тәсілдерді қолдану арқылы жүзеге асырылады.

Кәмелетке толмаған адамдарды үрейлендіру немесе оларды басқа бір қолайсыз жағдайларға қалдыратын әрекеттер жасаймын деген әрекеттер арқылы, олардың психикалық санасына әсер етулер қорқыту деп табылады. Қорқыту ауызша, жазбаша, телефон арқылы, дене қимылын көрсету арқылы жүзеге асырылуы мүмкін және мұндай қорқытулар жәбірленушінің тікелей өзіне немесе оның таныс адамдарына білдірілуі хақ. Субъективтік болашақта кәмелетке толмағандарға белгілі бір жәрдем көрсетуге (оқуға түсіруге, жұмысқа тұрғызуға немесе оларға басқадай игіліктер жасауға міндеттемелер алуы) уәде беру деп танылады.

Кәмелетке толмағандар үшін мәні бар мәліметтерді немесе мән-жайларды қасақана айтпау немесе олар жөнінде үн қатпау арқылы оларды жаңылыстырып қоғамға қауіпті іс-әрекетті істеуге тартуды алдау деп түсінген жөн. Мысалы, ересек адам кәмелетке толмаған адамға көрші үйден өзіне тиісті жүкті жол бойына жеткізуді өтінеді, нәтижесінде ол бөтеннің мүлкін ұрлауға көмектескенін бірақ біледі. Кәмелетке толмаған адамды басқа да тәсілдермен қылмыс жасауға тартуға, оларды иландыру, сатып алу, оларды зұлымдық, қара-ниетті іс-әрекеттерді істеуге жігерлендіру, бопсалау, материалдық тәуелділік жағдайын пайдаланып қалу т.с.с. әрекеттер жатады.

Қылмыс формальдық құрамға жатады. Ол кәмелетке толмағандарды қылмысқа тартқан уақыттан (яғни 18-ге толмаған адамның оған келіскен сәтінен бастап) аяқталған деп табылады.

Кінәлі адам әр түрлі тәсілдерді қолдана отырып жасы 18-ге толмағаны өзіне анық адамды қылмыстық іске тартқанын сезеді, біледі және соны жүзеге асыруды тілеп әр түрлі әрекет жасайды. Қылмыстық ниет және мақсат әртүрлі (кек алу, қызғаныш, пайдакүнемдік, басқа да зұлымдық ниеттер) болуы мүмкін. Бұлардың іс-әрекетті саралауға әсері болмайды, бірақ жаза тағайындағанда есепке алынады.

Қылмыстың субъектісі - заңда тура атап көрсетілгендей кәмелетке толмаған адамды қылмыстық іске тартқан жасы 18-ге толған адам. Кәмелетке толмаған адамның екінші бір кәмелетке толмаған адамды қылмыстық іске тартуы бұл қылмыс құрамына жатпайды. Ата-анасы, педагог не кәмелетке толмаған адамды тәрбиелеу жөніндегі міндеттер өзіне заңмен жүктелген өзге адам жасаған нақ сол әрекет - осы қылмыстың ауырлататын түрі болып табылады. Ата-аналарды анықтау ҚР неке және отбасы туралы Заңына сәйкес шешіледі [2].

Педагог деп тәрбие немесе оқу процесімен айналысатын адамдар танылады. Педагогті қылмыстық құқық бұзушылықтың субъектісі деп тану үшін оның жұмыс істейтін оқу орындарының түрі (жоғары оқу орындары, мемлекеттік немесе мемлекеттік емес), нысаны (күндізгі, сырттай, кешкі)

ешқандай әсер етпейді. Кәмелетке толмаған адамды тәрбиелеу жөніндегі міндеттер өзіне жүктелген өзге де адамдарға қорғаншы, қамқоршы, асырап алған ата-аналар, мектепке дейінгі балалар мекемелерінің тәрбиешілері, бұлардан басқа заңмен тәрбиелеу міндеті тікелей жүктелген - жақын-туыстары, ағасы немесе апасы, әжесі немесе атасы жатады. Осы қылмыстың тағы бір ауырлататын түрі болып табылады. Мұндағы күш көрсетуге жеткіншекті қылмыс істеуге ықпал ететін тәсілдерді қолдану жолымен, яғни оны сабау, оған жеңіл және орта дәрежелі жарақат келтіру арқылы қылмыс істеуге көндірулер жатады. Егер мұндай тәсілмен жәбірленушіге ауыр дене жарақаты келтірілсе немесе өлімге әкеліп соқса, онда кінәлінің әрекеті қылмыстардың жиынтығы бойынша саралануға жатады. Күш қолданамын деп қорқыту - өлтіремін, денеңе жарақат келтіремін, жаныңды қинаймын, өртеймін деген шын мәнінде іске асатын нәрсе жәбірленушіге тікелей психикалық әсер ететін сөздерді кінәлінің айтуы жатады.

Криминологиялық зерттеудің нәтижесі көрсеткендей соңғы жылдары елімізде кәмелетке толмағандарды ішімдікке, нашақорлыққа, темекі тартуға және басқа да қоғамға қарсы іс-әрекеттер жасауға тарту фактілері өріс ала бастаған.

Нәтижесінде жеткіншектердің арасында әр түрлі жұқпалы аурулар меңдей түскен, бұл, әрине, ертеңгі болашағымыз үшін аса қауіпті құбылыс. Қылмыстың тікелей объектісі кәмелетке толмаған адамдардың дене және адамгершілік тұрғысынан дұрыс дамып, тәрбиеленуі болып табылады. Объективтік жағынан қылмыс кәмелетке толмаған адамды есірткілік немесе басқа да есеңгірететін заттарды медициналық емес тұрғыда тұтынуға не спирттік ішімдіктерді ұдайы тұтынуға, не жезөкшелікпен, қаңғыбастықпен немесе қайыршылықпен айналысуға тарту арқылы сипатталады. Заң бойынша есірткілік немесе есеңгірететін затқа жататын, арнаулы тізім бойынша белгіленген осындай заттарды екі немесе одан көп медициналық емес тұрғыда тұтынуға тарту кәмелетке толмаған адамды көрсетілген әрекеттерге ұдайы тарту деп танылады. Есірткілік немесе есеңгірететін заттарды анықтау арнаулы сарапшылық қорытынды бойынша анықталады. Екі немесе одан көп реттерде кәмелетке толмағандарды үнемі спирт ішімдіктерін ішуге тартуды осы қылмыстың объективтік жағының бір белгісін жүзеге асырғандық болып табылады. Арақ-шарапқа барлық ішімдіктер, оның ішінде қолдан жасалған осындай заттар жатады.

Кәмелетке толмағандармен бірге бір мәрте бірлесіп спирт ішімдіктерін ішу, оны мас күйге жеткізу қылмыс болып табылмайды, мұндай әрекет әкімшілік құқықтық жолмен жауаптылыққа тартылады. Кәмелетке толмаған адамды ақшаға немесе басқадай материалдық сыйақы үшін нәпсіқұмарлық қатынаста болуға жеткізу, оларды жезөкшелікпен айналысуға тарту деп танылады. Жезөкшелікке тартудың тәсілі-қорқыту, тәуелділік жағдайларды пайдалану, көндіру арқылы

болуы мүмкін. Егер кінәлі адам өзі жезөкшелікке тартқан адамды зорласа немесе оны аздыратын басқа да әрекеттер жасаса, онда оның әрекеті істеген қылмыстардың жиынтығы бойынша сараланады. Кәмелетке толмаған адамды бір мекенжайдан екінші бір мекенжайға орын ауыстыруға, тұрғылықты орнының болмауына, кездейсоқ табыстармен, ұсақ ұрлықпен, қайыр тілеумен, басқадай еңбексіз табыстармен күн көруге көндіріп тарту қаңғыбастыққа тарту деп танылады. Бөтен адамдардан ақша, азық-түлік, киім-кешек немесе басқадай материалдық құндылықтарды сұрап алып табуға әр түрлі тәсілдермен кәмелетке толмағандарды көндіру, оны қаңғыбастықпен айналысуға тарту деп танылады. Кәмелетке толмаған адамды қоғамға қарсы жат әрекеттер жасауға тарту формальдық қылмыс құрамына жатады және ол заңда (ҚР ҚК 134-бап) көрсетілген әрекеттердің біреуін жасаған уақыттан бастап аяқталған деп танылады [3]. Қылмыс субъективтік жағынан тікелей қасақаналықпен істеледі. Қылмыстың субъектісі 18-ге толған есі дұрыс адам.

Кәмелетке толмаған адамды саудаға салу үшін жауаптылық бұрын Қазақстан Республикасының аумағында қолданылған қылмыстық заңдарда мүлдем көрсетілмеген еді. Қазақ жерінде мұндай құбылыс кеңес өкіметі орныққанға дейін мүлдем болмаған. Қазіргі жағдайда кейбір жерлерде кәмелетке толмағандар «зат», «товар» ретінде пайдаланып, қылмыскерлерге пайда табудың көзіне айналды. Дүние жүзінде орын алып отырған осындай келеңсіз құбылыстарға сәйкес ҚР ҚК-тің 135-бабында осы тұрғыдағы іс-әрекетке қылмыстық жауаптылық белгіленген. Қылмыстың тікелей объектісі-кәмелетке толмағандардың мүддесі, олардың дұрыс даму, жетілу, білім алу, тәрбиелену жағдайлары. Қылмыс объективтік жағынан кәмелетке толмаған адамды сатып алу не кәмелетке толмаған адамға қатысты оны біреуге беру немесе оны иемдену түрінде өзге мәмілелер жасау арқылы жүзеге асырылады. Кәмелетке толмаған адамды белгілі келісімді ақы алып (ақшалай, заттай, қозғалатын немесе қозғалмайтын мүлік) басқаға беру, сату немесе сатып алу деп танылады. Кәмелетке толмаған адамды айырбастау (үйге, көлікке, басқа тауарларға), сыйға беру (мысалы шетелге тұрақты өтіп кетуге байланысты көрсеткен көмегі үшін немесе шын достықтың белгісі ретінде тегін беру); қарызын немесе басқадай міндеттемелерін өтеу үшін беру; басқа біреуге уақытша пайдалануға жалға беру өзге мәмілелер жасау деп танылады. Қылмыс жәбірленушіні саудаға салу жөніндегі мәмілеге қол жеткізілген және кәмелетке толмаған адамды басқа біреуге берген уақыттан бастап аяқталған деп танылады. Субъективтік жағынан қылмыс -кәмелетке толмағандарды саудаға салу тек қана тікелей қасақаналықпен істеледі. Бұл жерде осы қылмысты істеуге кінәлі болып адамды сатқан және сатып алған жастар, сондай-ақ осындай әрекеттерге бағытталған өзге де мәмілелер жасауға қатысқандар (жәбірленушіні заңсыз біреуге берген немесе оны иемденген адамдар) табылады. Өйткені олар өздерінің іс-әрекеттерінің

қоғамға қауіптілігін, заңға қайшылығын сезеді және осы әрекеттерді істеуді тілейді.

Қылмыстың субъектісі - 16-ға толған кез келген есі дұрыс; кәмелетке толмағандарды саудаға салуға қатысқан адамдар.

Баланы ауыстыру қылмысы - бұл қылмыстың қоғамға қауіптілігі сол, баланы ауыстыру арқылы ата-анамен баланың туыстық қатынасы зорлықпен бұзылып, адамгершілік принциптеріне жатпайтын әрекеттер жүзеге асырылады. Қылмыстың тікелей объектісі баланың бірқалыпты дамып, жетілу және қалыптасу жағдайлары, олардың және отбасының мүдделері.

Қылмыс объективтік жағынан баланы ауыстыру әрекеті арқылы жүзеге асырылады. Баланы ауыстыру деп бір баланы басқа бір баламен ауыстыруды айтамыз. Мысалы қыз баланы ер балаға, қара түсті баланы сары түсті балаға, іштен мүгедек болып туған баланы дені сау балаға ауыстыру т.с.с. Баланы ауыстыру жаңа туған балалар жөнінде - босану үйлерінде немесе балалар үйлерінде немесе уақытша бақылаусыз далада қалған баланы ауыстырып алу арқылы жүзеге асырылады.

Өз баласын басқа баланың ата-анасының келісімінсіз оның баласымен ауыстыруда осы қылмыстың құрамын құрайды. Жаңа туған нәрестелерді екі жақтың да ата-аналарының өзара келісімі бойынша ауыстыру - қылмыс құрамын түзбейді. Қылмыс формальдық құрамға жатады және ол бір баланы екінші бір баламен заңсыз ауыстырған сәттен бастап аяқталған деп табылады. Егер осындай ауыстыру сәтінде кінәлі адамның қылмысы әшкереленіп қалып, ол қылмысты ниетін ақырына дейін жеткізе алмаса, онда кінәлінің әрекеті осы қылмысқа оқталғандық болып табылады.

Қылмыс субъективтік жағынан тек қана тікелей қасақаналықпен істеледі. Кінәлі адам баланы қасақана оның ата-анасының немесе заңды өкілінің келісімінсіз ауыстыратынын сезеді және осы әрекеттерді істеуді тілейді. Егер баланы ауыстыру абайсыздықпен жүзеге асырылса, онда адамның әрекеті қылмыс болып табылмайды.

Пайдакүнемдік ниетке-баланы ауыстырып материалдық олжа, пайда табу әрекеттері, ал зұлымдық ниетке-кек алу, қызғаныш, ұлттық, нәсілдік пиғылда жасалған әрекеттер жатады. Қылмыстың субъектісі-16-ға толған есі дұрыс баланы нақты ауыстырған адам (босану немесе балалар үйінің медицина қызметкерлері, жаңа туған баланың анасы) т.с.с.

Ата-бабаларымыз айтқандай баланы бесіктен тәрбиелеу қажет. Ал қазір оқушы жасөспірімдер әлеуметтік желілер арқылы және оған қоса түрлі құрылғылар көмегі арқылы тәрбиеленіп жатыр. Біздің ортақ мақсатымыз жас ұрпаққа дұрыс тәрбие беріп, оларға адамгершілік қасиетті, ата-ананы құрметтеуді, адалдық пен шындыққа баулу арқылы баланың бойына ізгі қасиеттерді дарыта білу қажет. Отбасында дұрыс берілмеген тәрбие жастардың мәңгі бойында қалатын кемшілік деп айтуға толық болады.

Жасөспірімдер қылмысында кәметке толмағандардың бос уақытын ұйымдастырудың болмауы немесе дұрыс ұйымдастырылмауы ерекше жағымсыз рөл атқарады. Көп жағдайда ата-аналар өздерінің жүктемелеріне байланысты көбінесе балаларын толық бақылауға физикалық мүмкіндіктері жоқ. Өз кезегінде, білім беру ұйымдарының қызметкерлері оқушылардың іс-әрекетін, әсіресе оқу уақытынан тыс жан-жақты бақылауды қамтамасыз ете алмайды.

Нәтижесінде, әлеуметтік ортаға әсер ететін жасөспірімдер барлық бос уақыттарын аула компанияларында өткізеді, көшеде мақсатсыз жүреді немесе компьютерлік клубтарда отырады, біртіндеп алкоголь, темекі және есірткіні қолдануға қатысады. Олар негізсіз жанжалмен, мінез-құлқысыз және іс-әрекеттегі ұстамсыздықпен сипатталады[4].

Қоғамдағы жастардың түзелуіне мүмкіндік беріп олардың теріс жолға түсуге ықпал еткен мүдделі жауапты адамның өзі (ата-анасы немесе заңды өкілі, тәрбиеші, судья, прокурор, адвокат, педагог, психолог, социолог және әлеуметтік бағдардағы басқа да мамандар) тәрбиенің не екенін, оның қылмыскер адам өмірі үшін ең құнды екенін жете білуі қажет. Осы жауапты тұлғалардың қылмыстық заңнамадағы жазаларын күшейту қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. С.М Рахметов, И.И. Рогов Қазақстан Республикасының Қылмыстық құқығы. Ерекше бөлігі. Алматы, 2003 ж.
2. ҚР Неке және отбасы туралы заңы 2011 жылғы 26 желтоқсандағы № 518-IV Кодексі.
3. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V Қылмыстық кодексі (30.01.2022 ж. жағдай бойынша өзгерістермен және толықтырулармен).
4. Е.О.Алауханов, Криминология - Алматы, 2005 ж.

ТАЙШЫБАЕВА АЙНАГУЛЬ САГАНДУКОВНА,

**научный сотрудник отдела организации
научно-исследовательской и редакционно-
издательской работы Актюбинского
юридического института МВД Республики
Казахстан имени М. Букенбаева**

УЧАСТИЕ ЗАЩИТНИКА ПРИ ДОПРОСЕ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНЕГО СВИДЕТЕЛЯ, ИМЕЮЩЕГО ПРАВО НА ЗАЩИТУ

В уголовно-процессуальном законе Глава 56 определяет порядок производства досудебного расследования по делам лиц, не достигших к моменту совершения уголовного правонарушения возраста совершеннолетия, то есть восемнадцати лет. Данная Глава УПК РК применяется только в отношении несовершеннолетнего подозреваемого, обвиняемого и подсудимого. Допрос несовершеннолетнего потерпевшего и свидетеля закреплены в статье 215 УПК РК.

Однако, рассматривая такое положение несовершеннолетних, законодатель не учёл процессуальное лицо, ранее не известный уголовному процессу Казахстана, нового участника – свидетеля, имеющего право на защиту, который наряду с секретарем судебного заседания, переводчиком, свидетелем, понятым, экспертом, специалистом, судебным приставом и медиатором относится к иным лицам, участвующим в судопроизводстве (п. 24 ст.7) УПК РК) [1]. В случае, если на несовершеннолетнее лицо указано в заявлении и сообщении об уголовном правонарушении как на лицо, его совершившее, либо против него дает показания свидетель, участвующий в уголовном процессе, но к данному несовершеннолетнему лицу не применено процессуальное задержание либо не вынесено постановление о признании его подозреваемым, то несовершеннолетний, по аналогии статьи 65-1 УПК РК приобретает статус свидетеля, имеющего право на защиту. И соответственно у лица, проводящее досудебное расследование возникнет вопрос, какой порядок предоставления данному лицу процессуального статуса? Каков порядок вызова его на допрос, его права и обязанности и другие моменты, касательно несовершеннолетнего свидетеля, имеющего право на защиту законом также не определены. Тем самым законодатель прямо указывает на двойственное положение указанного участника в процессе: с одной стороны, он является по сути свидетелем, обязанным под угрозой наступления уголовно-процессуальной ответственности являться для

дачи правдивых показаний, а с другой – участником, наделенным правом защиты от выдвинутого первичного подозрения.

Безусловно, несовершеннолетний свидетель, имеющий право на защиту, как и потерпевший, свидетель, подозреваемый, обвиняемый, подсудимый вызываются к лицу, осуществляющему досудебное расследование, через его родителей или других законных представителей, при их отсутствии – через органы опеки и попечительства.

С момента получения несовершеннолетнего статуса свидетеля, имеющего право на защиту, в уголовном процессе, на наш взгляд, обязан (по общему правилу свидетель, имеющее право на защиту имеет право самостоятельно или через своих родственников или доверенных лиц пригласить адвоката в качестве защитника) участвовать защитник как лицо, осуществляющее в установленном законом порядке защиту прав и интересов несовершеннолетнего свидетеля, имеющего право на защиту, и оказывающее ему юридическую помощь при производстве по уголовному делу. Наряду с защитником, в допросе участвуют законный представитель, в необходимых случаях психолог и педагог. Право несовершеннолетнего свидетеля, имеющего право на защиту на конфиденциальность должно соблюдаться на всех этапах уголовного судопроизводства [2]. Несовершеннолетний свидетель, имеющего право на защиту с момента беседы и до его первого допроса без ограничения времени, конфиденциально имеет право встретиться со своим защитником. Это свидание необходимо для выработки согласованной позиции по делу защитника и его подзащитного.

Допрос несовершеннолетнего свидетеля имеющего право на защиту, как и в статьях 215 и 535 УПК РК производится в дневное время суток и не может продолжаться без перерыва более двух часов, а в общей сложности – более четырех часов в день. В случаях явного утомления несовершеннолетнего допрос должен быть прерван и до истечения этого времени [3]. Защитник вправе задавать вопросы допрашиваемому, а по окончании допроса ознакомиться с протоколом и сделать замечания о правильности и полноте записи показаний. Моментом окончания пребывания в статусе свидетеля, имеющего право на защиту, по наш взгляд, также должно быть вынесение соответствующего постановления: либо о признании лица подозреваемым, либо об окончании пребывания в статусе свидетеля, имеющего право на защиту [3], таким образом, определив срок нахождения в данном статусе несовершеннолетнего свидетеля, имеющего право на защиту.

Поэтому, считаем необходимым в Главе 56 УПК РК законодательно закрепить процессуальное положение несовершеннолетнего свидетеля, имеющего право на защиту. В пункте 2 части 1 статьи 67 УПК РК добавить свидетеля, имеющего право на защиту наряду с подозреваемым, обвиняемым, подсудимым и

оправданным. Также считаем необходимым, закрепить законодательно права и обязанности несовершеннолетнего свидетеля, имеющего право на защиту.

Таким образом, приходим к выводу, что участие защитника при допросе свидетеля, имеющего право на защиту, в частности несовершеннолетнего свидетеля, имеющего право на защиту по нашему мнению, является не только элементом состязательности и равноправия стороны защиты, но гарантом соблюдения прав несовершеннолетнего, который в силу возраста не способен в полной мере самостоятельно отстаивать свои права и законные интересы на стадии досудебного производства по уголовному делу.

Список использованной литературы:

1. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан: от 4 июля 2014 г. №231-V (с изм.и доп. по сост. на 04.09.2021) [Электронный ресурс]-режим доступа: <https://online.zakon.kz/>.

2. Филатов, В.Н. Статус свидетеля имеющего право на защиту (свой среди чужих или чужой среди своих) / В.Н. Филатов [Электронный ресурс]-режим доступа: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=37818782.

3. Ахпанов, А.Н. О процессуальном статусе свидетеля, имеющего право на защиту: теоретические и прикладные аспекты / А.Н. Ахпанов, А.Л. Хан

ТОҚПАНБЕТОВА ГҮЛШАТ НЫҒЫМЕТҚЫЗЫ,

**Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев
атындағы Ақтөбе заң институты қылмыстық
құқық, қылмыстық процесс және
криминалистика кафедрасының аға
оқытушысы**

КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫҢ ҚЫЛМЫСТАРЫНЫҢ ЖАСАЛУ ШАРТТАРЫ

Шарттар — бұл себептерден айырмашылығы, басқа құбылыстарды (салдарды) тудыруы мүмкін емес құбылыстар. Олар зиян келтіру процесінің белгілі бір дамуын қамтамасыз етеді. Бұл жағдайлар осы процестің дамуына ықпал етуі немесе тежеуі мүмкін.

Айта кету керек, отбасының қолайсыздығы кәмелетке толмағандардың қылмыстық мінез-құлқын сөзсіз тудырмайды, бірақ оны жоққа шығармайды. Мұндай отбасыларда жасөспірімнің жеке басының жағымсыз қасиеттерін қалыптастыру және оны отбасынан тыс жерде құқық бұзушылық жасау жолында қалыптастыру үшін алғышарттар жасалады (қоғамдық тәртіпті бұзу, қаңғыбастық, ұсақ ұрлық және басқалар). Тексерілетін сотталғандар атап өткендей, олардың құқыққа қайшы мінез-құлқы көп жағдайда ата-аналардың талаптарына бағынбау, үйде, мектепте, қоғамдық орындарда мінез-құлқы ережелерін бұзу, сондай-ақ кәмелетке толмағандар үшін белгіленген тыйымдарды бұзу және девиантты мінез-құлқы бар үлкендерге сыни емес еліктеуден басталды. Бұл әдетте ересектердің кейбір жағымсыз мінез-құлқының ассимиляциясына әкеледі (көшеде кеш болу, қарама-қарсы жынысты басқарудың бос мінез-құлқы, темекі шегу, алкогольді ішу және т.б.).

Кәмелетке толмағандардың құқыққа қайшы мінез-құлқы отбасының материалдық қолайсыздығы негізінде де қалыптасады, дегенмен ол әрқашан оған ғана байланысты емес.

Бұл жасөспірімдерді әртүрлі әлеуметтік топтардың материалдық жағдайында ұрлық, тонау және тонау жасауға итермелейтін маңызды факторлардың бірі. Сонымен бірге көрінетін агрессивтілік, қатыгездік және вандализм көбінесе қорлау үшін өтемақы ретінде әрекет етеді (оның ішінде материалдық сипатта). Соңғы жылдары әлеуметтанушылардың пікірінше, бүкіл әлемде, әсіресе Еуропа елдерінде неке институты өзектілігін жоғалтуда. Мысал ретінде олар ажырасудың жеңілдігі мен жиілігін келтіреді; некеге кеш тұру; ешқашан үйленбеген адамдар санының көбеюі; тіркелмеген немесе жалған некенің өсуі, осы факторлардың барлығын отбасының негізін бұзатын және оның негізгі функциясын — бала тәрбиесін жоққа шығаратын күш ретінде

қарастырады. Егер бұл үрдіс жалғаса берсе, демографтар индустриалды қоғамдар құрғап кететінің ЕСКЕРТЕДІ, өйткені олар өздерін көбейте алмайды. Қазіргі қоғамдағы некенің маңызы өзгергені сөзсіз. Онымен бірге отбасы институты да өзгерді. Алайда, отбасы қоғамның негізгі бірлігі ретінде сақталады және қазіргі жағдайларға бейімделуді жалғастырады, ал отбасы мәселелерін зерттеу (оның ішінде криминологиялық) және оның қазіргі қоғамдағы өзгеруі жалғасады.

Мемлекеттің қалыптасқан экономикалық және әлеуметтік тұрақсыздығындағы білім беру жүйесінің дағдарыстық жағдайы оны жойып қана қоймайды, сонымен қатар көбінесе балалар мен жасөспірімдердің мінез-құлқындағы одан да үлкен ауытқуларға ықпал ететін отбасылық тәрбиенің кемшіліктерімен байланысты кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыс проблемасын күшейтеді. Кәдімгі жалпы білім беретін мектеп бүгінде отбасылық тәрбиенің қателіктерін өтей алмайды, өйткені ол өзі қиын экономикалық жағдайда. Отбасылық қолайсыздықтың негізгі алғышарттары ретінде заңгер ғалымдар: отбасының қиын материалдық және тұрмыстық жағдайлары, ата-аналардың денсаулығының нашарлығы, мәдени-білім деңгейінің төмендігі, әлеуметтік белсенділіктің төмендеуі және т.б. Сонымен қатар, мұндай белгілердің әрқайсысының өзіндік мәні және кәмелетке толмаған адамның жеке басын қалыптастыру процесіне теріс әсер ету ерекшелігі бар (оның жеке ерекшеліктері мен қасиеттерін ескере отырып). Әлеуметтанушылар отбасының әртүрлі түрлерін ажыратады: үйлесімді, ыдырайтын, толық емес. Толыққанды, бірақ деструктивті отбасылар бар, онда келісім жоқ, тұрақты жанжалдар бар.

Девиантты мінез-құлқы бар жасөспірімдер санының өсуіне әсер ететін факторлардың бірі - орта мектептерде темекі шегу, дөрекілік, бұзақылық, мектеп ұжымының мінез-құлық нормасына айналған оқушылардың сабаққа келмеуі. Екінші жағынан, бос уақытты ұйымдастырумен және балаларды, жасөспірімдер мен жастарды тәрбиелеумен айналысатын мемлекеттік мекемелер мен ұйымдардың тәрбие-профилактикалық жұмысын қысқарту процесі жалғасуда. Кәмелетке толмағандардың қылмыстық мінез-құлқына ықпал ететін мектеп тәрбиесінің кемшіліктеріне мұғалімдердің жасөспірімдердің мінез-құлқына педагогикалық емес әсері жатады. «Жалпы білім беру мекемелерінің мұғалімдері мен басшыларының көпшілігі оқу процесінде және оқу-тәрбие жұмысынан тыс ұйымдастыруда оқушыларға оңтайлы педагогикалық әсер етуді ұйымдастыруда бағдарларын жоғалтты» [1, 45 б.].

Көбінесе білім беру жүйесінің қызметкерлері оқушылардың қадір-қасиетін төмендететін, олардың беделіне нұқсан келтіретін, оларды мазақ ету объектісіне айналдыратын әдістерді қолданады. Көптеген мұғалімдердің педагогикалық қабілетсіздігі мұғалімдердің, жасөспірімдер арасындағы мектептің беделін жоғалтуға әкеледі, олардың оқуға деген қызығушылығын күрт төмендетеді және «қорланған» мектеп

оқушыларын ашуландырады. Оқушылармен жұмыс жасау олардың оқуға деген көзқарасына теріс әсер етеді. Кәмелетке толмаған қылмыскерлердің көпшілігі (63%) мектептегі сабақтарды себепсіз жиі өткізіп жіберетін, яғни олар іс жүзінде қатыспаған, мектеп істерінен ұзақ уақыт ажыратылған. Отбасы мен оқу орнының бақылауынан тыс қалып, олар уақыт өткізуді таңдаған ортаның асоциалды әсеріне көп ұшырады.

В.А.Еремін өз зерттеулерінде нашар оқу көп жағдайда жаман мінез-құлықты да анықтайды деген қорытындыға келді. Көз алдында сабырлы жасөспірімдер дәрекі болып, мұғалімдерге батылдық таныта бастайды, олар олардан дұрыс жеткізе алмаған білімді талап етеді деп санайды. Импульсивті дәрекілікпен бірге әділеттіліктің ашуы да пайда болады.

Дәл осы мұғалімдердің әділетсіздігіне деген наразылық достардың таңдауына тікелей әсер етеді, үлгермегендердің бірігуіне ықпал етеді «ұқсас нәрсеге қол жеткізеді» қағидаты бойынша [2,47б.].

Мектептегі білім беру жүйесіндегі жағымсыз құбылыс – оқушылардың құқықтық санасының төмен деңгейі. Соңғы жылдары көптеген зерттеулердің нәтижелері бойынша, әсіресе жастар арасында Құқықтық нигилизм барған сайын байқалады. Өскелең ұрпақтың құндылық бағдарларының деформациясы азғындық, қоғамға жат және тіпті қылмыстық мінез-құлықтың кейбір түрлері (жезөкшелік, қару-жарақты заңсыз алып жүру, есірткі заттарын сақтау, әскери қызметтен жалтару, бопсалау және т. б.) әлеуметтік тұрғыдан мақұлданған деп танылғанға дейін жетті. Жоғарыда айтылғандар мектептің жасөспірімнің жеке басын тәрбиелеу міндетін жеңе алмауы оны өзіне жүктейді деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді қоғамдағы әртүрлі қиындықтар мен қайшылықтарға тәуелді және қарусыздандыратын жағдайда өте осал жағдай, әлеуметтік шындықтағы бағдарсыздықты анықтайды. Кәмелетке толмағандардың бос уақытын ұйымдастырмауды дәстүрлі түрде криминологтардың көпшілігі кәмелетке толмағанның жеке басына теріс әсер ететін жағдайлардың бірі ретінде қарастырады .

Бос уақыт — адам өмірінің маңызды саласы. Оның мазмұны мен формалары әртүрлі. Кейбіреулер үшін олар кеңірек және өзгермелі, ал басқалары, керісінше, өте тұрақты, дәстүрлі, шектеулі. Арнайы әдебиеттерде бос уақыт дегеніміз – әртүрлі өзгермейтін, қажетті шығындарды шегергенде, адамда (топта, қоғамда) қалған жұмыс уақытының бөлігі (тәулік, апта, жыл шекараларында). Жиынтық уақыттың (бос уақыттың) шекаралары адамдардың жалпы өмір сүру уақытының құрамындағы нақты жұмысшының (табыс табу мақсатында қосымша еңбекті қоса алғанда) және жұмыстан тыс уақыттың айырмашылығына және бос емес уақыттың әртүрлі элементтерінің соңғы құрамына бөлінуіне байланысты анықталады .

Кәмелетке толмағандардың сауалнамасының нәтижелері олардың қылмыс жасауына ықпал ететін жағдайлардың бірі олардың бос уақытын ұйымдастырудың жеткіліксіздігі екенін көрсетеді. Г.С.Мәуленов: «бұл бос

әурешілік, қызықты істердің болмауы кәмелетке толмағандарды күмәнді таныстардың құшағына итермелейтін сияқты», - деп атап өтті [3, 89б.].

Біз жүргізген зерттеу барысында келесі нәтижелер алынды: секциялар мен үйірмелерге кәмелетке толмағандардың 1,5%-ы қатысады; театрға, мұражайға, көрмелерге-1,2%; дискотекаларға-22,5%; кафелерге, барларға-6,3%; достарымен серуендеуге-70,2%; теледидар көруге-54%; компьютерде ойнауға-2,3%; ештеңе жасамайтың-69,3%. Бұл ретте өз бос уақытына қанағаттанбағандар – 63,8%, қанағаттанғандар – 36,2%. Кәмелетке толмағандар мұндай қанағаттанбаудың келесі себептерін атады: бос уақыттың болмауы-2,6%; демалыс орындарының қолжетімсіздігі (негізінен жоғары шығындарға байланысты) 88,3%; өзіндік пассивтілік - 3,8%; басқа-5,3%. Клубтар, спорт секциялары, музыка және өнер мектептері, үйірмелер санының азаюы кәмелетке толмағандардың физикалық және рухани кедейленуіне ықпал етеді.

Әлеуметтанулық зерттеулер көрсеткендей, қылмыстың себептері мен жағдайлары арасында кәмелетке толмағандар ішімдік ішеді. Соңғы жағдай, өз кезегінде, жасөспірімдердің қылмыс жасауына ықпал етеді [4с. 75].

Сонымен, қылмыс жасаған кәмелетке толмағандардың 62% - дан астамы бұрын алкогольді ішіп, қылмысты мас күйінде жасаған. Олардың әрқайсысының дерлік тұтқындауға дейін жүйелі түрде алкогольді ішкені тән, ал 18% ата-анасымен және туыстарымен алғаш рет алкогольді ішкен. Кәмелетке толмағандардың құқыққа қайшы мінез-құлқы отбасының материалдық қолайсыздығы негізінде де қалыптасады, дегенмен ол әрқашан оған ғана байланысты емес. Бұл жасөспірімдерді әртүрлі әлеуметтік топтардың материалдық жағдайында ұрлық, тонау және тонау жасауға итермелейтін маңызды факторлардың бірі. Сонымен бірге көрінетін агрессивтілік, қатыгездік және вандализм көбінесе қорлау үшін өтемақы ретінде әрекет етеді (оның ішінде материалдық сипатта). Соңғы жылдары әлеуметтанушылардың пікірінше, бүкіл әлемде, әсіресе Еуропа елдерінде неке институты өзектілігін жоғалтады.

Мас болу кезеңі күшейген сайын адамның саналы және ерікті іс-әрекетінің деградациясы күшейеді. Әдетте, мас болудың терең кезеңінде мидың қалыпты жұмысынан айтарлықтай ауытқу байқалады [5, 295б.]. Адам ақылға қонымды пайымдау қабілетін жоғалтады. Бұл жағдайда агрессия мен жойылуға бейімділік көрсетеді. Осыған байланысты, маскүнемдік тек физиологиялық жағдай тұрғысынан ғана емес, сонымен бірге алкогольді сатып алу үшін қаражат алуға деген ұмтылыс тұрғысынан да қылмыстың себептері мен жағдайларын, соның ішінде 14-18 жастағы кәмелетке толмағандардың көптеген нақты қылмыстарын алдын ала анықтайды. Кәмелетке толмағандар, әдетте, алкогольдік ішімдіктерді сатып алу үшін жеткілікті қолма-қол ақшаға ие емес. Бұл жағдай қылмыстың негізгі мақсатын – алкогольге деген қажеттілікті қанағаттандыру үшін қажетті құралдарды алуды анықтайды.

Кәмелетке толмағандардың қылмыстылығына ықпал ететін мән-жайлардың болуы олардың қылмыс жасауының өлімге әкелетін сөзсіздігін білдірмейді. Бұл мән-жайлар белгілі бір дәрежеде реттеуге, бейтараптандыруға және жоюға жатады. Осыған байланысты жалпы және жеке профилактика - қылмыс жасайтын кәмелетке толмағандарға қатысты мемлекеттік органдар, оның ішінде ішкі істер органдары қолданатын қылмыстың алдын алу шараларының жүйесі маңызды мәнге ие болады [6, 105б.].

Қолданылған әдебитеттер тізімі:

1. Каиржанов, Е.И. Уголовное право Республики Казахстан (Общая часть), Алматы -1998г. -с.283
2. Миньковский, Г.М., Тузов, А.П. Профилактика правонарушений среди несовершеннолетних. Киев, - 1987.-с. 369.
3. История государства и права Советского Казахстана. Алматы 1961г., - т.1, - с.427
4. Абдиров, Н.М., Интыкбаев, М.К. Подросток в орбите наркотизма: проблемы, предупреждение: Монография. – Караганда: Карагандинская высшая школа КНБ РК,-1997.-с.354
5. Ветлугин, Д.В. Уголовное наказание несовершеннолетних: международные стандарты и практика их применения.// Казахстанский журнал международного права, -№1(4),-2001.-с.432.
6. Миньковский, Г.М., Тузов, А.П. Профилактика правонарушений среди несовершеннолетних.- г.Киев, - 1987.- с. 156.

ТӨРЕБЕКОВ ЕРБОЛАТ ЕСЕНҰЛЫ,

**Қазақстан Республикасы ІІМ
М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң
институтының Арнайы тактикалық пәндер
кафедрасының доценті**

ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫ ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІМЕН БҰҚАРАЛЫҚ ІС- ШАРАЛАРДЫ ӨТКІЗУ КЕЗІНДЕ ҚОҒАМДЫҚ ТӘРТІПТІ САҚТАУ ҚАЖЕТТІЛІГІ ТУРАЛЫ ШЕШІМ ҚАБЫЛДАУДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Бұқаралық іс-шараларды өткізу кезінде қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету Қазақстан Республикасының қоғамдық тәртіпті қорғау және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету саласындағы заңнамасын дамытудың аса маңызды бағыты болып табылады. Бұқаралық іс-шаралар өткізілетін жерлерде қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету бойынша ішкі істер органдарының рөлі жыл сайын артып келеді. Қазақстан Республикасының ІІМ бұл қызметте қоғамдық тәртіпті, заңдылықты бұзуға және осындай іс-шараларды өткізу барысында төтенше оқиғаларға жиі алып келетін көптеген кемшіліктер бар екенін бірнеше рет атап өтті [1, 416 б.]. Атап айтқанда, құқықтық реттеудің маңызды олқылықтары заңнамада жаппай іс-шараны анықтаудың, осы іс-шараларды нақты жіктеудің, іс-шараларды ауқымды және ауқымды емес бұқаралық іс-шараларға бөлудің болмауы деп саналуы керек. Бұдан басқа, ауқымды емес бұқаралық іс-шараны қорғау туралы шешім қабылдаудың құқықтық негіздерінің болмауы және осындай қорғауға тартылған субъектілердің өкілеттіктерін ажырату.

Қазақстан Республикасының Конституциясы, халықаралық құқықтың қағидалары мен нормалары, Қазақстан Республикасының халықаралық шарттары, заңдар, Қазақстан Республикасы Президентінің жарлықтары, ведомствоаралық нормативтік актілер қоғамдық тәртіпті қорғаудың және бұқаралық іс-шараларды өткізу кезінде қауіпсіздікті қамтамасыз етудің құқықтық негіздері болып табылады. Бұл актілер: Қазақстан Республикасы Үкіметінің, Жергілікті атқарушы органдардың бұқаралық іс-шараларды өткізу кезіндегі қоғамдық тәртіпті және қауіпсіздікті қорғау жөніндегі құзыретін, арнайы басқару органдарын құру тәртібін, ішкі істер органдарының бұқаралық іс-шаралар органдарымен, Ішкі әскерлер бөлімдерінің және басқа да күзет субъектілерінің қолбасшылығымен өзара іс-қимыл нысандарын регламенттейді. Қазіргі уақытта азаматтардың бейбіт, қарусыз жиналуға, жиналыстар, митингілер мен демонстрациялар, шерулер мен пикеттер өткізуге

конституциялық құқығының режимі (Қазақстан Республикасы Конституциясының 32-бабы), жария-құқықтық салада негізінен Қазақстан Республикасының 2020 жылғы 25 мамырдағы «Бейбіт жиналыстарды ұйымдастыру және өткізу тәртібі туралы» № 333-VI Заңымен айқындалған [2]. Тәжірибе көрсеткендей, қазіргі уақытта осы саладағы құқықтық реттеу тәжірибенің қажеттіліктерінен артта қалып отыр. Қазақстан Республикасының 2020 жылғы 25 мамырдағы «Бейбіт жиналыстарды ұйымдастыру және өткізу тәртібі туралы» № 333-VI Заңымен қоғамдық-саяси бағыттағы жария іс-шараларды ұйымдастыру және өткізу мәселелері заңнамалық тұрғыдан реттелген, оның қолданысы діни сипаттағы жекелеген іс-шараларға Қазақстан Республикасының 2021 жылғы 29 желтоқсандағы «Діни бірлестіктер қызметі туралы» № 94-VII Заңы қолданылады.

Бейбіт жиналыстарды (саяси, спорттық, мәдени) ұйымдастыру және өткізу тәртібі іс жүзінде регламенттелмеген және Қазақстан Республикасының субъектілері мемлекеттік билік органдарымен, жергілікті өзін-өзі басқару органдарымен тиісті қатынастарды реттеу тәжірибесі кемшіліктердің бар екені сөзсіз. [3.5б]. Бұл заңның кемшілігі - қоғамдық тәртіпті және азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуге, қоғамдық іс-шараны өткізу кезінде заңдылықты сақтауға тікелей жауап беретін билік органдарының тізімін толық көрсетпеуі, онда жоспарланған қоғамдық іс-шара туралы ақпаратты уақтылы ұсынбау, сондай-ақ қоғамдық іс-шараны өткізу орнын өзгерту туралы енгізілген ұсыныстардың уақытылы берілмеуінде. Көпшілік іс-шараларды өткізу туралы, оны өткізу орнын және уақытын өзгерту туралы ақпарат көбінесе ішкі істер органдарына едәуір кідіріспен түседі, бұл қоғамдық тәртіп пен қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі тиімді шараларды уақтылы әзірлеуге мүмкіндік бермейді. Сонымен қатар, қоғамдық тәртіп пен қауіпсіздікті қамтамасыз ету тәжірибесінде кейде қоғамдық іс-шараларды өткізу кезінде таратылатын ақпараттық материал қоғамдық іс-шараны өткізуші мәлімделген ақпаратқа сәйкес келмеуі мүмкін. Түрлі салаларда қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету кезінде әкімшілік-құқықтық қорғауды жүзеге асыру жөніндегі өкілеттіктер атқарушы биліктің әртүрлі органдарына жүктелген, осыған байланысты ауқымды бұқаралық іс-шаралар жағдайында органдар мен қызметтердің қызметін үйлестірудің объективті қажеттілігі бар. Нормативтік құқықтық актілерді талдау барысында қазіргі уақытта ішкі істер органдарының бұқаралық іс-шараларды өткізу кезінде қоғамдық тәртіп пен қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі қызметін құқықтық регламенттеу жүйелендірілмеген, бірақ көптеген нормативтік актілерде бытыраңқы екенін көрсетті.

Аталған саладағы полиция қызметкерлерінің жалпы құқықтары мен міндеттері ең алдымен Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 23 сәуірдегі № 199-V «Ішкі істер органдары туралы» (5) (бұдан әрі-ИО туралы) Заңында тұжырымдалған. Аталған Заңның 6-бабына сәйкес полиция міндеттерінің бірі Қазақстан Республикасының субъектілерін

атқарушы билік органдарының, жергілікті өзін-өзі басқару органдарының өкілдерімен және жиналыстарды, митингілерді, демонстрацияларды, шерулерді және басқа да көпшілік іс-шараларды ұйымдастырушылармен бірлесіп, азаматтардың қауіпсіздігін және қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету, заңнамаға сәйкес спорттық, ойын-сауық және өзге де бұқаралық іс-шараларды ұйымдастырушыларға қауіпсіздікті қамтамасыз етуде жәрдем көрсету болып осы іс-шаралар өткізілетін орындарда азаматтарды және қоғамдық тәртіпті сақтауды қамтамасыз етеді.

Спорттық іс-шараларды өткізу бөлігінде қоғамдық тәртіпті қорғаудың әртүрлі субъектілерінің өкілеттіктері Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 03 шілдедегі № 228-V «Дене шынықтыру және спорт туралы» Заңымен реттелген [6]. Атап айтқанда, Қазақстан Республикасының дене шынықтыру және спорт саласындағы өкілеттіктеріне ресми дене шынықтыру іс-шараларын және спорт объектілерінде спорттық іс-шараларды өткізу кезінде қоғамдық тәртіпті және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету; дене шынықтыру және спорт саласындағы жергілікті өзін-өзі басқару органдарының өкілеттіктеріне дене шынықтыру іс-шараларын және спорттық іс-шараларды өткізуді ұйымдастыру, сондай-ақ тұрғылықты жері бойынша дене шынықтыру-спорттық жұмысты ұйымдастыру жатады. Ресми спорттық жарыстарды өткізу кезінде қоғамдық тәртіпті және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін осындай жарыстарды ұйымдастырушылар және (немесе) спорт объектілерінің меншік иелері, пайдаланушылары басқарушы бақылаушыларды тарта алады.

Бақылаушы - дене шынықтыру және спорт саласындағы атқарушы орган белгілеген тәртіппен арнайы дайындықтан өткен және ресми спорттық жарысты ұйымдастырушы және (немесе) спорт объектісінің иесі, пайдаланушысы ресми спорттық жарысты өткізу кезінде қоғамдық тәртіп пен қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін келісімшарт негізінде тартылған жеке тұлға. Бұқаралық спорттық іс-шараларды өткізу кезінде қатысушылар мен көрермендердің қауіпсіздігіне қажетті жағдайларды қамтамасыз етуге жауапты міндетті субъектілердің күшіне мыналар жатады: жоспары бойынша бұқаралық спорттық іс-шара өткізілетін ұйымдар, бұқаралық спорттық іс-шаралар өткізілетін спорттық ғимараттардың әкімшілігі және ішкі істер органдары.

Бұдан басқа, өткізілетін бұқаралық спорттық іс-шараларды қамтамасыз етуге денсаулық сақтау, сауда, мәдениет, байланыс, тұрмыстық қызмет көрсету министрліктерінің мекемелері, сондай-ақ мемлекеттік телерадио, ерікті халықтық бірлестіктер және басқа да қоғамдық құрылымдар қатысады, олар өз функциялары шегінде бұқаралық спорттық іс-шараларды өткізудің белгіленген тәртібін сақтауға және оны қолдауға белсенді қатысуға міндетті. Мұндай өкілеттіктерді нақты реттеу басқа бұқаралық іс-шараларды өткізу кезінде бекітілуі керек. Кез келген бұқаралық іс-шараны өткізудің маңызды шарты оны өткізу кезінде қоғамдық тәртіп пен қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету

жоспарларын әзірлеу болып табылады. Тұтастай алғанда, жоспарда іс-шаралардың мазмұны, оны өткізу уақыты мен орны, қатысушылар мен көрермендердің саны, ІО күштері мен құралдарының оңтайлы есебі, яғни нарядтардың саны мен түрлері, сондай-ақ іс-шараға тартылған құралдардың өзге де күштері, қоршаудың шекаралары, аймақтардың, секторлардың, учаскелердің саны, басқару пункттерінің орналасуы көзделуге тиіс. Тиісті бөлімшелерден күштер мен құралдарды бөлу нормалары нақты қатысушылар мен объектілерге жауапты тұлғаларды бекіту және олардың алдына міндеттерді қою, шектеу режимдерін енгізу тәртібі, байланыс пен өзара іс-қимылды ұйымдастыру, өртке қарсы іс-шаралар кешенін жүргізу, материалдық-техникалық және медициналық қамтамасыз етуді ұйымдастыру.

Бұқаралық іс-шараларды өткізу кезінде қоғамдық тәртіпті сақтауды қамтамасыз ету және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларды ұйымдастырудың белгіленген тәртібінің негізгі кезеңдері: дайындық; атқарушылық; қорытынды. Бұқаралық іс-шараларды өткізу кезінде қоғамдық тәртіпті сақтау қажеттілігі туралы шешім қабылданатын дайындық кезеңінде ІО мынадай іс-шараларды жүзеге асыруы тиіс: Қазақстан Республикасының 2020 жылғы 25 мамырдағы «Бейбіт жиналыстарды ұйымдастыру және өткізу тәртібі туралы» № 333-VI Қазақстан Республикасы Заңымен іс-шараны ұйымдастырушыны Қазақстан Республикасы субъектісінің атқарушы билік органына немесе жергілікті атқарушы органға қоғамдық іс-шараны өткізу туралы хабарламаны беруге міндеттейді. Хабарлама жария іс-шара өткізілетін күнге дейін 15 күннен аспайтын және 10 күннен кешіктірілмей беріледі.

Хабарламаны қарау кезінде, ең алдымен, қандай іс-шараны өткізу жоспарланғанын қарастыру керек, сондықтан ұйымдастырушылардан алдағы іс-шара туралы толық ақпаратты талап ету қажет. Осыған байланысты хабарламада не болуы тиіс екендігі туралы императивті нұсқаманы орындамау хабарламада анықталған кемшіліктер жойылғанға дейін осы хабарламаны қараудан бас тарту туралы шешім қабылдау үшін жария іс-шараны теріске шығару үшін негіз болуға тиіс. Хабарламаны қарау кезінде іс-шараны өткізу мақсаты оның нысанына сәйкес келуіне назар аудару керек. Сонымен, егер іс-шараның мақсаты қандай да бір әрекетке шақыру немесе оларды жүзеге асырудан бас тарту болса, онда бұл жағдайда біз тек митинг өткізу туралы айта аламыз. Іс-шараны өткізу орны оны екі жақты түсіндіру мүмкіндігін болдырмау үшін нақты көрсетілуі тиіс. Мысалы, тек көше мен үйді көрсету жеткіліксіз, сонымен қатар осы ғимараттың қай жағында осы іс-шара өткізілетінін көрсету қажет.

Хабарламада іс-шараны ұйымдастыруға немесе өткізуді қамтамасыз етуге жауапты адамдар көрсетілген кезде олардың тұрғылықты мекенжайы мен байланыс телефондары міндетті түрде көрсетілуі тиіс. Жария іс-шараны ұйымдастырушыға белгілі бір міндеттер жүктелуіне байланысты заңда демонстрацияларды, шерулер,

жиналыстар мен пикеттерді ұйымдастырушы 18 жасқа толған бір немесе бірнеше азамат болуы мүмкін екендігі жеке айтылған. Осылайша, хабарламада ұйымдастырушылардың туған күнін көрсету орынды.

Хабарламаға жария іс-шараны ұйымдастырушы және жария іс-шараны ұйымдастырушы оны ұйымдастыру және өткізу жөніндегі өкімдік функцияларды орындауға уәкілеттік берген тұлғалар қол қоюға тиіс. Мәселен, 2020 жылғы 25 мамырдағы «Бейбіт жиналыстарды ұйымдастыру және өткізу тәртібі туралы» № 333-VI ҚР Заңында «іс-шараны өткізу регламенті» деген ұғым оны әрбір кезеңді өткізуге жауапты тұлғаларды көрсете отырып, жария іс-шараны өткізудің негізгі кезеңдерінің уақыттық кестесін (сағаттық жоспарын) қамтитын құжат ретінде қарастыра отырып, анықтайды, ал іс-шарада әрбір кезеңді өткізуге жауапты тұлғаларды егер жария іс-шара көлік құралдарын пайдалана отырып өткізілетін болса, көлік құралдарын пайдалану туралы ақпарат беріледі.

Сонымен қатар, заңда іс-шараға қатысушылар сақтауға міндетті осы ереже бірнеше рет айтылған. Бұл ретте заңда осы құжатты кім әзірлеп, бекітетіні нақты анықталмаған. Әрине, іс-шараны ұйымдастырушылардың бұл функциясы, сонымен бірге нақты реттеудің болмауы, әдетте, бұл ереже мүлдем жасалмайтындығына әкеледі. Осыған байланысты регламентті әзірлеуді ұйымдастырушылардың міндеті ретінде заңда тікелей анықтаған жөн, атқарушы билік органдарына немесе жергілікті өзін-өзі басқару органдарына міндетті түрде хабарлама беру арқылы. Бұдан басқа, бұқаралық іс-шараны өткізу кезеңінде оны мемлекеттік билік (жергілікті өзін-өзі басқару) органының немесе ішкі істер органының өкіліне талап ету бойынша беру міндетін көздеу қажет. Қолданыстағы заңнама ресми спорттық жарыстарды өткізу кезінде қоғамдық тәртіп пен қоғамдық қауіпсіздік шараларын қамтамасыз ету жөнінде қабылдауды ресми спорттық жарыстарды ұйымдастырушыларға және (немесе) спорт объектілерінің меншік иелеріне, пайдаланушыларына ресми спорттық жарыстар туралы ережелерге (регламенттерге) және осындай жарыстарды ұйымдастырушылар мен меншік иелері, пайдаланушылар жасасқан шарттарға сәйкес жүктейді, егер Қазақстан Республикасының заңнамасында өзгеше көзделмесе, спорт объектілері туралы мәліметтерді ұсынады. Аталған іс-шаралар Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 03 шілдедегі «Дене шынықтыру және спорт туралы» № 228-V Қазақстан Республикасы Заңының 7-бабының 1-бөлігіне сәйкес осы тұлғалардың қаражаты есебінен жүзеге асырылады.

Азаматтардың қауіпсіздігі мен қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету жөніндегі өкілеттіктерді айқындайтын ІІО туралы Заңының 6-бабы аталған міндеттің бірлескен болып табылатынын және полицияға да, сол сияқты Қазақстан Республикасы субъектілерінің атқарушы билік органдарының, жергілікті өзін-өзі басқару органдарының өкілдеріне де және жария іс-шараларды ұйымдастырушыларға да тең дәрежеде

жүктелетінін көрсетеді. Осы құқықтық нұсқамада заң шығарушы Қазақстан Республикасының 2020 жылғы 25 мамырдағы «Бейбіт жиналыстарды ұйымдастыру және өткізу тәртібі туралы» № 333-VI Қазақстан Республикасы Заңында айқындалған жария іс-шаралар ұғымымен атап өткен жөн. Осылайша, полиция органдарының бұқаралық іс-шаралар өткізілетін орындарда полиция қызметкерлерінің тікелей қатысуымен қоғамдық тәртіпті сақтау және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі міндеті, егер сөз жиналыс, митинг, демонстрация, шеру немесе пикет түрінде іс-шаралар өткізу туралы не Қазақстан Республикасы азаматтарының, саяси партиялардың бастамасы бойынша жүзеге асырылатын акция осы нысандардың әртүрлі үйлесімінде болса ғана туындайды.

Сонымен қатар, ІІО туралы Заңының 6-бабында полицияның өкілеттігіне қолданыстағы заңнамаға сәйкес азаматтардың қауіпсіздігін және оларды өткізу орындарында қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету бойынша бұқаралық іс-шараларды ұйымдастырушыларға көмек көрсету кіреді. Бұл норманы сөзбе-сөз түсіндіру көмек нысандары заңда анықталуы керек деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Мәселен, Қазақстан Республикасы 2020 жылғы 25 мамырдағы № 333-VI «Бейбіт жиналыстарды ұйымдастыру және өткізу тәртібі туралы» Заңында ішкі істер органының уәкілетті өкілінің құқықтары мен міндеттері тікелей көрсетілген. Осы нормаға сәйкес қызмет көрсетуде жария іс-шара өткізу жоспарланатын аумақ (үй-жай) орналасқан Ішкі істер органының бастығы жария іс-шараны ұйымдастырушыға қоғамдық тәртіп пен азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуге жәрдем көрсету мақсатында ішкі істер органының уәкілетті өкілін тағайындауға міндетті.

Ішкі істер органының уәкілетті өкілін ұйымдастыру мен өткізуге міндетті түрде қатысу қоғамдық тәртіпті қорғауға және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге өткізілетін іс-шараның сипатын және оған қатысушылардың сандық құрамын ескере отырып, ІІО-ның қандай да бір қосымша күштері міндетті түрде жұмылдырылуы тиіс дегенді білдірмейді, жай ғана ішкі істер органының уәкілетті өкілінің жария іс-шараны ұйымдастырушыға жәрдем көрсетуі атқарушы билік органының уәкілетті өкіліне өз құзыреті шегінде жария іс-шара өткізуге құқығы бар.

ІІО бөліністерінің бұқаралық іс-шараны өткізуге қатысу нысанын анықтау үшін: алдағы бұқаралық іс-шараны өткізу аумағындағы жедел жағдайға талдау жүргізу, оның нәтижелері басқарушылық шешіммен ресімделуі тиіс; қажет болған жағдайда бұқаралық іс-шараны өткізу орнын, уақытын, тәртібін нақтылау қажеттілігіне байланысты ұйымдастырушылармен және жауапты тұлғалармен кездесу өткізуге; егер бұрын аталған жерде жаппай іс-шара бұрын өткізілмеген болса, онда байланыс ұйымдастыру схемасы мен схемасы жоспарында көрініс табатын жерді барлау орынды болып табылады [б. 33-34б.]. Бұқаралық іс-шаралар түрлерінің көптігіне қарамастан, олар тек мазмұны бойынша ғана емес, сонымен қатар өткізу тәртібі бойынша да ерекшеленеді,

бұқаралық іс-шараны өткізу орнында қоғамдық тәртіпті сақтау және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету бойынша ІІО органдарының тікелей міндеті барлық жағдайларда туындамайтынын атап өткен жөн. Осыған байланысты, ІІО туралы Заңының 6-бабы Қазақстан Республикасы субъектілерінің атқарушы билік органдарының, жергілікті өзін-өзі басқару органдарының өкілдерімен және бұқаралық іс-шараларды ұйымдастырушылармен азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету және қоғамдық тәртіпті сақтау жөніндегі бірлескен міндеттерді көздей отырып, тек жария іс-шараларды өткізу кезінде. Бұған қолданыстағы Қазақстан Республикасы 2020 жылғы 25 мамырдағы «Бейбіт жиналыстарды ұйымдастыру және өткізу тәртібі туралы» № 333-VI Заңында бекітілген барлық және өткізу тәртібі де осы нормативтік-құқықтық актімен регламенттелетін бірқатар діни іс-шараларды жатқызған жөн. Полицияның ұйымдастырушыларға азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуде және қоғамдық тәртіпті сақтауда басқа да бұқаралық іс-шаралар өткізілетін жерлерде тікелей көмек көрсетуі, ол сондай-ақ ІІО туралы Заңның 6-бабының 6-тармағында қарастырылған, егер бұл Қазақстан Республикасы заңнамасында көзделген болса ғана жүзеге асырылады. Осылайша, егер нормативтік-құқықтық актілерде өзара іс-қимыл нысандары нақты айқындалса немесе ішкі істер органдарының бұқаралық іс-шараларды өткізу кезіндегі міндеттері айқындалса, онда ішкі істер органдары осы іс-шараларды өткізу кезінде тікелей қатысады.

Мақалада Ішкі істер органдарын қоғамдық тәртіпті қорғауға жәрдемдесу тәртібі мен нысандары оларды өткізу кезінде қолданыстағы Заңмен реттелмеген барлық өзге де бұқаралық іс-шараларды өткізу кезінде ішкі істер органдары осы іс-шараларды өткізуге тікелей қатыспауы мүмкін деген тұжырым жасалады. Бұл жағдайда мұндай бұқаралық іс-шараларды алдағы уақытта өткізу туралы ақпарат қоғамдық тәртіпті сақтауға тартылған күштер мен құралдарды орналастыру кезінде ескерілуі мүмкін, бұл туралы осы іс-шараларды ұйымдастырушыларға олардан хабарламалар түскен кезде хабарлау қажет. Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, әртүрлі бұқаралық іс-шараларды ұйымдастыру және өткізу тәртібін реттейтін Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасына ұсынылған өзгерістер, сондай-ақ бұқаралық іс-шараларды өткізу орындарында қоғамдық тәртіпті қорғауды ұйымдастыру туралы шешім қабылдау бойынша практикалық ұсынымдар осы саладағы ішкі істер органдарының өкілеттіктерін нақты белгілеуге және түсіндіруге мүмкіндік береді, бұл, әрине, олардың орындалуына ықпал етеді, бұқаралық іс-шараларды өткізу кезінде қоғамдық қауіпсіздікті және қоғамдық тәртіпті қорғауды қамтамасыз ету жөніндегі ІІО міндеттері.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы 1995 жылғы 30 тамыз.
2. Қазақстан Республикасының 2020 жылғы 25 мамырдағы № 333-VI «Бейбіт жиналыстарды ұйымдастыру және өткізу тәртібі туралы» Заңы.
3. Қазақстан Республикасының 2021 жылғы 29 желтоқсандағы № 94 - VII «Діни қызмет және діни бірлестіктер туралы» Заңы.
4. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 23 сәуірдегі № 199-V «Ішкі істер органдары туралы» Заңы.
5. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 03 шілдедегі № 228-V «Дене шынықтыру және спорт туралы» Заңы.
6. С.Г.Пожидаев. Бұқаралық іс-шараларды өткізу кезінде ішкі істер органдарының қызметін ұйымдастыру мәселелерінің жекелеген аспектілері // Ресей құқығының өзекті мәселелері. 2008ж. №3.

ТҮСІПБЕКОВ ҚАЙРАТ РЫСБЕКҰЛЫ,

Қазақстан Республикасы ІІМ Б.Бейсенов атындағы Қарағанды академиясының жедел-ізвестіру қызметі кафедрасының аға оқытушысы

ИСМАИЛОВ ҒАНИ МЕЙІРХАНҰЛЫ,

Қазақстан Республикасы ІІМ Б.Бейсенов атындағы Қарағанды академиясының жедел-ізвестіру қызметі кафедрасының оқытушысы

ЖЕДЕЛ БӨЛІНІСТЕРДІҢ БАСҚА БӨЛІМДЕРМЕН ӨЗАРА БАЙЛАНЫСТАРЫ

Қазақстан Республикасының Президенті Қ.К. Тоқаевтың жолдауынан: Қуатты ұлттың діңгегі – халық. Ең бастысы, азаматтарымыздың денсаулығы мықты, білімі терең болуы керек. Кәсібилік пен еңбекқорлық қомамымызда ең жоғары орында тұруы қажет.

Қазақстан Республикасы Конституциясының 1-бабына сәйкес: «Қазақстан Республикасы өзін демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде орнықтырады, оның ең қымбат қазынасы – адам және адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары» [1]. Адамның құқықтары мен бостандықтарын қорғауға бағытталған қылмыстық сот ісін жүргізудің негізін қалаушы принциптерін әрі қарай ретімен іске асыру қылмыстық-процестік құқықты дамытудың басымдылығы болып қала береді [2]. Сөйтіп, Қазақстан Республикасының Құқықтық саясат тұжырымдамасын іске асыру нәтижесі Қазақстан Республикасының жаңа Қылмыстық-процестік кодексін (бұдан әрі - ҚПК) әрекетке енгізу болып табылды. Дәлелдеу саласында ақпарат формальды түрде екі түрге: процестік және процестік емес ақпарат деп бөлінетіні белгілі [3].

Енгізілген жасырын тергеу әрекеттері (бұдан әрі –ЖТӨ) институты ҚПК-нің 30-тарауында көрсетілген. М.Ш. Қоғамовтың пікірінше, «тарау қылмыстық процесті және жедел-ізвестіру қызметін әрі қарай біріктіруге бағытталған, бұл қылмыстық әрекеттердің ұйымдасқан түрлеріне және сыбайлас жемқорлыққа қарсы әрекет ету талаптарына жауап береді, қылмыстық іс бойынша іс жүргізу кезінде жедел-ізвестіру қызметінің

(бұдан әрі - ЖІҚ) деректерін кеңінен қолдануға ықпал етеді. ЖТӨ нәтижелерін дәлелдемелердің қатардағы дерек көзі ретінде ғана қарастыру қажет. ЖІҚ әдістерін қылмыстық процеске енгізу қылмыстық істерді тергеп-тексеру барысында жедел құрам мен тергеушілер арасында қалыптасқан оқшаулануды жояды, осы қызметтің деректерін қылмыстық процесте белсенді қолдануды қамтамасыз етеді, жедел құрамның жұмысын ашық, көрнекі, кепілді, заңды және негізді етеді» [4].

Қазақстан Республикасы ҚПК-нің 30-тарауында ЖТӨ тізбесі анықталған. Жасырын тергеу әрекеттері жалпы және арнайы жедел-ізвестіру іс-шараларының жекелеген түрлері болып табылатынын атап өтуге болады. Қабылданған ҚПК-де қылмыстық процесс пен жедел-ізвестіру қызметінің біріккені байқалады. Қазақстан Республикасының жаңа қылмыстық – процестік кодексі, жедел-ізвестіру шараларына ұқсайтын жасырын тергеу әрекеті институтын енгізді. Қазақстан Республикасының ҚПК 231-бабының 1-6) тармақтарында көрсетілген жасырын тергеу әрекеттерінің кейбіреуіне прокурорлық және соттық бақылауды бекітеді. 231- баптың мәтінінде көрсетілгендей құқық қорғау органдары жасырын тергеу әрекеттерін жүзеге асыру кезінде тікелей азаматтардың жеке өмірлеріне араласады.

Қылмыстық құқық бұзушылықты ашу немесе тергеу үшін, өзіне тән тактикасы мен спецификасы бар. Соның бірі қылмыстың ашылуына себеп болатын мәліметтерді жинап, айғақ зат ретінде тергеуде қолдану. Бұл мәліметтерді жедел-ізвестіру шараларымен жасырын тергеу әрекеттерін жүргізгенде алынады.

2015 жылы Қылмыстық процестік кодексінің өзгеруіне байланысты, 1994 жылғы 15 қыркүйектегі «Жедел ізвестіру қызметі туралы» заңының 11-бабының 3-тармағында арнайы жедел-ізвестіру іс-шаралары (бұдан әрі - АЖІШ) ретінде көрсетілген: «адамды немесе орынды жасырын аудио- және (немесе) бейне бақылау», ҚПК-ң 231-бабында 1-пунктінде осы атаумен көрсетілген. Жоғарыда аталған заңдардың баптарына (ҚПК 232-бабы 3 б., 234 б., ЖІҚ туралы заңының 12-бабы 4 б. п. 2) сәйкес бұл шараны «адамды немесе орынды жасырын аудио- және (немесе) бейне бақылау» ауырлығы орташа, ауыр, аса ауыр қылмыстарды ашу және тергеу барысында азаматтармен адамдардың конституциялық құқықтарын бұзбау үшін тергеу судьясымен прокурордың санкциясымен жүргізеді [5].

Жоғарыда аталған «адамды немесе орынды жасырын аудио- және (немесе) бейне бақылау» шарасын жүргізу барысындағы мақсаты, жасалған немесе жасалайын деп жатқан қылмыстық құқықбұзушылыққа қатысы бар мәліметтермен тұлғаларды жинап, анықтап және қылмыстық іске айғақ зат ретінде қолдану болып табылады. Аталып отырған шараның анықтамасына келер болсақ ҚПК-ің 242-бабында:

Адамды жасырын аудио- және (немесе) бейнебақылау – қажет болған кезде жасырын кіру және (немесе) зерттеу арқылы бейне-, аудиотехниканы не өзге де арнайы ғылыми-техникалық құралдарды

пайдаланумен бір мезгілде олардың мазмұнын материалдық жеткізгіште тіркеп жүргізілетін, адамның сөйлеген сөзін және өзге де ақпаратты, сондай-ақ оның іс-әрекеттерін жасырын бақылау.

Аталған бапты қарастыра келсек, ешқандайда конституциялық құқық бұзушылықтар жоқ. Өйткені осы шараны жүргізгеннен кейін, шараны жүргізуге тапсырма берген тергеуші жиналған мәліметтерге, ҚПК 239-бабына сәйкес бағалап, ал іске қатысы жоқ мәліметтерді ҚПК 240-бабына сай жойылады. Бірақ аталған бапты соттың санкциясынсыз жүргізсек қылмыстық жауаптылыққа тартылу сөзсіз. Оны қылмыстық құқық жағынан қарастыратын болсақ лауазымды тұлғаларға қылмыстық жауапкершілік ҚК 147 бабы «Жеке өмірге қолсұғылмаушылықты және Қазақстан Республикасының дербес деректер және оларды қорғау туралы заңнамасын бұзу» 3-бөлігінен көре аламыз:

Осы баптың екінші бөлігінде көзделген, адам өзінің қызмет бабын немесе ақпаратты жасырын алуға арналған арнайы техникалық құралдарды пайдалана отырып не электрондық ақпараттық ресурстарға, ақпараттық жүйеге заңсыз кіру немесе телекоммуникациялар желісі бойынша берілетін ақпаратты заңсыз ұстап қалу арқылы не өзі немесе басқа адамдар немесе ұйымдар үшін пайда мен артықшылықтар алу мақсатында жасаған іс-әрекеттер. Бапқа зер салып қарайтын болсақ «не өзі немесе басқа адамдар немесе ұйымдар үшін пайда мен артықшылықтар алу мақсатында жасаған іс-әрекеттер» деген сөйлемге көңіл бөлген жөн. Демек, АЖІІШ немесе ЖТӨ-ні жүргізу кезінде жедел қызметтің қызметкері іске қатысы бар мәліметтермен оқиғаларды ғана алып талдайды. Оның ойы тек заңдарда белгіленген міндеттерді шешуге бағытталған. Оны ҚПК 232-бабы 9 б. сәйкес көруге болады: «Осы Кодексте көзделмеген мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізу үшін жасырын тергеу әрекеттерін жүзеге асыруға, сондай-ақ оларды жүргізу барысында алынған ақпаратты пайдалануға жол берілмейді» деп айтылған.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы, 30.08.1995ж. өзг.мен толық. 2022 ж.
2. Бедняков, Д.И. Не процессуальная информация и расследование преступлений. М., 1991. С. 33.
3. Досье ITS на проект Уголовно-процессуального кодекса Республики Казахстан (май 2014 года) // continent-online.com электрондық ресурсы.
4. Белкин, А.Р. Теория доказывания в уголовном судопроизводстве. М., 2007. С. 85.
5. Шейфер, С.А. Следственные действия. Система и процессуальная форма. М., 1981. С. 18-22.

6. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан № 321-V от 04.07.2014 г. С последними изменениями и дополнениями 2022 года.

7. ҚР «Жедел-іздістіру туралы» заңы, 1994 жылғы 15 қыркүйектегі № 154-ХІІІ Заңы. Өзгерістермен толықтырулар 2020 ж.

8. Pravo.vuzlib // pravo.vuzlib.su/book_z111_page_21 электрондық ресурсы.

**ТУТКУШЕВ
АРМАН ЕСЕНГЕЛЬДЫЕВИЧ,**

**Қазақстан Республикасы ІІМ
Б.Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы,
Жалпы заң пәндері кафедрасының аға
оқытушысы**

**АБЕНОВ
ЕРСУЛТАН АСХАТОВИЧ,**

**Қазақстан Республикасы ІІМ
Б.Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы,
Жалпы заң пәндері кафедрасының оқытушысы**

**БЕКБОСЫНОВ
ҚАНАТ МАРАТОВИЧ,**

**Қазақстан Республикасы ІІМ
Б.Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы,
Жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру
факультетінің магистранты**

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЗАҢНАМАСЫНДА АДАМ ЖӘНЕ
АЗАМАТ ҚҰҚЫҚТАРЫ МЕН БОСТАНДЫҚТАРЫ ИНСТИТУТЫНЫҢ
ДАМУЫ**

Құқықтық мемлекетте полиция адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қорғауда маңызды рөл атқарады, ал оған заңдылық пен құқықтық тәртіпті сақтау жөніндегі өз функцияларын жүзеге асыру үшін кең өкілеттіктер беріледі. Қазақстан Республикасы Конституциясының, заңдарының, өзге де нормативтік құқықтық актілерінің, халықаралық шарттардың нормалары, сондай-ақ Қазақстан Республикасы таныған халықаралық принциптер мен нормалар полиция қызметкерлерінің заңды іс-әрекеттерінің берік негізі болып табылады.

Полиция қызметкерлерінің кәсіби міндеттері мен функцияларын жүзеге асырудың тиімділігі ішінара кәсіби және техникалық құзыреттілік мәселесі болып табылады, бірақ бұл құзыреттілік деңгейін қоғам полиция қызметкерлерінің заңдарды сақтауы, адамның қадір-қасиетін, құқықтары мен бостандықтарын құрметтеу, этикалық нормалар мен

ережелерді сақтау тұрғысынан бағалайды. Полицияның ерікті, қатыгез, заңсыз әрекеттері, сыбайлас жемқорлық және этикалық емес мінез-құлық халықтың қорқынышын, сенімсіздік пен жеккөрушілікті тудырады. Мұндай полиция қоғамның қолдауына ие емес.

Қазақстан Республикасы Ішкі істер органдарының адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын сақтау тұрғысынан жұмыс істеуі мынадай қағидаттарға негізделуге тиіс:

1. Адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын, қоғам мен мемлекеттің мүдделерін қылмыстық және өзге де құқыққа қарсы қолсұғушылықтардан қорғау міндеттілігі.

2. Жүктелген міндеттерді орындау және берілген құқықтарды іске асыру, Қазақстан Республикасы таныған халықаралық нормалар мен қағидаттарды сақтау кезінде Конституция мен заңдардың үстемдігі.

3. Адамның қадір-қасиетін, құқықтары мен бостандықтарын құрметтеу.

4. Мемлекеттік органдармен, лауазымды тұлғалармен, ұйымдармен және азаматтармен өзара әрекеттесу.

5. Гуманизм.

6. Жариялылық.

7. Адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын бұзғаны үшін жауапкершілік.

Аталған қағидаттар полиция қызметкерлерінің заңды мінез-құлқының негізі болып табылады, олардан осы мінез-құлыққа қатысты барлық нақты талаптар мен ережелер туындайды.

Қазақстан Республикасы Ішкі істер органдарының алдында тұрған негізгі міндеттердің ішінде адамның және азаматтың өмірін, денсаулығын, құқықтары мен бостандықтарын, қоғам мен мемлекеттің мүдделерін қорғау аса маңызды болып табылады, оны іске асыру қызметкерлердің жоғары кәсіби біліктілігінсіз, сондай – ақ олардың күнделікті қызметінде кәсіптік әдеп қағидаларын сақтамай мүмкін емес.

Қазақстан Республикасы таныған адам құқықтары мен бостандықтарының халықаралық стандарттары Қазақстан Конституциясында «адам, оның өмірі, құқықтары мен бостандықтары - мемлекеттің жоғары құндылығы» - деп жариялаған. Бүгінгі таңда отандық заңнаманың барлық жүйесі осы Конституциялық қағиданы іске асыруға бағытталған.

Қазіргі жағдайда адамның құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету және қорғау тетігі ұлттық және халықаралық құралдарды қамтитын күрделі құқықтық кешен болып табылады. Бір жағынан, нормативтік актілер мен оларды орындауға бағдарланған мемлекет органдары, ал екінші жағынан - халықаралық шарттар мен олардың негізінде құрылатын, қабылданған және танылған нормалардың іске асырылуын қамтамасыз етуге арналған органдар назарға алынады.

Адамның құқықтары мен бостандықтарын халықаралық реттеудің тарихи тәжірибесін бағалай отырып, тиісті халықаралық-құқықтық

институттың дамуы ұлттық құқықтық жүйелерге тән үдерістерді және құқықтар мен бостандықтарды қорғаудың ішкі тетігі тиімділігінің дәрежесін көрсететінін ескеру қажет. Бұл салада мемлекеттік реттеу төтенше әралуандықты анықтады, сондықтан жеке адамның құқықтарын жариялау мен қамтамасыз етудің бір-бірімен үйлесімді стандарттарының болмауы тән сипат болды. Халықаралық деңгейде осындай заңды реттеудің жалпы қағидаттарын әзірлеу үшін негіз болған жоқ.

«Адам құқықтарын халықаралық қорғау тетіктері» термині адам құқықтары мен бостандықтарының халықаралық стандарттарын жүзеге асыру немесе бұзылған жағдайда оларды қалпына келтіру мақсатында әрекет ететін халықаралық (мемлекетаралық) органдар мен ұйымдардың жүйесін түсінеді. Мұндай (мемлекетаралық) органдар бірнеше мемлекеттің өзара келісімі бойынша құрылуымен, әдетте, халықаралық шартпен ресімделген, осындай шарт шеңберінде әрекет етуімен ерекшеленеді, шартта олардың өкілеттіктері мен арнайы рәсім ережелері айқындалады.

Этикалық ережелер әр мамандық үшін бар, бірақ құқық қорғау органдарының қызметкерлері үшін олар ерекше мәнге ие, өйткені олардың қызметі әрдайым назарда болады және басқа кәсіптердің өкілдері сияқты қоғам мен мемлекет тарапынан үнемі және мұқият назар аударылады.

Бұл, біріншіден, полиция қызметкерлерінің, дәрігерлер, мұғалімдер, адвокаттар және т.б. сияқты кәсіби функцияларды жүзеге асыруы олардың адамның жеке әлеміне енуімен байланысты. Алайда, соңғылардан айырмашылығы, тек полиция қызметкерлері адамның өміріне күшпен басып кіруге құқылы. Яғни, 1979 жылғы 17 желтоқсанда БҰҰ Бас Ассамблеясы қабылдаған лауазымды тұлғалардың құқықтық тәртіпті сақтау жөніндегі мінез-құлық кодексінің кіріспесінде айтылғандай, құқық қорғау органдарының кәсіби қызметі «жеке тұлғалардың, сондай-ақ жалпы қоғамның өмір сүру сапасына тікелей әсер етеді».

Екіншіден, ішкі істер органдарының әрбір қызметкері орасан зор билікке ие болып қана қоймай, өзі де мемлекеттік билік органының өкілі болып табылады. Полиция муниципалды басқару органдарына бағынатын халық тікелей сайлайтын елдерде де, оның қызметкерлері қоғамның көз алдында – басқа ұйымдарда, құрылымдарда, бірлестіктерде жоқ белгілі бір өкілеттіктерге ие билік өкілдері.

Мұның бәрі құқық қорғау органдары қызметкерлерінің кәсіби мінез-құлқының этикалық негіздерінің ерекшелігін анықтайды:

- полицияның кәсіби-этикалық нормаларының арасында белгілі бір жағдайларда олардың сөзсіз орындалуын болжайтын бірде-біреуі жоқ, өйткені ішкі істер органы қызметкерінің тіпті ең маңызды емес ережені елемей айналадағылар үшін орны толмас салдарға әкелуі мүмкін;

- полицияның кәсіби-этикалық нормалары әр түрлі бекіту көздерімен және кең ауқыммен сипатталады. Осылайша, олар нормативтік құқықтық актілерде, корпоративтік, ішкі ұйғарымдар мен

талаптарда бекітілуі, сондай-ақ қоғамдық пікірде азаматтардың құқық қорғау органдарының өкілдеріне тән моральдық қасиеттер туралы ұсыныстары түрінде қамтылуы мүмкін. Этикалық нормалардың қолданылу аясы қызметкерлердің мінез-құлқы мен олардың тікелей міндеттеріне; тұтастай қоғамға және жеке тұлғаларға; әріптестерге, басшыларға, бағыныштыларға және т. б. қатынасын қамтиды.

Әдетте, кәсіби мінез - құлықтың этикалық ережелері ең алдымен ант-ішкі істер органдарының қызметкерлері әкелетін және үлкен дүниетанымдық маңызы бар салтанатты ант. Полиция қызметкері ант мәтінін айтып, саналы түрде моральдық-этикалық таңдау жасайды. Ол жазықсыз және әлсіздерді алдаудан, заңсыздық пен зорлық - зомбылықтан қорғау, халықтың осал топтарын – әйелдерді, балаларды, қарттарды, босқындарды, мүгедектерді және т.б. қорғансыз қалдырмау міндетін өзіне алады.

Адам құқықтары мен бостандықтарын қорғау – адамға оның өміріне, денсаулығына, бостандығына, меншігіне және өзге де игіліктеріне қол сұғатын қылмыстардың алдын алу, жолын кесу, тергеу және ашу, сонымен қатар қылмыс жасаған және анықтау, тергеу органдарынан және соттан жасырынған тұлғаларды жедел іздестіру; қажетті мәжбүрлеудің түрлі шараларын қолдану тіпті тұлғаны тұтқындау және атыс қаруын қолдануға дейін; әкімшілік құқықбұзушылықтар туралы істер бойынша іс жүргізу, оның ішінде кінәлілерді жазаға тарту; азаматтардың жасалған шарттары бойынша тұрғын үйлерін және мүліктерін қорғау және т.б.

Полициямен іске асырылатын көрсетілген өкілеттіктер азаматтардың жеке бостандықтарын шектейтін және өзінің құқықтары мен бостандықтарын жүзеге асыруларына кедергі келтіретін жағымсыз құбылыстарды анықтауға және жедел түзеуге септігін тигізеді. Осы мағынада адам құқықтары мен бостандықтарының жүзеге асуы полиция қызметінің қорғауынсыз мүмкін емес. Сондықтан полицияның негізгі борышы азаматтардың жеке бостандықтарының игілігін еркін қолдануларын қиындататын келеңсіз факторларды түзеу болып саналады. Қазақстан Республикасы конституциясының 12-бабында адамның және азаматтың өз құқықтары мен бостандықтарын жүзеге асыруы басқа адамдардың құқықтары мен бостандықтарын бұзбауға, конституциялық құрылыс пен қоғамдық имандылыққа нұқсан келтірмеуі тиіс деп белгіленген. Мұндай конституциялық норма адам мен азаматтардың жеке бостандықтары аясындағы әрекеттерінің заңдылығына полиция жағынан тұрақты қадағалауды талап етеді.

Адам құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету азаматтардың және өзге де тұлғалардың өз құқықтары мен бостандықтарын құқыққа сай жүзеге асыруды қамтамасыз ету бойынша міндеттілігін белгілейді. Адам құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету негізінде полицияның әкімшілік қызметінің шеңберінде жүзеге асырылады. Бірақ та бұдан басқа, азаматтардың құқықтары мен

бостандықтарын қамтамасыз ету бойынша полицияда құқықтық, әлеуметтік және экономикалық сипаттағы шаралар өткізіледі. Адамның жекелеген субъективтік құқықтарын қанағаттандыру нақты полиция бөлімшелерімен қатынастарда болады. Осы қатынастардың сипаты жеке тұлғаның құқықтық мәртебесімен ғана емес, сонымен бірге оның физикалық, жасының, психологиялық іскерлік және жеке қабілеттік ерекшеліктерімен белгіленеді.

Заманауи кезеңде құқықтық демократиялық мемлекетке бел асуға байланысты полицияның қызметі белсенді өзгеріске бет алады. Бұл мемлекет қызметінің басты негізіне адам, оның өмірі және бостандықтары қойылады (Қазақстан Республикасы Конституциясының 1-бабы). Осыған байланысты құқық қорғау органдары да, жалпы алғанда құқықтың барлық қамтамасыз етілу және қорғалу жүйесі өте маңызды өзгеріске ұшырады. Бұл полицияның құқықтық тәртіпті қамтамасыз ету арқылы адам құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету, сақтау және қорғау үшін басымды рөл атқаратындығына байланысты болып отыр. Адамға (оның ішінде қоғамға да) экономикалық, саяси, рухани, жеке өмір сияқты маңызды игіліктерді іске асыру құқықтық тәртіпті қамтамасыз етумен байланысты болады. Полиция күресетін қылмыстардың және әкімшілік құқықбұзушылықтардың көпшілігі көрсетілген игіліктерге тікелей немесе жанама қол сұғады. Азаматтардың осы игіліктерді кедергісіз және қауіпсіз пайдаланулары көбінесе қылмыспен күресудегі тиімділікке байланысты болады.

Адам және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын тану және қорғау міндеттемесін жауапкершілікпен өзіне мойын артып отырған мемлекеттің жарияланған бостандықтарға зиян келтіретін әрекеттерді шектемей мақсатқа жетуі мүмкін емес. Осы бағыттағы шектеу шарасы мақсатқа жету құралы болып саналады. Қазақстан Республикасының Конституциясының 7-бабы қазақ тілін мемлекеттік тіл ретінде жариялай отырып, Қазақстанда тұрып жатқан өзге халықтар мен ұлттардың тілдерін сөйлесу құралы ретінде қолдануға жол береді. Әрине, әрбір заманауи мемлекет қорғап жатқанда, ұлт және тіл мемлекет пен егемендіктің басты қасиеті болып саналады. Бірақ та мемлекет мұнымен қатар тілдердің бір-біріне қатысты еркін қолданылуын қолдай отырып, мемлекеттік тілдің қолданылу шеңберін шектеуге жол бермейді. Сонымен қатар сөйлесу құралы ретінде өзге тілдерді қолдау жағы қандай да бір шамада мемлекеттік тілдің аясына әсер етеді. Қазақстан Республикасының Конституциясы жеке тұлғаның, тұрғын үйдің, хат жазысудың және басқаларды қолсұғылмайтынын жариялай отырып, осыған байланысты салалық заңдарда тұрғын үйге, жеке тұлғаға, ар-ожданға хат жазысуға қол сұғылмаушылық бұзылғаны үшін әкімшілік, азаматтық және қылмыстық жаза белгіледі. Яғни, танылған құқықтар мен бостандықтарға қолсұғатын белгілі бір әрекеттерден мемлекеттік органдарды және жекелеген тұлғаларды да жаза арқылы барлығын күшпен ұстайды.

Жеке қауіпсіздік әлеуметтік құндылық ретінде әрекет етеді және кез келген азаматтық қоғам оның заңсыз мемлекеттік немесе кез келген араласу мен озбырлықтан қол сұғылмауын қамтамасыз етуге міндетті. Атап айтқанда, азаптаулардан және басқа да қатыгез, адамгершілікке жатпайтын немесе ар-намысты қорлайтын іс-әрекеттер мен жазалау түрлерінен бостандық мемлекеттік емес мәжбүрлеу кез келген көрінісі үшін шектер мен шекара жасайды, ал осы азаматтық бостандықты құқықтық тану адамның жеке қауіпсіздігіне заңсыз қол сұғушылық тыйымдарын белгілейді.

Азаптаулардан және қатыгез, адамгершілікке жатпайтын немесе ар-намысты қорлайтын іс-әрекеттер мен жазалаудан қорғау құқығы жататын адамның негізгі құқықтары мен бостандықтарын мемлекеттердің сақтау проблемасы әлемнің барлық өңірлеріне тән. Аталған құқықты бұзуға қарсы күрестің ең пәрменді тәсілдерінің бірі мемлекеттердің халықаралық-құқықтық ынтымақтастығы болып табылады. Азаптаулар қоғаммен бірге өмір сүріп келеді, соңғы жарты ғасыр ішінде мемлекеттер оларды жою үшін көп күш-жігер жұмсады.

Қазіргі халықаралық құқықта адамның азаптаулардан азат ету құқығы абсолютті (бейбіт уақытта да, соғыс уақытында да қандай да бір жағдайларда күшін жою мүмкін емес), адамға туғаннан бастап ажырамас және тән деп түсініледі, ал азаптауларды және қатыгез, адамгершілікке жатпайтын немесе ар-намысты қорлайтын іс-әрекеттер мен жазалауды қолдану халықаралық құқық нормаларын бұзу деп танылады.

Зерттелетін саладағы халықаралық-құқықтық ынтымақтастықтың басы Нюрнберг процесі болды, оның барысында екінші дүниежүзілік соғыс барысында фашистік қылмыскерлердің әскери тұтқындармен және азаматтық Халықпен жаппай азаптаудың және адамгершілікке жатпайтын қарым-қатынастың көптеген фактілері ашылды. Сәл кейінірек Азаптауларға және қатыгез, адамгершілікке жатпайтын немесе ар-намысты қорлайтын іс-әрекеттер мен жазалауға тыйым салуды алғаш рет жариялаған және осы саладағы мемлекеттердің одан әрі халықаралық-құқықтық ынтымақтастығы үшін негіз құрған адам құқықтарының жалпыға ортақ декларациясы қабылданды.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Сыздарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» атты Жолдауы // <http://adilet.zan.kz/>
2. Подопригора Р.А. Административное право: учебный курс / под ред. Подопригора Р.А. - Алматы, 2010. – 362 с.
3. Қазақстан Республикасы Президентінің «Адам құқықтары бойынша Уәкіл лауазымын құру туралы» Жарлығы 19 қыркүйек 2002 жыл
4. Қазақстан Республикасы Президентінің «Адам құқығы бойынша Ұлттық орталық құру туралы» Жарлығы 10 желтоқсан 2002 жыл.

5. Қазақстан Республикасы Президентінің 2005 жылғы 3 мамырда «Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметшілерінің ар-намыс кодексі туралы» Жарлығы.

6. Қазақстан Республикасы ІІМ 2011 жылғы 28 мамырдағы «Қазақстан Республикасы ІІО қызметкерлерінің қызмет этикасы ережелері туралы» бұйрығы.

«СЕРВИСНАЯ МОДЕЛЬ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА»

**СУЛЕЙМЕНОВ
ТАКЕЖАН ЕСЕНТАЕВИЧ,**

Начальник научно-исследовательского
центра Актюбинского юридического
института МВД Республики Казахстан
имени М. Букенбаева, магистр
юридических наук

СЕРВИСНАЯ МОДЕЛЬ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Уважаемые участники и гости!

Приветствую вас на научно-теоретической конференции «Сервисная модель обеспечения общественной безопасности: теория и практика»!

Как вам известно, задачу по изменению принципов работы полицейских в своём Послании народу Казахстана обозначил Президент Республики Казахстан.

Задачи, поставленные Главой государства перед полицейскими, последовательно решаются, но говорить о полном переходе на сервисную модель работы полиции еще рано.

Переход на сервисную модель обеспечения общественной безопасности является важным этапом реформирования казахстанской полиции, ориентированной на потребности гражданского общества.

Высшие учебные заведения МВД Республики Казахстан, территориальные органы внутренних дел, исполнительные органы и неправительственные организации обладают серьезными научными, аналитическими и практическими возможностями.

Сегодня, важно отметить, что данный мощный потенциал максимально используется для выработки научно обоснованных рекомендаций по дальнейшему поступательному развитию сервисной модели обеспечения общественной безопасности на всей территории Казахстана.

С начала текущего года Актюбинским юридическим институтом МВД Республики Казахстан имени М. Букенбаева совместно с Академией правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан проводилось научное исследование по теме: «Сервисная модель обеспечения общественной безопасности: теория и практика».

Научная новизна поисковой темы заключается в том, что впервые совершена попытка в ходе исследования разработать методические рекомендации по сервисной модели обеспечения общественной безопасности.

Практическая значимость исследуемой темы определяется, тем, что сформулированные выводы и предложения по рассматриваемому вопросу могут быть полезны и использованы для дальнейшего научного исследования особенностей правового регулирования деятельности и правильной организации работы органов внутренних дел по сервисной модели обеспечения общественной безопасности.

Органы внутренних дел, наряду с другими государственными органами, должны четко понимать, что волнует население и какие меры необходимо предпринимать для создания благоприятных и безопасных условий.

Цель исследования: разработка предложений по развитию сервисной модели обеспечения общественной безопасности в Казахстане с учетом отечественного и зарубежного опыта.

Следует признать состояние научной разработанности темы недостаточной. Комплексное исследование по сервисной модели обеспечения общественной безопасности ранее не проводилось.

Для успешного «масштабирования» необходима комплексная оценка результатов пилотного проекта «Казахстанская сервисная модель полиции» и возможностей имплементации данной модели в регионах с учетом местных особенностей.

В мире нет единой модели сервисной полиции, но есть общие принципы. Это узнаваемость, доступность, доброжелательность, прозрачность и подотчетность.

Проблемы обеспечения безопасности в большей степени имеют местное значение, и решать их надо сообща с местным сообществом.

Совместная межведомственная работа позволила переосмыслить имеющиеся знания и выработать новые теоретические и практические подходы к применению сервисной модели обеспечения общественной безопасности, с учетом опыта зарубежных стран.

Анализ зарубежного опыта в этой сфере позволяет выделить наиболее интересные наработки, которые могут быть использованы в Казахстане.

В Германии, Франции, Великобритании, Японии и других передовых странах полицейские несут свою службу при поддержке подавляющего большинства членов общества и давно освоили

социальную технологию, суть которой в том, что полиция должна охранять общественный порядок таким образом, как желает того само охраняемое общество.

Помимо зарубежного опыта изучены и учтены мнения и предложения общественности и отечественных экспертов, а также самих сотрудников полиции.

Для перехода на сервисную модель обеспечения общественной безопасности, уже имеется правовая и организационная основа: приняты кодексы, отраслевые законы, в числе которых «О профилактике правонарушений», «Об участии граждан в обеспечении общественного порядка» и другие. Функционируют соответствующие государственные и общественные институты.

По результатам работы, коллективом авторов-исследователей вопросов сервисной модели обеспечения общественной безопасности подготовлена монография. Предметом рассмотрения и теоретического обоснования в монографии стала модель сервисного обеспечения общественной безопасности, в материалах которой содержатся:

1. Методические рекомендации «Сервисная модель обеспечения общественной безопасности: теория и практика», разъясняющие сотрудникам органов внутренних дел, курсантам и слушателям учебных заведений МВД Республики Казахстан общее содержание сервисной модели обеспечения общественной безопасности.

2. Методические рекомендации по снижению латентных преступлений в регионах, разъясняющие общее содержание и подходы предупреждения латентных уголовных правонарушений в условиях типичных, наиболее распространенных преступлений.

3. Методические рекомендации по разработке и эксплуатации программного комплекса учета профилактируемых лиц.

Разработка данного программного комплекса позволит вести учет профилактируемых лиц в комплексе с другими модулями криминалистических учетов и осуществлять необходимую проверку независимо от местонахождения сотрудников местной полицейской службы.

4. Методические рекомендации по организации на базе ведомственных ВУЗов МВД Республики Казахстан ситуационных тренингов в рамках внедрения сервисной модели обеспечения общественной безопасности для всех категорий сотрудников органов внутренних дел.

В методических рекомендациях даются разъяснения по обучению сотрудников органов внутренних дел современным мировым подходам в полицейской деятельности по взаимодействию с населением, а также повышению профессионализма и совершенствованию навыков для тех, кто вовлечен в процесс перехода на сервисную модель обеспечения общественной безопасности.

Организация и проведение тренингов будет способствовать формированию у практических работников органов внутренних дел точного и правильного понимания сервисной модели обеспечения общественной безопасности.

5. Методические рекомендации по разработке учебной программы «Сервисная полиция – концепция и философия работы менеджмента».

Методические рекомендации содержат краткое описание, разъясняющее традиционные и инновационные подходы изучения философии работы менеджмента производительности деятельности полиции по сервисной модели обеспечения общественной безопасности.

Базовые условия – это два ключевых компонента: изменение методов и практики полиции по обеспечению общественной безопасности и принятие мер для налаживания конструктивных взаимоотношений между полицией и обществом.

6. Методические рекомендации о порядке подготовки и проведения опроса граждан по вопросам сервисной модели обеспечения общественной безопасности.

В данных методических рекомендациях содержится краткое описание проведения социологического опроса населения органами внутренних дел о качественных показателях сервисной модели обеспечения общественной безопасности с целью сбора необходимой информации. Полученные результаты после обработки могут быть использованы для разработки наиболее эффективных методов и форм сервисной модели обеспечения общественной безопасности.

7. Методические рекомендации для полицейских при возникновении конфликтных ситуаций.

В методических рекомендациях описывается стандартная процедура (алгоритм действий) для сотрудников органов внутренних дел при проведении аудио, фото и видео фиксации их служебной деятельности правила поведения сотрудников органов внутренних дел, рекомендуемая речь, стандартные фразы при взаимодействии с гражданами, а также способы реагирования на проведение аудио, фото и видео записи гражданами действий сотрудника.

Изучение данных методических рекомендаций позволит сформировать правильное и точное понимание действующими и будущими полицейскими порядка взаимодействия с гражданами при возникновении конфликтной ситуации, с целью их минимизации.

В результате проведенного исследования были сформулированы следующие выводы и предложения по сервисной модели обеспечения общественной безопасности:

Целевые параметры развития должны служить основой для реализации последующих шагов реформы государственного управления. Совокупность принимаемых документов по сервисной модели обеспечения общественной безопасности следует

рассматривать как целостную систему мер, направленных на повышение качества государственного управления.

Действующая модель государственного управления, основанная на административно-контрольной форме взаимодействия государства и населения, не в полной мере отвечает ожиданиям населения.

Вследствие чего назрела необходимость формирования сервисной и «человекоцентричной» модели государственного управления, в которой главными ценностями являются граждане и их благополучие.

Отсутствие анализа поступающих вопросов, запросов информации, предложений, жалоб граждан и должного контроля за работой каналов обратной связи с населением зачастую приводит к формальному отношению к потребностям и интересам общества.

В целом результаты ежегодно проводимой оценки степени открытости органов внутренних дел свидетельствуют о необходимости качественных изменений в вопросах взаимодействия органов внутренних дел и общества.

Учитывая вышеизложенное, рекомендуется:

- сформировать эффективные, справедливые, прозрачные, оперативно реагирующие на запросы общества органы внутренних дел, работающие по принципу «слышащего государства»;

- необходимо продолжить работу по внедрению новых подходов и инструментов превенции правонарушений и установления обратной связи с гражданами как наиболее эффективный способ противодействия преступности;

- предусмотреть расширение инструментов «отчетов полицейских перед населением», путем укрепления традиционных каналов взаимодействия с населением;

- систематизировать взаимодействие полицейских с населением по каналам прямой и обратной связи;

- обеспечить клиентоориентированность, оперативность и контроль за качеством рассмотрения обращений;

- необходимо проводить обучение полицейских новым формам взаимодействия с населением, а также оказывать соответствующую методологическую поддержку;

- оперативно реагировать на поступающие запросы СМИ, неправительственных организаций и населения;

- внедрить комплексную систему мониторинга и прогнозирования социальных рисков;

- все услуги оказываемые гражданам органами внутренних дел должны быть оказаны в максимально короткие сроки;

- необходимо пересмотреть квалификационные требования для сотрудников органов внутренних дел, улучшить систему отбора кандидатов на службу в органах внутренних дел. Акцент при дальнейшем совершенствовании процедур отбора необходимо

сместить на профессиональные и личностные компетенции кандидатов;

- органы внутренних дел должны трансформироваться с учетом требований сервисной модели, основанной на опыте ведущих мировых практик и обеспечивающей надлежащий уровень безопасности населения, и его удовлетворенность. В эту работу должны быть вовлечены все заинтересованные государственные структуры и общественность;

- необходимо разработать базовые нормы поведения полицейского в различных ситуациях, таких как стандарты обращения полицейского с гражданами, обслуживания полицейского населения, реагирования полицейского на конфликтные ситуации, на пресечение нарушений общественного порядка и т.д.

Повсеместно наблюдается установка в областных центрах модульных постов полиции, оснащенных современным оборудованием для круглосуточного режима работы и своевременной помощи гражданам. Установленные посты создают эффект постоянного присутствия полиции на центральных улицах городов.

Вместе с тем, устанавливая данные модули на центральных проспектах, мы упускаем вопросы надлежащего обеспечения общественного порядка на окраинах городов, в промышленных зонах, на дачных массивах и других местах проживания граждан, где безопасность и чувство защищенности граждане пока еще не испытывают.

Это касается и камер видеонаблюдения с выводом в Центры оперативного управления ДП областей, которые необходимо устанавливать в местах, не охваченных маршрутами патрулирования полицейскими нарядами.

Не решив данные вопросы, мы еще долго будем говорить о том, что принцип «полиция в шаговой доступности» не срабатывает.

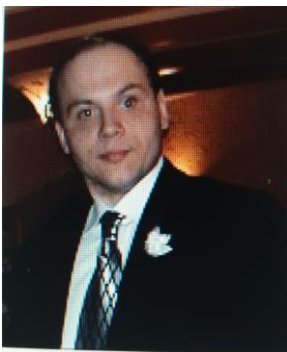
Потребуется ни один день, чтобы осуществить переход на сервисную модель обеспечения общественной безопасности, а для этого необходимо решить ряд задач:

- сформировать «адекватную» Концепцию сервисной модели полиции, с учетом традиционного уклада жизни казахстанского общества;

- провести экономический расчет и обоснованную нагрузку на участковых инспекторов полиции;

- рассмотреть вопрос материально-технического оснащения участковых инспекторов полиции современными техническими средствами;

- в рамках внедрения сервисной модели обеспечения общественной безопасности организовать на базе ведомственных ВУЗов МВД Республики Казахстан ситуационные тренинги.

КИЛИМНИК ЕВГЕНИЙ ВИТАЛЬЕВИЧ,

**Профессор кафедры философии,
психологии и гуманитарных наук Уральского
юридического института МВД России,
доктор искусствоведения, член-
корреспондент Российской академии
естествознания**

ИДЕОЛОГИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ РОССИИ

Безопасность – это основной интерес современной нации и необходимое условие упорядоченного развития государства. В настоящее время Россия переживает период стратегических возможностей с точки зрения своего развития, но это также период заметных противоречий и рисков. Перед лицом разнообразных и сложных традиционных угроз безопасности, переплетающихся с нетрадиционными угрозами безопасности, поддержание национальной безопасности и национальных интересов является трудной задачей. Поддержание идеологической безопасности – одна из важных задач этих усилий. В последние годы ряд политических выступлений российских общественных деятелей был сделан по теме идеологической безопасности, но, как правило, эти выступления не идут дальше «общих стратегий продвижения теоретических знаний» или «борьбы за общественное мнение». Немногие поднимаются до уровня рассмотрения стратегий национальной безопасности, и никто не рассматривает идеологическую безопасность в период после Холодной войны в рамках общей перспективы национальной безопасности Российской Федерации.

Если смотреть на идеологическую безопасность через различные теоретические линзы, она может иметь различные коннотации и расширения. Чтобы понять идеологическую безопасность в современном государстве, необходимо сначала понять общую перспективу национальной безопасности. Как составная часть системы национальной безопасности страны, «идеологическая безопасность» относится к ситуации, когда господствующая идеология государства относительно безопасна и свободна от внутренних и внешних угроз, а также к способности обеспечивать непрерывное состояние безопасности. Что угрожает сегодня безопасности любой страны? В эпоху глобализации на идеологию национальных государств оказывают влияние чужие культуры и идеологии, а также неосновные идеологии и субнациональные идентичности.

Некоторые политики и ученые относят идеологическую безопасность как аспект культурной безопасности к категории «нетрадиционной безопасности». Это неполное мнение. Идеологическая безопасность имеет атрибуты как «традиционной безопасности», так и «нетрадиционной безопасности». В то же время это также часть политической безопасности. Идеологическая безопасность является важной составляющей политической безопасности. Идеологическая безопасность объединяет две области – политическую и культурную. Основными целями и ценностями идеологической безопасности являются сохранение политической легитимности, особенностей и независимости национальной культуры.

Но как возможно определить, является ли господствующая идеология государства безопасной (и ее уровень безопасности)? Речь идет о стандарте измерения идеологической безопасности. Чтобы измерить, обладает ли субъект идеологической безопасностью, мы не можем полагаться на субъективные мнения правящего класса или правящей коалиции, а также не можем ограничиться «истинными или ложными суждениями» на идеационном уровне. В частности, можно провести анализ по трем аспектам. Во-первых, с «функциональной» точки зрения идеологическая безопасность означает, что идеология может выполнять свои соответствующие функции. Что это за функции? С точки зрения «идеационного уровня» господствующая идеология функционирует тогда, когда она доминирует в области идей и концепций и осуществляет направляющую, связную и контролирующую власть над различными другими направлениями общественной мысли. С точки зрения «неидеационного уровня» господствующая идеология функционирует, прежде всего, тогда, когда она играет активную и эффективную роль в экономике, политике, обществе и других подобных областях. Например, его функции включают политическую идентификацию, организацию и мобилизацию, социальную интеграцию и критику оппонентов. Во-вторых, с точки зрения «социального фундамента», идеологическая безопасность означает чувство идентификации с господствующей идеологией среди основных социальных классов в стране и большинства людей в обществе. В-третьих, с точки зрения «государственного аппарата» господствующая идеология безопасна, когда правящий класс или правящая коалиция могут полностью овладеть различными идеологическими ресурсами и элементами и полностью мобилизовать связанные с идеологией отделы и институты - другими словами, когда они могут овладеть идеологическим аппаратом государства и управлять им.

Статус или важность идеологической безопасности можно выразить двумя фразами: «важное средство реализации национальных интересов» и «важная система защиты для обеспечения национальной безопасности». Национальная безопасность является целостной и системной. То есть национальная безопасность в различных областях

представляет собой взаимосвязанное целое, а ситуации безопасности в различных областях взаимодействуют друг с другом. На самом деле, место идеологической безопасности в общей национальной безопасности в первую очередь относится к важным последствиям, которые она оказывает на другие сферы безопасности.

Идеологическая безопасность – это часть политической безопасности. В то же время она играет критически важную роль в поддержании политической безопасности. Ядром национальной политической безопасности является безопасность режима и политической системы. Более того, поле идеологии всегда первым подвергается вызову со стороны внешних сил против безопасности режима и политической системы. Поэтому важность идеологии для политической безопасности заключается в ее способности обеспечивать политическую легитимность, которая обеспечивает эффективную защиту политических режимов и систем. Как только господствующая идеология утратит способность защищать свою легитимность, политическая безопасность столкнется с серьезными угрозами, особенно если в государство проникнет идеология враждебного государства.

Социальная безопасность является важной частью национальной безопасности. В процессе социальной трансформации все более заметными становятся факторы, влияющие на социальную безопасность и стабильность. Поддержание социальной безопасности требует многоаспектного подхода. Одним из важных условий является социальная сплоченность россиян. Дифференциация является отличительной чертой современного общества, но упорядоченное общество должно объединять как дифференциацию, так и интеграцию в единое целое. Чрезмерная классовая дифференциация, дифференциация интересов, дифференциация различных социальных систем вызовут социальную центрифугацию, приведут к социальным конфликтам, социальным противоречиям и даже к распаду общества. Поддержание общественной безопасности требует эффективной интеграции, которая требует социальной сплоченности и центростремительной силы. Внутренние факторы национальной безопасности не только основаны на силе и контроле, но также требуют легитимности и социальной сплоченности, – то есть доминирующая идеология и набор ценностей могут дать сплоченность обществу в переходный период. Разные общества имеют разные уязвимости, в зависимости от того, как их «идентичности построены», – то есть, чем более вдохновляющей и привлекательной является доминирующая идеология общества, тем менее уязвимым, более сплоченным и более безопасным является общество. Современные государства переживают глубокие изменения и трансформации и сталкиваются с постоянно растущей «диверсификацией» и «дифференциацией». Поэтому роль идеологии необходимо также постоянно подчеркивать, постоянно

усиливая социальную сплоченность и укрепляя центростремительную силу в построении национального культурного духа, помогая укреплять социальную стабильность и способствуя социальному прогрессу.

Противоположностью безопасности является опасность или риск. Основными объектами исследования идеологической безопасности являются разнообразные факторы, которые ей угрожают. Они включают в себя «неидеологические факторы» (такие как экономические кризисы, политическая коррупция и военные конфликты), «идеологические факторы» (такие как тенденции общественного мышления) и «факторы, связанные с идеологией» (факторы, которые выходят за рамки идей и концепций, но тесно связаны с идеологией, такие как платформы, средства и институциональные системы распространения идеологии). Здесь необходимо в первую очередь сосредоточиться на текущих угрозах идеологической безопасности для стран со стороны двух последних типов факторов. В настоящее время угрозы, с которыми сталкивается государство в области идеологической безопасности, можно разделить на внешние и внутренние. Главной внешней угрозой является идеологическое проникновение в страну враждебных государств. К внутренним угрозам относятся различные направления общественной мысли в стране, не господствующие ценности и другие факторы давления на господствующую идеологию, и вызовы ей.

Враждебные западные силы всегда рассматривали развитие и рост государства-конкурента, как угрозу западным ценностям и институциональным моделям. Они ни на минуту не прекращают своего идеологического проникновения в государство-конкурента. В последние годы основным методом идеологического проникновения стало продвижение «общечеловеческих ценностей», растворение господствующей в государстве-конкуренте идеологии и создание дискурсивных ловушек для критики российского евразийского пути и государственных институтов, как части попытки неверного направления подхода государства-конкурента к реформам и открытости. Стратегия «общечеловеческих ценностей» обычно ставит дискурсивные ловушки вокруг понятий «свобода», «демократия» и «права человека», чтобы осуществить идеологическое проникновение. Одной из таких ловушек является миф о неолиберализме. Неолиберализм считает, что «индивидуальная свобода» является наивысшим ценностным требованием, и отстаивает свободу как «универсальную ценность». Индивидуальная свобода составляет фундаментальный критерий для измерения всех социальных действий, а индивидуальная свобода и личные интересы становятся причинами, используемыми для объяснения всех индивидуальных или социальных моделей поведения и исторических событий.

Вторая дискурсивная ловушка – западная концепция и модель свободы и демократии. Западная идеология понижает политический уровень, проявляясь главным образом влиянием западных

демократических концепций и либерально-демократической модели на политическую систему государства-конкурента. В центре идеологической стратегии западных развитых стран находится «экспорт демократии», и это достигается в первую очередь успешным построением западными державами дискурсивного авторитета в области демократии. Западные государства установили «избирательную демократию» как единственную модель демократии. В то же время это используется как единственный критерий для оценки того, является ли политическая система страны демократической. В последние годы западные государства энергично продвигали свободу, демократию и другие «общечеловеческие ценности» и «либерально-демократические модели» в государства-конкуренты с целью конкурировать с политикой государства за стратегические позиции, сердца людей и массы и в конечном итоге свергнуть руководство страны.

Третья дискурсивная ловушка – стратегия культурной гегемонии, ставящая «права человека» выше суверенитета страны. В политической и культурной сферах риски для идеологической безопасности государства-конкурента проявляются также в культурном проникновении «дипломатии прав человека» и «постановке прав человека выше суверенитета», продвигаемой Западом. Во-первых, они субъективно считают, что их страны обеспечивают наивысший уровень и лучшее состояние прав человека. Во-вторых, они считают, что должны преодолеть ограничения национального суверенитета, чтобы «внедрить» оптимальные структуры прав человека в странах с низким уровнем прав человека. Наконец, если они сталкиваются со странами и режимами, которые используют национальный суверенитет в качестве барьера для противодействия проникновению западных форм прав человека, они должны насильственно ограничить осуществление такого суверенитета. Концепция «права человека превыше суверенитета» обеспечивает легитимность для западных стран в продвижении гегемонии и вмешательстве во внутренние дела других стран. Его идеологический вред государству-конкуренту проявляется, прежде всего, в нападении на патриотизм российского народа и умалении осознания российским народом суверенитета, особенно его осознания «культурного суверенитета», тем самым расчищая путь для западной культурной гегемонии и культурной экспансии.

Дифференциация интересов и диверсификация потребностей в обществе неизбежно ведут к диверсификации идей. Именно на этом социальном фоне в государстве-конкуренте возникали различные направления общественной мысли. Все сторонники этих тенденций стремятся к тому, чтобы их голоса были услышаны, влияют на траекторию развития современной российской политики и общества, влияют на мысли и поведенческие решения людей в обществе. При этом, чрезмерная диверсификация идеологических концепций и соответствующих им поведенческих ориентаций растворяет авторитет

господствующей идеологии патриотизма и усиливает центробежные силы, действующие на российское общество.

Идентичность является важной переменной в национальной безопасности. Кризис национальной идентичности неизбежно приводит к угрозам национальной безопасности. Независимо от того, идет ли речь о проникновении внешних идеологий или о внутренних вызовах, вызванных конкуренцией между тенденциями в социальной мысли, конечным итогом является «кризис идентичности». С точки зрения поддержания идеологической безопасности ключом к разрешению кризиса идентичности является построение системы ценностей и убеждений, являющейся сущностным ядром идеологической структуры.

Система принятия решений должна сегодня активно исследовать поведенческие паттерны, участвующие в политической социализации идеологии. Она включает в себя ряд элементов, относящихся к деятельности идеологической практики, таких как идеологические субъекты, ресурсы и платформы, институты и механизмы, методы коммуникации и аудитории. С точки зрения систем принятия решений, для того чтобы прочно захватить контроль над идеологической работой и сохранить идеологическую безопасность, в настоящее время включает как минимум две ключевые задачи. Во-первых, внедрить систему ответственности за идеологическую работу. Распад политической власти часто начинается в сфере идей. Политические потрясения и смена режима могут произойти в одночасье, но эволюция идей – это длительный процесс. Однако, когда оборонительная линия на плане мысли нарушена, другие линии обороны трудно удержать. Поэтому идеологическая работа чрезвычайно важна и играет жизненно важную роль в обеспечении безопасности политического режима.

Сегодня становится необходимым создать механизмы раннего предупреждения об идеологических угрозах безопасности. Вообще говоря, речь идет о трех типах специфических механизмов. Во-первых, это механизмы мониторинга; отслеживая координационные центры, горячие точки и другую подобную информацию в идеологическом поле, – когда можно проводить эффективный анализ и суждения, чтобы точно понять динамику и направления идеологических рисков безопасности. Второе – это механизмы оповещения; когда результаты мониторинга (включая анализ и выводы суждений) покажут тревожные признаки идеологической безопасности, партия и правительство будут предупреждены по соответствующим каналам и механизмам. Третий – механизмы реагирования; ведущие институты, участвующие в идеологической работе, должны оперативно принимать эффективные меры по разрешению инцидентов идеологической безопасности. Можно сказать, что все три типа механизмов зависят от разработки метрики раннего предупреждения об идеологических рисках безопасности. Возникновение идеологических рисков и инцидентов идеологической безопасности является процессом и может иметь предупреждающие

признаки. Поэтому как можно прогнозировать такие риски? Для этого необходимы определенные метрики и переменные, которые представляют собой показатели, позволяющие наблюдать идеологические риски безопасности. В целом идеологические риски безопасности – это в какой-то мере своего рода «кризис идентичности», то есть неспособность идентифицировать себя с моделью развития страны и институтами или неспособность идентифицировать себя с доминирующими ценностями. Чтобы осознать внутренние и внешние риски для идеологии современного государства-конкурента, необходимо сформулировать целенаправленную стратегию национальной идеологической безопасности, сохранить лидерство и доминирование ведущей государственной идеологии и построить идеологическую линию обороны для общей национальной безопасности.

Современный мир живет в состоянии гибридной войны, которая ведется за гегемонию, за ресурсы и за сохранение контроля над финансами, торговлей и технологиями, с одной стороны, и за многополярность и собственное суверенное будущее – с другой.

В этой ситуации ядерное сдерживание является основным фактором, гуманизирующим международную ситуацию. Сегодня, и это признают наши оппоненты, Россия способна нанести им неприемлемый ущерб, поэтому вероятность прямого «горячего» конфликта маловероятна.

Само содержание традиционного понятия «война» меняется буквально на наших глазах. Меняется и характер угроз. Условно их можно разделить на:

- информационно-идеологические, социально ориентированные компании;
- кибертехнологическое воздействие на инфраструктуру государства;
- финансовые, экономические, торговые санкции и подобные ограничения;
- террористические угрозы и локальные прокси-войны.

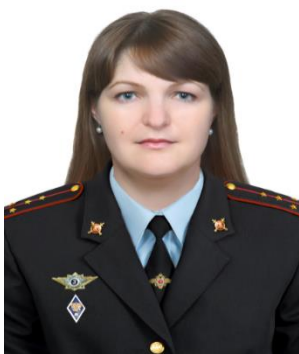
Наиболее актуальным фактором внешнего воздействия на государство-конкурента с широким привлечением различных общественных деятелей, являющихся, по сути, агентами зарубежного влияния, сегодня являются информационно-идеологические и киберугрозы, целью которых является создание состояния хаоса и путаницы в головах российского населения, подрыв доверия на стыке «власть – общество», разрушение социальной инфраструктуры, а как следствие – ослабление и распад российского государства. Поэтому следует внимательно прислушаться к этим угрозам.

Сложившаяся ситуация в стране настоятельно требует перед угрозой со стороны недружественной политики ряда стран Запада создать национальную идею, базирующуюся на культурно-исторических ценностях российского народа и начать активно развивать

идеологическую безопасность в стране, стоящую перед выбором сохранения себя, как уникальный цивилизационный феномен. Именно в условиях отсутствия четких и понятных идейных ориентиров для объединения и развития российского общества, эту задачу по формированию и контролю идеологической безопасности в стране необходимо взять на себя новому управлению Министерства внутренних дел РФ, главной функцией которого является сохранение идеологической безопасности и конституционного строя, полного контроля над деятельностью иностранных и международных неправительственных организаций, проводящих политику, отвечающую чуждым интересам государства-конкурента, и сознательно обостряющих внутренние проблемы страны. Становится насущной необходимостью нейтрализовать психологическое воздействие информации, направленной на подрыв исторических основ и патриотических традиций, связанных с защитой своего отечества. Решение этого вопроса поможет государству, на которое оказывается широкое воздействие, консолидировать общество и занять достойное место в многополярном мире, сохранить себя, как уникальную евразийскую культуру в условиях геополитического противостояния с недружественными странами.

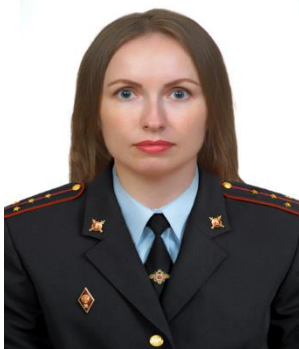
Список использованной литературы

1. Указ Президента Российской Федерации от 02 июля 2021 г. [Электронный ресурс] – режим доступа: [https:// publication.pravo.gov.ru/Document... 0001202107030001](https://publication.pravo.gov.ru/Document...0001202107030001)
2. Доктрина информационной безопасности Российской Федерации: указом Президента Российской Федерации от 5 дек. 2016 г. №646. П. 21(д). [Электронный ресурс] – режим доступа: <https://rg.ru/2016/12/06/doktrina-infobezobasnost-site-dok.html>
3. Белякова, А.М. О проблеме формирования государственной (общенациональной) идеологии в современной России [Текст] / А.М. Белякова// Пробелы в российском законодательстве. 2015. № 6. С. 34-36.
4. Дугин, А.М. Основы геополитики / А.М. Дугин.-М.: АРКТОГЕЯ-центр, 2000. - 928 с.
5. Путин и евразийская идеология. Изборский клуб. [Электронный ресурс] – режим доступа: <https://izborsk-club.ru> 2801.
6. Freeden, M. The Morphological Analysis of Ideology / M. Freeden, L.T. Sargent, M. Stears The Oxford Handbook of Political Ideologies. Oxford University Press, 2013. P. 115-137.
7. National security concept of the Russian federation. https://www.mid.ru/foreign_policy /official documents/-/ass...29/content/id/589768
8. Policy Roundtable On Asian Non-Traditional Security. Beijing, 2012. [Электронный ресурс] – режим доступа: http://www.rsis.edu.sg/nts/html-newsletter/report/pdf/RSIS_NTS_ Asian% 20 Poli-cy% 20R

ТАРАНОВА АЛЕКСАНДРА ЕВГЕНЬЕВНА,

доцент кафедры гуманитарных и социально-экономических дисциплин Белгородского юридического института МВД России имени И.Д. Путилина, кандидат социологических наук, доцент

АБДУЛМАНОВА ИРИНА ВАЛЕРЬЕВНА,

заместитель начальника кафедры гуманитарных и социально-экономических дисциплин Белгородского юридического института МВД России имени И.Д. Путилина, доктор исторических наук

ФИЛОСОФСКО-АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВАНИЯ СЕРВИСНОЙ МОДЕЛИ ПОЛИЦИИ: ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ И СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦИАЛА

Адаптация форм, методов, инструментов деятельности полиции к новым моделям ее институционализации обуславливает необходимость утверждения соответствующей философии и антропологии полицейской деятельности.

Философско-антропологическое наполнение деятельности полиции определяется тем, что «в правовом социальном государстве, где основной ценностью является человек. К полицейским служащим предъявляются не только повышенные профессиональные требования, но и требования этико-деонтологического характера» [1, бстр.]. Доминирующей стратегией деятельности полиции в рамках становления ее сервисной модели становится социальное партнерство с государственными и социальными институтами, гражданами и институтами гражданского общества. Речь идет об усилении социальной составляющей в контексте реализации функций полиции. В свете этого стратегическое значение приобретает участие органов внутренних дел в решении актуальных проблем повышения гражданского потенциала общества и определения институтов, информационных каналов, являющихся «лидерами» общественного мнения.

Важным аспектом обозначенной проблемы становится повышение репутационного потенциала органов внутренних дел как многофункционального управленческого ресурса, проявляющего себя в контексте формирования философско-антропологической концепции института полиции, определяющей траектории ее взаимодействия на

корпоративном уровне (в рамках профессионального сообщества) – *определение внутренних угроз, выявление положительного опыта оперативно-служебной деятельности*; с органами власти и местного самоуправления – *обеспечение межведомственного взаимодействия по вопросам профилактики и пресечения преступлений, правонарушений, угроз общественному порядку и общественной безопасности*; с различными социальными группами и институтами гражданского общества – *выявление уровня доверия и изучение общественного мнения о деятельности полиции*. Развитие социального партнерства на уровне взаимодействия с различными социальными группами и институтами гражданского общества является наиболее сложным и вместе с тем перспективным направлением для реализации сервисной модели обеспечения общественной безопасности и охраны общественного порядка, так как «неправительственные организации (как разновидности институтов гражданского общества – авт.) решают задачи оказания помощи и услуг отдельным категориям населения, проведения совместно со структурами власти определенных мероприятий материального и духовного характера с целью улучшения политической и социально-экономической обстановки в стране, благосостояния граждан, повышения уровня взаимопонимания и общественного согласия» [2, 60стр.].

Вместе с тем, необходимо обратить внимание на то, что развитие гражданского потенциала общества и инновационных «сервисных инструментов полиции» должно осуществляться через призму ценностей национальной культуры и истории. Обеспечение данной синергии (традиций и инноваций) является мировоззренческой и методологической основой философско-антропологической концепции деятельности полиции, исходящей из того постулата, что «любое государство, его социальные институты жизнеспособны только тогда, когда способны воспроизводить себя и, прежде всего, воспроизводить само население (в органичной социально-культурной матрице – авт.)» [3, 46 стр.].

В контексте выделения антропологического основания деятельности полиции в сервисной парадигме определяется более узкий срез – профессиональной антропологии, – который сопряжен с проблемой формирования и совершенствования кадрового потенциала органов внутренних дел. Повышение требований к уровню доверия населения к полиции и профессионально-имиджевой, а шире – репутационной – составляющей ее деятельности при переходе к новой модели актуализирует проблему повышения социального и культурного потенциала полиции, а, следовательно, развития человеческого капитала. Рассмотрение траекторий институционализации полиции и профессии «полицейский» в сервисной парадигме через призму «человеческого измерения» отвечает базовым современным

методологическим тенденциям науки и конструирования социальной практики и концептуализирует значимость развития человеческого, духовного капитала полиции в контексте внедряемых инноваций. Ретроспективный анализ опыта реформирования национальных полиций европейских стран, становления и развития отечественной модели полицейской службы показывает, что именно «человеческая составляющая» во все времена определяла ценности, дух, лицо правоохранительных ведомств и выработку моделей их деятельности и взаимодействия с обществом. Исторически обусловленный рост требований, предъявляемых к профессионализму и личностным качествам сотрудников полиции, определял неизбежность выработки и развития в мировой практике и национальных практиках этико-деонтологических кодексов служебной деятельности, отвечающих вызовам и социальным требованиям конкретных культурно-исторических эпох.

Отвечая на вопрос, «какими качествами должен обладать сотрудник современной полиции, делающей ставку при реализации задач обеспечения общественной безопасности и охраны общественного порядка на принципы социального партнерства и практики социального участия?», безусловно, необходимо выделить высокое развитие историко-патриотического сознания, гордость за свое Отечество и избранную профессию, готовность к выполнению гражданского и служебного долга в условиях рисков и угроз через призму ценности «общего блага», осознанную установку на непрерывный профессиональный и личностный рост. Система данных «качеств» находит свое воплощение в четырехуровневой модели жизненных практик: *профессиональный уровень* (функциональная грамотность, требуемый уровень профессиональной компетентности); *ценностно-мировоззренческий уровень* (мотивационные основы профессиональной деятельности); *индивидуально-психологический уровень* (коммуникативная компетентность и готовность к диалогу на всех уровнях профессионального взаимодействия); *личностный уровень* (творческий потенциал, способность к саморазвитию и прогнозированию). Их системное формирование, как уже отмечалось выше, опирается на необходимость нового прочтения исторических традиций, составляющих культурный код нации, традиций правоохранительной деятельности и личностного вклада конкретных сотрудников, профессиональный и личностный опыт которых определял векторы совершенствования традиций службы.

Опора на историю, раскрывающую динамику правоохранительной деятельности (в частности, в человеческом измерении) в контексте исторической динамики государства является необходимой при моделировании инновационных методов, образовательных и «идеологических» контентов формирования кадрового потенциала полиции. Установка на представление традиций служебной деятельности через связь времен и поколений обеспечивает «органическую

встроенность» сотрудников полиции в историю и культуру государства и общества, понимание задач их развития в условиях новейших вызовов и угроз. Это в полной мере соответствует векторам философско-антропологической концепции модели сервисной полиции, постулирующей качество человеческого капитала.

Определение условий для формирования, развития, совершенствования кадрового потенциала полиции дополнительно повышает значимость системы ведомственного образования как драйвера методологического обоснования и развития инноваций правоохранительной деятельности и «площадки» выработки отвечающих актуальному социальному заказу государства и общества национально и исторически-преемственных стандартов службы. В качестве одного из сценариев реализации задач формирования и совершенствования кадрового потенциала органов внутренних дел (полиции) в сервисной парадигме можно представить концептосферу многовекторной образовательной среды⁴, реализуемую посредством инструментов непрерывного образования. Данная образовательная модель нацелена на подготовку кадрового потенциала, способного действовать в контексте современных геополитических угроз, необходимости мобилизации ресурсов правоохранительной системы государства для обеспечения солидарности, формируя и сохраняя высокие профессионально-репутационные показатели. Моделирование основ концептосферы многовекторной образовательной среды носит интегративный характер, требует системного подхода и реализации многоуровневых образовательных стратегий и практик (научно-методологических, профессионально-функциональных, социогуманитарных, психолого-педагогических, хронотопных), а также формирования исторически обусловленных и национально ориентированных моделей личностного и профессионального роста кадрового состава органов внутренних дел. Данная методология определяет содержание всех направлений работы с личным составом органов внутренних дел. Одной из основных задач ее реализации является расширение гуманитарной среды, учитывающей исторически сложившуюся специфику репрезентаций целостных концептов «образования в течение жизни». Это обусловлено тем, что многовекторная образовательная стратегия, *интегрируя антропологические установки философии, истории, культурологии*, воспроизводит, развивает и актуализирует, а также прогнозирует «антропологический код» общества, переводя его через систему ведомственного образования и воспитания в сферу деятельности, где он становится основой для выработки профессиональных и личностных практик сотрудниками полиции. Фактически, многовекторная

⁴Многовекторная образовательная среда как противоположность линейному, одномерному построению образовательного процесса ориентирована на мобилизацию «лично-образующих» инструментов обучения и воспитания содержательно наполняющих образовательный контент. В частности, в системе ведомственного образования и воспитания важнейшим из таких инструментов признается историческая работа. Ее цель - *формирование у будущих и уже действующих сотрудников органов внутренних дел индивидуальной образовательной стратегии – установки на непрерывный профессиональный и личностный рост, воспроизводство компетентности, развитие компенсаторных социально-психологических навыков.*

образовательная стратегия противостоит мировоззренческой деконструкции кадрового потенциала и способствует усилению целостности и консолидации ведомственного профессионального сообщества на основе высоких идеалов исторического мировоззрения и гражданского мышления.

Таким образом, реконструкция антропологических и культурно-исторических аспектов институционализации полиции в контексте истории государства является прочной мировоззренческой, методологической и практической базой для моделирования системы формирования, развития, совершенствования кадрового потенциала современной полиции, ориентированной на социальные концепты солидарности, партнерства и участия, определяющие философию ее сервисной модели деятельности.

Список использованной литературы

1. Яблонская, Л.М. Деонтология полиции: монография./ Л.М. Яблонская.- Челябинск: Энциклопедия, 2008.-240 с.
2. Исмаилов, А. Становление и развитие гражданского общества в Казахстане / А. Исмаилов // Россия и мусульманский мир.- 2015.-№9 (279). - С. 57-62.
3. Антропологическое измерение российского государства / отв. ред. В.Н. Шевченко. М.: ИФ РАН, 2009. 214 с.
4. Кемелбеков, А. Особенности развития института местного самоуправления в Республике Казахстан / А. Кемелбеков // Образование и право.-2019.- №12.С. 263-266.
5. Формирование и совершенствование кадрового потенциала органов внутренних дел Российской Федерации: учебное пособие / И.Ф. Амельчаков, М.Г. Чесовская, Ю.И. Андриенко [и др.]. Белгород: Бел ЮИ МВД России имени И.Д. Путилина, 2016.-158 с.

КОМЛЕВ ЮРИЙ ЮРЬЕВИЧ,

профессор кафедры философии,
политологии, социологии и психологии
Казанского юридического института МВД
Российской Федерации, доктор
социологических наук

ПОЛИЦИЯ: В ПОИСКАХ НА ПУТИ К СОЦИАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННОЙ, СЕРВИСНОЙ МОДЕЛИ СОЦИАЛЬНОГО КОНТРОЛЯ

В последней четверти XX и на рубеже XXI века во многих развитых и транзитивных странах мира, осознавших истоки «кризиса наказания», стали меняться модели полицейского социального контроля. В целом полицейские реформы приобрели заметную социальную, сервисную ориентацию. Этот процесс в рамках национальной специфики привел к демократизации полиции как социально-правового института, расширению критериев оценки ее работы с учетом общественного мнения. Социально ориентированные законы о полиции определенно повысили социальную эффективность институтов правопорядка, укрепили доверие общества к ним и степень сотрудничества с полицейскими местными сообществ.

Об этом свидетельствуют снижение относительных показателей преступности, в том числе в ряде стран Европы и на постсоветском пространстве в первые десятилетия XXI века, а также результаты опросов общественного мнения. Например, по данным «Евробарометра», за февраль-март 2004 года доверяют полиции в Германии – 75% опрошенных, в Италии – 71%. [1, 118 стр]. В России, по результатам социологических опросов ВНИИ МВД, в период с 2017 по 2021 годы также растут показатели защищенности людей, эффективности полицейской работы и что, особенно ценно, укрепляется доверие общества к ОВД с 38,3% в 2017 году до 45,4% в 2021 [2].

Сравнительный анализ организации полицейских структур различных стран позволяет выделить два идеально-типических варианта осуществления полицейской власти: *военный* и *социальный*. [1, С.119-122]. Основная миссия в рамках социальной модели полиции сводится к превентивному реагированию на криминальные инциденты, для того чтобы не допустить беспорядки и преступления, решать социальные проблемы, оказывать помощь населению. Миссия полиции, выстроенной по военной модели, состоит, прежде всего, в репрессивно-

реактивном реагировании на преступность для обеспечения законности и правопорядка.

Социальная модель характерна странам с высоким уровнем благосостояния населения с устойчивой демократической традицией в управлении и социальной стабильностью в обществе. По военной модели, как правило, выстраиваются полицейские силы при авторитарных политических режимах.

Принципиальные различия между военной и социальной моделями полицейских организаций можно сгруппировать следующим образом (см. табл.1).

ВОЕННАЯ ПОЛИЦИЯ <i>Ориентация на</i>	СОЦИАЛЬНАЯ ПОЛИЦИЯ <i>Ориентация на</i>
Закон и порядок	Преступления и беспорядки
Реактивный процесс	Превентивный процесс
Общегосударственные интересы	Локальные интересы
Инцидент	Решение социальной проблемы
Ожидания государства	Ожидания общества
Централизацию	Децентрализацию
Юридическую ответственность	Ресоциализацию и реабилитацию
Формальный контроль	Неформальный контроль
Организационное деление (структуру)	Сотрудничество и партнерство
Изъятие информации у членов общества	Предоставление информации членами общества

Таблица 1

Подавляющее большинство современных полицейских систем формального социального контроля, обеспечивающих правопорядок, находятся в рамках этого континуума, включая элементы как одного, так и другого подходов. На практике, как правило, реализуется смешанный или компромиссный вариант организации полицейских сил с преобладанием тех или иных элементов в зависимости от величины, политической модели государства и исторических традиций. В транзитивных странах обычно доминируют составляющие военной модели.

В 80-90-е годы XX века и на рубеже веков СМИ, общественные организации в экономически развитых странах стали все больше оказывать влияние на сферу борьбы с преступностью и обеспечения общественной безопасности. В этот период для преодоления «кризиса наказания» были выстроены механизмы социального контроля и парламентской демократии за бюджетными средствами, предназначенными для содержания полиции. В итоге повысилась степень участия общественности в полицейских программах по превенции преступности и негативной девиантности. Были налажены механизмы систематического измерения, мониторинга и учета общественного мнения в полицейской работе. В итоге органы полиции, опираясь одновременно на ведомственную оценку «сверху» и

общественную оценку «снизу» все больше соответствуют общественным ожиданиям и запросам населения на обслуживаемой территории. За состояние правопорядка и безопасности полицейские в первую очередь отчитываются перед местной общественностью, поэтому правоохранительная деятельность становится все более сервисной и социально ответственной. Этот результат следствие того, что в полицейских системах многих стран, в том числе и России все более отчетливо в ходе реформ проявляются основные контуры и элементы модели социальной полиции, происходит последовательный дрейф полицейских структур от военной к социальной модели. Так, ряд существенных элементов социальной модели полиции получили юридическое закрепление в Федеральном законе «О полиции» (2011 г.). Среди них ключевыми являются следующие положения:

- полиция при осуществлении своей деятельности стремится обеспечивать общественное доверие к себе и поддержку граждан;
- общественное мнение является одним из основных критериев официальной оценки деятельности полиции;
- федеральный орган исполнительной власти в сфере внутренних дел проводит постоянный мониторинг общественного мнения о деятельности полиции, а также мониторинг взаимодействия полиции с институтами гражданского общества;
- результаты указанного мониторинга регулярно доводятся до сведения государственных и муниципальных органов, граждан через СМИ, информационно-телекоммуникационную сеть Интернет;
- граждане, общественные объединения и организации имеют право в порядке, установленном законодательством Российской Федерации, получать достоверную информацию о деятельности полиции, а также получать от полиции информацию, непосредственно затрагивающую их права;
- полиция регулярно информирует государственные и муниципальные органы, граждан о своей деятельности через СМИ, информационно-телекоммуникационную сеть Интернет, а также путем отчетов должностных лиц (не реже одного раза в год) перед законодательными (представительными) органами государственной власти субъектов Российской Федерации, представительными органами муниципальных образований и перед гражданами.

Таким образом, российская полиция выполняет сервисную функцию, служит личности и обществу, оказывая помощь и поддержку людям, ставшим жертвами преступлений. Вместе с тем, в структуре российской полиции сохранены и развиты базовые элементы военной модели, поскольку на практике не удастся от них отказаться. ОВД – структура принуждения к исполнению законов, по привлечению виновных к ответственности, нередко с применением силы, спецсредств или оружия. Полицейское реагирование на многие криминальные инциденты в современном мире (организованная преступность, терроризм, бандитизм, массовые беспорядки) невозможно без применения репрессивных мер

силового воздействия.

Федеральный закон «О полиции» (2011 г.), «О социальных гарантиях сотрудникам органов внутренних дел» (2011 г.), «О службе в органах внутренних дел Российской Федерации» (2011 г.) и другие законодательные и нормативные правовые акты, ведомственные решения позволяют широко использовать в современных условиях потенциал и преимущества как социальной, так и военной моделей полицейской организации. Этот вектор на пути полицейских реформ последовательно повышает социальную эффективность и сервисную роль правоохранительной деятельности.

Список использованной литературы:

1. Комлев, Ю.Ю. Основы конфликтологии: теория, анализ и управление конфликтами в органах внутренних дел: учебное пособие. – 2-е изд. перераб. и дополн./ Ю.Ю. Комлев - Казань: КЮИ МВД России, 2014.

2. Общественное мнение [Электронный ресурс] – режим доступа: <https://мвд.рф/publicopinion>

**ЛАВРУШКО
ЕЛЕНА АЛЕКСАНДРОВНА,**

преподаватель кафедры «Право» Казахско-русского международного университета, магистр юридических наук

**СМАГУЛОВ
АСЫЛБЕК АЙЖАРЬКОВИЧ,**

профессор Казахско-русского международного университета, доктор юридических наук

**СОЗДАНИЕ ЭФФЕКТИВНОЙ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО
УПРАВЛЕНИЯ КАК КЛЮЧЕВОЙ АСПЕКТ РАЗВИТИЯ ПРАВОВОГО
ГОСУДАРСТВА**

Государство, являясь особой организацией публичной политической власти господствующего класса (социальной группы, блока классовых сил всего народа), имеет свои задачи и функции.

Эти задачи и функции практически реализуются посредством конкретных действий личного состава, находящегося на службе у государства – государственных служащих. Государство приобретает реальность и силу именно в этих кадрах в контингенте его служащих. Задачи и функции государства становятся, при их практической реализации, задачами и функциями набранных государством служащих. От государственных служащих зависит работа государства [1].

Государственная служба продолжает и завершает организацию механизма государства, делая её готовой и пригодной к практической реализации задач и функций государства. В каждое звено государственного механизма служба вносит жизнь, комплекс мер, средств, форм и методов для реальной, практической деятельности. В становлении государственности любого вида государственная служба выступает в качестве первейшего организационного средства выполнения государством своих целей.

В структуре государственной службы различаются чётко две стороны, две группы отношений: организация государственной службы её подготовка и служебная деятельность, осуществление каждым

служащим и всеми ими вместе своих служебных практических полномочий [2].

Организация государственной службы означает её формирование для деятельности и включает большой круг вопросов: установление должностных наименований и определение полномочий по каждой должности; выработка правил поступления на государственную службу; подготовка кадров и повышение их квалификации; правила продвижения по службе; применения мер поощрения и мер дисциплинарной и иной ответственности; правил прохождения службы и прекращения служебных отношений и некоторые другие правила.

Другая сторона государственной службы – это практическая деятельность государственных служащих по реализации порученных им полномочий [3].

Каждый служащий занимает должность, определяющую объём его полномочий, которые и подлежат реализации. Со стороны материального содержания эти полномочия весьма разнообразны (в сфере властной деятельности, исполнительной, в правосудии и т.д.), разнообразны они и по правовым формам своей реализации (составление документов, работа с ними, приём лиц, рассмотрение жалоб и т.д.).

Государственная служба представляет собой один из правовых институтов, нормы которого регулируют обе стороны государственной службы (организацию государственной службы и осуществление государственными служащими практических полномочий). Как правовой институт государственная служба объединяет нормы различных отраслей права.

В настоящее время данная тема широко обсуждается в научных кругах, на страницах монографий, учебных пособий, выходит масса законов и подзаконных нормативных правовых актов. Это связано с новыми подходами к пониманию и месте государственной службы в современном государстве, а также с реформами, проводящимися в данном направлении.

Традиционно советская государственная служба рассматривалась как особый вид государственной деятельности, осуществляемой на профессиональной основе работниками государственных органов в целях выполнения задач и функций государства и оплачиваемая им [4].

При таком подходе к определению государственной службы, выделяются, с одной стороны задачи и функции государства, которые оно выполняет в лице государственных органов и служащих, а с другой – трудовая деятельность по осуществлению данных функций и решению конкретных задач.

Необходимость создания государственной службы и её правового регулирования обусловлена самим существованием государства с его задачами и функциями, а также потребностью в организации кадрового потенциала государственных органов (законодательной, исполнительной и судебной власти). Именно служащие действуют как персонал в многочисленных структурах государственных органов, учреждений и

организаций, внутри институтов управляющей и управляемой систем; именно их компетентность определяет реальное использование возможностей управления с целью установления требуемого правового порядка в государстве и обществе.

Государственная служба – это публичная служба, т.е. служба в органах публичной власти. С точки же зрения традиционной теории, под государственной понимается служба в государственных учреждениях, предприятиях, организациях и объединениях.

В самом широком теоретическом понимании государственная служба – это осуществление государственными органами кадровой функции управления и практической деятельности всех лиц, получающих заработную плату из государственного бюджета (т.е. от государства в лице его органов и подразделений), и занимающих постоянно или временно должности в аппарате государственных органов, включая органы законодательной, исполнительной и судебной власти, прокуратуры, контрольно-надзорных органов, администрацию государственных (казённых) предприятий.

С точки зрения современного законодателя, государственная служба в РК – это профессиональная деятельность, состоящая в выполнении государственными служащими органов государственной власти РК компетенции этих органов, установленной в законодательных и иных нормативных актах [5].

Принципы государственной службы - это основополагающие идеи, установления, выражающие объективные закономерности и определяющие научно - обоснованные направления реализации компетенции, задач и функций государственных органов, полномочий государственных служащих, действующих в системе государственной службы.

Принципы государственной службы – это субъективное понятие. Они формулируются человеком (законодателем), исходя из конкретного правового опыта и правовой культуры, в стране базируются на основных положениях правовой системы с учётом достигнутого уровня развития отраслевого законодательства.

Принципы современной государственной службы закрепляются в различных законодательных и других нормативных правовых актах: Конституции РК, указах Президента РК, постановлениях Правительства РК, уставах и иных законодательных и нормативных актах РК. Они реализуются государственными служащими посредством их практических действий. Принципы государственной службы, установленные в Законе РК «О государственной службе», являются моделью для всех других законодательных и иных нормативных правовых актов, которые также определяют систему принципов публичной службы.

«Государственная служба в РК основывается на следующих принципах:

- Законности;
- Казахстанского патриотизма;
- Единства системы государственной службы, независимо от разделения государственной власти на законодательную, исполнительную и судебную ветви;
- Приоритета прав, свобод и законных интересов граждан перед интересами государства;
- Общедоступности, то есть равного права граждан республики на доступ к государственной службе и продвижения по государственной службе в соответствии со своими способностями и профессиональной подготовкой;
- Добровольности поступления граждан на государственную службу;
- Профессионализма и компетентности государственных служащих;
- Равной оплаты труда за выполнение равнозначной работы;
- Обязательности исполнения решений, принятых вышестоящими государственными органами и должностными лицами в пределах их полномочий, для подчиненных государственных служащих и служащих нижестоящих государственных органов;
- Подконтрольности и подотчетности государственных служащих;
- Учета общественного мнения и гласности, за исключением деятельности, составляющей государственные секреты или иную охраняемую законом тайну;
- Правовой и социальной защищенности государственных служащих;
- Поощрения государственных служащих за добросовестное, инициативное исполнение должностных обязанностей, выполнение заданий особой важности и сложности;
- Личной ответственности за неисполнение либо ненадлежащее исполнение государственным служащим должностных обязанностей и превышение им своих полномочий;
- Непрерывности повышения квалификации государственных служащих».

Реформирование государственной службы обусловлено многими факторами, главными из которых являются: необходимость реформ системы государственного управления и создания новой государственности в РК; обеспечение действия принципа разделения государственной власти на законодательную, судебную и исполнительную; осуществление правовой реформы; проведение экономической и хозяйственной реформы; укрепление органов государственной власти и органов местного самоуправления.

Правовое регулирование государственно - служебных процессов в настоящее время отстаёт от темпов развития тенденций и

закономерностей в реформировании системы государственного управления, аппарата государства.

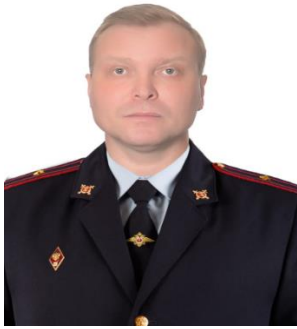
Государственная служба как правовой институт должна обеспечить стабильное управление; она может играть определённую роль в стабилизации социально-политической жизни, разрешении политических конфликтов, уравнивании действий различных политических сил. Согласно передовому мировому опыту, в органах государственного управления существует строгое разделение политической и административно - исполнительной деятельности, а также соответствующих им должностей.

На наш взгляд, ключевой проблемой при создании эффективной системы государственного управления является рационализация структуры центральных исполнительных органов и упорядочение их деятельности. Положительное решение этой проблемы создаст соответствующие условия для рационализации территориального управления и оптимального перераспределения функций между центральными и местными исполнительными органами, что является целью второго этапа реформ.

Таким образом, цель реформирования государственной службы в Республики Казахстан заключается в создании эффективной системы государственного управления, обеспечивающей устойчивое социально - экономическое развитие за счет эффективного государственного регулирования.

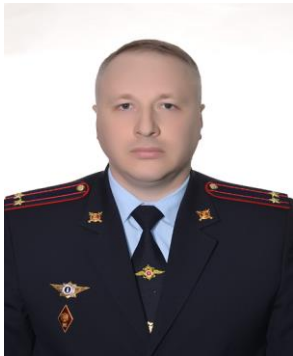
Список использованной литературы:

1. Ахметов, С.К. Развитие местного государственного управления и самоуправления в Республике Казахстан / С.К. Ахметов. – Алматы, 2008. – 44 с.
2. Мекамбаев, Т.Т. Правовые основы государственного и муниципального управления в зарубежных странах / Т.Т. Мекамбаев. – Алматы, 2009. – 21 с.
3. Уваров, В.Н. Государственная служба Республики Казахстан: Учебное пособие / В.Н. Уваров, Н.В. Уварова-Патенко. – Алматы, 2019. – 559 с.
4. Уваров, В.Н., Уварова Н.В. Теория государственного управления: Учебник / В.Н. Уваров, Н.В., Уварова. – Алматы: Гуманитарный университет транспорта и права, 2014. – 584 с.
5. Халикова, Ш.Б. Реформирование системы государственного управления в контексте политической модернизации Республики Казахстан / Ш.Б. Халикова. – Алматы, 2009. – 54 с.

ГРОШЕВ СЕРГЕЙ НИКОЛАЕВИЧ,

доцент кафедры государственно-правовых дисциплин Восточно-Сибирского института МВД Российской Федерации, кандидат юридических наук

ШЕЛЕГОВ ЮРИЙ ВЛАДИМИРОВИЧ,

заместитель начальника кафедры государственно-правовых дисциплин Восточно-Сибирского института МВД Российской Федерации, кандидат юридических наук

ОБЩЕСТВЕННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ

Полноценный анализ проблематики, затрагивающей общественную безопасность, немислим без скрупулезно проработанного дефинитивного аппарата, так как концептуальная несогласованность в рамках терминов и определений снижает эффективность исследовательской деятельности, насыщая результаты исследований двусмысленностями и противоречиями.

Если обратиться к страницам истории, то можно увидеть, что русская нормативная база демонстрирует различные термины, которые определяют безопасность и общественный порядок. Так, в Соборном уложении 1649 года понятие «бесчиние» и «бесчинство» использовалось в правоприменительной практике в качестве обозначения действий, нарушающих правопорядок в общественных местах. В частности, статьи 6-7 главы II указанного нормативного акта в качестве бесчинства обозначалось нарушение церковного богослужения. Кроме того, глава III этого источника в термин «бесчинство» вкладывало и оскорбление словом и действием на царском дворе, обнажение оружия при монархе, а также его ношение в пределах царского двора. Кроме того, понятие «бесчинство» охватывало и незаконную ловлю рыбы в царских прудах и озерах [1, с.110,137]. По сути, можно прийти к выводу о том, что сфера охраны общественного порядка в указанный период тесно переплеталась с обеспечением охраны феодального правопорядка и царской безопасности.

Стоит отметить, что термин «общественная безопасность» имеет место и в законодательстве Российской Империи времен Николая I в «Общем губернском учреждении» 1845 г. [2].

Если обратить внимание на разработку концепции общественной безопасности в рамках западноевропейских идей начала 90-х гг. XX столетия, то можно отметить, что феномен иммиграции сыграл ключевую роль в научном оформлении указанной категории [3]. Так, по мнению ученых из ЕС общественная безопасность, как научное понятие, зиждется на социальной стабильности, в отличие от национальной безопасности, сущность которой, расположена в плоскости стабильности политической. То есть, общественная безопасность в западноевропейской правовой доктрине выступает в образе успешной консервации национально-культурных свойств социума [4, С.187-189].

Ведя речь о понятии «общественная безопасность» в рамках отечественной правовой доктрины, необходимо отметить, что эта категория определяется через призму общего состояния защищенности человека [5].

Примечательно, что понятие «общественная безопасность» достаточно популярно в современном отечественном правотворчестве. Указанная дефиниция нашла свое отражение в Конституции РФ (п. «б» ч. 1 ст. 72), в разделе IX УК РФ, в главе 20 Кодекса РФ об административных правонарушениях, в Федеральном законе «О полиции» и многих других важнейших нормативных актах, которые составляют правотворческий стержень российского правового поля.

Тем не менее, несмотря на то, что категория «общественная безопасность» нормативно закреплена, в рамках научных дискуссий она понимается через определенный плюрализм мнений, в рамках двух основных подходов.

Первый подход в рамках осмысления категории «общественная безопасность» расположен в русле широкой трактовки указанной категории. Так, общественная безопасность видится здесь в образе нормального режима функционирования общества, состоянии общей защищенности личности и общества, реализации механизма защиты всех важнейших социальных ценностей, которые предусмотрены не только правовой регуляцией, но и иными социальными нормами [6,156 стр.].

В то же время и юридические словари отражают широкий подход к пониманию сущности «общественной безопасности», видя в ней прежде всего социальные связи, урегулированные правовыми нормами, при том, что конечным результатом этой правовой регуляции выступает сохранение основных общественных ценностей, таких как социальная стабильность, защита основных прав граждан, нормальное функционирование общественных и государственных организаций [7,19 стр.].

Через указанную призму осмысляют дефиницию «общественная безопасность» и некоторые правоведы. Так, В.П. Тихий видит в общественной безопасности реализацию общей профилактики от противоправных посягательств и иных угроз общественным отношениям [8]. В свою очередь И.В. Демин понимает общественную безопасность в аспекте защиты жизненно важных интересов общества и личности [9]. В то же время П.Г. Городецкий сущность общественной безопасности определяет через нормальное функционирование органов государства, институтов гражданского общества, а также отдельных граждан и их ассоциаций [10].

Ведя речь о втором подходе к осмыслению сущности общественной безопасности необходимо отметить, что он базируется на узком ее понимании, закладывая в ее базис институциональную защиту общества от источников повышенной опасности.

Так, некоторые авторы в рамках указанного подхода определяют общественную безопасность в качестве реализации инструментария по нивелированию угрозы жизни и здоровья людей, материальным ценностям, а также окружающей природной среде [11, 21 стр.].

Ряд авторов, приверженцев узкого понимания понятия «общественная безопасность», видят в ней социальные связи в рамках чрезвычайных обстоятельств. В частности, Л.Л. Попов раскрывает указанную дефиницию через призму системы общественных связей, которые складываются в рамках отношений с использованием объектов и предметов, представляющих собой источники повышенной опасности всегда, либо становятся таковыми в результате наступления особых обстоятельств [12, 689 стр.]. В свою очередь А.П. Коренев видит в общественной безопасности реализацию охранительного инструментария в рамках использования источников повышенной опасности [13, 32 стр.].

Можно согласиться с И.Б. Кардашовой, что в рамках узкого подхода сущность общественной безопасности необоснованно сужается, так как было бы ошибочным сводить все отношения, связанные с общественной безопасностью, к проблематике аварий и катастроф [14, 29 стр.].

В этой связи, небезынтересно мнение В.Н. Конины, который формулирует дефиницию «общественная безопасность» через состояние общей защищенности общественных отношений [15]. В.Н. Васин достаточно лаконичен в аспекте детерминации общественной безопасности, формулируя ее через призму воздействия как природных, так и социальных факторов на общественные отношения [16, 84 стр.].

По нашему мнению, определенный интерес в определении сущности общественной безопасности вызывает мнение Б.П. Кондрашова, который видит в ней «систему общественных отношений, урегулированных правовыми нормами в целях обеспечения безопасности личности, общественного спокойствия, благоприятных

условий для труда и отдыха граждан, нормальной деятельности государственных органов, общественных объединений, предприятий, учреждений и организаций от угрозы, исходящей от преступных и иных противоправных деяний, нарушения порядка пользования источниками повышенной опасности, предметами и веществами, изъятыми из гражданского оборота, явлений негативного техногенного и природного характера, а также других особых обстоятельств» [14, 8 стр.]. Кроме этого, заслуживает внимания и мнение Н.А. Босмаджиевой, которая видит в понятии «общественная безопасность», отраслевую правовую регуляцию общественных отношений в рамках различной институциональной составляющей государственных функций [17, 14 стр.].

Обобщая вышесказанное можно сформулировать авторскую позицию термина «общественная безопасность» где она представляется в образе особого государственно-юридического института, который институционально состоит из различных механизмов, обеспечивающих реализацию принципа защищенности важнейших интересов государственного, общественного и частного характера от разнообразных угроз техногенного и иного характера. При этом важно понимать, что обеспечение общественной безопасности реализуется сугубо через государственный инструментарий, функционал которого опосредован нормами Конституции и остальных важнейших нормативно-правовых актов, а ее обеспечение невозможно без имплементации идеи суверенитета государства во внешних и внутренних делах, что позволяет избежать государственно-правовой энтропии социума в долговременной перспективе.

Список использованной литературы:

1. Соборное уложение 1649 г. / рук. авт. колл. А.Г. Маньков. – Л.: Наука, 1987. – 448 с.
2. Свод законов Российской империи. Т. 2. 4.1. Общие губернские учреждения. СПб., 1857 [Электронный ресурс]- режим доступа: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?empire> (дата обращения: 29.09.2022).
3. Кардашова, И.Б. Об общественной безопасности / И.Б. Кардашова // Административное право и процесс. – 2008 – №2. – С. 27-30.
4. Осипов, Г.В. Социология и государственность (достижения, проблемы, решения). / Г.В. Осипов, В.Н. Кузнецов – М.: Вече, 2005. – 570 с.
5. Камилов, М.А. Определение общественной безопасности в соответствии с новой Концепцией общественной безопасности в Российской Федерации / М.А. Камилов// Административное и муниципальное право. – 2014. – №8. – С. 775–778.

6. Философский энциклопедический словарь / под ред. Л.Ф. Ильичева, П.Н. Федосеева, С.М. Ковалева, В.Г. Панова. – М.: Советская энциклопедия, 1989. – 840 с.

7. Юридический словарь / гл. ред. П.И. Кудрявцев. 2-е изд. Т. 2. – М.: Госюриздат, 1956. – 660 с.

8. Тихий, В.П. Уголовно-правовая охрана общественной безопасности / В.П. Тихий.– Харьков, 1981. – 172 с.

9. Демин, И.В. Общественная безопасность: теоретико-методологические аспекты / И.В. Демин // Юридический мир. – 2007. – №6. – С. 35-40.

10. Городецкий, П.Г. Проблемы деятельности федеральной системы правоохранительных органов России: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. / П.Г. Городецкий – М., 2001. – 42 с.

11. Туманов, Г.А. Общественная безопасность и ее обеспечение в экстремальных условиях / Г.А. Туманов, В.И. Фризко // Советское государство и право. – 1989. – №8. – С. 18-24.

12. Попова, Л.Л. Административное право: учебник / под ред. Л.Л. Попова, М.С. Студеникиной. – 3-е изд., перераб. и доп. – М: Норма, 2021. – 736 с.

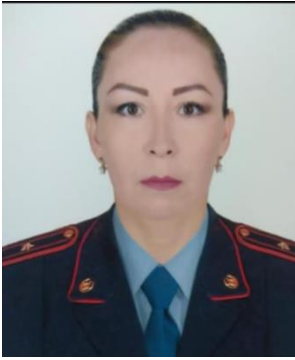
13. Коренев, А.П. Административная деятельность органов внутренних дел. Часть общая: учебник / под ред.: Коренев А.П. – М.: Изд-во Моск. юрид. ин-та МВД России, 1996. – 335 с.

14. Кондрашов, Б.П. Общественная безопасность и административно-правовые средства ее обеспечения / Б.П. Кондрашов – М.: Щит-М, 1998. – 296 с.

15. Васин, В.Н. Право на общественную безопасность: Монография / В.Н. Васин – М.: ЮИ МВД России, 1999. – 140 с.

16. Босхамджиева, Н.А. Административно-правовые основы обеспечения общественной безопасности в Российской Федерации: автореф. дис...д-ра. юрид. наук. / Н.А. Босхамджиева – М., 2013. – 62 с.

17. Конин В.Н. Общественная безопасность как социально-правовое явление / В.Н. Конин // Административное право и процесс. – 2012. – № 4. – С. 42–44.

КУБАНОВА НҰРГҰЛ БАЙТОҚҚЫЗЫ,

**Қазақстан Республикасы ІІМ М.Есболатов
атындағы Алматы академиясының
докторанты**

ІШКІ ІСТЕР ОРГАНЫН РЕФОРМАЛАУДА ЖӘНЕ СЕРВИСТІК ПОЛИЦИЯ МОДЕЛІНДЕ ЦИФРОВИЗАЦИЯНЫҢ ДАМУЫ

Қаңтардағы тәртіпсіздіктерден кейін полицияны реформалау қажеттілігі туралы әр жерде айтылды. Осы оқиғаларға байланысты азаматтардың қауіпсіздігі туралы мәселе туындады. Енгізілген полицияның сервистік моделіне үлкен үміт артылады, өйткені оның мәні – адамдар өздерін қауіпсіз сезініп, сапалы полиция қызметтерін алуы болды. Бұл модель іс жүзінде қалай жұмыс істейді, ол құқық қорғау органдарының қызметіне өзгерістер әкеледі ме, ең бастысы – біздің қауіпсіздік сезімімізге әсер ете ме?

Қазақстанда сервистік полиция туралы алғаш рет 2018 жылы айтылды. Өткен жылы сервистік полиция моделі бірқатар өңірлерде пилоттық режимде іске қосылды. 2021 жылдың қыркүйегінде Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев бұл бастаманы іске асырудағы келесі маңызды қадамды – сервистік полицияны енгізу тәжірибесін масштабтауды атап өтті.

Жоба бір жылдан бері пилоттық режимде жұмыс істеп тұрғанына қарамастан, барлық қазақстандықтар сервистік модельдің не екенін білмейді. Оның басты және орта міндеті – азаматтардың қауіпсіздік сезімін қалыптастыруын қалау болды, сондықтан әрбір тұрғын күн сайын және тәуліктің кез келген уақытында полиция қызметкерлеріне жүгіну арқылы көмек пен қолдау ала алатынын біледі.

Сервистік полицияның дәстүрліден басты айырмашылығы- құқық бұзушылар мен қазірдің өзінде жасалған әрекеттер емес, азаматтардың өздері және қылмыстың алдын алу болып табылады. Қазақстандықтардың күн мен түннің кез келген уақытында полиция қызметкерлерінен көмек сұрап, оны дереу ала алатынына күмәні болмауы тиіс.

Халықаралық тәжірибеде сервистік ұстаным жұртшылықтың сұраныстарын зерделеу және басқару негізінде азаматтарға сапалы полиция қызметтерін көрсетуді білдіреді.

Қазақстанда жүргізілген бірқатар әлеуметтік зерттеулер қоғам полициядан не күтетіні туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Сонымен, сапалы полиция қызметінің бес критерийі – уақыттылық, заңдылық, ақпараттылық, сыйластық және жан-жақтылық.

Қазақстанда полицияның тұрақты қатысуы байқалды: көшелерде біз polisia деген жазуы бар модульдік посттарды көреміз, қызметкерлерге жедел ден қою үшін планшеттер берілді, жалпы үй чаттарында учаскелік полицейлер бар, 112 қоңырауға балама мобильді қосымша болды, ал шағымдарды бүгінде Telegram-арналарға жіберуге болады.

Полиция шынымен де сервистікке айнала бастады, бірақ әлі толық емес. Қазақстандағы құқық қорғаушылардың көпшілігі әзірге дәстүрлі режимде жұмыс істеуде, яғни олардың басты миссиясы – қылмысқа қарсы күрес және оған жазалау шараларын қолдану. Мұндай жүйеде қылмыс пен құқық бұзушы негізгі нысандар болып табылады, ал негізгі көрсеткіштер – айыппұлдар, қамауға алу және айыптау түріндегі жазалау шараларының мөлшері.

Сервистік модельде полицияның басты миссиясы қоғамның қауіпсіздік сезімін қамтамасыз ету және құқық бұзушылықтардың алдын алу болып табылады.

2020 жылдың желтоқсанында Нұр-Сұлтанда 12 ай мерзімге «Полицияның сервистік моделі» пилоттық жобасы іске қосылды. Жоба «Құқықтық саясатты зерттеу орталығы» қоғамдық қорымен бірлесіп іске асырылды. Жоба үш бағыт бойынша жүзеге асырылды: жергілікті полиция қызметінің басқару жүйесі (ЖПҚ), полиция қызметкерлерінің жұмыс әдістері және жұмыс процестерін ұйымдастыру. Жұмыс барысында сарапшылар ЖПҚ-ны сервистік модельге көшіру бойынша бірқатар ұсыныстар дайындады, оның ішінде қызметкерлерді бағалау және ынталандыру, полицейлердің «жұмсақ дағдыларын» дамыту, оның ішінде эмоционалды интеллект пен жанжалдарды шешу қабілеті, сондай-ақ уақыт пен ресурстарды қажетсіз ысырап етпеу үшін учаскелік және патрульдік полицейлердің жұмыс процестерін қайта құру мәселелері.

Полицияның сервистік модельге толық көшу, басқа елдерде ондаған жылдар бойы жасалғанын ескерсек, бұл бір күндік міндет емес. Ең алдымен Қазақстанда азаматтардың сенім деңгейіне әсер ететін полиция мәдениетін өзгерту қажет. Өйткені, сервистік модельдің түпкі мақсаты – халықтың сенімін арттыру. Басқа елдердің тәжірибесіне сүйене отырып, сервистік-бағытталған модельге толық көшу он жылға дейін созылуы мүмкін. Бұл процесс бірқатар факторларға байланысты. Бұл ІІМ басшыларының нақты өзгерістерге дайындығы және қажетті өзгерістерді енгізгісі келетін және енгізе алатын орта буын менеджерлерінің пулын қалыптастыру жылдамдығы және азаматтардың өздері жергілікті жерлерде қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелеріне белсенді қатысуға дайын болуы. Яғни, бізге тек іс-әрекеттер қажет емес, бізге ақылға қонымды әрекеттер қажет, бұл үшін ғылыми көзқарас пен деректерге сүйену қажет. Тағы бір маңызды фактор-коммуникацияның ашықтығы мен тиімділігі. Шынында да, кез келген реформа мен

трансформация үшін алдымен ішкі және сыртқы аудитория үшін бар проблемаларды ашық мойындау керек.

Бұл реформаларды қолдау қоғам тарапынан тұрақты және сенімді болуы үшін не істеліп жатқаны, не үшін жасалып жатқаны, не жұмыс істейтіні, не істемейтіні және не үшін істелмейтіні туралы ашық және тұрақты түрде айту керек. Мұндай диалогқа неғұрлым көп тараптар тартылса, соғұрлым азаматтардың түсінігі мен қолдауы артады және біз полициядағы өзгерістерге тезірек жетеміз. Құқық қорғау органдары бұл ұсыныстарды қабылдауы керек, өйткені қазір «жаңа үлгідегі» полицияның көптеген міндеттері бар.

Өздеріңіз білетіндей, қазір технология ғасыры. Қылмыстардың көпшілігі көшелерде, аулаларда, саябақтарда болады. Сондықтан бейнебақылау камераларының саны артты. Астана қаласының үлгісін алсақ, елордада 24 мың камера жұмыс істейді. Әрине, олардың тек 1,5 мыңы ғана ішкі істер органдарының орталық басқармасына тиесілі. Қалғандары білім беру, денсаулық сақтау ұйымдарында, көпқабатты тұрғын үйлердің аулаларында орнатылған. Сонымен қатар, «Сергек» камералары бар. Мұның бәрі жедел басқару орталығына қосылған. Қазір барлық департаменттер мен комитеттер басшыларының аккаунттары Facebook-те тіркелген және халықтың кез-келген сұрақтарына тікелей жауап береді.

Қазіргі ақпараттық технологиялардың даму дәуірінде қылмыскерлер әлеуметтік желілер, интернеттегі сайттар арқылы есірткі саудасына көшті. Әсіресе синтетикалық нашақорлық қаупі артып келеді. Осы жылдың басынан бері 41 келіге жуық синтетикалық есірткі тәркіленді. Шетелден келетін сәлемдемелерде сыртқы қорап орамның бірнеше қабатына оралғаннан кейін іште не бар екенін анықтау қиын. Министрдің тапсырмасына сәйкес, IT-мамандарды ішкі істер органдарына, ең алдымен есірткіге қарсы күрес жөніндегі қызметкерлер қатарына қосу жүргізілуде. Олар сайттарды бақылайды. Киберконтроль жүйесі де бар. Бұл жүйеде ішкі істер, Ұлттық қауіпсіздік органдары және басқа да қызметтер бірлесіп жұмыс істейді. Онда порнографиялық сайттармен қатар есірткіні жарнамалайтын парақшалар да бақыланады. IT мамандары мұндай сайттарды бірден бұғаттайды.

ИО-ны жаңғырту және сервиске бағдарланған полицияны енгізу жағдайында цифрландыру маңызды рөл атқарады, өйткені ол азаматтардың қауіпсіздігін жақсарту, ашықтық пен сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін азайту, полиция қызметкерлерінің өнімділігін арттыру үшін жағдай жасайды.

Бүгінгі күні ішкі істер органдарында цифрландыру есебінен оң нәтижелерге қол жеткізілді: халықпен тікелей байланыстар қысқартылды, мемлекеттік қызметтерді алу үшін әкімшілік және сыбайлас жемқорлық кедергілер азайтылды. Электрондық әкімшілік өндіріс жүйесі белсенді дамып келеді. Полицияның құқық бұзушылық туралы хабарламаларға ден қою саласында да цифрлық шешімдер

енгізілуде, бейнебақылау, электрондық аудио және бейне қоңыраулар жүйелері белсенді пайдаланылуда.

Күнделікті полиция қызметінде заманауи технологиялық әзірлемелерді кеңінен қолдану – мемлекет басшысының ішкі істер органдарының алдына қойған басты міндеттерінің бірі. Бұл құқық бұзушылықтардың алдын алуға және қылмыстарды тезірек ашуға мүмкіндік береді. Қоғамның полицияда қызмет етуге қойылатын жоғары талаптарын ескере отырып, Қазақстан Республикасының Ішкі істер министрі полиция генерал-лейтенанты М.М. Ахметжанов: «Ішкі істер органдарын цифрландыру жөніндегі жұмысты жалғастыру қажет», - деді.

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев цифрландыруды барлық реформалардың негізгі элементі деп атады: «Цифрландыру – бұл сән үрдісін ұстану емес, ұлттық бәсекеге қол жеткізудің негізгі құралы. Ең алдымен, цифрлық теңсіздікті жою, интернетке барынша қолжетімділікті және барлық азаматтар үшін сапалы байланысты қамтамасыз ету қажет. Бүгінде бұл жолдар мен электр энергиясы сияқты негізгі қажеттілік». Осыған байланысты ІТ-саланың ұлттық бизнеспен өзара іс-қимылы перспективалы бағытқа айналууда.

Шынында да, біз өз жұмысымызға үнемі жаңа цифрлық шешімдерді енгізіп отырамыз. Мәселен, police 102 мобильді қосымшасы арқылы қылмыстар мен оқиғалар туралы хабарламаларды қабылдаудың жаңа тәртібі енгізілді. Бұл азаматтарға дәстүрлі нысандармен қатар полицияға кез келген ыңғайлы тәсілмен, соның ішінде бейне, аудио қоңыраулар, әлеуметтік желілер, мессенджерлер арқылы хабарласуға мүмкіндік береді. Бұл ретте өтініш берушілердің нақты уақыт режимінде оларға шыққан автопатрульдің қозғалысын бақылауға мүмкіндігі бар.

Барлық жедел ақпарат пен бейнеаналитика жинақталатын жедел басқару орталықтары да жаңғыртылуда. Қазір ЖБО-да қоғамдық орындардан, көшелерден, алаңдардан және мектептерден 100 мыңға жуық бейнебақылау камералары (меншіктің әртүрлі нысандары) шығарылды. Олар қылмыстарды ашуда және құқық бұзушылықтардың жолын кесуде белсенді қолданылады.

Айта кетейік, жыл басынан бері олардың көмегімен 6 600 қылмыс ашылды. Қазір бейнебақылаумен қамту артып келеді.

Жол қозғалысы ережелерін бұзушылықтарды фото-, бейнетіркеу жүйелері кеңейтілуде. Жолдарда осындай 13 мың құрылғы орнатылған. Олар автоматты режимде барлық бұзушылықтардың 45%-на дейін, ал Астана, Алматы және Шымкентте – 60%-ға дейін анықтайды. Айта кету керек, жолдарда «цифрлық бақылауды» дамыту профилактикалық әсер етеді, жүргізу мәдениетінің деңгейін арттыруға ықпал етеді, сондай-ақ полицейлермен тікелей байланыстарды азайтады.

Процестерді автоматтандыруға мемлекеттік қызметтер көрсету тұрғысынан да баса назар аударылды. Қазіргі уақытта қызметтердің 95%-ы электрондық форматта ұсынылады. 2019 жылдың қараша айынан

бастап мекенжай анықтамасын беру қызметі алынып тасталды. Бірақ бұрын азаматтарға жыл сайын 10-нан 12 миллионға дейін осындай анықтама берілетін. Енді бұл мәліметтерді тікелей «электрондық үкімет» порталынан алуға болады.

Халық арасында ең көп сұранысқа ие қызметтер көлік құралдарын тіркеу және жүргізуші куәліктерін алу болып табылады. Жыл сайын 2,5 миллионға жуық көлікті тіркеу және қайта тіркеу, сондай-ақ 1 миллион жүргізу куәлігін беру және ауыстыру жүргізіледі. Мемлекеттік органдардың дерек қорларын интеграциялау және қызметтерді электрондық форматқа көшіру есебінен оларды ұсыну мерзімі 6 сағаттан 1 сағатқа дейін қысқартылды. 2019 жылдан бастап бұл қызметтер Халыққа қызмет көрсету орталықтарына берілді.

Ағымдағы жылы ІІМ банктердің мобильдік қосымшалары арқылы автокөлікті тіркеу бойынша қызметтерді енгізуі халыққа тиімді болды. Қазір мұндай қызмет екінші деңгейдегі банктердің қосымшаларында қолжетімді. Әрбір үшінші қайта тіркеу сатушы мен сатып алушының физикалық қатысуын қажет етпестен осылай жүзеге асырылады. Бұл функция Police 102 қосымшасында да іске асырылатын болады. Сонымен қатар, смартфон қосымшасында жаңа мемлекеттік нөмірді, оның ішінде «жоғары» сұранысты таңдау және ескісін сақтау қызметі қол жетімді. Бұл ретте оларды ХҚКО-ға физикалық қатысусыз курьерлік жеткізу арқылы алу мүмкіндігі бар.

Әрине, бұнымен бәрі біткен жоқ. Ішкі істер органдарын реформалау туралы ұзақ және көп айтуға болады. Бірақ біз көрсеткіміз келетін басты нәрсе-екпін өзгерді және қазіргі уақытта біз халықтың полицияға деген сенімін арттыру, азаматтардың өздерін қорғалған сезінуі және барынша қауіпсіздік жағдайында болуы үшін жұмыс істейтін мүлдем жаңа стандарттарға бет алдық.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

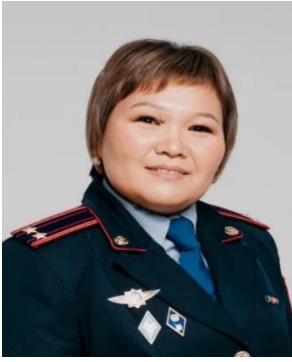
1. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі» Қазақстан халқына жолдауы (Нұр-Сұлтан 1 қыркүйек 2020 ж.) [электронный ресурс]- режим доступа: <http://akorda.kz> <http://akorda.kz>

2. [электронный ресурс] - режим доступа: <https://holanews.kz/news/50854/>

3. [электронный ресурс] - режим доступа: newtimes.kz/vlast/119489-v-politsi.

4. Розин, В.М. Юридическое мышление / В.М. Розин // Вопросы методологии. - 1999. - №1-2.

5. Участковые инспекторы в Алматы будут назначаться с учетом мнения населения [электронный ресурс] - режим доступа: // http://tengrinews.kz/kazakhstan_news/ (дата обращения: 14.05.2022).

ӘБИЛОВА АЙНҰР СӘЛІМЖАНҚЫЗЫ,

**Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев
атындағы Ақтөбе заң институтының Жалпы
заң пәндері кафедрасының аға оқытушысы**

ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫНЫҢ ХАЛЫҚҚА ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУ, АЗАМАТТАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН, БОСТАНДЫҚТАРЫ МЕН ЗАҢДЫ МҮДДЕЛЕРІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕГІ ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛДЫҢ СЕРВИСТІК ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІН ЕНГІЗУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Мемлекеттік қызмет көрсету жүйесі мемлекеттік билік пен мемлекеттік басқару жүйесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Мемлекеттік көрсетілетін қызметтер мемлекет пен халық арасындағы азаматтардың құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін қамтамасыз етудегі өзара қарым-қатынастарды реттеудің орталық құралдарының бірі болып табылады. Халыққа мемлекеттік қызмет көрсету институты ҚР Конституциясымен және заңдарымен қамтамасыз етілетін азаматтардың құқықтарын, бостандықтары мен мүдделерін іске асыру әдісі болып табылады. Қазақстанның тәуелсіздігі орнағаннан бастап, мемлекет Еуропалық даму моделін сайлағанға дейін халыққа қызмет көрсету рәсімі өте жедел түрде дамыды.

Мемлекет басшысының тапсырмалары аясында Қазақстан Республикасында «полицияның қазақстандық сервистік моделі пилоттық жобасы іске асырылуда». Пилоттық жобаның негізгі элементі Қазақстан полициясының қызметіне одан әрі жаппай енгізу үшін «сервистік полиция» халықаралық моделін бейімдеу болып табылады.

Ақпараттық медиа порталдың деректері бойынша polisia.kz «қызметке бағытталған полиция қызметі – бұл полиция мен қоғамға қылмыс, құқық қорғау және қауіпсіздік мәселелерін шешуде ынтымақтастықтың жаңа әдістерін қолдануға мүмкіндік беретін модель. Ол екі негізгі құрамдас бөлікке негізделген: полицияның әдістері мен тәжірибесін өзгерту және полиция мен қоғам арасында сындарлы қарым-қатынас орнату үшін шаралар қабылдау» [1].

Төменде батыс елдерінің тәжірибесіне негізделген полиция қызметтерінің қызмет көрсету моделінің төрт тірегі келтірілген [2]; [3].

Полиция қызметтерінің сервистік қызмет көрсету моделінің төрт әдіс-тәсілі.

Жүйелі тәсіл – ақпарат алмасу және араласу мүмкіндіктерін анықтау үшін басқа агенттіктермен ынтымақтастық. Мүшелер тиімді

процестерді қолдайды және басқа агенттіктермен тығыз ынтымақтастықты көреді.

Интеллект - Тактикалық және стратегиялық деңгейде жүйелі шешім қабылдау туралы ақпараттандыру үшін ақыл-ойды қолдану.

Қатысушылар жұмысты тиімді орындау және қылмыстың алдын алу үшін қажетті ақпаратқа қол жеткізе алады.

Дәлел – құқық қорғау органдарының практикасы мен шешімдерін ақпараттандыру және оларға қарсы тұру үшін деректер, зерттеулер мен дәлелдемелерді құру және пайдалану.

Мүшелер фактілер мен шешімдер қабылдау негізінде полиция қызметінің практикасы туралы хабардар ету үшін қажетті оқыту мен қажетті технологияларға қол жеткізе алады.

Ұтқырлық - технологиялар, басқару және процестер есебінен жеделдікті және тиімділікті арттыру.

Неғұрлым жетілдірілген жүйелер мүшелердің орында көбірек уақыт өткізуін қамтамасыз етеді және қажет болған жерде күш салуға мүмкіндік береді.

Ішкі істер органдарының халыққа сервистік қызмет көрсетуінің негізгі проблемалары халықпен қарым-қатынастағы проблемалар, Халықпен диалог құрудағы проблемалар болып табылады.

Кейбір зерттеулер көрсеткендей, коммуникацияның тиімді модельдері мен тәжірибелерін әзірлеу қоғамдастықты тарту және жұмылдыру үшін міндетті болды [2].

Өзара іс-қимылдың сипатын өзгерту үшін полиция басымдықтарды талқылауға, ақпарат пен идеялармен алмасуға, бірлескен бастамалар мен мәселелерді шешуге арналған іс-шараларды жоспарлауға бағытталған ортаға қоғамдастықты тарта бастауы керек [3].

Бұл сенім мен ынтымақтастықты дамыту үшін маңызды болып табылатын екі топ арасындағы бейресми өзара іс-қимыл деп саналады. Осы мақсатқа жету үшін полицияның қызметі ұйымдық құрылыммен және қызметкерлерді оқытумен күшейтілуі керек [4].

Мақаламды қорытындылай келе, сондай-ақ, ішкі істер органдары мәселелерді уақтылы анықтау, олардың себептерін түсіну үшін мұқият талдау және әр жергілікті мәселелерге жеке жауап беру шараларын әзірлеу үшін өз әлеуетін дамытады және арттырады. Бұл процесс уақыт өте келе жетіліп, түсінікті болады. Мүмкіндігінше, полиция қызметінің мәселелерін анықтау және талдау процесі мүдделердің толық шеңберін ескере отырып, ашық және айқын болуы керек.

Жалпы, құқық қорғау органдарының проблемаларын анықтау үшін қатаң статистикалық талдау оларды қалай шешуге болатындығы туралы мұқият және дана пікірлермен толықтырылуы керек.

«Ішкі істер органдарының халыққа қызмет көрсету, азаматтардың құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін қамтамасыз етудегі өзара іс-қимылдың сервистік әдіс-тәсілдерін енгізу мәселелері – полиция басқа мемлекеттік органдардың жұмыстары мен функцияларын жүзеге

асыру үшін бақылау мен жауапкершілікті өз мойнына алуға тиіс дегенді білдірмейтінің айтқым келеді. Яғни, тек қана тығыз өзара іс-қимыл арқылы ғана үлкен нәтижеге қол жеткізілетінін ескере отырып, «полицияның сервистік моделін» енгізу және дамыту қоғамның да, барлық мемлекеттік органдардың да барлық мүдделі тараптарының қатысуын талап етеді. Осылайша полиция жұмысындағы өзгерістер көптеген демократиялық елдердегі мемлекеттік басқарудың қазіргі тенденцияларының көрінісі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Сындарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі: Мемлекет басшысының 2019 жылғы 2 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауы // Егемен қазақстан. – 2019. – 3 қыркүйек.
2. Анисимков, М., ХХІ ғасыр полициясы: тұжырымдамалар мен іске асыру тетігі (1-ші полиция Конгресінің материалдары бойынша)./ М.Анисимков, Ю.А. Буничев - М., 1998. - Б. 78-85.
3. Констабель Роберт Марк кабинетінде // Коллинз жариялаған. — 1978.
4. Сафир, Х. Қоғамдық полицияның мақсатты қызметі: Нью-Йорк полициясының көзқарасы / Х. Сафир // полиция бастығы. - 1997. желт. – Б.31-39, 56.

ЖІГІТОВА РАУШАН НҰРБОЛАТҚЫЗЫ,

**Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев
атындағы Ақтөбе заң институтының Жалпы
заң пәндері кафедрасының аға оқытушысы**

СЕРВИСТІК ПОЛИЦИЯ – ХАЛЫҚҚА САПАЛЫ ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУ

Полицияның сервистік қызметі - адамдардың құқығын қорғау және қауіпсіздігін қамтамасыз ету, оларға жақын болып, жұмыс істеудің жаңа әдістерін қолдану.

Полицияның сервистік моделін сипаттауға болатын негізгі қағида: полиция бұл – халық, ал халық – полиция.

Полицияны азаматтардың қауіпсіздігі мен құқығын қорғаумен бірге олардың мәселелерін шешіп, барлық уақытта көмек көрсетуге дайын тұратын құрылымға айналдыру.

Президентіміздің «Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі» атты Қазақстан халқына жыл сайынғы Жолдауында «Полицияның сервистік моделіне көшу» туралы нақты айтылған. Күнделікті өмірде полиция қызметкерлері адам мен азаматтың өмірін, денсаулығын, құқықтары мен бостандықтарын, қоғам мен мемлекеттің мүдделерін құқыққа қарсы қол сұғушылықтан қорғау, қоғамдық тәртіпті сақтау, сонымен қатар, қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету ретінде үлкен рөл атқарып отырғандығы белгілі [1].

Шет елдерде сервистік полиция күштік құрылымға жатпайды. Олар белгілі бір аймақта, ауданда сервистік қызмет ретінде жұмыс істейді. Полицияның негізгі міндеті - қоғамдық тәртіпті бақылау мен қылмыстың алдын алу, азаматтардың полицияға шағымданған арыздарды бойынша оларға көмек көрсету. Осыған орай, Қазақстанда фронт-кеңсе мен қабылдау бөлімшелері Департаменттерде ашылды. Халық өз мәселелері мен арыз-шағымдарын айтып хабарласуына немесе басшылардың қабылдауына жазылуына ешқандай кедергі жоқ. Халық пен полиция арасында байланыс орнықты.

Республикамызда полицияның сервистік моделіне көшу үшін бұл саланы жаңғырту үшін Үкімет 2019-2021 жылдарға арналған жол картасы жасады. Жол картасы аясында полиция қызметкерлерінің жеке бас қасиеттері мен кәсіби біліктілігіне қойылатын жаңа талап әзірленіп, полиция қызметкерлері кезектен тыс аттестациядан өткізілді.

Жол картасы аясында ведомстволық оқыту мәселелері қайта ұйымдастырылып, қызметкерлерді іріктеу жұмыстары жүргізілді.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев ішкі істер министрлігінің алқа мәжілісінде «Мемлекет пен қоғам оңтайлы өзгерістерді күтіп отыр. Полицияда жоғары дайындық пен өз ісіне шынай берілген мамандар жұмыс істей бастайды» деп атап өтті.

ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың кейін ел назары – құқық қорғау саласына ауды. Көпшіліктің елендеп жүрген сауалы «полиция қызметкерлері енді қалай өзгереді?» деп ойлануда. Осы ретте «Шетелдің полиция қызметкерлері қандай?» деген ой келеді. Шетелдерге шығып, өзге елдің полициясымен бетпе-бет келген жерлестеріміз жалпы сақшылардың мәдениеттілігін айтады.

Реформаларды жүзеге асыру кезінде полиция қосалқы функциялардан арылу керек.

Сервистік полиция қызметін жақсы жүзеге асыру үшін учаскелік полициялардың жауапкершілігі мен міндетін арттыру, материалдық-техникалық жағдайын жақсарту керектігін айтқан болатын. Ішкі істер министрлігі учаскелік инспекторлары мен олардың көмекшілерінің арнайы алгоритмдерін әзірледі. Бұл-олардың қызметтік міндеттерін орындау кезіндегі іс-әрекеттерінің жиынтығы. Заңнаманың жетілдірілуіне қарай алгоритмдер кезең-кезеңімен жаңартылып отырады. Қолайлы болу үшін арнайы мобильді қосымша әзірленді. Учаскелік полиция инспекторлары мен олардың көмекшілерінің планшеттеріне барлық құқықтық база енгізілген. Дамыған елдердің тәжірибесі бойынша заманауи модульдік полиция бекеттері біздің елде де орнатылып жатыр.

«Халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамасын іске асыру мақсатында Ішкі істер министрлігі халыққа ыңғайлы жаңа сервис - 102 мобильді қосымша іске қосылды.

102 мобильді қосымшасына халық оқиға орнынан қысқа хабарлама, сондай-ақ фото, видео жіберуіне толық болады.

Қазіргі таңда полицияның жұмысына баға беретін ол – халық. Сол үшін ИМ ақпараттық технологияларды енгізуде. Қағаз анықтамалар жойылып, барлық мемлекеттік қызметтер электронды жүйеге көшірілді.

Біріншіден сыбайлас жемқорлықты жояды, екіншіден, қарапайым азаматтардың уақытын үнемдейді. Үшіншіден, «электрондық үкімет» порталы арқылы үйде отырып мәселесін шешеді.

Өзгеріс бар екенін халық көріп отыр: Бұл полиция саласын реформалау бағытында кезең-кезең бойынша жүзеге асып жатқан жұмыстардың нәтижесі.

Президент өз сөзінде «Ішкі істер министрлігі және оның құрылымдық бөлімшелері тәртіпті қамтамасыз етуде мемлекеттің негізгі тірек күші болған және солай бола береді» деген. Сервистік модель аясында полицияның халықпен өзара іс-қимылын оңтайландыру, ең алдымен полиция қызметкерлеріне деген сенімге, серіктестік қағидаттарына негізделуі керек. Полиция әртүрлі тілектерді қанағаттандырумен емес, заңға мүлдем бейтарап қызмет көрсету арқылы қоғамдық сенімге ие болуға тырысуы керек. Қоғаммен тығыз

қарым-қатынасқа негізделген полиция қызметінің сервистік моделі барлық проблемалардың әмбебап құралы болып табылмайды, алайда қоғаммен сындарлы диалог құрудың сенімді құралдарының бірі болады. Өзара іс-қимылдың осы модельдерін қолдану жергілікті жерлерде полиция жұмысының сапасын арттыруға және ішкі істер органдарын реформалау бойынша қойылған міндеттер шеңберінде мақсаттарға неғұрлым тиімді қол жеткізуге ықпал ететін болады [2].

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2020 жылғы 1 қыркүйек «Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі».

2. Кильмашин Н.Ф. Ішкі істер органдарындағы басқарудың әлеуметтік-психологиялық конектісінің элементі ретінде қызметкерлердің құқықтық санасын форматтау (ИИМ материалдары бойынша): заң. ғыл. кандидаты дисс. NUK: 12.00.13: Мәскеу, 1998.- 197 б.

3. 98-12/136-4 [электронный ресурс] – режим доступа: Polisia.kz <https://polisia.kz/ru/servisnaya-model-kazahstanskoj-politsii-videnie-i-perspektivy/>

УАЛИЕВА АСЕЛЬ МУХАМЕТБЕКОВНА,

докторант Академии правоохранительных
органов при Генеральной прокуратуре
Республики Казахстан

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

В январе текущего года в Казахстане на фоне внутриэлитных разногласий, ухудшающейся экономической обстановки, вызвавших рост социальной напряженности, последовали проблемы в социальной сфере.

Наиболее распространенными социальными проблемами на сегодня в республике выступают:

– *низкий уровень жизни и бедность (уровень бедности в 2016 г. составил 2,5%, в 2017 г. – 2,7%, в 2018 г. – 4,3%, в 2019 г. – 4,3%, в 2020 г. – 5,3%⁵, то есть наблюдается рост);*

– *безработица (уровень долгосрочной безработицы в 2020 г. не изменился и составил 2,2%. Касательно занятости, в 2020 г. в условиях пандемии уровень занятости населения в возрасте от 15 до 64 лет, имеющих оплачиваемую работу снизился и составил 78%, что превышает средний уровень занятости по странам ОЭСР (68%)⁶);*

– *злоупотребление спиртными напитками (в 2020 г. на 11% возросло употребление алкоголя. Причина – карантинные ограничения. Увеличились соответственно и цены на алкоголь, так, в 2020 г. они увеличились на 12%, тогда как в 2019 г. показатель был равен 5%. Наркологи заявили о росте зависимых пациентов за 2020 г. Согласно данным ООН Казахстан занял 10 место в рейтинге стран с самой высокой смертностью из-за алкоголя);*

– *социальная напряженность (Алматы 2006 г. (снос незаконно возведенных построек), Жанаөзен 2011 г. (низкая заработная плата), Атырау-Актобе-Семей 2016 г. (земельные митинги против новых поправок в Земельный Кодекс), Кордай 2020 г. (борьба преступных группировок), Атырау и др. города 2022 г. (повышение цен на сжиженный газ)) [1].*

Одним из решений перечисленных проблем видится в создании института социального предпринимательства, успешно развитого за рубежом, и получившего распространение и поддержку в обществе.

Зачастую социальное предпринимательство рассматривается как инструмент снижения социальной напряженности в обществе. Впервые

⁵ Индекс качества жизни в Казахстане 2020 г. [Электронный ресурс] // Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан – Режим доступа: <https://stat.gov.kz/official/industry/64/statistic/6> (дата обращения: 02.01.2022).

⁶ Там же.

нормы о социальном предпринимательстве в Республике Казахстан введены в действие в январе 2022 года с принятием закона «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам предпринимательства, социального предпринимательства и обязательного социального медицинского страхования»⁷.

Указанным законом в Предпринимательский кодекс Республики Казахстан добавлена новая глава 6-1 под названием «Социальное предпринимательство», которой дано его понятие, определены задачи, а также типизированы субъекты социального предпринимательства по 4-м категориям. Кроме того, закреплена необходимость ведения реестра субъектов социального предпринимательства.

Анализируя официальную статистику по социальным предприятиям в Казахстане, установлено, что в реестре социальных предпринимателей по состоянию на октябрь т.г. зарегистрировано незначительное количество субъектов предпринимательства – лишь 25⁸. Однако риторика свидетельствует о большем количестве существующих в стране социальных предпринимателей по отношению к официально зарегистрированному в реестре числу организаций. Так, по информации социального предпринимателя, по совместительству председателя подкомитета по развитию социального предпринимательства НПП «Атамекен», Эмина Аскерова количество социальных предпринимателей составляет 500, из которых 70% функционируют в форме общественных фондов⁹.

Таким образом, насущная проблема прозрачности института социального предпринимательства, на сегодняшний день, не разрешена с помощью инструмента ведения реестра социальных предпринимателей, поскольку численность действующих и зарегистрированных предпринимателей является не однозначной.

Финский учёный П. Паттиниemi солидарен с тем, что лишь создание реестра социальных предприятий недостаточно для увеличения количества регистрируемых организаций. Выражая свою позицию автор полагает, что Закон Финляндии о социальных предприятиях (Act for Social Enterprises) предусматривает лишь незначительные преимущества для предприятий, зарегистрированных в Реестре социальных предприятий, по сравнению с любым другим предприятием. Следовательно, предприятия, уже активно занимающиеся трудоустройством инвалидов и такой категории как

⁷ О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам предпринимательства, социального предпринимательства и обязательного социального медицинского страхования Закон Республики Казахстан от 24 июня 2021 г. № 52-VII ЗРК [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z2100000052> (дата обращения: 30.09.2022).

⁸ О внесении изменений в приказ Министра национальной экономики Республики Казахстан от 29 янв. 2022г. №34 Об утверждении реестра субъектов социального предпринимательства по состоянию на 31 декабря 2021 года приказ Министра национальной экономики РК от 22 апр. 2022 г. №127 [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.gov.kz/memleket/entities/economy/documents/details/299951?lang=ru> (дата обращения: 28.10.2022).

⁹ Как попасть в реестр социальных предпринимателей? 14.02.2022 [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://uchet.kz/news/kak-popast-v-reestr-sotsialnykh-predprinimateley/?ysclid=16a9t284un686368839> (дата обращения: 01.08.2022).

длительно безработные, могут не проявлять особого интереса к подаче заявления о регистрации [2].

В Италии также, как и в России и Финляндии, на законодательном уровне закреплено ведение реестра социальных предприятий. Автором С. Борзага определены основные факторы, которые создали препятствия на пути к внедрению в Италии института регистрации социальных предпринимателей в реестре:

1. Имеющиеся кризисы в стране подталкивают на инновационную деятельность с раскрытием новых секторов деятельности, где государство уже не будет важным клиентом, как это было до кризисов, где оно выступало основным финансистом, сейчас же оно скорее слабый партнёр.

2. Новые сектора деятельности подразумевают необходимость поиска частных доходов от граждан, не надеясь на поддержку государства.

3. Не хватает информации о новом итальянском законе о социальных предприятиях, который не совсем понятен практикам.

Указанные факторы дают объяснение тому почему несмотря на огромное количество потенциальных социальных предприятий и их внешний вид в виде крепких и производительных фирм, преобразование производственных организаций третьего сектора в социальные предприятия не произошло, а также реакция на новый закон в целом не вызвало энтузиазма. Однако развитие социальных предприятий все еще находится в зачаточном состоянии, и есть признаки того, что в ближайшие несколько лет новый закон внесет важный вклад в социально-экономическое развитие Италии [3].

В июле 2022 года принят Закон Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам волонтерской деятельности, благотворительности, государственного социального заказа, государственного заказа на реализацию стратегического партнерства, грантов и премий для неправительственных организаций, лекарственного и социального обеспечения» (далее – Закон).

Закон направлен на совершенствование законодательства в сфере волонтерской деятельности, благотворительности, государственного социального заказа и грантов для неправительственных организаций.

Этим законом исключена обязанность ведения электронного реестра благотворительных организаций. Причиной тому послужило, во-первых, формирование уже существующей базы реестра неправительственных организаций, который объединяет данные обоих реестров. В этой связи, ведение отдельного реестра видится нецелесообразным. Во-вторых, не определены цели и задачи реестра, что вызывает сложности при их анализе на предмет легитимности.

Таким образом, анализ истории жизни реестра благотворительных организаций позволяет сделать вывод о том, что своеобразная

стандартная процедура закрепления в законодательстве нормы о ведении реестра без основательного анализа и тщательной проработки всех механизмов реализации нововведения привело к его ликвидации.

При изучении же вопроса целесообразности ведения реестра социальных предпринимателей и его роли в системе государственного регулирования, несомненное значение имеет ранее действующая практика аналогичных институтов (*как выше было указано на примере реестра благотворительных организаций*).

Согласно статье 25 ПК, ведение реестра субъектов предпринимательства закреплено за Министерством национальной экономики Республики Казахстан. Суть реестра заключается в предоставлении сведений о категории субъекта предпринимательства – крупный, средний, малый, микро. Для определения категории предпринимательства уполномоченный орган руководствуется «Правилами ведения и использования реестра субъектов предпринимательства», утвержденными постановлением Правительства Республики Казахстан от 28 декабря 2015 года №1091.

В итоге, реестр субъектов предпринимательства включает в себя сведения о всех субъектах предпринимательства, часть из которых потенциальные социальные предприятия. В этой связи, полагаем, не целесообразным ведение реестра социальных предпринимателей, поскольку все сведения о данной категории лиц уже имеются в реестре субъектов предпринимательства.

Полагается, что более рациональным видится определение статуса субъекта социального предпринимательства в реестре субъектов предпринимательства. Более того, значительные налоговые льготы поспособствуют большей активизации данной группы предпринимателей заниматься социально направленной деятельностью, нежели сам факт включения их в отдельный реестр.

К примеру, в Китае существуют финансовые льготы, специально разработанные для Фермерских специализированных кооперативов (Farmers' Specialized Cooperatives – FSP), являющиеся социальными предприятиями. Так, сельскохозяйственная продукция, продаваемая FSC, освобождается от НДС. Кроме того, если социальные предприятия работают в определенных сферах, например, благосостояние людей с инвалидностью, они могут получить возврат налога в размере 4-кратного размера минимальной заработной платы за каждого человека с инвалидностью, которого они нанимают [4].

В Китае отсутствует национальное законодательство, специально регулирующее социальное предпринимательство, а также нет какого-либо правового документа, в котором упоминается термин «социальное предприятие», а применимое законодательство для социальных предприятий носит общий характер и включает Закон о компаниях (Company Law), Закон о благотворительности (Charity Law) и налоговое законодательство. В отличие от этого, в последние годы политические

пилотные проекты на местном уровне, проводимые как государственными органами, так и промежуточными организациями, начали сосредотачиваться на аккредитации и поощрении социальных предприятий [4, 1 стр.].

Таким образом, выбранный вектор в Китае на стимулирование организаций на занятие социальной деятельностью с помощью таких финансовых методов как налоговые льготы и благотворительность имеет значительные результаты, несмотря на то, что данный институт не урегулирован в законодательстве Китая.

Относительно вопроса об определении цели реестра социального предпринимательства, то в правовых актах, описывающих нормы о реестре и порядке его ведении, чётко не определена цель создания и ведения данного реестра.

Предположение о том, что действующие меры поддержки государством не оказывают стимулирующего эффекта на усиление желания предпринимателей быть включенными в реестр социальных предпринимателей, является наиболее вероятным объяснением того, что основной целью реестра субъектов социального предпринимательства должно стать обеспечение новыми стимулирующими механизмами правового регулирования данного сегмента для увеличения официального числа работающих социальных предприятий.

Вывод. Таким образом, установленными проблемами в правовом регулировании социального предпринимательства Казахстана выступают:

1. Снижение, на фоне проблем в социальной сфере, влияния государства на оказываемую поддержку социальным предприятиям, что требует поиска новых идей и частных доходов на развитие социального предпринимательства, тем самым усложняя процесс создания новых предприятий.

2. Слабая популяризация института социального предпринимательства в социальных сетях и на других платформах.

3. Сведения реестра социальных предпринимателей дублируются с реестром субъектов предпринимательства.

Для решения указанных проблем предлагается следующее:

Во-первых, активно использовать инструменты волонтерства и благотворительности, что несомненно окажет влияние на экономическую поддержку государства, сохраняя бюджетные средства. Активный труд волонтеров очень ценен, но пока ещё не достаточно используется в социальном предпринимательстве и напоминает больше благотворительность. Действующая правовая база по регулированию волонтерской деятельности выступает объясняющим фактором и существенной мотивацией для последующей реализации проектов социального предпринимательства, поскольку добровольцы, благодаря волонтерской работе, часто получают более глубокое осознание и

понимание того, кто в большей мере испытывает страдания от социальных проблем.

Во-вторых, повсеместная реклама социальных товаров и успешном опыте социальных предпринимателей, в том числе и посредством ресурсов социальных сетей, активизирует намерения граждан приобретать продукцию, изготовленную социальными предприятиями, тем самым образуя спрос на товар и активизацию деятельности таких предприятий. Популяризация продуктов социальных предпринимателей и их продажа возможна посредством платформ интернет магазинов таких как Flip, Wild berries, Lamoda, Kaspi – Магазин. Со стороны государства важно создавать спрос на продукты, произведенные социальными предприятиями, возможно введение госзаказов на них, а также предоставление льгот компаниям, чьими постоянными поставщиками с высоким уровнем сумм заказа являются социальные предприниматели.

В-третьих, для обеспечения участия субъектов бизнеса в решении социальных проблем, а также содействия в обеспечении занятости социально уязвимых слоев населения, не обязательно ведение отдельного реестра социальных предпринимателей, для этих целей возможно определять статус субъекта социального предпринимательства в реестре субъектов предпринимательства. Более того, значительные налоговые льготы, поспособствуют большей активизации данной группы предпринимателей к занятию социально направленной деятельностью, нежели сам факт включения их в отдельный реестр.

В этой связи, задачей реестра субъектов социального предпринимательства должно стать не сама цель создания реестра и распределение предприятий по категориям, а образование стимулирующих мер для занятия данной деятельностью.

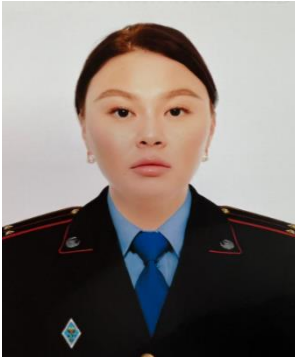
Список используемой литературы:

1. Уалиева, А.М. Некоторые аспекты социального предпринимательства в Казахстане: анализ и перспективы / А.М. Уалиева // Вестник Академии правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре РК // №2(24).- 2022.- г., с. 8-15, DOI: 10.52425/25187252_2022_24_8.

2. Pättiniemi, P. Work integration social enterprises in Finland / P. Pättiniemi. – Working Papers Series, 2004. – Т. 7. – №4, с.19

3. Borzaga, C., The emergence, institutionalisation and challenges of social enterprises: the Italian experience / C. Borzaga, S. Depedri //Ciriec-España, revista de economía pública, social y cooperativa. – 2012. – №75. – С. 34-53.

4. Ye, M. Building an enabling legal environment: laws and policies on social enterprises in China/ M. Ye //Journal of Asian Public Policy. – 2021. – Т. 14. – №. 2. – С. 182-199.

**БАЙМАГАМБЕТОВА
АНЕЛЬ ДЖОМАРТОВНА,**

преподаватель кафедры общеправовых дисциплин Карагандинской академии МВД Республики Казахстан имени Б. Бейсенова

**ЖАКИЕВА
АЙНУР БОРАНБАЕВНА,**

магистрант Карагандинской академии МВД Республики Казахстан имени Б. Бейсенова

ПРИМЕНЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ СИСТЕМ И ТЕХНОЛОГИЙ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИХ РАЗВИТИЯ

Стратегические ИТ-технологии и их эффективное внедрение во все сферы человеческой деятельности – одно из главных условий дальнейшего развития.

Международный опыт показывает, что инфо - и телекоммуникации сегодня выступают локомотивом развития ведущих стран мира, создание условий для максимального свободного доступа граждан к информации является важнейшей государственной задачей. Информационные технологии на сегодняшний день играют важную роль, и важность информации во всех сферах человеческой деятельности неуклонно растет. Этот аспект связан с изменением социально-экономической сферы общества, появлением новых достижений техники и технологий. Развитие науки и техники направлено на новые информационные технологии. Под влиянием достижений науки и техники повсеместно внедряются новые средства коммуникации, открывающие уникальные возможности для быстрого и эффективного развития как всего государства, так и отдельной личности. В результате информация стала важным активом, который используется и защищается государством.

В связи с изложенным становится очевидным, что сегодня на правоохранительные органы Республики Казахстан возлагаются новые задачи, связанные с организацией правовой защиты информации,

внедрением и использованием современных информационных технологий в своей профессиональной деятельности.

Если оценивать состояние инфокоммуникационных систем и технологий в деятельности органов внутренних дел, то можно сделать вывод о том, что сейчас все с большим усилием внедряют и продвигают в систему МВД информационное обеспечение. Внедрение новых информационных технологий в деятельность правоохранительных органов осуществляется через построение локальных, региональных и общегосударственных отраслевых вычислительных сетей. Эффективность борьбы с преступностью определяется уровнем организации оперативной, следственно-профилактической работы органов внутренних дел. В свою очередь, результаты этой работы зависят от качества информационного обеспечения, поскольку основные усилия практиков в расследовании, раскрытии и предупреждении преступлений так или иначе связаны с получением необходимой информации, эти функции направлены на обеспечение системы информационного обеспечения внутренних дел.

До сих пор компьютеризация ОВД ограничивалась поставкой только персональных компьютеров и созданием на их основе простейших автономных систем, дорогостоящих автоматизированных пишущих машинок и «записных книжек». С помощью одних только персональных компьютеров невозможно решить проблемы компьютеризации, прежде всего, нужны большие хранилища колоссальных картотек – интегрированные банки данных всей информации в целом. Категории учета должны быть систематизированы, храниться и обновляться в одном месте с обеспечением межрегионального обмена, а также прямого доступа к нему практикующих специалистов в данной области в пределах их квалификации. Эти функции обеспечиваются мощными мэйнфреймами и специализированными сетевыми вычислительными средствами.

Конечно же, хотелось, чтобы для улучшения качества деятельности вводились дополнительные условия и курсы, так как многие сотрудники не могут пользоваться всем массивом информационных технологий, ввиду отсутствия специальных знаний. Также следует предположить о том, что нет специального подразделения, которое могло бы внутри, на региональном уровне заниматься разработкой инфокоммуникационных систем. Иногда сотруднику полиции приходится сталкиваться с таким явлением, как нехватки массива располагаемых средств и нередко раскрываемость зависит именно от имеющихся средств у сотрудника правоохранительных органов. Также, на наш взгляд, в ОВД весь архив находится в забитом и переполненном состоянии, где доходит до 1000, а то и больше бумажной документации и нередко, сотрудник тратит бесценное время, которое он мог потратить на раскрытие преступления, на поиск информации из бумажного носителя. Можно полагать, что

данная практика уже неактуальна, так как мы живем в век технологий и вся бумажная документация должна переходить из разряда бумажной документации в электронную.

Также должно быть больше систем между подразделениями по передачи всей документации. Ведь опять же, часто служебные проверки проводятся в отношении сотрудников именно из-за: утери материалов, передачи, и просто на психологическом уровне человек забыл, где данный материал из-за массива работы и количества поступления материалов на одного сотрудника в день. Мы должны уходить от той системы, что существовала лет 10-15 назад, так как даже у людей, которые не работают в ОВД намного больше технических средств через которые они могут получить больше объема информации, чем сотрудник ОВД.

Невозможно повысить эффективность деятельности сотрудников органов внутренних дел по расследованию преступлений без использования новейших современных, информационных технологий. Выделим основные программные приложения, используемые сотрудниками полиции при расследовании преступлений:

- программы общего назначения (MS Word, MS Excel и др.);
- программы систем управления базами данных (СУБД);
- автоматизированные рабочие места (АРМ);
- автоматизированные информационные системы.

Повсеместно внедряются и успешно реализуются интеллектуальные системы наблюдения («Сергек», «ЕГСВ»), система регистрации и хранения информации о физических лицах («ГБД ФЛ»), электронные системы уголовных дел и административного производства («ЕАИАС СО РК», «КГЖЭД»), электронные средств слежения для контроля за подучетными лицами («СЭСС»).

Залог успешного проведения оперативно-розыскного мероприятий заключается, прежде всего, в том, что стратегия и тактика выявления и раскрытия противоправных действий должны основываться на хорошем знании специфики преступления. Другими словами, сотрудники правоохранительных органов должны хорошо разбираться в компьютерах, кибернетике, психологии и психолингвистике. Понятно, что в настоящее время такой подход довольно сложно реализовать из-за слабой подготовки МВД РК в области современных информационных технологий.

Информационно-аналитическое обеспечение деятельности органов общественной безопасности – это система, включающая два взаимосвязанных компонента, требующих постоянного внимания. Первое – это информационная поддержка, заключающаяся в изучении спроса на информацию со стороны потребителей, поддержании стабильного состояния информационных связей, максимально быстром сборе, накоплении, обработке, хранении и выдаче информации потребителям. Второе – аналитическое сопровождение, заключающееся

в изучении криминальных угроз, выявлении причин и условий, влияющих на формирование ситуации, прогнозировании ее развития, изучении проблемных ситуаций в сфере противодействия организованной преступности.

Считаем, что надо постоянно проводить улучшение применения инфокоммуникационных систем и технологий в деятельности органов внутренних дел, обновление практики работы с информационными технологиями. В последние годы использование современных технологий в деятельности правоохранительных органов значительно увеличилось. С одной стороны, наблюдается рост технической оснащенности, улучшение технических данных используемой техники, с другой стороны, увеличилась эффективность деятельности оперативных служб по борьбе с преступлениями с использованием информационных технологий.

Новейшие информационные технологии внедряются в деятельность подразделений патрульно-постовой службы (БД «Орион»), вневедомственной охраны и других мобильных подразделений полиции. Например, на базе планшетного компьютера разработана система мобильного удаленного защищенного доступа, позволяющая сотрудникам оперативно получать из информационных систем достоверную информацию о гражданах, находящихся в розыске, угнанных автомобилях и т.д. Это позволяет, при условии соблюдения требований обеспечения информационной безопасности от несанкционированного доступа при ее обработке и передаче по радиоканалу, осуществлять раскрытие по «горячим» следам.

На основе комплексного применения новейших достижений телекоммуникационной отрасли, включая все виды фиксированной и мобильной связи, на фоне внедрения цифровых технологий в ведомственных сетях радиосвязи вырабатывается стратегия развития системы связи. Создана современная транспортная телекоммуникационная сеть, охватывающая подразделения всех уровней, подразделения органов внутренних дел переводятся на высокотехнологичные стандарты радиосвязи. Осуществляются мероприятия по совмещению цифрового радиоборудования стандарта АРСО-25 с другими стандартами радиосвязи, по повышению эффективности использования аналоговых систем связи. Завершен переход от закрепленных аналоговых каналов проводной связи к групповым цифровым потокам. Проведены мероприятия по замене морально и физически устаревшего оборудования и коммуникаций, строительству транспортной среды на базе цифровых технологий, волоконно-оптических линий связи. Организована аренда цифровых каналов. Ещё одним крупным телекоммуникационным проектом является создание и развитие государственной системы изготовления, оформления и контроля паспортно-визовых документов нового поколения.

Большое внимание уделяется вопросу внесения в заграничные паспорта нового поколения информации об отпечатках пальцев в качестве дополнительного биометрического параметра.

Также, на мой взгляд, надо укреплять инфокоммуникационные системы, создавать еще больше программ по поддержанию и развитию технологий в системе органов внутренних дел.

Подводя итог, следует отметить, по словам министра внутренних дел Калмуханбета Касымова на коллегии МВД по реализации задач, определенных Главой государства в Послании народу Казахстана «Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции» МВД РК будет развивать цифровую инфраструктуру.

В рамках госпрограммы «Цифровой Казахстан» предстоит создать информационные системы «Следователь» и «Участковый инспектор полиции» с необходимыми базами данных, которые смогут облегчить работу полицейских.

Приоритетом образовательных программ МВД будет развитие интеллектуальных способностей и адаптация сотрудников к новым условиям, где от полицейского требуется больше знаний, навыков работы в IT-сфере.

В то же время, по мнению автора, необходимо реформировать действующее законодательство для возможности использования всех инновационных технологий. Так, в частности, необходимо внести поправки в Уголовный кодекс РК и Уголовно-процессуальный кодекс РК, например, в случаях фиксации и раскрытия преступлений. Также необходимо систематизировать и унифицировать терминологию, используемую в действующих и разрабатываемых нормативных актах. Правовое регулирование в области использования информационных технологий – эффективная правовая основа для реализации прав граждан, защиты общественных и государственных интересов при использовании информационных технологий.

Список использованной литературы:

1. Белов, О.А. Информационное обеспечение раскрытия и расследования преступлений: автореф. дис... канд. юрид. наук / О.А. Белов. - М., 2019.- с.80

2. Ветрова, Е.В. Применение инфокоммуникационных систем и технологий в деятельности органов внутренних дел и перспектива их развития. / Е.В. Ветрова, В.А. Налитов // Материалы междун. науч.-практ. конф. / Санкт-Петербургский университет Министерства внутренних дел Российской Федерации (Санкт-Петербург), 2020. - С. 62-66

3. Посков, Я.А. Основы информационного обеспечения производства следственных и иных процессуальных действий: автореф. дис. канд... юрид. наук / Я.А. Посков. Люберцы, 2018. - с. 34-37

4. Федюнин, А.Е. Правовое регулирование применения технических средств в сфере уголовного судопроизводства: автореф. дис... докт. юрид. наук. / А.Е. Федюнин. Академия управления МВД РФ.- М., 2019.

САЛАУАТҚЫЗЫ ҚҰНДЫЗ,

Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының көлік объектілеріндегі қауіпсіздікті ұйымдастыру кафедрасының оқытушысы

СЕРВИСТІК ПОЛИЦИЯ – ҚОҒАМ ҚАУІПСІЗДІГІНІҢ КЕПІЛІ

2020 жылғы 1 қыркүйектегі «Қазақстан Жаңа нақты ахуалда: іс-қимыл уақыты» атты Қазақстан халқына жыл сайынғы Президенттің Жолдауында Мемлекет басшысының басым бағыттарының бірі ретінде «полицияның сервистік үлгісіне» көшуді белгіледі [1].

Полиция, бұл еліміздің түкпір-түкпірінде ұсынылған ең көп құқық қорғау органының құрамдас бөлігі. Күн сайын полиция қызметкерлері адам мен азаматтың өмірін, денсаулығын, құқықтары мен бостандықтарын, қоғам мен мемлекеттің мүдделерін құқыққа қарсы қол сұғушылықтан қорғау, қоғамдық тәртіпті сақтау және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету бойынша міндеттерді орындайды. Осылайша, мемлекеттік басқару жүйесіндегі полиция органдарының маңызды рөлі түсінікті. Жалпы, бұл полиция қызметі азаматтармен тікелей байланыста нақты әлеуметтік кеңістікте жүзеге асырылатындығына байланысты. Күн сайын полиция қызметкерлері күрделі кәсіби міндеттерді, қиын жағдайлар мен қақтығыстарды қателік жасамай шешеді. Демек, кәсіби құзыреттілік деңгейі және полиция қызметінің тиімділік дәрежесі қоғамдық пікірге әсер етеді, бұл елдегі әлеуметтік-саяси жағдайға тікелей әсер етеді. Полиция қызметінің демократиялық негіздеріне ілгерілетудегі прогреске бақылауға бағытталған тәсілден құқық қорғау органдарының басты назары құқық бұзушылықтардың алдын алуға бағытталған қызмет көрсетуге бағытталған тәсілге көшу орын алған кезде қол жеткізіледі.

Қызметке бағытталған полиция қызметі - бұл полиция мен қоғамға қылмыс, құқық қорғау және қауіпсіздік мәселелерін шешуде ынтымақтастықтың жаңа әдістерін қолдануға мүмкіндік беретін модель. Ол екі негізгі құрамдас бөлікке негізделген: полицияның әдістері мен тәжірибесін өзгерту және полиция мен қоғам арасында сындарлы қарым-қатынас орнату үшін шаралар қабылдау. Сондай-ақ, Мемлекет басшысы Жолдауда учаскелік инспекторға басты рөл берілетін «қадамдық қолжетімділік полициясы» қағидаты бойынша жергілікті полиция қызметінің анағұрлым тұтас реформасы пісіп-жетілгенін атап өтті. Бұл кездейсоқ емес, өйткені жергілікті полиция қызметі халықпен тікелей байланыста болатын полиция бөлімшесі болып табылады.

Негізгі рөл учаскелік полиция инспекторына қоғам мүшелеріне нақты мәселелерді шешу және олардың өмір сүру сапасын жақсарту үшін қолдау мен ресурстарды жұмылдыруға көмектесетін негізгі менеджер ретінде беріледі. Бұл модельдің мәні қоғам мүшелерінің қауіпсіздік мәселелерін анықтау процесіне белсенді қатысуы болып табылады. Азаматтарды тарту шеңберінде құқық бұзушылықтардың алдын алу және қылмысқа қарсы күрес бойынша кеңейтілген және жан-жақты көзқарас орын алады, бұл бүкіл полиция қызметіне терең өзгерістер енгізуге әкеп соғады.

Оң нәтижелер мен тиімділікке қол жеткізу үшін бұл тәсіл барлық полиция қызметтері тарапынан да, осындай өзара іс-қимылдың нәтижелерін және осы процестегі өз рөлін көретін қоғам тарапынан да мақсатты қолдауды білдіреді.

«Полицияның сервистік моделінің» негізін сипаттауға болатын негізгі қағидат – полиция-бұл халық, ал халық – полиция. Айта кету керек, қазіргі уақытта «полицияның сервистік моделі» туралы бірыңғай түсінік жоқ. Осыған байланысты «полицияның сервистік моделінің» қазақстандық тұжырымдамасын әзірлеу қажеттігі пісіп-жетілді, өйткені әртүрлі шетелдік институционалдық модельдерді механикалық енгізу, егер олар демографиялық және басқа да сипаттамаларды айтпағанда, мәдени, тарихи, экономикалық, институционалдық, нормативтік, саяси және әлеуметтік жағдайларға бейімделмесе, табысты қамтамасыз етпейді. Жүру жолдары бірдей емес, мүмкін емес және болмауы керек.

Полиция қызметіндегі сервистік тәсіл ішкі істер органдары қызметкерлерінің оны іске асырудағы бірыңғай тәсілдерді әзірлеу және қоғамның оның мәнін түсінуі мақсатында нормативтік тұрғыдан бекітілуі тиіс.

Түпкі мақсат - қажеттіліктерге жауап беретін және қоғаммен серіктестікте жұмыс істейтін кәсіби, өкілді, есеп беретін орган құру. «Полицияның сервистік моделін» енгізу полиция басқа мемлекеттік органдардың жұмыстары мен функцияларын жүзеге асыру үшін бақылау мен жауапкершілікті өз мойнына алуға тиіс дегенді білдірмейді.

«Полицияның сервистік моделін» енгізу мен дамыту қоғамның да, барлық мемлекеттік органдардың да барлық мүдделі тараптарының қатысуын талап етеді. Осылайша, полиция жұмысындағы өзгерістер көптеген демократиялық елдердегі мемлекеттік басқарудың қазіргі тенденцияларының көрінісі болып табылады.

Сервистік модель аясында полицияның халықпен өзара іс-қимылын оңтайландыру, ең алдымен, полиция қызметкерлеріне деген сенімге, серіктестік қағидаттарына негізделуі керек. Полиция әр түрлі тілектерді қанағаттандырмай, заңға мүлдем бейтарап қызмет көрсету арқылы қоғамдық сенімге ие болуға тырысуы керек.

Қоғаммен тығыз қарым-қатынасқа негізделген полиция қызметінің сервистік моделі барлық проблемалардың әмбебап құралы болып

табылмайды, бірақ қоғаммен сындарлы диалог құрудың сенімді құралдарының бірі болады.

Өзара іс-қимылдың осы модельдерін қолдану жергілікті жерлерде полиция жұмысының сапасын арттыруға және ішкі істер органдарын реформалау бойынша қойылған міндеттер шеңберінде мақсаттарға неғұрлым тиімді қол жеткізуге ықпал ететін болады.

Мемлекеттік егемендікке, арнайы басқару аппаратына, мемлекеттік қазынаға ие және белгілі бір аумақта құқықтық тәртіпті белгілейтін қоғамның билік және саяси ұйымы ретінде кез келген мемлекет арнайы мәжбүрлеу аппаратынсыз жасай алмайды.

Мемлекеттік органдар актілерінің жалпыға бірдей және жалпыға міндетті сипаты сияқты мемлекеттің мұндай белгісі мемлекеттік органдар жүйесінде мемлекеттік егемендік қолданылатын аумақта заңдылық пен құқықтық тәртіпті қамтамасыз ететін арнайы ұйымның болуын талап етеді. Демократиялық қағидаттарға негізделген қазіргі заманғы мемлекеттерде мемлекет демократиясының басты өлшемі адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету болып табылады.

Адам құқықтары басқа мемлекеттермен және бүкіл әлемдік қауымдастықпен қарым-қатынастағы саясаттың негізін құрайды. 1948 жылғы Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясында адам құқықтарын құрметтеу принципі бекітілген. Бұл дегеніміз, барлық мемлекеттер, ең алдымен, адам құқықтары мен бостандықтарын тікелей әрекет ететін, бөлінбейтін және қол сұғылмайтын деп қарастыруы керек, екіншіден, жыныс, нәсіл, тіл, дін және т.б. белгілері бойынша кемсітушілікке жол бермеуі керек, үшіншіден, осы салада бір-бірімен ынтымақтасуы керек. Адамның құқықтары мен бостандықтарын қорғау функциясын орындауды, заңдылық пен құқықтық тәртіпті қамтамасыз етуді мемлекеттің құқық қорғау органдарының жүйесі жүзеге асырады.

Қазіргі конституциялық теорияға сәйкес, заңның үстемдігі заңның негізгі мақсаты азаматтық қоғамның қалыпты өмірін қамтамасыз ету болған кезде сипатталады. Өз кезегінде, азаматтық қоғамның қажетті құрамдас бөлігі қоғамдық тәртіп болып табылады, ол қоғамның қажеттіліктеріне негізделген, адамдардың қарым-қатынас процесінде қоғамдық орындарда қалыптасқан, қоғамдық өмірдің тыныштық жағдайын, Мемлекеттік органдардың, кәсіпорындардың, мекемелер мен ұйымдардың қызметі үшін адамдардың қалыпты еңбек және демалыс жағдайларын қамтамасыз етуге бағытталған әлеуметтік нормалармен реттелетін қатынастар жүйесі деп түсініледі. Қоғамдық тәртіп азаматтық қоғамның басқа құрамдас бөлігімен – қоғамдық қауіпсіздікпен тығыз байланысты, оның аясында адамдардың өмірі мен денсаулығына және олардың мүлкіне қауіп-қатердің алдын алуға немесе жоюға байланысты қоғамдық қатынастар бар. 3 қоғамдық қауіпсіздік көлік және жаяу жүргіншілер қозғалысының қауіпсіздігін қамтамасыз ететін қағидаларды; қоғамдық орындарда Құрылыс және жөндеу жұмыстарын жүргізу

қағидаларын; өртке қарсы қауіпсіздік қағидаларын; дүлей зілзалаларға, эпидемиялар мен эпизоотияларға қарсы күрес қағидаларын сақтауға байланысты адамдардың қатынастарын қамтиды; лицензиялық-рұқсат беру жүйесі заттарының тізбесіндегі заттарды пайдалану қағидалары және басқа да қатынастар. Азаматтық қоғам институттары әрқашан құқықтық тәртіпті, белгіленген нормалар мен ережелерді тиісті түрде қамтамасыз ете алмайды. Бұл рөлді мемлекет және ең алдымен, оның құқық қорғау органдары атқарады. Қоғамдық тәртіпті сақтау және қауіпсіздікті қамтамасыз ету құқық қорғау органдарының азаматтық қоғамның қалыпты өмірін қамтамасыз ету ісіндегі басты міндеттерінің бірі болып табылады. Қоғамдық тәртіпті қорғау және қауіпсіздікті (азаматтардың жеке қауіпсіздігін де, қоғамдық қауіпсіздікті де) қамтамасыз ету деп адамдардың қоғамдық орындарда, жол жүрісінде және қоғамның әлеуметтік өмірінің басқа да салаларында құқыққа сыйымды мінез-құлқын ұйымдастыруда, құқық бұзушылықтардың алдын алуда және жолын кесуде, оларды жасағаны үшін жауаптылыққа тартуда тұрған және қоғамға бағытталған ұйымдастырушылық және құқық қорғау шаралары жүйесін түсіну әдетке айналған азаматтардың өмірін, денсаулығын, құқықтары мен бостандықтарын, қоғам мен мемлекеттің мүдделерін қылмыстық және өзге де құқыққа қарсы қол сұғушылықтардан қорғау. Құқық қорғау қызметінің ең жалпы түрінде мемлекеттің функциясы және сонымен бірге оны жүзеге асыру нысаны түсініледі, оның мазмұны құқық бұзушылықтардан қорғау, барлық субъектілердің құқықтық талаптарды сақтауын бақылау болып табылады. Бұл ретте қоғамдық қатынастарды құқықтық қорғау жөніндегі мамандандырылған қызмет және оны жүзеге асыратын органдар ерекшеленеді. Бұл мемлекеттің кез келген органы құқықтың белгілі бір мәселелерін құқықтық актілерді шығару және орындау арқылы шешетіндігіне байланысты.

Мазмұны бойынша қоғамдық тәртіпті сақтау және қауіпсіздікті қамтамасыз ету – бұл құқық қорғау органдары – мемлекеттің арнайы органдары қызметінің құрамдас бөлігі. Құқық қорғау органдары мемлекеттің арнайы органдары ретінде мынадай функцияларды орындайды: а) жеке адамның, қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз ету; б) жеке адамның құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін қорғау; в) жеке адамның өз құқықтарын мен міндеттерін жүзеге асыруы үшін жағдайлар жасау; г) саяси, экономикалық, әлеуметтік және рухани-адамгершілік құндылықтарды қорғау; қоғамның мәдени негіздері.

Құқық қорғау органдары қоғамдық тәртіпті сақтауды жүзеге асырады, азаматтардың жеке қауіпсіздігін және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етеді. Олар профилактикалық іс-шараларды жүзеге асырады, қоғамдық тәртіп пен қауіпсіздік ережелерін бұзудың жолын кеседі, құқық бұзушыларды жауапкершілікке тартады, сондай-ақ ұсталған және қамауға алынған адамдарды күзету, айдауылдау және ұстау, қару-

жарақ, жарылғыш материалдарды сатып алуға және сақтауға рұқсат беруді жүзеге асыру, мемлекеттің жоғары лауазымды адамдарын күзету және басқа да қосымша функцияларды орындайды. Құқық қорғау органдары өз қызметінде мынадай негізгі қағидаттарды басшылыққа алады:

1. Заңдылық қағидатының екі аспектісі бар: бір жағынан, қоғамдық тәртіпті сақтау және азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын, қоғам мен мемлекеттің мүдделерін қорғау жөніндегі шараларды жүзеге асыра отырып, Құқық қорғау органдары елдегі заңдылықты қамтамасыз етеді, ал екінші жағынан, құқық қорғау органдарының барлық қызметі заңнаманы сақтауға (өз қызметіндегі заңдылық) негізделуі тиіс.

2. Жеке адамның құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету қағидаты. Құқық қорғау органдарының қызметкерлері өз міндеттерін орындау кезінде әрбір адамның табиғи, ажыратылмайтын құқықтарға ие екендігіне негізделеді. Құқық қорғау органдары адамды, оның азаматтығына, тұрғылықты жеріне, әлеуметтік мүліктік және лауазымдық жағдайына, нәсілі мен ұлтына, жынысына, жасына, білімі мен тіліне, дінге көзқарасына, саяси және өзге де нанымдарына қарамастан, оның бостандық құқықтарын қорғайды. Құқық қорғау органдарына адамның қадір-қасиетін қорлайтын әрекетке жүгінуге, сондай-ақ басқа адамдар тарапынан осындай қарым-қатынасқа жол беруге тыйым салынады.

3. Демократия принципі құқық қорғау органдарының қызметіндегі маңызды қағида болып табылады. Бұл құқық қорғау органдарының қызметі қоғамның бақылауында екендігінде, олардың қызметкерлері халық, мемлекеттік органдар және жергілікті өзін-өзі басқару органдары, еңбек ұжымдары, жиналыстар мен азаматтардың жиналыстары туралы өз жұмыстары туралы есеп береді. Өз тарапынан халықтың құқық қорғау органдарына белсенді қатысуға және көмек көрсетуге мүмкіндігі бар, ал жергілікті өзін-өзі басқару және қоғамдық органдар, құрылымдар қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге және өз аумағында қауіпсіздікті қамтамасыз етуге тікелей қатысады.

4. Жариялылық принципі, бір жағынан, құқық қорғау органдарының халыққа жақындығын, жұмыста қоғамдық пікірдің беделіне сүйенуді, өз міндеттерін орындауда ашықтықты білдіреді, екінші жағынан, құқық қорғау органдарының қызметкерлеріне азаматтың жеке өміріне қатысты, оның ар – намысы мен қадір-қасиетіне нұқсан келтіретін немесе оның заңды мүдделеріне нұқсан келтіруі мүмкін ақпаратты шешуге тыйым салынады. Құқық қорғау органдарының қоғамдық тәртіпті сақтау және қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі міндеттері мен функцияларын әр түрлі бөлімшелер мен қызметтер жүзеге асырады, олардың әрқайсысының өз мақсаты, міндеттері, қызметтің ерекше нысандары мен әдістері бар. Мемлекеттің барлық құқық қорғау органдарының жүйесінде полиция органдары ерекше рөл атқарады. Әрқашан әлеуметтік маңызы бар және мемлекеттер дамуының белгілі бір кезеңдерінде қылмыстың

алдын алуды, анықтауды және ашуды ұйымдастыру маңызды болып табылады.

Дәл осы құқық қорғау қызметін полиция органдары – мамандандырылған құқық қорғау органдарының негізгі жүйесі атқарады. Полиция кез келген мемлекеттің ажырамас бөлігі болып табылады, ол қоғамдық тәртіпті сақтау және қылмысқа қарсы күрес саласындағы мемлекеттің арнайы органдарының жүйесі болып табылады, олардың міндеттеріне құқық бұзушылықтар мен қылмыстарды тергеу кіреді. Қазіргі мағынада «полиция» термині жақында қолданыла бастады. Ол грек сөзінен шыққан «politeia» («polis» - қала) – Аристотель қалалық немесе мемлекеттік басқаруды осылай атады. Сол мағынада ол «полития» түрінде латын тіліне ауысып, Рим мен Византияның ресми және ғылыми лексиконында кеңінен қолданылды. XIV ғасырдың соңында ол Франция мен Германияда белсенді қолданыла бастады.

Француз сөзі «полиция» және неміс «полизей» XVIII ғасырға дейін зайырлы басқару істерінің барлық жиынтығын көрсетті. Содан кейін «полиция» термині шектеулі мағынаға ие болды. Бұл қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге бағытталған үкіметтік қызмет – «қауіпсіздік саласындағы репрессия және әл-ауқат саласындағы реттеу» деп түсініле бастады. Ол әдетте құқық бұзушылықтармен күресуге арналған әкімшілік органдар жүйесін білдіреді. Дәл осы атауды сол кезден бастап Еуропада, содан кейін бүкіл әлемде тиісті ұйымдар алды. Көптеген елдерде мемлекеттің полиция қызметі мемлекеттің қоғамдық процестерге (Мемлекеттің әкімшілік функциясын қоса алғанда) реттеуші әсерінің барлық шараларын қамтиды [2].

Қазіргі полиция - бұл атқарушы және әкімшілік органдар құрылымындағы мамандандырылған жүйе. Полицияның қызметі мемлекеттік биліктің әкімшілік тармағы қызметінің ерекше аспектісін білдіреді және құқық қорғау, жазалау және бірқатар әлеуметтік функцияларды біріктіреді. Полиция органдары орындайтын міндеттер өте алуан түрлі, олардың негізгілері: қылмыстарды және оларды жасаған адамдарды анықтау, құқық бұзушыларды ұстау; кейінгі сот процестеріне қатысу; патрульдеу және басқа да шараларды жүзеге асыру барысында құқық бұзушылықтардың алдын алу; конституциялық кепілдіктерді қамтамасыз ету; қоғамдық орындарда тәртіпті сақтау; құқық бұзушылық жасаған адамдарға көмек көрсету; көлік құралдары мен жаяу жүргіншілердің қозғалысын реттеу; түрлі жанжалдарды шешу; заңдылықтың сақталуын және жергілікті биліктің жұмысын бақылауды қиындатуы мүмкін проблемаларды анықтау; тұрғындардың өз қауіпсіздігіне деген сенімділік сезімін қалыптастыру және қолдау; төтенше жағдайларда басқа да қызметтер көрсету.

Полицияның міндеттеріне қылмысқа қарсы күрес қана емес, сонымен қатар халыққа әлеуметтік қызмет көрсету саласындағы басқа да өкілеттіктерді жүзеге асыру кіреді. Соңғылары іс жүзінде профилактикалық сипатқа ие, өйткені олардың негізгі мақсаты – ықтимал

заң бұзушылықтардың алдын алу және көмек көрсету (мысалы, отбасылық жанжалдар туындаған кезде, табиғи апаттар, өрт және басқа да төтенше жағдайлар кезінде). Айта кету керек, қазіргі демократиялық мемлекеттерде полицияның халыққа әлеуметтік қызмет көрсету саласындағы іс-шараларды жүзеге асыруы барған сайын маңызды бола түсуде. Осылайша, полиция адамның, қоғамдық бірлестіктердің құқықтары мен бостандықтарын, заңды мүдделерін қорғауды қамтамасыз ететін, қоғамның қалыпты тіршілігін қолдайтын негізгі ұйымға айналады [3].

Өз кезегінде полицияның тиімді жұмыс істеуі үшін бірқатар жағдайлар қажет, олардың арасында мыналар маңызды:

1. Полицияға қатысты қоғамның ерік-жігерін білдіретін құқықтық базаның болуы. Мысалы, қылмыстық заңнамада қауіп төндіретін әрекеттер шеңберін шектеп, оларды полиция қызметінің объектілеріне жатқыза отырып, ол осы мемлекеттік институттың жалпы құзыретін анықтайды. Сонымен қатар құқықтық нормалар халықтың осындай мәселелерді шешу үшін қолдануға болатын нысандары мен әдістерін анықтайды, осылайша полицияға тиісті өкілеттіктер береді.

2. Мемлекеттік билік органдары тарапынан нақты басқару. Онсыз полицияның қызметі өз мағынасын жоғалтады, өйткені оның басты мақсаты – халықты құқық бұзушылықтардан қорғау, оны халықтың ерік-жігерін білдіретін және оның атынан әрекет ететін органдардың жалпы басшылығы мен бақылауынан тыс объективті түрде жүзеге асыру мүмкін емес. Әйтпесе, полиция аппараты өзіне жабық, халықтың мүдделерін ескермейтін, сондықтан оған қажет емес машинаға айналады.

3. Әлеуметтік сенім. Әлеуметтік сенімге деген қажеттілік айқын, өйткені оның болмауы, әрине, полицияның қоғамға зиян келтіретін паразиттік организм екенін білдіреді, өйткені ол үлкен материалдық ресурстарды салуды талап етеді және оның қылмыстан қорғану қажеттілігін қамтамасыз етпейді. Сондай-ақ, халықтың полиция органдарына қатынасы жалпы билікке деген көзқарастың өзіндік көрсеткіші деп айтуға болады. Сонымен қатар полиция – бұл күнделікті, тікелей және әртүрлі салаларда халықпен байланысқа түсетін мемлекеттік институт екенін ескере отырып, өте сезімтал және дәл. Тарих көрсеткендей, егер билік ұлттық мүдделерді жеткілікті ескермесе немесе оларға қарсы әрекет етсе, ол халықтың сенімін жоғалтады, оған дұшпандық болады және бір жолмен немесе басқа жолмен (бейбіт немесе зорлық-зомбылықпен) жойылады.

4. Жеке құраммен жасақталуы және оның шешілетін міндеттерге барабар кәсіби қабілеттерінің болуы. Құқық бұзушылықтарға тиімді қарсы іс-қимыл халық пен аумақты толық ауқымды, тұрақты және белсенді бақылауды көздейді. Кадрлардың жетіспеушілігі мұны дұрыс қамтамасыз етуге мүмкіндік бермейді. Сонымен қатар қызметкерлердің кәсіби қабілетсіздігі, тіпті олардың көптігі болса да, ең жақсы жағдайда тек ресми нәтижелерге әкеледі, бұл да қолайсыз. Әрине, персоналдың, әсіресе жоғары білікті қызметкерлердің жетіспеушілігі полиция

саласында, мемлекеттік қызметтің кез келген саласында байқалады. Бірақ ол қолданыстағы жеке құрамға жүктеме шамадан тыс болатын және нәтижесінде оның жұмысын қанағаттанарлықсыз ететін шектен аспауы керек. Кадрлық қамтамасыз ету жағдайын диагностикалаудағы ең объективті көрсеткіш полицияның әлеуметтік имиджі болып табылады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. 2020 жылғы 1 қыркүйектегі «Қазақстан Жаңа нақты ахуалда: іс-қимыл уақыты» атты Қазақстан халқына жыл сайынғы Президенттің Жолдауы.

2. Антонов, И.П. Полиция в механизме государства (на материале Федеративной Республики Германия): дис...канд. юрид. наук. / И.П. Антонов М., 2000.

3. Герасимов, А.П. Местная полиция во Франции // Использование зарубежного опыта в деятельности органов внутренних дел Российской Федерации. Ч. 1./ А.П. Герасимов СПб., 1995.

ПЕРШЕЕВ АЛИШЕР САПАРБЕКОВИЧ,

**Л. Гумилев атындағы
Еуразия ұлттық университетінің
докторанты, заң ғылымдарының магистрі**

ӘКІМШІЛІК ӘДІЛЕТ ЖҮЙЕСІН ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

Жаһандағы басқа елдермен терезесі тең өмір сүру – кез келген халықтың үлкен қуанышы. Егеменді ел болып, Тәуелсіздік алғанымызға да 30 жылдан да асты. Тәуелсіздік атты қастерлі сөздің Қазақ халқы заң шеңберінде еркін жасап, құлдық санадан арылып, өз құқықтарын пысықтауы дамыған ел болудағы басты қадамымыз деп ойлаймыз. Ақиқатты айтуымыз керек, кей кезде азаматтардың өзін қорғайтындай заң білімі жетіспейді. Халық пен орган қызметкерлері арасында дау пайда болса, қарапайым адамдардың құқығы тапталатын уақыттар болады. Ендеше, жаңадан енгізілген Әкімшілік рәсімдік-процесуалдық заңнамасы азаматтардың құқықтарын қорғауға негізделген [1].

Әкімшілік сот төрелігі сот қадағалауының органы ретінде Орта ғасырлардан бері «Англияда тәжге, яғни патшаға, оның лауазымды адамдарына сот ісін жүргізуге рұқсат етілген». Көп ұзамай, Француз төңкерісінің нәтижесінде әкімшілік сот төрелігі идеясы барлық жерде тарала бастады, ал XIX ғасырда әкімшілік сот төрелігі идеясы барлық жерде таралды. XIX ғасырдың ортасына қарай азаматтық құқықтарды қорғаудың өте тиімді құралына айналды.

Көптеген Еуропа елдерінде әкімшілік Әділет қалыптасқан институт болып табылады (мәселен, Германияда, Францияда, Швейцарияда, Испанияда); дамушы елдерде әкімшілік Әділет мүмкіндіктері белсенді пайдаланылуда; көптеген мемлекеттерде пікірталастар жүріп жатыр, олардың тақырыбы Ұлттық әкімшілік Әділет институттарын құру болып табылады. Осы негізде ұсыныс ретінде Қазақстанға да болашақта дамыған ел қатарына қосылып жатсақ, Ұлттық әкімшілік Әділет институттарын құру қажет деп пайымдаймыз.

Құқықтық реттеудің дәстүрлі деңгейі жоғары елдердегі әкімшілік әділеттілікке назар аудару соншалықты жоғары, тіпті формальды белгілері бойынша ол конституциялық әділеттілікпен бәсекелеседі: мысалы, арнайы ғылыми зерттеулерде Конституциялық сот ісін жүргізу әкімшілік әділет органдарынан кейін талданады.

Кең мағынада, әкімшілік сот төрелігі – бұл жеке адамдар мен мемлекеттік әкімшілік арасында туындайтын дауларды қарау және декоммунизациялау процедурасы. Сонымен қатар әкімшілік сот төрелігі

бойынша көптеген ғалымдар басқару саласындағы бақылауды жүзеге асыратын органдар жүйесі деп түсінеді [2]. Бұл институттың басқа көзқарастары бар, бірақ оның нақты тұрғысынан әкімшілік сот төрелігі туралы ең дәл және жан-жақты түсінік беру мүмкін емес. Бұл дегеніміз, бұл институт әр елде бірқатар тарихи, экономикалық және саяси алғышарттарға негізделген. Осылайша, кейбір жылдары шет елдерде әкімшілік сот төрелігінің екі негізгі моделі қалыптасты: құрлықтық және англо-саксондық.

Азаматтарды атқарушы билік органдары мен олардың қызметшілерінің заңсыз әрекеттері мен шешімдерінен құқықтық қорғауды жүзеге асырудың төрт негізгі әдісі, құқықтық және ұйымдастырушылық рәсімдеудің төрт тәсілі, яғни мамандандырылған органдар – соттар жүйесін құру дәстүрлі түрде қарастырылады.

Қоғамдық құқық саласында азаматтарды құқықтық қорғауды қамтамасыз етудің осы әдістері:

1) әкімшілік, яғни жоғары тұрған органның заңдылықты, азаматтың пікірінше, оның құқықтары мен бостандықтарын бұзған әкімшілік актілерді қабылдау мен орындаудың негізділігі мен орындылығын тексеруі; кейде әкімшілік әділет органдарының бұл түрі «Басқару түрі» деп аталады, онда әкімшілік әділет органдары жүйеге кіреді мемлекеттік басқару органдары және жалпы юрисдикция соттарының бақылауында Франция мен Италияда құрылған;

2) жалпы сот азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын бұзған басқару органдарының шешімдеріне шағымдардың азаматтық іс жүргізу нысанын пайдалану кезінде жалпы юрисдикция соттарының қарауы және шешімі;

3) «квазисот» (англо-американдық, англо-саксондық), сот жүйесіне енгізілмеген Әкімшілік дауларды қарау бойынша жалпы юрисдикция соттарының бақылауындағы арнайы трибуналдар жүйесі Ұлыбританияда, АҚШ-та құрылған;

4) әкімшілік-сот (Германия), яғни әкімшілік Әділет басқару органдарының жұмыс істеуі саласында туындайтын жеке әкімшілік істер бойынша дауларды шешу үшін мамандандырылған соттар құрумен сипатталады; әкімшілік соттар («әкімшілік Әділет соттары») бірыңғай сот жүйесіне кіреді және әкімшілік органдар мен қарапайым соттардан сот төрелігі функцияларын жүзеге асырады.

Шет елдерде әкімшілік әділет органдарының басқа жіктемесі бар:

1) әкімшілік соттар жүйесі жоқ елдер (Израиль, Ұлыбритания, Жаңа Зеландия, АҚШ, Австралия);

2) әкімшілік соттардың жеке жүйелері бар елдер (Батыс Еуропаның кейбір елдері).

Бұл зерттеудің мақсаты Германия мен Ұлыбританияның мысалдарындағы әртүрлі модельдерде әкімшілік Әділет институттарының құқықтық реттелуі мен жұмыс істеуінің ерекшеліктерін анықтау болып табылады.

Біздің зерттеуіміздің өзектілігі әкімшілік Әділет институтының басқару саласындағы заңдылықты қамтамасыз ету проблемасының төтенше маңыздылығына байланысты. Заңдылық принципі, өз кезегінде, шет мемлекеттерде де, ұлы даламызда да демократиялық жүйенің тіректерінің бірі болып табылады.

Елімізде әкімшілік реформа жағдайында әкімшілік Әділет институтын қалыптастыру бойынша шетелдік тәжірибені зерделеу маңызды. Басқа елдердің тиімді тәжірибесін ықтимал пайдалану мақсатында, жариялы-құқықтық дауларды шешуді реттейтін өз заңнамасын сыни қайта бағалауы қажет.

Континенталды әкімшілік әділет жүйесінің классикалық үлгілерінің бірі-Германия. Алайда, біз ұсынған неміс үлгісі толығымен Француз моделінен көшірілгенін атап өткен жөн. Кіріспеде айтылғандай, 1789-1791 жылдардағы Ұлы француз революциясы қарапайым соттардың биліктің заң шығарушы және атқарушы тармақтарына толық араласпауымен биліктің бөліну принципін жүзеге асыруға тырысты. Франциядағы атқарушы билікті бақылау қажеттілігіне байланысты алғаш рет сот төрелігінің тәуелсіз саласы – әкімшілік Әділет құрылды.

Германияда әкімшілік сот төрелігінің саласы 1819 жылы шағымдарды қарау өкілеттіктері пайда болды. Оның үлгісі 1799 жылы Наполеон Бонапарт құрған француз Мемлекеттік кеңесі болды. Германияда құпия кеңес құрылғаннан кейін, мәселе бойынша кең пікірталас болды: басқаруды сот бақылауын қарапайым соттар жүргізуі керек пе яки оны арнайы құрылған әкімшілік соттар жүзеге асыруы керек пе? Бұл пікірталастың нәтижесі Германияда ХІХ ғасырдың ІІ жартысында аудандық, жоғары әкімшілік соттардан тұратын үш буынды әкімшілік-сот инстанциясы қалыптасты. Әкімшілік әділет сот билігінің тәуелсіз тармағы үш буынды модель Германияда жүз жылдан астам уақыт бойы сәтті жұмыс істеп келуде.

Осылайша, 1960 жылы қабылданған Әкімшілік соттар туралы Ережеге сәйкес [3] Германияның әкімшілік соттар жүйесі үш инстанциядан тұрады. Бірінші саты ретінде әмбебап юрисдикциясы бар әкімшілік сот әрекет етеді. Бұдан әрі иерархия бойынша апелляциялық саты ретінде әрекет ететін жердің жоғарғы әкімшілік соты орын алады. Бұл иерархияның жоғарғы жағында, өз кезегінде, кассациялық саты ретінде әрекет ететін, бірақ кейде бірінші сатыдағы соттың функцияларын орындай алатын федералды әкімшілік сот орналасқан.

Профессор А.Н. Козырин: «Техникалық шешімдер авторларының дауларын неміс патенттік ведомствосының өкілі патенттік сот шешеді. Әлеуметтік қамсыздандыру мәселелері жөніндегі актілерді шығаруға қатысты дауларды әлеуметтік қамсыздандыру істері жөніндегі сот қарайды» [4].

Қазіргі уақытта әкімшілік соттар туралы Ережеге әкімшілік процесті жетілдіру мақсатында көптеген түзетулер мен толықтырулар енгізіледі, бірақ Әкімшілік әділет соттарын ұйымдастыру мен олардың жұмыс

істеуінің көптеген тараптарын реттейтін жалғыз көлемді акт. Әкімшілік әділет соттары жария құқық субъектілері азаматтар мен әкімшілік арасында жария-құқықтық даулармен ғана айналысатыны анықталды, сонымен қатар «бұл даулардың басым бөлігі талапкердің пікірінше қажетті әкімшілік актіні шығару туралы талаптардан және құқықтарға немесе құқықтарға әсер ететін қолданыстағы әкімшілік актіні жою немесе өзгерту туралы талаптардан тұрады». Жаңадан қабылданған Қазақстан Республикасының Әкімшілік-рәсімдік процестік кодексі азаматтардың құқығын қорғаумен қатар мемлекеттік орган мен жеке және заңды тұлғалар арасындағы туындаған дауларда теңсіздікті жоюға бағытталған. Себебі әкімшілік рәсімдердің міндеттерінің бірі жария-құқықтық қатынастарда жеке және қоғамдық мүдделердің теңгеріміне қол жеткізу болып табылады [5].

Неміс Әкімшілік әділет моделінің сипаттамасын қорытындылай келе, жалпы юрисдикция сотының әкімшілік істерді қарауымен салыстырғанда оның артықшылығы, ең алдымен, кәсібилікте болатындығын атап өтеміз. Осыған байланысты әкімшілік соттар жалпы юрисдикция соттарына қарағанда сенімдірек.

Біздің ойымызша, Германияның Әкімшілік әділет жүйесі Қазақстанға оң тәжірибені қабылдауға негіз бола алады. Әрине, неміс моделі идеалдан алыс, дегенмен, осы саладағы құқықтық қатынастарды реттейтін нормативтік актілердің егжей-тегжейі, ұқыптылығы, құқықтық техникасы кез келген қиянатқа орын қалдырмайды. Бұл әкімшілік әділет жүйесінің іс жүзінде толық дербестігін құруды және оған атқарушы билік органдарының ықпалын барынша азайтуды қамтамасыз етеді. Айта кету керек, мемлекетте әкімшілік соттардың болуы, ең алдымен, оның даму деңгейі мен демократия дәрежесін көрсетеді. Әкімшілік әділеттілікті құра отырып, мемлекет өз азаматтарын билік пен бюрократияның озбырлығынан қорғауды мақсат етеді.

Қазіргі уақытта ағылшын трибуналдарының тәуелсіз ұйымдастырушылық және құқықтық жағдайы туралы айтуға болады, бұл, ең алдымен, оларға бағынышты істердің ерекшелігімен-әкімшілік құқықтық қатынастардан туындайтын даулармен түсіндіріледі. Англиядағы трибуналдар квази-сот органдары болса да, зерттеушілер олардың «сот» табиғатын атап өтеді. «Бұл ерекше санаттағы құқықтар мен міндеттерді анықтаумен айналысатын соттардың жеке құрылуы. Ежелгі уақытта мүлікті басқару туралы істерді қарайтын шіркеу соттары және қамқоршылық мәселелерін шешетін канцлер соты болған сияқты, қазіргі уақытта да азамат пен мемлекет арасындағы дауларды қарастыратын жаңа трибуналдар құрылды». Негізгі мақсатымыз - азаматтардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау болуы тиіс [6].

Жалпы, англо-саксондық әкімшілік Әділет жүйесі әкімшілік әділет органдарының жалпы сот жүйесіне бағынуымен сипатталады. Бұл, атап айтқанда, жалпы сот трибунал шығарған шешімдерді қайта қарауды ғана емес, сонымен қатар квази-сот органдарына қатысты бақылау және

қадағалау функцияларын да жүзеге асыратындығында. Профессор Б.А. Страшунның айтуынша, мұнда жалпы юрисдикция соттары «әкімшілік актілердің заңдылығына, атап айтқанда сот бұйрықтары арқылы тікелей бақылауды жүзеге асырады. Мысал ретінде айтсақ, Мандамус – лауазымды тұлғаға заңсыз әрекет жасауға немесе акт шығаруға тыйым салатын сот бұйрығы» [7].

Бүгінгі таңда елімізде көптеген мекеме жұмыс істейді: зейнетақы, табыс салығы, теміржол тарифтері, ауылшаруашылық және жер учаскелері және басқалары бойынша арнайы трибуналдар. Сотта жыл сайын 100 000-ға дейін іс қаралады. Трибуналдар істің жоғары сапасымен жылдамдықты, кәсібилікті, төмен бағаны қамтамасыз етеді, осыған байланысты әкімшілік трибуналдар елде соншалықты танымал, тіпті британ парламенті де осы квази-сот органдарының юрисдикциясын кеңейтуге ұмтылады.

Британдық тәжірибені қазақ топырағында қолдану мүмкіндігі туралы айта отырып, Англия «жалпы құқық» жүйесіне жататынын ескеріңіз. Сонымен қатар біздің ойымызша, елімізге бағынышты квази-сот органдарын құру керектігін ұсынамыз.

Осылайша, Әкімшілік әділет ұғымы көптеген елдерде ұзақ уақыт бойы дамып келеді және бүгінгі күні заң ғылымында көп қырлы құбылыстың нақты анықтамасын беру мүмкін емес. Бұл зерттеуде біз әкімшілік әділеттілікті басқару саласындағы бақылауды жүзеге асыратын органдардың арнайы жүйесі ретінде қарастырдық.

Зерттеу барысында біз әкімшілік әділеттіліктің ең танымал екі моделінің ерекшеліктерін атап өттік: *континенталды және англо-саксон*. Біз бұл жүйелер түбегейлі ерекшеленетінін, олардың қандай артықшылықтары мен кемшіліктері бар екенін көрсеттік. Осылайша, біз әр елдегі Әкімшілік әділет ерекшеліктері айтарлықтай және ерекше екенін білдік, бірақ сонымен бірге институтты тұтастай сипаттайтын бірнеше жалпы белгілерді бөліп көрсетуге болады:

1. Әкімшілік әділет жүйесінің екеуі де оны басқаруға әкімшілік басқару саласында туындайтын дауларды жатқызумен сипатталады;

2. Жүйелерде құқық туралы дауларды шешуге арнайы құрылған және бейімделген орган юрисдикциялық орган ретінде қолданылады:

- континентальды модельде мұндай органның рөлі әкімшілік органдар мен жалпы юрисдикция соттарынан тыс ұйымдастырылған арнайы әкімшілік соттар болып табылады;

- англо-саксон моделінде юрисдикциялық органдар ретінде жалпы сотқа бағынатын және дауларды тек өз ведомствосының шегінде шешетін ведомстволық квазисудтар әрекет етеді.

3. Әрбір Әкімшілік әділет жүйесі Әкімшілік дауларды заңда белгіленген іс жүргізу нысанында қарауды және шешуді көздейді.

Біз таңдалған мемлекеттердің тәжірибесін қолдана отырып, қазіргі Қазақ жерінің Әкімшілік әділет институтын жақсартуға ең қолайлы модельді тұжырымдауды мақсат еттік. Осыған байланысты, шетелдік

тәжірибені зерттеу негізінде мемлекетімізде қолдануға ең қолайлы континенталды модель болып табылатындығын атап өтеміз.

Бұл жұмыста біз әкімшілік әділеттіліктің англо-саксондық моделін қоса алғанда, тәжірибені кездейсоқ қарастырған жоқпыз. Мәселе мынада, Англияда квази-сот органдары әлеуметтік даму деңгейі жіберген сын-қатерлерге жауап ретінде табиғи түрде пайда болды. Біздің елге келетін болсақ, қазіргі өмір, құқық қолдану әкімшілік-юрисдикциялық практикасы әкімшілік сот ісін жүргізуді одан әрі дамытып, жетілдірудеміз.

Осылайша, біздің ойымызша, Қазақстан дұрыс жолда: сот ісін жүргізуді реформалаудың шұғыл қажеттілігін сезіне отырып, Әкімшілік әділет институттарын дамытудың сәтті шетелдік мысалдарын үлгі ретінде қолдана аламыз.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://mangystaumedia.kz/kk /kogam/kukyk/104959>
2. Панова, И.В. Заңды процесс. / И.В. Панова, Саратов, 1998.
3. Әкімшілік Court Procedure of administrative Court Procedure 21 қаңтар 1960 жыл. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_vwgo /index.html.
4. Козырин, А.Н. Шет елдердің әкімшілік құқығы / А.Н. Козырин. М., 1996.
5. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://osken-onir.kz/kogam/19770-azastan-respublikasyny-kmshlk-rsmdk-proc estk-kodeks-kmshlk-dlet-rylymy.html>
6. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://egemen.kz/article/279962-1-shildedden-bastap-memlekettik-organdardynh-dgumys-formaty-ozgeredi>
7. Страшун, Б.А. Шет елдердің конституциялық (мемлекеттік) құқығы./ Б.А. Страшун. Жалпы бөлім. М., 2000.

САВИЦКАЯ ОЛЬГА СЕРГЕЕВНА,

научный сотрудник научно-исследовательского центра Костанайской академии МВД Республики Казахстан имени Ш. Кабылбаева, функциональный эксперт межведомственной группы по обеспечению безопасности акимата Костанайской области

О РЕАЛИЗАЦИИ ПРОЕКТА ПО СЕРВИСНО-ОРИЕНТИРОВАННЫМ ПОДХОДАМ В ОБЕСПЕЧЕНИИ БЕЗОПАСНОСТИ НА ЮЖНОЙ ЧАСТИ ГОРАДА КОСТАНАЙ

В рамках реализации Послания Главы государства народу Казахстана от 1 сентября 2021 года запущена сервисная модель обеспечения безопасности в южной части города Костаная. На сегодняшний день примерная численность населения, проживающей на пилотируемой территории, составляет 125 тысяч человек.

Межведомственная группа по обеспечению безопасности (далее – МГ ОБ) сформирована из числа представителей государственных органов, задействованных в профилактике правонарушений.

МГ ОБ проведен мониторинг преступлений и правонарушений, совершенных в период 2019-2021 годы, путем изучения данных из базы ЕРДР, обращений поступающих на «102» проведенных встреч с населением, чек-листов безопасности, социологических опросов, которые влияют на снижение уровня общественной безопасности в обществе. В результате мониторинга выявлен ряд правонарушений, происходящих с периодичностью на территориях садовых обществ, таких как кражи черных, цветных металлов, бытовой техники. Именно на южной части г. Костанай, располагается основное количество садовых обществ, на которых круглогодично проживает множество семей. В связи с отдалением от города, отсутствием видеонаблюдения, освещения, патрулирования в зимний период, многие закладчики наркотических средств переместились туда, соответственно и наркоманы, которые ищут «добычу», что вызывает большую обеспокоенность жильцов. Помимо этого имеется много заброшенных участков, заполняемые лицами без определенного места жительства, которые злоупотребляют алкоголем, что приводит к убийствам, бытовым правонарушениям и пожарам. Таким образом, необходимо применить методику «ситуационное предупреждение преступности» или «предотвращение преступности посредством проектирования среды», а для решения данной проблемы, необходимо следовать принципу «Чем сложнее совершить преступление, тем меньше людей пойдут на это».

Таким образом, мы видим, что сотрудники полиции своими силами решить данную проблему не смогут, для этого в рамках сервисно-ориентированных подходов в обеспечение безопасности, силами и средствами местных исполнительных органов необходимо провести инвентаризацию заброшенных участков, раздать их ответственным лицам, желающим работать и обслуживать их, установить видеонаблюдение на основных направлениях въезда/выезда с территории дачных сообществ. Сотрудники полиции со своей стороны должны обеспечить дополнение маршрутов патрулирования в зимний период вдоль дороги к садоводческим обществам и усиление в летний период, контроль над пунктами приема черных и цветных металлов, проведение информационно-разъяснительной работы среди населения на предмет обеспечения собственной безопасности.

Помимо данной проблемы, происходят кражи имущества граждан из многоквартирных жилых домов, распространение наркотических средств, интернет мошенничество. Для нашего региона характерна «пьяная преступность», поэтому было решено провести анализ правонарушений и преступлений, совершенных в алкогольном опьянении лицами, приобретавшими спиртные напитки в ночное время, что привело к большому количеству правонарушений в семейно-бытовой сфере и нарушению тишины, которое беспокоит 44,8% опрошенных на южной части города Костанай. В связи с тем, что за 2021 год рост преступлений совершенных в отношении несовершеннолетних составил 68,4% (с 79 до 133), в том числе связанные с сексуальным насилием на 186,2% (с 29 до 83): по статье 120 – 21 факт (2020 г. – 3) – рост на 600%. Статья 121 – 17 фактов (2020 г. – 5) – рост на 240%, статья 122 – 31 (2020 г. – 18) – рост 72,2%, статья 124 – 14 (2020 г. – 3) – рост на 366,7%, было принято решение провести анализ по данным видам преступлений.

По мере проведения анализа, члены группы обратили внимание, что данные, отраженные в базе ЕРДР не всегда отражают реальную картину, так при изучении правонарушений в сфере семейно-бытового насилия запрошены все данные вызовов на «102», после чего количество фактов возросло в среднем в 8 раз. И это не по причине необоснованного прекращения дел сотрудниками полиции, а в связи с опасениями самих жертв еще больше ухудшить взаимоотношения в семье, финансовое положение и получение проблем на работе. В связи с этим, рекомендуем внести изменения в пункте 1 статьи 64 КРКоАП, для того, чтобы при возбуждении производства по статья 73, 73-1, 73-2 было недопустимо прекращение дел, если лицо уже подвергалось административному взысканию по этим же статьям, либо дело было прекращено за примирением сторон¹⁰. В ходе изучения данных в сфере семейно-бытового насилия, для нас стало открытием то, как часто

¹⁰ Об административных правонарушениях: Кодекс Республики Казахстан от 5 июля 2014 г. №235-V ЗРК.

подвергаются насилию пожилые родители. При проведении анализа жертв семейно-бытового насилия по данным вызовов на «102» в Южной части горада Костанай, было выявлено, что в 2019 году родители подвергались 15,7% (377 человек), в 2020 году 19,65% (578 человек), в 2021 году 20,6% (540 человек), а по данным зарегистрированным в базе ЕРДР в 2019 году 37,39% (86 человек), в 2020 году 41,49% (78 человек), в 2021 году 34,01% (50 человек) от общего числа потерпевших. Мы наглядно видим, как часто пожилые люди, которые не могут оказать должного сопротивления агрессору, вынуждены терпеть оскорбления, угрозы физической расправы. Зачастую участковые инспектора полиции не могут исполнить фактически особые требования, устанавливаемые в отношении агрессоров, в связи с тем, что многие родители испытывают проблемы со здоровьем, и эти же агрессоры осуществляют за ними уход. Но мы понимаем, что в состоянии запоя, нерадивые дети не в состоянии исполнять обязанности. В тоже время, несмотря на пункт 6 части 8 Закона «О специальных социальных услугах» в связи с неспособностью к самообслуживанию и с преклонным возрастом, вследствие перенесенной болезни и (или) инвалидности, жертвам отказывают в предоставлении социального работника, по причине того, что они имеют трудоспособных совершеннолетних детей проживающих в одном населенном пункте¹¹, обязанных в соответствии с Кодексом РК «О браке (супружестве) и семье» содержать своих нетрудоспособных нуждающихся в помощи родителей¹². В некоторых случаях повторно подвергаются насилию до 12 раз за 1 год. При этом нигде нет программ, либо фондов, оказывающих поддержку родителям ставших жертвами насилия. Для решения данных проблем, рекомендуем разработать комплексную стратегию борьбы с насилием в обществе и семье, с учетом всех категорий граждан, вовлеченных в сферу семейно-бытового насилия. Помимо этого, считаем необходимым пересмотреть должность инспектора по защите женщин, что исключает работу с жертвами мужского пола, которые вовлекаются в бытовое насилие и пожилыми родителями, которые зачастую становятся жертвами бытового насилия, но выпадают из внимания и фактически им не оказываются специальные социальные услуги, с заменой на инспектора в сфере бытового насилия, который будет работать не только с жертвами, т.к. это подразумевает работу уже с последствиями совершенных противоправных действий и не подразумевает воздействие на агрессоров, при том, что сервисно-ориентированные подходы в обеспечение безопасности нацелены на мероприятия превентивного характера, снижение повторных противоправных действий, поэтому необходимо всесторонне подходить к решению проблем с вовлечением

¹¹ О специальных социальных услугах: Закон Республики Казахстан от 29 дек. 2008 г. № 114-IV.

¹² О браке (супружестве) и семье: Кодекс Республики Казахстан от 26 дек. 2011 г. № 518-IV.

всех заинтересованных государственных органов, неправительственного сектора и гражданского общества.

В ходе деятельности МГОБ проведено 9 социологических опросов (20 983 респондента). Также проведен анализ безопасности в образовательной среде и дорожной безопасности по городу Костанай. По завершению анализа, подготовлено 52 рекомендации Межведомственной группы по обеспечению безопасности при акимате Костанайской области, которые согласованы на межведомственной комиссии по профилактике правонарушений Акимата Костанайской области и рекомендованы к рассмотрению на Межведомственной комиссии по профилактике правонарушений Акимата города Костанай, где уже утверждаются и согласовываются с основными исполнителями.

На данный момент МГОБ занимается мониторингом и контролем над исполнением рекомендаций, оценкой реализованных мероприятий в рамках Плана рекомендаций. Продолжается работа по взаимодействию со всеми заинтересованными государственными органами, депутатами Маслихата, волонтерами и блогерами. Проводятся совместные мероприятия в сфере профилактики правонарушений. Уже создано 8 остро-социальных роликов, 1 документальный фильм «Зло нашего времени», у которого только на видеохостинге Youtube более 56 000 просмотров, они созданы на безвозмездной основе, при активном участии гражданского общества. При поддержке государственных органов осуществляется широкое освещение, путем размещения в социальных сетях, просмотра на классных часах в школах нашей области, демонстрации на Led экранах, расположенных в торговых центрах. От просмотра данных материалов, получено множество положительных откликов, в связи с тем, что в съемочном процессе принимают участие обычные граждане, подростки, что увеличивает количество вовлеченных граждан в обеспечение безопасной среды, повышает и воспитывает чувство личной ответственности за свою безопасность, ведь когда гражданское сообщество слышат напрямую от представителей государственных органов слова с призывами и предупреждениями, они относятся к ним скептически, с пониманием служебной необходимости, но когда об этом говорят блогеры, обычные граждане, те кто всегда находятся рядом с ними, повышается эмпатия к освещаемым проблемам, поэтому считаем необходимым развивать данное направление. Помимо этого, блогеры освещают деятельность участковых инспекторов полиции и полицейских, роты патрульной полиции в своих роликах, выезжают с ними и знакомят с текущей ежедневной работой, многие подписчики в комментариях выражают интерес к дальнейшему освещению деятельности других служб. Проводятся совместные ОПМ с участковыми, с разработкой и раздачей информационных буклетов. Необходимо пересмотреть формы осуществления профилактических мероприятий, зачастую объявляются ОПМ по различным направлениям, с сотрудников требуют результаты и

своевременные отчеты об исполнении. Например, для изготовления баннеров, которые являются затратным и бюрократически затяжным процессом, в настоящее время было бы эффективным организовать современную и эффективную медиаплатформу с внедрением мультифункциональных электронных конструкций для информационного оповещения населения в городе Костанай, где была бы возможность своевременного размещения информационных буклетов, остросоциальных роликов. Межведомственной группой проведены консультации с представителями частных фирм, которые готовы бесплатно оказывать содействие в информационном покрытии города оперативной регулируемой информацией, данное предложение уже внесено в рекомендации в местные исполнительные органы, по определению мест с наибольшей проходимостью граждан.

Основным решением по повышению уровня безопасности, многие граждане отмечают увеличение городского покрытия видеонаблюдением и организацию искусственного освещения дворов, улиц и в особенности пешеходных переходов.

В связи с тем, что по южной части города Костанай анализ завершен, МГОб приступила к проведению анализа деятельности отдела полиции Костанайского района (г. Тобыл, пос. Заречный). Основными направлениями определены правонарушения в семейно-бытовой сфере и дорожной безопасности, с целью комплексного рассмотрения причин и условий, создающих благоприятную среду к совершению правонарушений и преступлений. Также будут пересмотрены алгоритмы деятельности участковых инспекторов полиции и полицейских, роты патрульной полиции, с целью повышения эффективности и результативности, путем повышения взаимодействия с судами, местными исполнительными органами, органами прокуратуры, социальной защиты населения, гражданским сообществом и др.

Как мы видим, процесс обеспечения безопасности не может быть замкнут действиями сотрудников полиции, для этого каждый гражданин, представитель государственного органа и неправительственного сектора, должен быть заинтересован в создании благоприятной и безопасной среды для окружающих.

Межведомственная группа по обеспечению безопасности при поддержке руководства страны, начальников заинтересованных государственных органов, путем полной погруженности и всестороннего рассмотрения проблем, влияющих на ухудшение безопасности, смогли привлечь к процессу многих волонтеров, СМИ, блогеров, представителей ПКСК/ОСИ. Только таким путем, мы сможем достичь качественных результатов, повысить среди граждан ощущение безопасности на территории проживания и тем самым они на деле ощутят заботу, готовность сотрудников полиции и других заинтересованных органов отвечать запросам граждан в рамках

концепции «слышащего государства», что естественным путем приведет к высокому уровню доверия полиции.

ИБРАИМОВА НУРСУЛУ ИЗАТОВНА,

старший преподаватель кафедры профессиональной психологической подготовки и управления ОВД Алматиской академии МВД Республики Казахстан имени М. Есболатова

СИДАШЕВА ЖУЛДЫЗ ЕРЛАНОВНА,

преподаватель кафедры профессиональной психологической подготовки и управления ОВД Алматиской академии МВД Республики Казахстан имени М. Есболатова

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ПРИМЕНЕНИЯ СИСТЕМЫ ОЦЕНОК В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПОЛИЦИИ ПРИ СЕРВИСНОЙ МОДЕЛИ

В системе исполнительных органов призванных на удовлетворение общественных интересов, запросов и нужд полиция представляет собой не только правоохранительный институт, орган власти, но и общественный институт, ориентированный на взаимодействие с населением. И потому, характер отношений между населением и полицией – не менее важный вопрос, чем профессионализм сотрудников правоохранительных органов, который обычно ставится во главу угла, когда речь заходит о мнении населения о том, как работает полиция. Сегодня в основу организации административной деятельности органов внутренних дел ложится принцип сервисной модели работы, где главным критерием стало взаимодействие с населением.

Как было отмечено в Концепции развития государственного управления в Республике Казахстан до 2030 года, правоохранительные органы должны трансформироваться с учетом требований сервисной модели, основанной на опыте ведущих мировых практик и обеспечивающей надлежащий уровень безопасности населения, и его удовлетворенность.

При этом новая система критериев оценок деятельности правоохранительного блока должна включать показатели, объективно отражающие качество реализации возложенных задач и оценку населением состояния безопасности и эффективности принимаемых мер.

Основой для количественных критериев будет правовая статистика, а для качественных – результат периодически проводимых социологических исследований на предмет определения уровня доверия населения [1].

Прежде чем приступать к исследованию практики применения рассмотрим научную классификацию оценки деятельности полиции.

В зависимости от объекта, способа и метода оценки полиции подходы можно поделить на внутренний/внешний, объективный/субъективный и количественный/качественный.

В зависимости от объекта оценки подходы к оценке полиции можно поделить на:

1) внутреннюю (или самостоятельную оценку) – ведомственная оценка органа самого себя. В таком случае МВД самостоятельно устанавливает профессиональные обязанности, порядок их исполнения и ведет учет рабочего времени/деятельности и т.д;

2) внешнюю оценку – оценка полиции как органа (институции). Результаты внешней оценки дополняют результаты внутренней оценки, но в большей мере являются ответом на вопрос об эффективности полиции для самих граждан, от чего прямо зависит уровень доверия к полиции.

В зависимости от способа оценки полиции можно поделить на:

1) объективный – оценивание по четко определенным критериям. Такой подход к оценке работы полиции определяет «хорошую эффективность», то есть априори существуют четкие правила, которые указывают, когда и как полицейский должен действовать, соответственно, из них можно построить критерии для оценивания универсального (всеобщего) характера;

2) субъективный – оценивание по персональным ощущениям (как правило, это персональная оценка руководителями своих подчиненных).

В зависимости от методов оценивания, которые применяются, оценку полиции можно поделить на:

1) количественные – как правило, уголовная статистика, административная практика и динамика других количественных данных;

2) качественные – привлечение качественных методов социологического исследования, например, оценки стейкхолдерами качества услуг полиции посредством проведения с ними глубинных полуструктурированных интервью.

На самом деле оценка полиции, как правило, является комплексной и содержит в себе одновременно все перечисленные методы, подходы и способы оценивания. В то же время насколько каждый из элементов будет иметь решающее значение, настолько система оценки может быть отнесена к той или иной классификации.

Рассмотрим зарубежные подходы к оценке полиции.

Полиция за рубежом является одним из старейших государственных институтов, значение которого всегда было и остается

огромным как для общества в целом, так и для всех без исключения политических режимов. Это обусловлено прежде всего социально-политической значимостью выполняемых ею многочисленных функций по обеспечению установленного правопорядка с помощью мер непосредственного принуждения.

Теоретические и организационно-правовые модели оценки деятельности полиции постоянно эволюционируют, причем соответствующие процессы интенсифицируются. Однако подходы к повышению эффективности оценки деятельности полиции неодинаковы и определяются как национальными особенностями, так и проблемами, стоящими на определенном этапе перед конкретной страной [2].

Создавая эффективную модель оценки деятельности полиции, необходимо проанализировать опыт зарубежных стран.

Опыт Соединенных штатов Америки.

В 1998 году в городе Болдере для совершенствования деятельности полиции была разработана специальная «Болдерская программа», на основании которой Институт полицейских исследований выдвинул критерии хорошей организации полицейской деятельности:

- знать, чего хотят добиться полицейские агентства;
- знать, чего ждут граждане от деятельности полиции;
- знать свою работу;
- знать, что делает полицейское агентство для качественного выполнения своей работы;
- знать штат своих сотрудников и помогать им в работе [3].

Наиболее влиятельной системой показателей, по которым пресса и общество судят о состоянии дел в полиции в масштабах страны и штата, является криминальная статистика – Uniform Crime Reports – ежегодный отчет, который выдает ФБР на основании агрегации данных полицейской отчетности. Поскольку законодательство об уголовной ответственности имеет существенные различия в зависимости от штата, сравнение данных по всем видам преступлений не представляется возможным. Поэтому отчет содержит восемь наиболее серьезных и распространенных преступлений, состав которых существенно не отличается в зависимости от штата. Это четыре насильственных преступления: убийство, изнасилование, ограбление и нанесение тяжких телесных повреждений, и четыре преступления против собственности – кража со взломом, кража (имеется в виду кража без незаконного проникновения в помещение), угон автомобиля и поджог. На их основе рассчитывается совокупный индекс и считается, что его динамика отражает тенденции, характерные для преступности в США в целом. Далее различные организации, в том числе и журналисты, сравнивая эти индексы, делают выводы о ситуации с преступностью в стране в целом и о работе полиции в частности, что является традицией для американского общества.

Опыт Великобритании.

В последние годы специалисты Великобритании разрабатывают методику оценки каждого сотрудника в отдельности [4]. Предлагается судить не только по количеству раскрытых преступлений за единицу времени, но и учитывать такой фактор, как сложность.

В связи с этим было предложено разработать таблицу коэффициентов. Такой подход имеет ряд достоинств: 1. Справедливое поощрение отличившихся сотрудников. 2. Рациональное распределение оперативного состава. Безусловно, есть и негативный фактор, который затрудняет определение значимости роли каждого сотрудника, так как в большинстве случаев в процесс расследования преступлений включено много людей (следователи, дознаватели, эксперты-криминалисты и т.д.).

Опыт Португалии.

В Лиссабоне разработана методика оценки эффективности деятельности полиции на основе анализа среды функционирования [5]. Анализ эффективности деятельности полиции проводился в два этапа. На первом этапе оценивались показатели эффективности анализа среды функционирования, сравнивались различные полицейские департаменты друг с другом. Цель данного этапа заключалась в выявлении наиболее эффективных методов, применение которых приведет к улучшению работы всех полицейских участков. Все полицейские участки были классифицированы в зависимости от показателей прошлых лет. На втором этапе оценивалась модель Тобита, устанавливающая зависимость между показателями эффективности и социально-экономическими проблемами [6]. Также на втором этапе выявлялись социальные условия, варьирующиеся в различных частях города и негативно влияющие на превентивную деятельность полиции. Учитывались и экономические составляющие, которые были выявлены в ходе исследования. Указанная методика весьма проста для оценки деятельности полицейских участков и рационализации действий полиции.

Общий вывод, который вытекает из данного исследования – это то, что полиция должна быть подотчетна, прозрачна и постоянна, быть стимулирована на повышение эффективности деятельности, для устранения конфликта интересов полиции, правительства и граждан.

Система оценки полиции Казахстана.

Модернизация правоохранительных органов неизбежно приводит к изменению подходов к критериям оценки их эффективности. Как высказывалась Г. Джунусбекова, «система оценки – это ключевой инструмент совершенствования государственной службы» [7].

В Республике Казахстан с началом проведения комплексных политических и социально-экономических преобразований стала очевидной необходимость научно обоснованной и методически грамотной оценки эффективности деятельности тех или иных государственных органов. Ведь эффективность деятельности определяется, в том числе согласованностью, своевременной

коррекцией совместных действий в контексте решения новых государственных задач и т.д. и полиция не исключение.

24 августа 2009 года Указом Президента Республики Казахстан № 858 была утверждена Концепция правовой политики Республики Казахстан на период с 2010 до 2020 года [8]. Раздел 3 этого документа содержал основные направления развития правоохранительной системы, которые являются предметом данной оценки.

В 2011 году был принят Закон Республики Казахстан «О правоохранительной службе» (далее - Закон), согласно которого для определения эффективности и качества работы сотрудников проводится ежегодная оценка их деятельности (ст. 46–2). Результаты такой оценки являются основанием для принятия решений по премированию, поощрению, обучению, карьерному росту, ротации, а также установления дифференцированной оплаты труда. Данная оценка имеет функциональный (индивидуальный) характер, так как отнесена в главу 5 Закона – назначение на должность, перемещение и выдвижение по службе в правоохранительных органах, ее цель – это карьерный рост, вопрос премирования и т.д. [9].

Согласно комплексному плану профилактики нарушений в Республике Казахстан на 2017 – 2019 годы, разработано несколько проектов постановлений об измерении уровня доверия граждан к правоохранительной системе и внедрении ее как центрального показателя эффективности работы.

В своем Послании Президент Республики Казахстан от 06 октября 2018 года отметил, что «...Нужны глубокие и качественные преобразования в работе правоохранительных органов. Следует внедрить новые современные форматы работы с населением, кардинально изменить критерии оценки полиции. Нужно перевести работу полиции на сервисную модель. В сознании граждан должно укрепиться, что полицейский не карает, а помогает в трудной ситуации» [10].

Согласно Разделу VI. «Внедрение новых критериев оценки» Дорожной карты по модернизации органов внутренних дел Республики Казахстан на 2019-2021 годы, утвержденной Постановлением Правительства Республики Казахстан от 27 декабря 2018 года №897, ежегодно проводится выборочное исследование «Уровня доверия населения к правоохранительным органам» со стороны МНЭ, МВД, ГП [11].

Такая оценка происходит с привлечением волонтеров в форме социологического исследования по изучению общественного мнения о вопросах безопасности граждан и доверия населения к полиции, а также готовности участвовать в обеспечении правопорядка.

Применяя новые критерий оценки деятельности полиции необходимо учитывать рекомендации Организации по безопасности и

сотрудничеству в Европе (ОБСЕ) по реализации концепции и стратегии эффективной оценки работы полиции, которые включают в себя:

- общие критерии оценки процессов реализации полицейской деятельности по месту жительства населения (уместность, эффективность и действенность, влияние и устойчивость);
- проведение опросов общественного мнения и интервьюирование целевых групп по вопросу эффективности работы полиции и ситуации с безопасностью в жилых районах и мерами ее обеспечения;
- составление отчетов о внутреннем и общественном контроле над полицейской деятельностью;
- анализ сообщений в средствах массовой информации;
- ведение записей о совместных действиях полиции и общества;
- анализ жизнеспособности официальных и неформальных общественных форумов и т.д. [12].

Эти качественные критерии должны дополняться количественными показателями, такими, как статистика преступлений, уровень раскрываемости преступлений, и/или докладами о виктимизации.

Общество должно быть информировано о результатах оценки, причем следует предоставить возможность для размышлений и празднования успехов, достигнутых в процессе решения проблем с целью дальнейшего обеспечения вовлеченности населения в сотрудничество и укрепления партнерства между полицией и обществом. Концепция работы полиции с населением возникла в качестве важнейшего оперативного дополнения традиционного стиля полицейской деятельности. Данный подход характеризуется более глубоким вовлечением в полицейскую деятельность других ведомств и общества в целях обеспечения более эффективной и действенной борьбы с преступностью и укрепления отношений между полицией и местным населением.

Оценка эффективности деятельности сотрудника полиции должна в первую очередь учитывать его способность успешно работать с проблемами местного населения и умение вовлекать местных жителей в процесс реализации этих усилий.

Список использованной литературы:

1. Концепция развития государственного управления в Республике Казахстан до 2030 года. Утверждена Указом Президента Республики Казахстан от 26 фев. 2021 г. №522
2. Опыт правоохранительной деятельности в зарубежных странах: Сборник материалов. М., 1999.
3. Тюрин, В. Оценка деятельности полиции государственными и негосударственными институтами зарубежных стран. / В. Тюрин ВНИИ МВД России.
4. Leigh, M. Drake and Richard Simper. The Measurement of Police Force Efficiency: An Assessment of U.K. Home Office Policy.

5. The city and the police force: analysis in relative efficiency in city police precincts with data envelopment analysis. *International Journal of Police & Management*. Volume 9. Number 2.

6. Тобит-модели [tobit-models] – один из видов эконометрических моделей, не поддающихся исследованию стандартными методами регрессионного анализа, поскольку включают переменные, представляющие собой смесь дискретных и непрерывных величин. Напр., таковы модели рынков, на которых одни цены лимитированы, а другие свободны.

7. Джунусбекова, Г. Совершенствование системы оценки эффективности деятельности государственных органов в Республике Казахстан / Г. Джунусбекова // *Viesoj i politika ir administravimas*. – 2015. – Т. 14, №2. – с. 257.

8. О Концепции правовой политики Республики Казахстан на период с 2010 до 2020 года [Электронный ресурс] / Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U090000858>.

9. О правоохранительной службе. Закон Республики Казахстан от 6 января 2011 года № 380-IV [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1100000380/z110380.htm>.

10. Послание Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана. 5 октября 2018 года. Официальный сайт Президента Республики Казахстан [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-nazarbaeva-narodu-kazahstana-5-oktyabrya-2018-g.

11. Об утверждении Дорожной карты по модернизации органов внутренних дел Республики Казахстан на 2019–2021 годы: постановление Правительства Республики Казахстан от 27 дек. 2018 г. №897 [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1800000897>.

12. Руководство по демократическим основам полицейской деятельности. Вена: ОБСЕ, 2006.

ЖАМАНОВ АЙДОС БЕКЖАНОВИЧ,

**Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев
атындағы Ақтөбе заң институтының ІІО
әкімшілік қызметі кафедрасының аға
оқытушысы**

ТӨТЕНШЕ ЖАҒДАЙЛАРДА ҚОҒАМДЫҚ ТӘРТІПТІ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ҚЫЗМЕТІ КЕЗІНДЕ ПОЛИЦИЯ ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІНІҢ ЖЕКЕ ҚАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ МӘСЕЛЕСІНДЕ ҚЫЗМЕТТІК ПОЛИЦИЯНЫҢ ЖАҢА ТӘСІЛДЕРІ

Қазақстан Республикасының Ішкі істер органдары (бұдан әрі - ІІО) төтенше жағдай кезінде қоғамдық тәртіпті қорғауды қамтамасыз ету субъектілерінің жүйесінде ерекше орын алады.

Адамның және азаматтың өмірін, денсаулығын, құқықтары мен бостандықтарын, қоғам мен мемлекеттің мүдделерін құқыққа қайшы қол сұғушылықтардан қорғауға арналған құқық қорғау органы бола отырып, дәл осы ішкі істер органдары төтенше жағдай кезінде қоғамдық тәртіпті қорғау және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі негізгі мақсаттарға қол жеткізуге бағытталған іс-қимылдарды жүзеге асырады.

ІІО өз құзыреті шегінде төтенше жағдайлардың (бұдан әрі – ТЖ) алдын алу және жою жөніндегі іс-шараларды жүзеге асыруға міндетті.

ІІО көліктің кез келген түрін (дипломатиялық иммунитеті бар шет мемлекеттер өкілдіктері мен халықаралық ұйымдардың көлік құралдарынан басқа) қылмыстық құқық бұзушылық жасады деп күдіктенген адамдарды қудалау, ТЖ қолданылу кезеңінде, қарулы қақтығыс жағдайында, ТЖ жою кезінде оқиға орнына келу, сондай-ақ егер кешіктіру адамдардың өміріне немесе денсаулығына нақты қауіп төндіруі мүмкін, Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындаған тәртіппен келтірілген жағдайда меншік иелері материалдық залалды өтей отырып шұғыл медициналық көмекке мұқтаж адамдарды жеткізу үшін пайдалануға құқылы медициналық ұйымдарға көмек көрсету.

«Қазақстан Республикасының Ішкі істер органдары туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 17-бабының 2-бөлігіне сәйкес әскери немесе ТЖ қолданылу, терроризмге қарсы операция жүргізу кезеңінде, қарулы қақтығыс жағдайында, ТЖ салдарын жою кезінде ІІО қызметкерлерін өзіне жүктелген міндеттерді орындауға тұрақты орналасу пунктінен қол үзіп тартуға жол беріледі: қызметтік уақыт режимін өзгерту, оған қосымша міндеттер жүктеу, басқа жерге іссапарға жіберу, қызметтің сипатын өзгертпестен басқа бөлімшеге уақытша ауыстыру, сондай-ақ қызметкердің келісімінсіз өзге де ерекше жағдайлар мен қосымша шектеулер белгілеу. Бұл жағдайларда ІІО қызметкерінің

қызмет ету мерзімі үш күн үшін бір күн есебінен есептеледі және ақшалай қаражат үш есе мөлшерде төленеді.

ТЖ-ның құқықтық режимін қамтамасыз ету жөніндегі ІІО қызметін ТЖ-ның ерекше құқықтық режимінің нақты емес аумағын қолданысқа енгізуге және мемлекеттегі конституциялық құқықтар мен бостандықтарды толық Конституциялық көлемде қалпына келтіруге негіз болған ТЖ салдарын жоюға немесе азайтуға бағытталған жүйелі және заңды сипаты бар мақсатты билік қызметі ретінде айқындауға болады .

ТЖ енгізу ІІО функцияларының көлемін арттырады. Қалыпты өмір сүру жағдайында функцияларды жүзеге асырудан басқа, оларға төтенше жағдайларға байланысты қосымша функцияларды орындау жүктеледі.

Төтенше жағдайдың енгізілуіне себеп болған жағдайларға байланысты ӘҚҚ-ның оның режимін қамтамасыз ету жөніндегі функцияларын шартты түрде үш топқа бөлуге болады.

Бірінші топқа келесі функциялар кіреді:

- азаматтардың қоғамдық және жеке қауіпсіздігіне қатер төндіретін қоғамдық тәртіпті жаппай бұзушылықтардың алдын алуға, жолын кесуге және жоюға қатысу;

- Қарулы және аса қауіпті қылмыскерлерді іздестіру және ұстау;

- заңсыз құралымдар қызметінің жолын кесу (қарусыздану және жою);

- қоғамдық тәртіпті және халықтың тыныс-тіршілігін қамтамасыз ететін объектілерді қорғауды күшейту;

- жеке, лауазымды және заңды тұлғалардың құқықтарын растайтын немесе айқындайтын түрлі құжаттар беру;

- коменданттық сағаттың қолданылу кезеңінде жеке басын куәландыратын құжаттар мен өкілеттіктерді өндіру;

- төтенше жағдай енгізілген және ерекше режим орнатылған аумаққа кіруді бақылау;

- жекелеген заттардың, тауарлардың және өзге де заттардың айналысына бақылауды жүзеге асыру;

- азаматтардағы құжаттарды тексеру, заттар мен көлік құралдарын тексеру;

- құқық бұзушыларды және қылмыс жасады деп күдіктелген адамдарды ұстау;

- тыйым салынған жаппай акцияларды өткізудің жолын кесу;

- көліктің, байланыстың, кәсіпорындардың, мекемелер мен ұйымдардың жұмысын бұзатын жаппай тәртіпсіздіктер мен топтық әрекеттердің жолын кесу кезінде аумақтың учаскелерін қоршау;

- елді мекеннің құлпын ашу жөніндегі іс-шараларға қатысу;

- өзге де арнайы іс-шараларды (операцияларды), оның ішінде ІІО тұрақты орналасқан орындардан тыс жерлерде азаматтардың қауіпсіздігін және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларды (операцияларды) жүргізуге қатысу және т.б.

Екінші топты азаматтардың қауіпсіздігі мен қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету, қоғамдық тәртіпті сақтау функциялары құрайды:

- жер сілкінісі, су тасқыны, дауыл және басқа да табиғи апаттар кезінде;

- эпидемиялар, эпизоотиялар, экологиялық апаттар кезінде карантиндік және өзге де іс-шараларды жүргізу кезінде;

- ірі өндірістік авариялар, техногендік апаттар кезінде;

- аймақтың радиациялық және уытты ластануы жағдайында;

- ірі өрттерде (өнеркәсіптік, орман, шымтезек, тақтатас және т.б.);

- жарылыс қаупі бар заттар, оқ-дәрілер табылған және жер бедерін минадан тазарту кезінде.

Үшінші топ келесі функциялардан тұрады:

- адамдарды құтқаруды ұйымдастыру және олардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін шұғыл шаралар қабылдау;

- зардап шеккендерге және дәрменсіз күйдегі адамдарға алғашқы медициналық көмек көрсету;

- халықты және құндылықтарды эвакуациялауға қатысу;

- қараусыз қалған мүлікті қорғау;

- ТЖ-дан зардап шеккен аумақтардың тұрғындарын тіршілікпен қамтамасыз етудің маңызды объектілері мен жүйелерін қорғау;

- жедел медициналық көмектің, техниканың, авариялық-қалпына келтіру, құтқару және жөндеу құралымдарының (бригадаларының) кедергісіз өтуін қамтамасыз ету;

- халықтың шығынын есепке алу, мәжбүрлі қоныс аударушыларды (босқындарды) тіркеу;

- ІІО арнаулы мекемелеріндегі адамдарды эвакуациялау;

- ТЖ жағдайында жағымсыз салдарларды жою және халықтың өмірі мен қызметінің қалыпты жағдайларын қалпына келтіру жөніндегі өзге де іс-шараларды жүргізуге жәрдемдесу.

Аталған функциялар ТЖ жағдайында ІІО-ның жалпы «міндеттері-функциялары» болып табылады, бұл белгілі бір төтенше жағдайдың ерекшеліктеріне байланысты басқа, қосымша функциялардың пайда болуын жоққа шығармайды .

Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес Қазақстан халқына қызмет етуге шақырылған ІІО қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мақсатында мынадай міндеттерді жүзеге асырады:

- 1) құқық бұзушылықтардың алдын алу;

- 2) қоғамдық тәртіпті қорғау;

- 3) қылмысқа қарсы күрес;

- 4) қылмыстық жазаларды және өзге де қылмыстық-құқықтық ықпал ету шараларын, сондай-ақ әкімшілік жазаларды орындау;

- 5) төтенше жағдайлардың алдын алу және оларды жою, өрт қауіпсіздігін қамтамасыз ету, азаматтық қорғанысты ұйымдастыру .

ТЖ жағдайында ІІО-ның жоғарыда аталған «міндеттерінің» мазмұнын ашу үшін төтенше жағдай кезінде қоғамдық тәртіпті қорғау

жөніндегі қызметті атқару кезінде полиция қызметкерлерінің жеке қауіпсіздігіне назар аудару қажет. Бұл қызметкерлерге жағдайдың стандартты емес жағдайларында уақтылы қабылдануы тиіс қажетті қорғау шаралары, бұл, сайып келгенде, оларға іс-қимылдың бірінші кезеңінде мүмкіндік береді, өз өмірін, ал болашақта азаматтардың өмірі мен денсаулығын сақтау.

Полиция қызметкерлерінің төтенше жағдай кезінде қоғамдық тәртіпті қорғау жөніндегі қызметтік міндеттерін орындау кезіндегі жеке қауіпсіздігі белгілі бір факторларға байланысты болатынын атап өтеміз, олардың негізгілері:

- «Құқық қорғау қызметі туралы» Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 6 қаңтардағы №380 Заңының 8-тарауы негізінде дене күшін, арнайы құралдарды, атыс қаруын тиімді қолдана білу;

- жедел жағдайдың күтпеген өзгерістері кезінде жеткілікті білімнің болуы және оқиғалардың өтпелі дамуы жағдайында олардың алдына қойылған жауынгерлік міндеттерді орындауға уақтылы және дұрыс шешім қабылдай білу;

- дене күшін, оның ішінде күресудің жауынгерлік тәсілдерін тиімді және заңды қолдану дағдыларын қалыптастыру;

- әртүрлі стресс факторлары бар жағдайларға психикалық және психологиялық төзімділік.

Баяндаманы дайындау барысында полиция қызметкерлерінің төтенше жағдайда қоғамдық тәртіпті сақтау жөніндегі қызметтік міндеттерін орындау кезінде олардың жеке қауіпсіздігін ұйымдастыруда бірқатар проблемалық мәселелер анықталды.

Талдау жүргізу үшін бастапқы материал қызметкерлердің баянаттары, қызметтік тексерулер қорытындылары, сондай-ақ төтенше жағдай кезінде қоғамдық тәртіпті қорғауды және азаматтардың қоғамдық қауіпсіздігін қамтамасыз ететін қызметкерлермен жеке әңгімелесулер болды.

Төтенше жағдай кезінде қоғамдық тәртіпті және азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету процесінде полиция қызметкерлері арнайы құралдарды, дене күшін және жауынгерлік тәсілдерді қолданды.

Сонымен қатар біз полиция қызметкерлерінің қаруды қолдануына талдау жасадық, атап айтқанда, экстремалды жағдайларда әрекет еткенде, бұл полицейлердің «құқық қорғау қызметі туралы» Қазақстан Республикасының Заңы негізінде табельдік қаруды қолданудың психологиялық тұрақсыздығын көрсетті.

Сонымен қатар полиция қызметкерлерінің тәуліктің қараңғы уақытында ату дағдылары мен дағдыларының төмен деңгейі, сондай-ақ қозғалатын нысандарға жылдам ату дағдыларының жеткіліксіздігі байқалады.

Біздің ойымызша, полиция қызметкерлерінің жеке қауіпсіздігін қамтамасыз ету қазіргі уақытта ІІО-дағы маңызды міндет болып табылады және полиция қызметкерлерінің қызметіндегі бұл бағытқа институттың

профессорлық-оқытушылық құрамы тактикалық-арнайы даярлық кафедрасы бойынша оқыту процесінде ерекше назар аударады.

Осыған байланысты полиция қызметкерлерінің жеке қауіпсіздік факторларына жүргізілген талдау нәтижелері бойынша Қазақстан Республикасы ІІМ ведомстволық оқу орындарында оқытудың мынадай бағыттары қосымша ұсынылады:

- төтенше жағдай кезінде қоғамдық тәртіпті сақтау жөніндегі қызметті атқару кезінде туындайтын стресске қарсы күрес кезінде болашақ полиция қызметкерлерін психологиялық қауіпсіздікке оқыту;

- курсанттар мен тыңдаушылардың оқу уақытында ішкі істер органдарына келіп түсетін және қызметінде тұрған атыс қаруының жаңа үлгілерімен және арнайы құралдармен қауіпсіз жұмыс істеудің практикалық дағдыларын үйренуі және алуы.

Полиция қызметкерлерінің стресс факторлары бар жағдайларға тұрақтылығы мәселесіне ерекше назар аудару қажет.

Біздің ойымызша, стресске төзімділік полиция қызметкерлерінің қызметіндегі маңызды факторлардың бірі болып табылады.

2016 жылы Ақтөбе қаласында болған қайғылы оқиғаларға қатысқан құқық қорғау органдары қызметкерлерінің белсенді қарсылық білдірген құқық бұзушыларды ұстаудағы іс-әрекеттерін талдау нәтижесінде құқық бұзушылармен тікелей жекпе-жек жағдайларын бағалау жүргізілді.

Зерттеу нысаны 20 адамнан тұратын ІІО полиция қызметкерлері болды, олардың ішінде бір жылдан 7 жылға дейінгі жұмыс өтілі бар 10 қызметкер (жасы: 23-29 жас) және 8 жылдан 15 жылға дейінгі жұмыс өтілі бар 10 қызметкер (жасы: 30-35 жас).

Жағдайларды бағалау нәтижесінде мынадай нәтижелер анықталды: стресске төзімділік мәндері осы салада жұмыс өтілі төмен (1-7 жыл) қызметкерлерге қарағанда үлкен жұмыс өтілі бар қызметкерлерде (8-15 жыл) жоғары.

Жоғарыда аталған қызметкерлердің сауалнамасына сәйкес, төтенше жағдай кезінде қоғамдық тәртіпті қорғау нарядында қызмет атқару кезінде оларда қатты күйзеліс жағдайлары жиі кездесетінін атап өткен жөн.

Төтенше жағдайларға ең жоғары психологиялық дайындығы бар полиция қызметкерлері (жұмыс өтілі 8-15 жас, жасы 30-35 жас) стресске төзімділіктің жоғары деңгейін көрсетті.

Осылайша, болашақ полиция қызметкерлері үшін стресске төзімділік мәселелерін оқытуды Қазақстан Республикасы ІІМ ведомстволық оқу орындарында оқудың алғашқы күндерінен бастау қажет.

Жоғарыда айтылғандай, полиция қызметкерлері әрқашан дене күшін, арнайы құралдар мен қаруды қолдануға дайын болуы керек.

Әрине, оларды белгілі бір экстремалды жағдайларда дұрыс қолдануға үйрету атыс, тактикалық-арнайы және дене шынықтыру сабақтарына ықпал етеді. Бірақ оларды бір пән бойынша оқып-үйрену болашақ полиция қызметкерлері өз қызметінде кездесетін жағдайларды жеткілікті түрде қамтамасыз ете алмайды және модельдей алмайды.

Сондықтан, оқыту барысында курсанттар мен тыңдаушыларды кешенді пәнаралық сабақтарды пайдалану өте маңызды болып табылады, ол қазіргі уақытта М.Бөкенбаев атындағы Қазақстан Республикасы ІІМ Ақтөбе заң институтында тәжірибеде жүзеге асырылуда.

Біздің оқу орнымызда кафедра пәні бойынша: «ІІО қызметкерлерінің жеке қауіпсіздігі» оқу бағдарламасына қосымша тұтас бөлім енгізілді, мысалы, «ІІО қызметкерлерінің экстремалды жағдайдағы әрекеттерге стресс – және психофизикалық тұрақтылығын қалыптастыру» бағдарламасының тақырыптарының бірі.

Өкінішке орай, «ІІО қызметкерлерінің жеке қауіпсіздігі» пәнін оқыту курсанттардың осы санаты үшін биыл аяқталады. Алайда, «тактикалық-арнайы дайындық» кафедрасының пәні бойынша тақырыптық жоспарға жоғарыда аталған бөлім енгізілді.

Кафедраның пәні бойынша: «атыс дайындығы», «белгіленген зақымдану аймағы бар қозғалмайтын нысана бойынша орнынан жылдам ату» жаттығуын орындау қазіргі уақытта стресске төзімділік элементтерін енгізе отырып, сабақтарда жүзеге асырылатынын атап өтеміз.

Қорытындылай келе, мен мынаны атап өтемін:

- біріншіден, оқу процесінде курсанттар мен тыңдаушыларды даярлау кезінде болашақ полиция қызметкерлерінің қоғамдық тәртіпті сақтау жөніндегі қызметті атқару кезінде туындайтын стресс-факторлары бар жағдайларға тұрақтылығы мәселесіне ерекше назар аудару қажет, ал бұл біздің ойымызша, профессорлық-оқытушылық құраммен шешілетін маңызды проблемалық мәселелердің бірі;

- екіншіден, болашақ полиция қызметкерлері үшін стресске төзімділік мәселелерін оқытуды оқу барысында кешенді кафедрааралық тактикалық-арнайы сабақтарды пайдалана отырып, Қазақстан Республикасы ІІМ оқу орындарында оқудың алғашқы күндерінен бастау қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Ішкі істер органдары туралы: Қазақстан Республикасының 2014 ж. 23 сәуірдегі №199 Заңы.

2. Норов, Д.К. Тәжікстан Республикасы ІІМ төтенше жағдайдың құқықтық режимін қамтамасыз ету жөніндегі қызметі: автореф. дис. заң. ғылым. канд./ Д.К. Норов– М., 2011.

3. Кондрашов, Б.П. Қоғамдық қауіпсіздік және оны қамтамасыз етудің әкімшілік-құқықтық құралдары. / Б.П. Кондрашов. – М., 1998.

МАХМУТОВ АМАНҒАЛИ СҮГІРОВИЧ,

**Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев
атындағы Ақтөбе заң институтының ІІО
әкімшілік қызметі кафедрасының
профессоры**

СЕРВИСТІК ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУДІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Мемлекет басшысының 2020 жылғы 1 қыркүйектегі «Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі» атты Қазақстан халқына жыл сайынғы Жолдауында басым бағыттардың бірі ретінде «полицияның сервистік моделіне» көшу деп атады [1].

Полиция – Отанымыздың барлық елді мекендерінде халыққа қызмет көрсететін ең үлкен құқық қорғау органдарының құрамдас бөлігі болып табылады.

Күнделікті қызметтерінде полиция қызметкерлері адам мен азаматтың өмірін, денсаулығын, құқықтары мен бостандықтарын, қоғам мен мемлекеттің мүдделерін құқыққа қарсы қол сұғушылықтан қорғау, қоғамдық тәртіпті сақтау және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету бойынша міндеттерді атқарады.

Мемлекеттік басқару жүйесіндегі полиция органдарының маңызды рөлі барынша түсінікті. Сонымен қатар полиция қызметінің нақты әлеуметтік кеңістікте азаматтармен тікелей қарым-қатынас орнату арқылы жүзеге асырылатындығымен байланысты.

Күнделікті қызметінде полиция қызметкерлері күрделі кәсіби міндеттерді, қиын жағдайлар мен қақтығыстарды шешеді. Бұл ретте полицияның қателікке жол беруіне ешқандай құқығы жоқ. Полиция қызметінің кәсіби құзыреттілік деңгейі мен тиімділік дәрежесі қоғамдық пікірге әсер етеді, бұл елдегі әлеуметтік-саяси жағдайда тікелей көрініс табады.

Полиция қызметінің демократиялық негіздерін жылдамдату процесіне бақылауға бағдарланған тәсілден қызмет көрсетуге бағдарланған тәсілге көшкен кезде ғана қол жеткізуге болады, сол себепті құқық қорғау органдарының негізгі назары құқық бұзушылықтардың белсенді түрде алдын алуға шоғырланады.

Полицияның сервистік қызметі – полиция мен азаматтық қоғамдастыққа қылмыс, құқықтық тәртіпті күшейту және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелерін шешу үшін ынтымақтастықтың жаңа әдіс тәсілдерін қолдануға мүмкіндік ашатын жаңа заманауи модель.

Сервистік қызмет көрсету екі компонентке негізделген: полицияның әдістерін және тәжірибесін өзгерту және полиция мен қоғамдастық арасында сындарлы қарым-қатынас орнату үшін шаралар қабылдау.

Мемлекет басшысы Жолдауда «халыққа жақын полиция» қағидаты бойынша жергілікті полиция қызметінің мейлінше тұтас реформасын жасау қажеттілігі жүзеге асырылды деп атап өткен болатын.

Бұл кездейсоқтық емес, себебі жергілікті полиция қызметі халықпен тікелей қарым-қатынаста болатын бөлінісі болып табылады.

Осы аталған бағыттағы мақсаттарды жүзеге асыру қызметінде негізгі рөл атқаратын учаскелік полиция инспекторлары нақты қоғамдық мәселелерді шешу және тұрғындар өмірінің сапасын жақсарту үшін мемлекеттік ресурстарды қолдануға көмектесетін негізгі лауазымды тұлға ретінде маңызды орын алады.

Учаскелік полиция инспекторларының негізгі міндеттері сеніп тапсырылған әкімшілік учаскеде қауіпсіздік пен құқықтық тәртіпті қамтамасыз ету, оның ерекшеліктерімен танысу, халықпен сенімді қарым-қатынас орнату, азаматтарға көмек көрсету және заңсыз әрекеттерді болдырмау болып табылады.

Учаскелік полиция инспекторы сеніп тапсырылған әкімшілік учаскенің заңға бағынатын тұрғындарының сенімді досы және қорғаушысы болып табылады. Жергілікті тұрғындар оған сенім артады, өзінің кәсіби біліктілігін, адалдығын және құқықтық тәртіп пен қауіпсіздікті қамтамасыз етудегі еңбегін мойындайды.

Учаскелік полиция инспекторы өз бетінше және ішкі істер органдарының басқа да бөліністерімен өзара іс-қимыл жасаса отырып профилактикалық есепке қояды:

Әкімшілік қадағалау орнатылғандарды;

Бас бостандығынан айыру орындарынан шартты түрде мерзімінен бұрын босату туралы шешім немесе қаулы қабылданғандарға қатысты;

Ауыр және аса ауыр қылмыс жасағаны үшін жазасын өтегеннен кейін бас бостандығынан айыру орындарынан босату туралы шешім қабылданған немесе қасақана қылмыс жасағаны үшін бас бостандығынан айыруға екі немесе одан да көп рет сотты болған, «Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарды әкімшілік қадағалау туралы» 1996 жылғы 15 шілдедегі Қазақстан Республикасы Заңының қолданылу аясына шартты түрде жататын тұлғаларды;

Сотпен әкімшілік құқық бұзушылықтар бойынша мінез-құлқына ерекше талаптар белгіленгендерді;

Қорғау нұсқамасы шығарылған адамдарға қатысты профилактикалық бақылауды және жеке профилактикалық жұмысты жүзеге асырады [2].

Профилактикалық шаралар тиісінше жетілмеген, осыған орай отбасымен жұмыстар негізінен өмірлік қиын жағдайға тап болу фактісі орын алғаннан кейін ғана жүргізіледі. Бұл ретте көмек алу үшін түрлі инстанцияларға жүгіну қажет, әлеуметтік көмекті түрлі ведомствалар

ұсынады, олар әдетте отбасы мүшесіне оны отбасынан алшақтату негізінде көрсетіледі. Бұл отбасылық жағдайды жоғалтуға, отбасы мүшесін әлеуметтік қосу деңгейін төмендетуге әкеп соқтырады, ал көрсетілген көмек отбасын сақтауға және нығайтуға бағытталған болуы тиіс.

Қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің сервистік моделіне көшу азаматтық қоғамның қажеттілігіне бағдарланған полицияны реформалаудың маңызды кезеңі болып саналады.

Сервистік модельдің басымдылығы – заңға мойынұсынатын азаматтардың мүддесі.

Шетелдік тәжірибе сервистік модельдің барлық елге бірдей әмбебап еместігін көрсетіп отыр және ол нақты жергілікті жағдайларға бейімделеді. Осы мақсатта Ішкі істер министрлігі жетекші әлемдік тәжірибені және дәстүрлі полиция қызметін сервистік модельге бейімдеген түрлі елдің модель элементтерін енгізу кезеңдерін зерделеді.

Сервистік полицияның ұлттық моделін қалыптастыру үшін шетелдік тәжірибеден бөлек қоғамның, отандық сарапшылардың, сонымен қатар ішкі істер органдары қызметкерлерінің пікірлері мен ұсыныстары ескерілуі тиіс.

Дәстүрлі және сервистік модельдің негізгі айырмашылықтарына тоқталып өтейік.

Полицияның дәстүрлі қызметінде негізгі мақсат қылмыспен күреске бағытталған. Осыған байланысты негізінен жұмыс бағыты құқық бұзушылықтарға шұғыл әрекет ету болып табылады. Бұл бағытта жасалған қылмыс пен құқық бұзушы басты нысан болып саналады. Оның нәтижесі – айыппұл салу, тұтқынға алу, айыптау түріндегі жазалау шаралары болып табылады.

Ал сервистік модельде полицияның жұмысын бағалау өзгеше – құқық бұзушылықтардың алдын алу, көмек көрсетуге дайын болу және халықпен сенімге негізделген қатынас орнату.

Полицияның сервистік моделіндегі басымдыққа ие міндет – қауіпсіздік сезімін қамтамасыз ету және құқық бұзушылықтардың алдын алу.

Азамат пен қоғамдастық – басты ошақ, ал қауіпсіздікті сезіну, полицияға сенім арту, қоғамдастық өмірі сапасының тиімді көрсеткіші болып саналады.

Жалпы сервистік модельге көшу үшін құқықтық та, ұйымдастырушылық та негіздер жеткілікті. Кодекстер оның ішінде «Құқық бұзушылық профилактикасы туралы», «Қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге азаматтардың қатысуы туралы» сынды салалық заңнамалар қолданыста.

«Сервис» сөзін ағылшын тілінен аударсақ «қызмет» деген мағынаны береді. Демек, күнделікті өмірде түрлі салада халыққа қызмет көрсету деген сөз. Осы ретте сервистік қызметтің екі түрі жайында айтуға болады.

Дербес сервис – бұл полицияның полицейлік қызметтерді сапалы ұсыну негізінде арызданушымен, зардап шегушілермен және құқық бұзушылармен жұмысы.

Ал ұжымдық сервис – бұл полицияның жергілікті билік органдарымен және қоғамдастықпен серіктесе отырып, қауіптерді анықтауы және мәселелерді шешуі.

Полицияға сервистік қызмет көрсету жүктелген жағдайда, ол қоғаммен барынша белсенді түрде ықпалдасып, халыққа жақындай түседі әрі заң нормаларының сақталуына жауаптылық жүктейтін құқық қорғаушы мәртебесіне әлеуметтік қызмет мәртебесін қосып алатын болады.

Жаңа форматтағы сервистік полицияның кешенді моделін құрудағы мақсат – барлық мемлекеттік құрылымдар мен қоғамның тиімді өзара іс-қимылы арқылы, құқық бұзушылықтардың алдын алу, қоғамдық тәртіпті сақтау, тұрғындарға және халыққа өз уақытында дереу көмек көрсету арқылы азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету.

Нәтижесінде тұрғындар мен халықтың қауіпсіздігі жан-жақты қамтамасыз етіліп, азаматтардың тәртіп сақшыларына деген сенімі арта түседі деген үміттеміз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Мемлекет басшысының 2020 жылғы 1 қыркүйектегі «Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі» атты Қазақстан халқына жыл сайынғы Жолдауы.

2. Учаскелік полиция пунктiнiң жұмысын ұйымдастыруға жауапты учаскелік полиция инспекторларының, учаскелік полиция инспекторлары мен олардың көмекшілерінің қызметін ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 ж. 29 желт. №1095 бұйрығы.

ПЕСТОВ РОМАН АРКАДЬЕВИЧ,

доцент кафедры административного права
Ростовского юридического института МВД
Российской Федерации, кандидат
юридических наук, доцент

КОРЕНЮГИН ВИТАЛИЙ ВАЛЕРЬЕВИЧ,

доцент кафедры административного права
Ростовского юридического института МВД
Российской Федерации, кандидат
юридических наук, доцент

СЕРВИСНАЯ МОДЕЛЬ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Анализ основных законов Российской Федерации (РФ) и Республики Казахстан (РК), показывает, что в них провозглашаются высшими ценностями человека, его права и свободы, что накладывает определенные обязательства, как на государство, так и общество в целом.

Пристальное внимание гражданского общества направлено на различные деструктивные явления, в том числе связанные с совершением административных правонарушений и преступлений.

За последние годы отмечаются значительные успехи в работе полиции по противодействию преступности, в то же время восприятие гражданами своей безопасности не имеет значительных положительных тенденций.

Данное явление связано с показателем доверия со стороны населения к полиции и ее деятельности. По данным проведенного в 2021 году социологического опроса, в РФ уровень доверия составил 45,4% [1].

Правонарушения имеют социальный характер и зависимость от общества, которое их продуцирует и влияет на ее количественные и качественные характеристики, это же общество выдвигает требования по обеспечению безопасности.

Сервисная полиция применяет в своей деятельности общественно-ориентированный подход, подразумевающий постоянное

сотрудничество с гражданами, проактивное решение актуальных проблем, одной из которых является миграция.

В соответствии с Концепцией государственной миграционной политики Российской Федерации на 2019-2025 годы [2] МВД России принимает участие в создании государственной системы планирования и управления миграционными процессами, обеспечивающей увязку миграционной политики с основными направлениями Стратегии пространственного развития РФ на период до 2025 года [3], социально-экономическими и инвестиционными потребностями субъектов РФ.

В целях эффективного управления миграционными процессами, обеспечения миграционной и общественной безопасности России, необходима разработка квалифицированной оценки влияния миграционной ситуации на состояние защищенности интересов личности и государства, общественной безопасности с помощью соответствующих критериев, максимально учитывающих многогранные аспекты миграции [4].

При выработке критериев оценивания миграционной ситуации в контексте обеспечения безопасности населения Российской Федерации необходимо учитывать сочетание как количественных показателей, так и качественных. Общество представляет собой очень сложную структуру, в которой причинно-следственные связи неочевидны, в связи с чем, анализ социальных процессов и их взаимозависимостей невозможно осуществлять исключительно в рамках количественных показателей. При всем желании упростить изучение общественных структур и прийти к некому универсальному показателю невозможно обойтись без качественного анализа социальных составляющих в отдельных регионах. Одними из важных качественных показателей, влияющих на криминогенность поведения иностранных граждан и лиц без гражданства, являются уровень и структура диаспоризации общества, а также способ и качество интеграции мигрантов в общество.

Оценка миграционной ситуации должна основываться на следующих принципах: актуальность, верифицируемость оценки, практикоориентированность и универсальность.

Для получения объективной оценки эффективности миграционного законодательства РФ в научных кругах предлагается актуальная методика оценки влияния миграции на безопасность социально-экономического развития региона, которая и вполне соотносится с указанными выше принципами оценки. Методика основана на индикативном методе и состоит из пяти индикативных блоков, каждый из которых отражает влияние миграции на отдельную сферу жизнедеятельности (рынок труда, экономическая ситуация, правопорядок и общественная безопасность, этнический баланс населения, санитарно-эпидемиологическое благополучие).

Оценку предлагается производить по следующим пяти индикативным блокам:

1. *Рынок труда.* Индикаторы блока отражают количественные (численность иностранной рабочей силы) и качественные (уровень образования и квалификации иностранных граждан и лиц без гражданства) характеристики трудовой миграции.

2. *Экономическая ситуация.* Индикаторы блока характеризуют ущерб от нелегальной деятельности трудовых мигрантов и бюджетные расходы на регулирование миграции.

3. *Этнический баланс населения.* Индикаторы блока отражают общую миграционную нагрузку на местное население и с разбивкой мигрантов по этническим группам.

4. *Санитарно-эпидемиологическое благополучие.* Индикаторы блока отражают распространенность среди иностранных граждан и лиц без гражданства инфекционных заболеваний, опасных для населения (ВИЧ-инфекция, туберкулез, сифилис), сравнение распространенности данных нозологий среди местного населения и иностранных граждан и лиц без гражданства, их вклад в общую заболеваемость.

5. *Правопорядок и общественная безопасность.* Индикаторы блока отражают уровень преступности среди иностранных граждан и лиц без гражданства, сравнение уровня преступности среди местного населения и иностранных граждан и лиц без гражданства, их вклад в общую преступность.

В соответствии с данным подходом оценка влияния миграции на безопасность региона проводится по совокупности критериальных показателей – индикаторов.

Соответствие базовой модели определения критериев и категорий риска: чрезвычайно высокий риск, высокий риск, значительный риск, средний риск, умеренный риск.

Национальная безопасность государства складывается из множества факторов и игнорирование фактора этнической преступности является непродуктивным.

Оценка миграционной ситуации, основанная на учете комплекса объективных критериев, показателей пороговых значений, превышение которых свидетельствует о возникновении угроз (рисков) общественному и политическому строю России; интенсивности, структуре, качестве иммиграционных потоков; состоянии административного регулирования, контроля и мониторинга миграционного потока; последствий, возникающих под его влиянием; роль диаспор и других неформальных объединений в интеграции / дезинтеграции иммигрантов, позволит дополнить перечень угроз миграционной безопасности, определить причины их возникновения и на их основе сформировать представление о реальных и потенциальных последствиях для страны. Это создаст основу для принятия соответствующих управленческих мер на правовом; институциональном; финансовом, операциональном уровнях и оптимального обеспечения миграционной безопасности и общественной безопасности в России.

Список использованной литературы:

1. Оценка деятельности полиции в Российской Федерации в 2021 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://мвд.рф/publicopinion>
2. О Концепции государственной миграционной политики Российской Федерации на 2019 - 2025 годы Указ Президента РФ от 31 окт. 2018 г. №622 // Собрание законодательства РФ, 05.11.2018, № 45, ст. 6917.
3. Об утверждении Стратегии пространственного развития Российской Федерации на период до 2025 года: Распоряжение Правительства РФ от 13 февр. 2019 г. №207-р // Собрание законодательства РФ, 18.02.2019, №7 (часть II), ст. 702.
4. Корчагина, К.А. Механизмы оценки влияния миграционной ситуации на состояние общественной безопасности (на примере ростовской области) / К.А. Корчагина, Н.А. Вакуленко, А.В. Топилина, Р.А. Пестов // Философия права. – 2021. – №3 (98). – С. 114-121.

АЛДИЯРОВ ЕРЛАН ТОЙБАЗАРОВИЧ,

**Қазақстан Республикасы ІІМ
М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң
институты КОҚҰ кафедрасының аға
оқытушысы, заң ғылымдарының магистрі**

БАГАЗИН АСҚАР СЫРЛЫБАЕВИЧ,

**Қазақстан Республикасы ІІМ
М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң
институты КОҚҰ кафедрасының аға
оқытушысы**

КӨШЕ-ЖОЛ ЖЕЛІСІНІҢ БАҒДАРЛАМАЛЫҚ-АППАРАТТЫҚ ҚҰРАЛДАРЫНЫҢ ЗАМАНАУИ ТАЛДАМАЛЫҚ ӘЛЕУЕТІ

Заманауи ақпараттық-аналитикалық жүйелердің әлеуеті адамдар орындайтын көптеген операцияларды автоматтандыруға мүмкіндік береді. Бағдарламалық-аппараттық кешендердің нақты алгоритмі кіріспе деректердің кез келген өзгерістеріне жауап бере алады, бұл оларды қоршаған ортамен өзара әрекеттесуге бейімдеуге мүмкіндік береді, бұл адам операторын белгілі бір талдау және есепке алу процестерінен ішінара немесе толық алып тастауға мүмкіндік береді. Интеллектуалды модульдер ақпарат алу үшін қажетті құрылғылармен (датчиктер, камералар және т.б.) және ортамен өзара әрекеттесу үшін қуат түйіндерімен жабдықталған. Қолдану саласына байланысты ішкі құрылғылардың функционалдығы мен бағдарламалардың алгоритмдері әртүрлі, бірақ олардың негізгі міндеті – көптеген ақпаратты талдау және қателерді жою.

Жол қозғалысы қауіпсіздігі саласында адамның көліктегі басқаруды ұйымдастырудағы қателіктері мүмкін, мұндай жеке ерекшеліктер «адам факторы» деп аталады. Бірақ мұндай қателіктердің әрқайсысы өлімге әкелуі мүмкін, адамдар жарақат алады немесе өледі, көлік торабы сал болып қалады. Мәселенің өзектілігі жол қозғалысы қауіпсіздігінің құрылымдық бөлімшелерін өз қызметінде Көлік процестерімен кейбір элементтерді автоматтандыруға баса назар аударуға мәжбүр етеді. Мұндай жағдайларда бағдарламалардың алгоритмі елді мекеннің деректері негізінде қалыптастырылады.

Бағдарламалық жасақтаманы талдау үшін ақпарат жинау, әсіресе халық тығыз орналасқан қалаларда өте өзекті мәселе. Қазір оны

шешудің перспективалық тәсілдері бар. Қазақстанның көптеген елді мекендерінде адамдарды тарту орындарында, өткізу пункттерінде, қорғалатын объектілерде және т.б. жаһандық мониторинг мүмкіндігін іске асыру үшін бейнекамералар орнатылады. Бір объектіде камералар тобы бір бағдарламалық басқарумен біріктіріліп, бейнебақылау жүйесі құрылады. Бұл аналогтық камералардан IP-ге ауысудың арқасында мүмкін болды. Қолданыстағы отандық Sergek бағдарламалық-аппараттық кешендерінің өзіндік профилі бар [1]. Ол Автомобиль көлігіне талдау жасайды. Бейне ағынында бағдарлама берілген тірек нүктелеріне жабысып, көліктің құрылымдық элементтерін өзінің үлгісіне сәйкес таңдайды, бейне кадрдағы объектілердің масштабына (биіктігі, ені) сәйкес алдын-ала белгіленген мәліметтер. Талданатын аймақта тірек нүктелері пайда болған кезде оны Бағдарлама ұстап алады және тану алгоритмі іске қосылады. Автокөліктің жалғыз стандарты – бұл мемлекеттік тіркеу белгісі, оны Sergek жүйесі одан әрі талдау үшін бөледі. Ал семантикалық ақпаратты тану кезінде мәліметтер базасына сәйкес автомобильге тиесілі болу мүмкіндігі пайда болады.

Sergek жүйесінің негізгі міндеті – жол қозғалысы ережелерін бұзушылықтарды анықтау және олармен лауазымды тұлғаның одан әрі жұмыс істеуі үшін бастапқы әкімшілік материалдарды қалыптастыру. Өкінішке орай, қарастырылып отырған бағдарламалық – аппараттық кешенді пайдалана отырып, автомобиль иесін жол қозғалысы ережелерін бұзғаны үшін жауапкершілікке тарту процесінен операторды толық алып тастау мүмкін емес, өйткені ҚР ІІМ Жол полициясының федералды ақпараттық жүйесі бойынша қосымша тексеру қажет. Деректер базасының қауіпсіздік саясаты Sergek жүйесі мен жол полициясы үйлесімді емес, бұл өз кезегінде өңделетін ақпарат көлемін азайтады.

Айта кету керек, халықты көлікпен тасымалдаумен қатар, бағдарламалық – аппараттық құралдардың көмегімен көлік ағынын талдау Қазақстанда өте тиімді жүзеге асырылуда. Автомобильдер мен жүргізушілерді есепке алудың мамандандырылған базасында Sergek жүйесіне қол жеткізуді қамтамасыз ете отырып, автомобиль көлігін үздіксіз мониторингтеу және әкімшілік іс қағаздарын автоматтандырылған жүйелерге толықтай сеніп тапсыру мүмкіндігі пайда болады. Бірақ көлік қауіпсіздігін тек бір жағынан қарастырмаңыз. Жол қозғалысына қатысушылар арасында екі негізгі ағынды ажыратуға болады: Автомобиль және жаяу жүргіншілер, олардың траекториялары UDS-де жүйелі түрде қиылысады, нәтижесінде қақтығыс нүктелері пайда болады. Егер автомобиль көлігі бағдарламалық – аппараттық басқарудың көмегімен толығымен тиімді талданса, онда осы бағыттағы жаяу жүргіншілер ағынымен белгілі бір проблемалар бар.

Адамда стандартты, бірдей белгілер жоқ, бұл сәйкестендіру процесін едәуір қиындатады. Профильді бағдарламалық өнім одан әрі талдау үшін тірек нүктелерін іздеуі керек адам, объект ретінде,

толығымен ерекшеленеді, бақылауға қойылады және одан әрі тану жеке тұлғаның мінез-құлқына байланысты. Сот – медициналық белсенділігі бар адамға бейнебақылау жүйесінен адам денесінің ең Ақпараттық аймағын – тұлғаны жасыру жеткілікті, немесе оны өзгерту және жеке басын анықтау мүмкін болмайды [2].

Биометриялық мәліметтер бойынша тұлғаны тануда ең үлкен жетістіктер бар. Қытай бағдарламалық өнімді әзірлеу кезінде бетке емес, мінез-құлыққа баса назар аударды. Объектіні және динамиканы қарастыра отырып, ғалымдар әр адамның қозғалыста басқа адамдар сирек қайталай алатын жеке қолжазбасы бар екенін анықтады. Жүру кезінде қолдың орналасуы, бастың бағыты, аяқтың бүгілу бұрышы, жыпылықтаудың тазалығы, саусақтардың қозғалысы және т.б., бұл әдеттердің барлығы жеке адамда өмір бойы қалыптасады, сондықтан барлық адамдар тіршілік ету ортасы мен тәрбиесі әртүрлі, біз жеке мінез-құлық қолжазбасын аламыз. Дәл осы қытай мамандары сәйкестендіру және тану алгоритмін нысанаға алды. Олар барлық қажетті ақпаратпен, соның ішінде биометриялық мәліметтермен және мінез-құлықтың жеке қолжазбасымен профилдік базалар құра бастады.

Ресейде бейнебақылау жүйелері арқылы адамдармен жұмыс істеу үшін Vocord Face Control жүйесі белсенді қолданылады (суретті қараңыз.1) [3].

Бет – әлпетті танудың бағдарламалық – аппараттық кешенінің көмегімен-VOCORD Face Control, адамдарды бар дерекқорлар бойынша іздеп қана қоймай, ең бастысы, осы дерекқорларды қалыптастыруға болады.

Бұл жүйе адамдар көп жиналатын жерлерде (вокзалдар, саябақтар, стадиондар және т.б.) жұмыс істей алады, алайда, жоғарыда айтылғандай, бұл жүйеден жасырыну қиын емес, өйткені VOCORD Face Control

суреттің фрагментін талдайды. 3D модельдеу арқылы танудың тұжырымдамалық модельдері бар. Бірақ бұл жағдайда адамның контурға орнатылған фотосуреттер мен бейне құрылғылары бар мамандандырылған жақтау арқылы өтуі қажет. Мұндай шеңберлер тек бақылау-өткізу пунктінде ғана орынды.

Қытайдың тәжірибесі адамдарды іздестіру, қылмыстар мен әкімшілік құқық бұзушылықтардың алдын алу және қиылысу үшін жаяу жүргіншілермен жақсы жұмыс істеу мүмкіндігін көрсетеді. Жаяу жүргіншілер ағындарын талдайтын бағдарламалық-аппараттық кешендердің жұмысын жеке тұлғаның жеке қолжазбасына қайта бағыттау қажет. Профильдік мәліметтер базасын және оны толтыру алгоритмін жасаңыз, мысалы, төлқұжат алу кезінде.

Фото және бейне түсіру жүйелерінің практикалық пайдасы орасан зор. Автокөліктерді ғана емес, адамдарды да талдау мүмкіндігімен бейнебақылау жүйелерінің бағдарламалық-аппараттық кешендерін белсенді пайдалану жол қозғалысының қауіпсіздігін жаһандық және бейтарап бақылауға мүмкіндік береді, ал бұл процесті толық автоматтандыру өңделетін ақпарат көлемін арттырады, тиісінше жол – көлік тәртібі артады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Сергек» камераларының жаңа функциясы қалай жұмыс істейді [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/kak-rabotaet-novaya-funktsiya-kamer-sergek-467464/ (дата обращения: 27.10.2022).

2. Хужмуратов, Б.Х. Автоматизированные распознавание лиц / Б.Х. Хужмуратов – Текст: непосредственный // Техника. Технологии. Инженерия. – 2017 – № 3.1.(5.1). – С. 59-62. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://moluch.ru/th/8/archive/62/2643/> (дата обращения: 27.10.2022).

3. VOCORD Интеллектуальные транспортные системы: официальный сайт. – Москва. 1999. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.vocord.ru> (дата обращения 27.10.2022).

АЛДИЯРОВ ЕРЛАН ТОЙБАЗАРОВИЧ,

**Қазақстан Республикасы ІІМ
М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң
институты КОҚҰ кафедрасының аға
оқытушысы, заң ғылымдарының магистрі**

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ЖОЛ ЖҮРУ ЕРЕЖЕЛЕРІН ОҚЫТУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Көшелер мен жолдардағы балалар мен жасөспірімдердің қауіпсіз мінез-құлқының негіздерін зерделеу бойынша білім беру процесін педагогикалық талаптарды ескере отырып оқытушы жүргізеді. Балалардың жол-көлік жарақаттарының алдын алу бойынша білім беру мекемелерінің жұмыс тәжірибесінде сабақтарда да, сыныптан тыс уақытта да жұмыстың әртүрлі формаларын қолдануға болады. «Қоршаған әлем», «Тіршілік қауіпсіздігі негіздері» (бұдан әрі – ТҚН) бағдарламалары шеңберінде білім алушылармен сабақтар өткізу.

Балалардың қосымша білім беру мекемелерінде балалардың жол-көлік жарақаттануының алдын алуға бағытталған қосымша бағдарламалар да іске асырылуда. Қосымша білім беру мекемелерінің кез келген түрінде балалар мен жасөспірімдер әртүрлі секцияларда, үйірмелерде өз еркімен айналыса алады және көше мен жолдарда қауіпсіз мінез-құлқ дағдыларын игере алады.

Балалардың жол-көлік жарақаттануының алдын алу жөніндегі білім беру мекемелері қызметінің негізгі мақсаттары мен міндеттері балалардың жол-көлік жарақаттануының алдын алу жөніндегі білім беру мекемесінде жұмыс жүйесін құру және жетілдіру болып табылады, бұл көшелер мен жолдарда қауіпсіз жүріс-тұрыс кепілдігін, жол қозғалысы ережелерін сақтау қажеттілігін қамтамасыз ету мақсатында жол жүрісіне қатысушылар ретінде білім алушылардың құзыреттерін қалыптастыру үшін қажетті шарт.

Балалардың жол-көлік жарақаттануының алдын алу – өскелең ұрпақтың өмірі мен денсаулығын сақтау, балаларды жол қозғалысы ережелеріне үйрету үшін жағдай жасау, бұл өз кезегінде балалардың жол-көлік жарақаттануының деңгейін төмендетуге ықпал ететін болады.

Балалар мен жасөспірімдерді жол қозғалысы ережелеріне үйрету жол-көлік ортасы жағдайында айналасындағылардың жеке қауіпсіздігін қамтамасыз етуге қабілетті тәртіпті жол қозғалысына қатысушыны даярлауға арналған.

Сондай-ақ балалардың жол-көлік жарақаттануының алдын алудағы маңызды рөл білім алушылар үшін жол қозғалысы қауіпсіздігі бойынша

профилактикалық іс-шаралар кешенін әзірлеу болып табылады, оны бағыттар мына бойынша жүргізген жөн:

ақпараттық – балаларды жол қозғалысы ережелеріне үйрету, көшелер мен жолдарда қауіпсіз мінез-құлық бойынша білім кешенін қалыптастыру. Қоршаған әлеммен (аула, жол, ауыл, қала), көлік құралдарымен (велосипед, мопед, мотоцикл, автомобиль) танысу.

дамыту – қауіпсіз мінез-құлықтың практикалық дағдыларын, жолдың ықтимал қауіп-қатері бар және бала тәртіпті және зейінді болуы керек деген түсініктерді қалыптастыру.

Бұл мәселені шешу үш негізгі қызмет бойынша білім беру процесін құру кезінде мүмкін болады:

- балалар мен жасөспірімдерді теориялық білімге үйрету (қазіргі заманғы технологиялар негізінде педагог пен полиция қызметкері баяндайтын ауызша ақпарат);

- білім алушылардың өзіндік шығармашылық жұмысы (иллюстрацияларды зерделеу, жол ортасында дұрыс, қауіпсіз бағдарлау үшін қажетті танымдық қабілеттерін үйрететін және дамытатын шығармашылық тапсырмаларды орындау, зерттеу және жобалау қызметі);

- осы кешен үшін арнайы жаттығуларды (кіріспе, топтық, жеке) қолдана отырып, көшелерде, жолдарда және көлікте қозғалыстарды, моториканы және қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын үйлестіруді практикалық пысықтау.

Профилактикалық жұмыстың мазмұны мен формалары балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып саралануы керек. Әр жас үшін негізгі тәрбиелік идеялар бөлінеді, олардың ашылуы мен талқылануы жасөспірімдердің құқықтық мінез-құлқының мотивациясын қалыптастыруға және өз өмірі мен денсаулығына, сондай-ақ жасөспірімдерге жол жағдайларына қатысатын адамдардың өмірі мен денсаулығына жауапкершілікпен қарауға ықпал етеді.

ЖКО профилактикасының тиімділігінің маңызды психологиялық-педагогикалық шарттары:

- педагогтер мен полиция қызметкерлерінің біліктілігі мен даярлық деңгейі;

- бұл жұмыстың алдын алу жұмыстарында заманауи ақпараттық құралдарды пайдалану үшін ғылыми негізделген көрнекі материалдармен, шығармашылық әзірлемелермен, бейне және аудио бағдарламалармен қамтамасыз етілуі;

- қала жолдарындағы балалардың қауіпсіздігіне жауапты барлық тәрбие субъектілерінің уәждемесі мен жауапкершілік деңгейі.

Жасөспірімдердің жол-көлік жарақаттануының алдын алудың ұйымдастырушылық шарттары:

- әлеуметтік-мәдени қызметтің заманауи технологияларын пайдалана отырып, балаларды жолда жүріс-тұрыс қауіпсіздігін оқытудағы сабақтастық пен жүйелілік;

- білім беру мекемелерінің базалық пәндерінің бағдарламаларына және әлеуметтік-мәдени қызмет саласына мазмұнды интеграциялау, сондай-ақ педагогтардың, ата-аналардың, бос уақытты ұйымдастырушылардың кәсіби қызметін түзету үшін балалардың жол-көлік жарақаттануының алдын алу мәселелері бойынша теориялық, ғылыми-педагогикалық әзірлемелер мен технологиялар кешенін әзірлеу және енгізу арқылы әртүрлі жастағы топтардағы балалардың ерекшеліктерін ескеретін ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету балалар мен жасөспірімдерді жол қозғалысының қауіпсіз қатысушылары ретінде даярлау жағына;

- балалар мен жасөспірімдердің жол-көлік жарақаттануының алдын алу процесіне жүйелі мониторинг жүргізу;

- балалардың жол-көлік жарақаттануының алдын алу процесінде әлеуметтік-мәдени қызметтің әртүрлі нысандары мен әдістерін және технологияларын қолдану.

Сонымен, қазіргі мемлекетте құқық бұзушылықтың алдын-алу шынайы негізделген идеялар мен құқықтық теорияларға негізделуі керек деп айтуға болады. Бұл процесте алдын алудың ғылыми негізделген құралдары мен әдістері қолданылуы керек. Сонымен бірге, бұл субъектінің әртүрлі құқықтық құндылықтарды жеткізудің, сондай-ақ көмекші арналар арқылы қоғамға қарсы мінез-құлықты болдырмаудың мақсатты процесі екенін және құқық бұзушылықтардың алдын алу оқшауланбай, мәдени, саяси, адамгершілік және т. б. сияқты алдын алу түрлерімен байланысты жүзеге асырылатындығын ескеру маңызды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Предупреждение правонарушений несовершеннолетних. – Алматы, 2007. – С.85

2. Комитет по правовой статистике и специальным учетам Генеральной прокуратуры Республики Казахстан Раздел 7. Сведения о несовершеннолетних, совершивших преступления за 12 месяцев 2013 года.

МЫРЗАБАЕВА ДАМЕТКЕН РАИМОВНА,

**старший преподаватель кафедры
организации безопасности на объектах
транспорта Актюбинского юридического
института МВД Республики Казахстан
имени М. Букенбаева**

ЗНАЧИМОСТЬ ИЗУЧЕНИЯ ПРАВИЛ ДОРОЖНОГО ДВИЖЕНИЯ В ДОШКОЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Образовательный процесс по изучению основ безопасного поведения детей и подростков на улицах и дорогах проводится преподавателем с учетом педагогических требований. В практике работы образовательных учреждений по профилактике детского дорожно-транспортного травматизма могут быть использованы различные формы работы как на занятиях (уроках), так и во внеклассное время. Проведение занятий с обучающимися в рамках программ «Окружающий мир», «Основы безопасности жизнедеятельности» (далее-ОБЖ);

В учреждениях дополнительного образования детей также реализуются дополнительные программы, ориентированные на профилактику детского дорожно-транспортного травматизма. Важно, что в любом из видов учреждений дополнительного образования дети и подростки могут заниматься добровольно в различных секциях, кружках и приобретать умения и навыки безопасного поведения на улице и дорогах.

Основными целями и задачами деятельности образовательных учреждений по профилактике детского дорожно-транспортного травматизма является создание и совершенствование системы работы в образовательном учреждении по профилактике детского дорожно-транспортного травматизма. Это необходимое условие для формирования компетенций у обучающихся, как участников дорожного движения, в целях обеспечения гарантии безопасного поведения на улицах и дорогах, потребности в соблюдении правил дорожного движения.

Профилактика детского дорожно-транспортного травматизма - сохранение жизни и здоровья подрастающего поколения, создание условий для обучения детей правилам дорожного движения, что в свою очередь будет способствовать снижению уровня детского дорожно-транспортного травматизма.

Обучение детей и подростков Правилам дорожного движения призвано подготовить дисциплинированного участника дорожного

движения, способного обеспечить личную безопасность и безопасность окружающих его людей в условиях дорожно-транспортной среды.

Также немаловажную роль в профилактике детского дорожно-транспортного травматизма играет разработка комплекса профилактических мероприятий по безопасности дорожного движения для обучающихся которую необходимо целесообразно проводить по направлениям:

- *информационное* – обучение детей Правилам дорожного движения, формирование комплекса знаний по безопасному поведению на улицах и дорогах. Ознакомление с окружающим миром (двор, дорога, село, город), транспортными средствами (велосипед, мопед, мотоцикл, автомобиль).

- *развивающее* – формирование практических умений и навыков безопасного поведения, представлений о том, что дорога несет потенциальную опасность и ребенок должен быть дисциплинированным и сосредоточенным.

Решение этой задачи возможно при построении образовательного процесса по трем основным видам деятельности:

- обучение детей и подростков теоретическим знаниям (вербальная информация, излагаемая педагогом и сотрудником полиции на основе современных технологий);

- самостоятельная творческая работа обучающихся (изучение иллюстраций, выполнение креативных заданий, обучающих и развивающих их познавательные способности, необходимые им для правильной, безопасной ориентации в дорожной среде, исследовательская и проектная деятельность);

- практическая отработка координации движений, двигательных умений и навыков безопасного поведения на улицах, дорогах и в транспорте с использованием для этого комплекса игр (сюжетные, ролевые игры по правилам и др.) специальных упражнений (вводные, групповые, индивидуальные).

Содержание и формы профилактической работы должно дифференцироваться с учетом возрастных предпочтений детей. Для каждого возраста выделены ключевые воспитательные идеи, раскрытие и обсуждение которых способствует формированию мотивации правопослушного поведения младших и ответственного отношения к собственной жизни и здоровью, а также жизни и здоровью людей, вовлеченных в дорожные ситуации, у подростков и юношества.

Важнейшими психолого-педагогическими условиями эффективности профилактики ДДТТ является:

- уровень квалификации и подготовленности педагогов и сотрудников полиции;

- обеспеченность данной работы научно-обоснованными наглядными материалами, творческими разработками, видео и аудио программами для использования современных информационных средств в профилактической работе;

- уровень мотивации и ответственности всех субъектов воспитания, ответственных за безопасность детей на дорогах города.

Организационными условиями профилактики детского дорожно-транспортного травматизма подростков являются:

- непрерывность и системность в обучении детей безопасности поведения на дороге с использованием современных технологий социально-культурной деятельности;

- научно-методическое обеспечение, учитывающее особенности детей различных возрастных групп через разработку и внедрение комплекса теоретических, научно-педагогических разработок и технологий по вопросам профилактики детского дорожно-транспортного травматизма для интеграции содержания в программы базовых дисциплин образовательных учреждений и сферу социально-культурной деятельности, а также коррекции профессиональной деятельности педагогов, родителей, организаторов досуга в сторону подготовки детей и подростков как безопасных участников дорожного движения;

- проведение систематического мониторинга процесса профилактики детского дорожно-транспортного травматизма детей и подростков;

- использование разнообразных форм и методов работы и технологий социально-культурной деятельности в процессе профилактики детского дорожно-транспортного травматизма.

Итак, можно сказать о том, что в современном государстве профилактика правонарушений должна базироваться на истинно основанных идеях и правовых теориях. В данном процессе должны использоваться научно обоснованные средства и методы воздействия профилактики. При этом важно учитывать, что это целенаправленный процесс донесения субъектом различных правовых ценностей, а также предотвращения антисоциального поведения через вспомогательные каналы и что профилактика правонарушений осуществляется не изолированно, а во взаимосвязи с такими видами профилактики, как культурная, политическая, нравственная и т.д.

Список использованной литературы:

1. О дорожном движении: закон Республики Казахстан от 17 апр. 2014г. № 194-V.

2. Правила дорожного движения Республики Казахстан от 13 нояб. 2014 года № 1196.

3. Левшина, Е.Н. Государственная система обеспечения безопасности дорожного движения как основа деятельности системы образования по обеспечению педагогического процесса предупреждения правонарушений в сфере дорожного движения [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://superinf.ru/view_helpstud.php?id=3344.

КУЗЬМИНА ГАЛИНА АНАТОЛЬЕВНА,

**преподаватель кафедры философии
и социально-гуманитарных дисциплин
ФГКОУ ВО Восточно-Сибирского института
МВД Российской Федерации, аспирант**

ПРОБЛЕМА ИЗУЧЕНИЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ С ПОЗИЦИИ ФИЛОСОФСКИХ ОСНОВ КОНЦЕПЦИИ ОБЩЕЙ БЕЗОПАСНОСТИ В СОВРЕМЕННЫХ РЕАЛИЯХ

Современные реалии масштабной, стремительной и острой трансформации общественной жизни не оставляют сомнения в том, что проблемы безопасности в целом и всех ее подвидов максимально актуализируются и наполняются новыми, жизненно важными смыслами. Специфика нового времени такова, что помимо «стандартных» источников угроз, таких как природные явления и катаклизмы глобального и локального уровней, основную роль по формированию и трансляции опасности взяло на себя само человечество со всеми его биологическими, социальными, политическими и экономическими характеристиками.

Кроме того, вместе с высокими темпами развития науки и техники, а также непрерывной цифровизацией и виртуализацией привычного для человека реального жизненного пространства, становится очевидной нарастающая актуальность и значимость вопросов глубокого изучения и оперативного реагирования на новые виды безопасности, которые сейчас как никогда подвергаются наиболее частым и массированным «атакам» [1, 1613 стр.]. Здесь имеется в виду не столько и не только безопасность физическая и социальная, сколько именно психологическая безопасность, которая ввиду широкого и беспрепятственного доступа современных людей к огромным объемам различного рода информации (зачастую некачественной, непроверенной и откровенно лживой, вгоняющей человека и целые группы людей в тревожные, а иногда и панические состояния) при всей своей значимости для нормального функционирования общества, становится наиболее уязвима.

По причине того, что главным действующим носителем угроз и одновременно безопасности является сам человек, именно ввиду этой дихотомии необходимо подробное рассмотрение психологической безопасности с позиции философских основ концепции общей безопасности.

Философия, как прародительница всех наук о человеке и для человека, испокон веков ставила вопрос о тенденциях и динамике

различного рода опасностей и угроз с точки зрения экзистенции [2, 579 стр.].

Исходя из анализа работ отечественных и зарубежных ученых, в целом, можно выделить ряд философских аспектов при рассмотрении вопросов общей теории безопасности для современного времени. А именно: 1) главные проблемы безопасности заключаются в осознании угрозы социально-экологической катастрофы для всей цивилизации Земли [3, 69 стр.]; 2) уникальный характер чрезвычайной ситуации, сложившейся за последние 3 года (начиная с пандемии Covid-19 в 2019 году и продолжая Специальной военной операцией Российской Федерации на Украине, и вызванные ею глобальные и локальные последствия); 3) очевидная необходимость общенаучного анализа происходящих изменений с позиций безопасности (здесь, как нельзя лучше подходит именно философский категориальный аппарат и синергетический подход); 4) острая и оперативная необходимость поддержания так называемого «психологического иммунитета» человечества (речь идет об укреплении психофизиологического здоровья и о формировании, коррекции и сохранении психологической безопасности, как отдельного субъекта общества, так и социума в целом) [4, 25 стр.].

При этом важно понимать, что проблема философских основ концепции безопасности наряду с аксиологическим подходом, имеет и онтологические основания, позволяющие с помощью вопросов о сущности, противоречиях и согласованности внутренних сил безопасности в целом, и психологической безопасности в частности, раскрыть их содержание, характеристики, особенности и методы воздействия. Иными словами такой подход к исследованию психологической безопасности позволит не только сформулировать законы, принципы и методы этого явления, но и в дальнейшем будет способствовать ее изучению и рассмотрению с позиции категорий общей безопасности и их взаимного влияния друг на друга [5, 364 стр.].

Проанализировав тенденции современных исследований, следует отметить, что в большинстве из них, при определении безопасности в целом, и психологической безопасности в частности, упоминается лишь их внешняя составляющая, выражающаяся в формулировках «защищенность», «отсутствие угроз», «отсутствие опасности», «состояние защищенности» и т.д. При этом дифференциация происходит редко, и в качестве объекта защиты указывается и личность, и общество, и государство в состоянии отсутствия внешних и внутренних угроз, покушающихся на их интересы и жизненно важные характеристики [3, 69 стр.].

Все это свидетельствует о том, что осмысление и изучение безопасности, как сложного системного социально-психологического и культурно-исторического, а также философского явления, до сих пор находится на стадии раскрытия и формулировки, так как сама по себе безопасность, виду своей динамичности и тесной связи с обществом и

процессами в нем происходящими, находится в постоянном изменяющемся состоянии, тем более сейчас, в нынешних реалиях постоянных трансформаций и острой неопределенности.

При этом, как писал в своих работах Э.П. Литвинов «реализация любого требования или изменения состояния системы, прежде всего, зависит от её внутренних условий, которые необходимо поддерживать в определённом состоянии» [3, 70 стр.]. Иными словами именно внутренние условия той или иной социальной системы, как сложного общественного явления, за счет своих характерных возможностей могут преобразовывать потенциальное в реальное, и продуктивно противостоять любого вида опасностям и угрозам.

Философские основания концепции безопасности, делают возможным преодоление вышеописанных трудностей через формирование представлений о смысле и сути изучаемой реальности, ее характере и особенностях как в сравнении с другими, противоположными состояниями, так и в сравнении с самой собой в разных системах, проявлениях и времени [6, 64 стр.].

В свою очередь решение этой задачи состоит в поиске диалектических взаимосвязей между структурными элементами безопасности в целом, и далее психологической безопасности в частности, притом как в их совокупности, так и по отдельности, с позиции двух самостоятельных явлений и процессов.

«Секрет» успеха философского подхода заключается еще и в том, что любая социальная система является целостной структурой, основным составляющим которой выступает человек и/или группа людей, с их особенностями, отношениями и взаимосвязями. При этом их совместная, целенаправленная деятельность делает эти взаимосвязи и отношения относительно устойчивыми и подчиняемыми состоянию ее субъективных факторов. Это и есть те внутренние условия, которые необходимо изучать и учитывать при подробном анализе и формировании теории безопасности в целом, и психологической безопасности в частности.

В подтверждение вышеизложенного также выступает и тот факт, что действия субъективных факторов зачастую соответствуют развитию объективных условий, тем самым приобретая одну из решающих ролей в преобразовании социальных отношений. В случае с безопасностью именно оптимальное, продуктивное и адекватное функционирование субъективных факторов и является гарантом при борьбе с угрозами и опасностями, которым непрерывно подвергаются социальные системы [7, 45 стр.].

Для полной картины научной реальности и продуктивной работы с ней необходимо также знать источники и закономерности функционирования общей системы безопасности. И здесь вновь помогает философский подход, с помощью которого представляется возможным определить объективные условия появления и дальнейшего

существования социальной системы безопасности посредством ее онтологической природы.

При этом следует отметить, что, так как объективные факторы представляют собой конкретные условия, направленные на поддержание стабильного функционирования безопасности социальной системы, то субъективные факторы напрямую отвечают за непосредственную работу данной системы с позиции ее устойчивости, целостности, эффективного функционирования и динамического развития, определяя и характеризуюя гносеологические основания безопасности [3, 72 стр.].

Исходя из вышеизложенного, а также анализа современных отечественных и зарубежных авторов, можно сделать вывод о том, что общая безопасность, с позиции философского подхода, как объект современного научного познания представлена двумя взаимосвязанными структурными компонентами: объективными условиями, характеризующими ее становление, развитие и дальнейшее функционирование; субъективными факторами, обеспечивающими адекватную жизнедеятельность и продуктивную деятельность по реализации поставленных задач и достижению обозначенных целей.

С точки зрения диалектики, как одного из ведущих способов рефлексивного теоретического метода философской аргументации и познания сущности вещей, эти два компонента в структуре общей безопасности являются и противоположностями и едиными сущностями взаимоисключающими друг друга, и одновременно друг с другом сопряженными. При этом, противоположности делают возможным работу с анализом и пониманием сущности как безопасности общей, так и психологической безопасности в частности.

В заключении стоит отметить, что в современных реалиях общественной жизни, характеризующихся глобальной и, как следствие, частной неопределенностью, а также высокой степенью радикальных социальных изменений, все больше ученых-исследователей обращаются к проблемам общей безопасности и безопасности психологической, как одного из важнейших элементов и условий адекватного функционирования и развития социума.

Именно поэтому, для изучения этих сложных, динамических и максимально взаимосвязанных с людьми явлений, необходим оперативный и глубокий междисциплинарный подход, объединяющий все имеющиеся совокупности научных знаний, и, в первую очередь, подход философский, как наиболее полный, исторически обусловленный и широкий.

Решение проблемы изучения психологической безопасности с позиции философских основ концепции общей безопасности должно быть направлено не только на работу с внешними факторами, как источниками угроз, но и на внутренние составляющие данного процесса [8, 250 стр.]. Кроме того, ученым следует обратить внимание не только

на теории и практику, касающихся лишь защит из вне, но и, по большей части, на создание условия для формирования и поддержания устойчивой внутренней безопасности, характеризующейся усилением и коррекцией внутреннего потенциала данной сложной системы и ее способностей противостоять любым деструктивным элементам.

Список использованной литературы:

1. Gong, S. Unfolding the proactive process for creativity: integration of the employee proactivity, in-formation exchange, and psychological safety perspectives / S. Gong, M. Cheung, J. Wang, Huang // J. Manag. – 2012. – N38(5). – P.1611–1633.
2. Губанов, В.М. Социальная безопасность как социально-исторический феномен / В.М. Губанов, Б. Сатывалдиева // Молодой ученый. – 2015. – №15(95). – С. 577-580.
3. Литвинов, Э.П. Философские основы концепции безопасности / Э.П. Литвинов // Пространство и время. – 2012. – №1 (7) – С.66-73.
4. May, D.R. The psychology condition of meaningfulness, safety and availability and the engagement of the human spirit at work / D.R. May, R.L. Gilson, L.M. Harter // Journal of Occupational and Organizational Psychology. – 2004. – N77. – P.11–37.
5. Атанов, А.А. Данность, действительность, экспертная оценка в системе методологии гуманитарных наук / Известия Байкальского государственного университета. / А.А. Атанов – 2019. – Т. 29. №3. – С. 359-371.
6. Губанов, В.М. Философская интерпретация безопасности жизнедеятельности / В.М. Губанов, И.К. Капшунова // Педагогика высшей школы. – 2016. – №3.1 (6.1). – С. 62-68.
7. Агузумцян, Р.В. Психологические аспекты безопасности личности / Р.В.Агузумцян, Е.Б. Мурадян // Вестник практической психологии образования. – 2009. – №1 (18). – С. 43-47.
8. Зотова, О.Ю. Теоретический обзор современных концепций психологической безопасности / О.Ю. Зотова // Ярославский педагогический вестник. – 2016. – №6. – С. 247-253.

**КУАТОВА
АЙГҮЛ ӘКІМОВНА,**

**Қазақ орыс халықаралық университетінің
аға оқытушысы**

**АМРЕ
МАРАТ ШАМИЛЬЕВИЧ,**

**Қазақ-орыс халықаралық университетінің
ректоры**

МЕМЛЕКЕТТІҢ НЕГІЗГІ ФУНКЦИЯСЫ РЕТІНДЕ ҚАУІПСІЗДІКТІ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

Қолданыстағы қазақстандық заңнаманың нормаларында «қауіпсіздікті қамтамасыз ету» сияқты санат жиі кездеседі.

Қоғамдық қауіпсіздік әлеуметтік қауіпсіздіктің бір түрі ретінде - бұл жеке адамның қауіпсіздігін, қоғамдық тыныштықты, азаматтардың еңбегі мен демалысы үшін қолайлы жағдайларды, мемлекеттік органдардың қалыпты қызметін қамтамасыз ету мақсатында құқықтық нормалармен реттелетін қоғамдық қатынастар жүйесі [1].

Әкімшілік құқық теориясында қауіпсіздікті қамтамасыз ету деп «қауіпсіздік объектілерінің қорғалуының қажетті деңгейін құруға және қолдауға, жеке тұлғаның, қоғамның және мемлекеттің өмірлік маңызды мүдделеріне төнетін қауіп-қатерлерге барабар нормативтік-құқықтық, ұйымдастырушылық, құқық қорғау және өзге де сипаттағы шаралар мен құралдарды жүзеге асыруға бағытталған мемлекеттік саясатты жүргізу» түсініледі [2, 23 б.].

Қауіпсіздік - бұл өте күрделі, жан-жақты категория. Этимологиялық тұрғыдан алғанда, қауіпсіздік-бұл «біреуге ешнәрсеге қауіп төндірмейтін жағдай». Бұл жағдайда қауіп «қандай да бір зиян, бақытсыздық тудыруы мүмкін қауіпті нәрсенің мүмкіндігі, қауіпі» ретінде анықталады [3].

Тихомировтың редакциясымен заңдық энциклопедиялық сөздікте қауіпсіздік жеке адамның, қоғамның және мемлекеттің өмірлік маңызды мүдделерін саяси, экономикалық, әлеуметтік, әскери, техногендік, экологиялық, ақпараттық және өзге де сипаттағы ішкі және сыртқы қатерлерден қорғау жағдайы ретінде айқындалады, бұл мемлекетте

саяси, экономикалық және әлеуметтік тұрақтылықты орнатуды, заңдардың сөзсіз орындалуын және құқықтық тәртіпті сақтауды, серіктестік негізінде халықаралық ынтымақтастықты дамыту [4].

«Ұлттық қауіпсіздік туралы» Қазақстан Республикасының Заңында ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету Қазақстан Республикасының тәуелсіз егемен мемлекет ретінде дамуының басты шарты деп тікелей аталады [5]. Көрсетілген актіге сәйкес жеке тұлғаның және азаматтардың конституциялық құқықтарын, қазақстандық қоғамның, іргелі мемлекеттік институттардың құндылықтарын қорғауды қамтамасыз ету жөніндегі ресми қабылданған көзқарастар мен шаралар жүйесі ұлттық қауіпсіздік тұжырымдамасын құрайды.

Ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге қол жеткізіледі:

1) мемлекеттің барлық органдары мен лауазымды адамдарының, сондай-ақ ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі шараларды іске асыруға заңды негізде қатысатын азаматтардың құзыретін нақты ажырату және келісілген жұмыс істеуін қамтамасыз ету кезінде дәйекті іске асырылатын Бірыңғай мемлекеттік саясатпен;

2) ұлттық мүдделерді нақты және ықтимал қатерлерден қорғау жөніндегі шаралардың барабарлығы;

3) жеке тұлғаның, қоғамның және мемлекеттің өзара жауапкершілігі, олардың мүдделерінің тепе-теңдігі.

Қауіпсіздікті қамтамасыз ету функциясын барлық мемлекеттік органдар ерекшеліксіз орындайды. Бұл ретте ҚР Қарулы Күштері, басқа да әскерлері мен әскери құралымдары, Ұлттық қауіпсіздік, ішкі істер, Сыртқы барлау, әскери және қаржы полициясы органдары, ҚР Президентінің Күзет қызметі, салық және кеден қызметі, төтенше жағдайлар салдарын жою қызметі сияқты органдар қауіпсіздікті қамтамасыз ету күштеріне тікелей жатады. Барлық өзге де мемлекеттік органдар мен ұйымдар да өз құзыреті шегінде міндетті түрде қауіпсіздікті қамтамасыз етуді жүзеге асырады. Басқаша айтқанда, бұл функция мемлекеттік механизмнің барлық элементтеріне тән.

Қауіпсіздікті қамтамасыз ету функциясын мемлекеттік органдар Әкімшілік-құқықтық нысанда жүзеге асырады. Бұл - құқықтық актілер шығару, жалпыға міндетті шарттар мен қауіпсіздік талаптарының орындалуын қамтамасыз ету бойынша өзге де заңдық маңызы бар іс-әрекеттер жасау.

Әкімшілік-құқықтық категория ретінде қауіпсіздікті қамтамасыз ету - бұл қоршаған ортаға қауіп төндіретін табиғи және техногендік факторлар жоқ, сондай-ақ қоршаған ортаның аталған зиянды факторларының пайда болуына және дамуына ықпал ететін әкімшілік құқық бұзушылықтар мен әкімшілік-құқықтық жағдайлар алынып тасталатын конституциялық және өзге де мүдделердің әкімшілік құқықпен реттелген қорғалу жағдайы [6].

Қауіпсіздік категориясы құқықтық тәртіп сияқты құқықтық категориямен айқын диалектикалық байланысқа ие. Бұл байланыс,

біріншіден, іс жүзінде сәйкес келетін пәндік салаларда, екіншіден, оларды іс жүзінде бірдей субъектілерді қамтамасыз етуге қатысуда, үшіншіден, қоғам мен мемлекеттің құқықтық тәртіп пен қауіпсіздіксіз қалыпты өмір сүруінің мүмкін еместігінде көрінеді.

Сонымен қатар бұл категориялар бір-біріне сәйкес келмейді, белгілі және өте маңызды айырмашылықтарға ие:

1) мазмұндық сипаттамаларда: құқықтық тәртіп - әлеуметтік өмірдің реттілігін заңды түрде ресімдеу, қауіпсіздік - сыртқы ортаның нақты және әлеуетті қатерлерінен және теріс әсерлерінен қорғалу дәрежесі мен сапасы;

2) Құқықтық тәртіп пен қауіпсіздікті қамтамасыз ету нысандары мен әдістерінде, олардың арасындағы шекаралар кейде өте шартты болса да (мысалы, техногендік қауіпсіздікті қамтамасыз ету кезінде атқарушы билік органдары қызметінің бақылау-қадағалау әдістері кеңінен қолданылады; ерекше әкімшілік-құқықтық режимдер, мысалы, санитарлық-эпидемиологиялық режим, төтенше жағдай режимі енгізіледі);

3) құқықтық тәртіп пен қауіпсіздікке төнетін қатерлер көздерінде, мұнда да әртүрлі үйлесімдер болуы мүмкін: құқықтық тәртіптің негізгі қатері – заңдылық режимін тиісінше қамтамасыз етпеу; қауіпсіздікке төнетін қатерлер табиғи (яғни объективті), техногендік сипатта болуы мүмкін, экономикалық бәсекелестіктен, әскери немесе идеологиялық араласудан және т.б. туындауы мүмкін.

Сонымен бірге Құқықтық тәртіп пен қауіпсіздіктің интеграциялаушы субстанциясы мінез – құлқы, белгіленген құқықтық, әлеуметтік және техникалық нормаларға қатынасы бір жағынан құқықтық тәртіпке де, қауіпсіздікке де бірдей қауіп төндіруі мүмкін, екінші жағынан оларды нығайтуға ықпал ететін адам екенін есте ұстаған жөн.

Жеке адамның қауіпсіздігі – бұл мемлекеттің заңдылығы, азаматтық қоғамның қауіпсіздігі негізделетін қауіпсіздік негізі. Қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету адамдардың өмірі мен денсаулығына қауіп төндіретін қауіптердің алдын алуға және жоюға бағытталған.

Қоғамдық қауіпсіздік меншік нысанына қарамастан мемлекеттік органдардың, ұйымдардың, лауазымды адамдар мен азаматтардың шешімдерімен және іс-әрекеттерімен қамтамасыз етіледі:

1) азаматтардың жеке қауіпсіздігін, олардың құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету кепілдіктерін нығайту;

2) қазақстандық патриотизм мен ұлтаралық келісімге негізделген жалпыұлттық психологияны қалыптастыру;

3) Қазақстан халқының бірлігін нығайту;

4) халықтың табиғи өсімін қолдау және дағдарыстық демографиялық процестерге қарсы іс-қимыл жөнінде уақтылы шаралар қабылдауды қамтамасыз ету;

5) қылмысқа, оның ішінде оның ұйымдасқан нысандарына, сыбайлас жемқорлыққа және терроризмге қарсы күресті күшейту;

6) жұмыссыздықтың күрт өсуін және саяси тұрақтылыққа қауіп төндіретін халықтың өмір сүру деңгейінің төмендеуін тежеу;

7) нашақорлық пен маскүнемдіктің, сондай-ақ халықтың денсаулығы мен имандылығына, Қазақстан халқының генофондына қауіп төндіретін басқа да әлеуметтік факторлардың алдын алу;

8) елдің зияткерлік әлеуетін төмендетуге кедергі жасау.

Азаматтардың, оның ішінде саяси партиялар мен өзге де қоғамдық бірлестіктер өкілдерінің ұлттық қауіпсіздікке нұқсан келтіретін және заңда белгіленген жауаптылыққа әкеп соғатын:

1) конституциялық құрылысты құлатуға немесе күштеп өзгертуге, оның ішінде сепаратизмге және Қазақстан Республикасының біртұтас құрылымына, оның аумағының тұтастығына, қол сұғылмаушылығына және бөлінбейтіндігіне қол сұғатын өзге де әрекеттерге шақыруға;

2) билікті басып алу;

3) Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес сайланған (тағайындалған) Қазақстан Республикасының қалыптасқан органдарының, ал лауазымды адамдарының өкілеттіктерін күштеп тоқтатуға немесе қызметіне кедергі келтіруге;

4) қолданыстағы конфессиялық айырмашылықтарды және әртүрлі діни көзқарастарды саяси мақсаттарда пайдалану.

Қауіпсіздікті қамтамасыз ету нормашығармашылық және ұйымдастырушылық сипаттағы шараларды қолдану, әкімшілік мәжбүрлеу шараларын пайдалану, сондай-ақ бұзушыларға қатысты жауапкершілік шараларын белгілеу жолымен жүзеге асырылады.

Қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін заңнамалық актілер жиынтығын және олардың негізінде құрылған құқықтық қатынастар субъектілерінің мүдделерін қорғау жөніндегі өзара іс-қимыл тетіктерін қамтитын жүйе қажет.

Қауіпсіздікті қамтамасыз ету жүйесінің тиімділігі мемлекеттік тетіктің конституциялық құрылыстың тұрақтылығын сақтау, аумақтық тұтастық пен құқықтық тәртіпті, бейбітшілік пен ұлттық келісімді қамтамасыз ету, Қазақстанның әлемдік қоғамдастықтың барлық елдерімен тең құқықты және өзара тиімді қарым-қатынастарын дамытуға жәрдемдесу қабілетінің көрсеткіші болып табылады.

Мұндай қасиеттермен сипатталатын қауіпсіздік, шын мәнінде, мемлекеттің өмір сүруінің шарты, мемлекеттің мақсаты болып табылады, сондықтан оның қауіпсіздікті қамтамасыз ету қызметі мемлекеттің кез келген түріне тән мемлекеттік функциядан басқа қарастырылмауы керек.

Бұл жеке және заңды тұлғалардың қауіпсіздігін қамтамасыз ететін құқық қорғау органдарының жүйесін құратын мемлекет. Бұл тұрғыда мемлекет құқық қорғау жүйесінің негізгі субъектісі болып табылады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Тузельбаев, Е.О. Понятие общественной безопасности. / Е.О. Тузельбаев. // Проблемы совершенствования российского

законодательства в обеспечении законных прав и интересов личности: Материалы конф. – Челябинск, 2002. – С.111-119.

2. Кондрашов, Б.П. Общественная безопасность и административно-правовые средства ее обеспечения. / Б.П. Кондрашов. – М.: Щит-М, 1999. – 296 с.

3. Ожегов, С.И. Словарь русского языка / под ред. Н.Ю.Шведовой. – М., 1985.

4. Юридический энциклопедический словарь / под ред. Ю.А. Тихомирова. – М., 2002.

5. О национальной безопасности: закон Республики Казахстан от 26 июня 1998 года № 233-І.// [Электронный ресурс] – Режим доступа: Юридический справочник «Законодательство» // [www. base.kz](http://www.base.kz).

6. Стахов, А.И. Право безопасности как подотрасль административного права./ А.И. Стахов.– М., 2008.

ВЯТКИН АНДРЕЙ НИКОЛАЕВИЧ,

**старший преподаватель кафедры
криминалистики Института права
Башкирского государственного
университета**

О ВОЗМОЖНОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ В СФЕРЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ КОНЦЕПЦИИ СЕРВИСНОЙ МОДЕЛИ: РАЗВИВАЯ ПРАКТИЧЕСКИЙ ОПЫТ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Изучение в рамках подготовки к настоящей конференции ряда публикаций о результатах применения сервисной модели в работе органов полиции Республики Казахстан, интервью руководства МВД РК пробудило вполне обоснованный как теоретический, так и практический интерес к ней [1], [2].

В первую очередь представляет интерес ориентированность на профилактику правонарушений, конструктивное взаимодействие с гражданским обществом посредством так называемых «мягких технологий», другими словами, основанное на взаимном доверии, уважении, доброжелательности, «выравнивании» позиций общения по вертикали.

Такие подходы к обеспечению общественной безопасности представляются перспективными по ряду причин. Личный многолетний опыт прохождения службы в органах прокуратуры подсказывает мне, что они позволят существенно повысить качество работы органов внутренних дел, избавляя их от значительного объема рутинной, связанной с формированием показателей борьбы с преступностью, одновременно делая статистику состояния криминогенной обстановки объективнее и прозрачнее.

Их развитие в сочетании с внедрением ряда инструментов объективного контроля позволит выявить реальную картину поражения общества различными видами социально опасной активности.

К таким инструментам в сфере экологической безопасности стоит отнести:

- информирование населения на постоянной основе о степени загрязнения воздуха, воды, почвы отравляющими веществами на установленных в местах потенциальной опасности датчиках с указателями, транслируемыми по сети Интернет для неограниченного доступа;

- использование возможностей спутников для постоянного наблюдения за сохранностью лесов и общераспространенных полезных

ископаемых (далее – ОПИ) и трансляции, доступной на постоянной основе контролирующим и правоохранительным органам;

- оснащение в достаточной мере беспилотными летательными аппаратами и фотоловушками для наблюдения на систематической основе за сохранностью лесов и ОПИ, контролем объемов их добычи на законных основаниях;

- конструктивное взаимодействие с общественными объединениями и инициативными гражданами по вопросам контроля качества окружающей среды, нейтрализации угрозы ее компонентам, пресечения правонарушений на ранней стадии в целях минимизации экологического ущерба, частной и общей профилактики;

- интерактивная карта на федеральном интернет-ресурсе с отражением в режиме реального времени сигналов о выявлении любым неравнодушным гражданином экологического правонарушения – незаконной рубки леса, незаконного карьера либо загрязнения воздуха, почвы, воды;

- ежеквартальная отчетность органов исполнительной власти субъекта Российской Федерации о результатах взаимодействия с общественностью и органами правоохраны по вопросам выявления экологических правонарушений, преступлений, результатов их расследования, возмещения причиненного вреда и применения справедливого наказания к виновным.

Перечисленные инструменты в их совокупности и сочетании с концепцией сервисной модели обеспечения безопасности позволят существенно снизить возможности злоупотребления при формировании статистической отчетности, ее искажения в ведомственных интересах. Наряду с этим прогнозируется снижение числа коррупционных проявлений, сопряженных с покровительством экологических правонарушений органами исполнительной власти всех уровней, контролирующими и правоохранительными органами.

Говоря подробнее о предлагаемых инструментах, стоит отметить фрагментарное применение некоторых из них в отсутствие единой системы, отвечающей вызовам времени.

Так, например, в настоящее время прокуратурой Республики Башкортостан инициирован ряд судебных исков о понуждении органов исполнительной власти к оснащению ряда районов указателями уровня загрязнения воздуха в целях обеспечения конституционного права жителей на информирование о качестве окружающей среды¹³.

Требует дальнейшего расширения практика космического мониторинга состояния лесов силами государственной корпорации «Роскосмос», обеспечения в режиме реального времени наглядной

¹³ Конституция Российской Федерации: (принята всенародным голосованием 12.12.1993 с изменениями, одобренными в ходе общероссийского голосования 01.07.2020). Статья 42 [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_28399/2b65ae24cc8141d4720fb749fb0c5583f8395048/ (дата обращения: 19.10.2022).

информации о состоянии лесов и карьеров по добыче ОПИ, как незаконных, так и легальных.

Фотоловушки применяются на въездах в заповедные лесные массивы для профилактики незаконной охоты; однако необходимо полное перекрытие ими не только въездов в леса, но и путей к выявленным незаконным карьерам, что позволит фиксировать использованные правонарушителями транспортные средства, облегчая доказывание в дальнейшем их причастности по уголовным делам и делам об административных правонарушениях, а равно по искам об обращении в доход государства таких транспортных средств.

Беспилотные летательные аппараты должны дополнить применение спутников и способны оптимизировать временные и финансовые затраты на выявление нелегальных лесорубов и разработчиков карьеров ОПИ, повысить оперативность реагирования и качество доказывания по делам этой категории.

Ключевым же фактором успеха является налаживание взаимодействия с неравнодушными гражданами и общественными объединениями экологического толка на принципах, лежащих в основе концепции сервисной модели обеспечения безопасности. Анализ состояния криминогенной обстановки в сфере экологии позволяет прогнозировать, что именно от этой категории источников при обеспечении высокого уровня доверия к власти следует ожидать наибольшую долю сигналов о нарушениях закона в общем массиве сообщений об экологических преступлениях.

Только при этом условии имеет смысл существования интерактивной карты с обозначением мест совершения экологических правонарушений, в том числе уголовно наказуемых, отражением результатов принятых правоохранительными органами мер.

Предпосылки внедрения элементов сервисной модели в России имеются с учетом Реформы контрольно-надзорной деятельности, проводимой с 2015 года в целях снижения административного давления на бизнес, которая стартовала с появления в законодательстве термина «риск-ориентированный подход»¹⁴. В дальнейшем инициатива получила развитие и закрепление в соответствующей программе¹⁵. В числе ее приоритетов – акцент на профилактике, основанной на прогнозировании рисков; что согласуется с концепцией обсуждаемой сервисной модели.

Реализация названных приоритетов – на особом контроле Генерального прокурора РФ и руководства страны, что укрепляет уверенность в последовательном и принципиальном движении в сторону укрепления партнерских отношений между населением и

¹⁴ О защите прав юридических лиц и индивидуальных предпринимателей при осуществлении государственного контроля (надзора) и муниципального контроля: Федеральный закон от 26.12.2008 №294-ФЗ (редакция от 08.03.2022) Статья 8.1 [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_83079/. (дата обращения: 19.10.2022).

¹⁵ Паспорт приоритетной программы «Реформа контрольной и надзорной деятельности», утвержденный президиумом Совета при Президенте РФ по стратегическому развитию и приоритетным проектам, протокол от 21 дек.2016 г. №12). [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://base.garant.ru/71682144/>. (дата обращения: 19.10.2022).

органами правоохраны, надзора и контроля. На проведенном 28 февраля 2022 года заседании комитета Совета Федерации с участием представителей Генеральной прокуратуры РФ отмечен курс на профилактику правонарушений и прозрачность взаимодействия контролируемых лиц с государственными органами [3].

Эти идеи позитивно восприняты научным сообществом и рассматриваются как перспективные и для организации прокурорского надзора, в том числе на досудебной стадии, что усиливает эту уверенность [4].

Доверительные, партнерские, ориентированные на совместную профилактику правонарушений отношения общества и государства насущно востребованы сегодня во всех сферах, не исключая экологическую.

Между тем, многочисленные тревожные сигналы о негативном воздействии на природную среду требуют незамедлительного и адекватного реагирования в целях ее сохранения для грядущих поколений. Многие компоненты в результате беспощадного, неразумного и бесконтрольного истребления утрачены безвозвратно. Необходимы новые подходы к обеспечению экологической безопасности, и сервисная модель с учетом положительных результатов ее применения в Республике Казахстан обоснованно претендует на роль одного из ключевых.

Убежден, что обсуждаемая концепция в результате применения способна обеспечить объективную картину масштабов экологических правонарушений и уровня преступности в этой сфере; как следствие – возможность анализа и планирования, принятия адекватных мер противодействия, опять-таки во взаимодействии с институтами гражданского общества; повысить эффективность расследования по делам этой категории.

В конечном итоге прогнозируется не только улучшение качества окружающей среды с долгосрочной перспективой дальнейшего ее оздоровления, но и уровень доверия к правоохранительным органам, власти в целом, что открывает новые возможности взаимодействия, основанного на взаимном доверии и уважении во всех без исключения сферах, включая сферу борьбы с преступностью.

Список использованной литературы:

1. К чему привел переход полиции на сервисную модель работы. Интервью министра внутренних дел РК [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33307985&pos=5;-106#pos=5;-106. (дата обращения 19.10.2022).

2. Казахстанская сервисная модель работы полиции: перспективы и стратегия развития: Материалы первого международного правового форума [Электронный ресурс] – Режим доступа <https://polisia>.

kz/ru/kazahstanskaya-servisnaya-model-raboty-politsii-perspektivy-i-strategiya-razvitiya. (дата обращения: 19.10.2022).

3. Практику внедрения риск-ориентированного подхода для видов регионального государственного контроля (надзора) рассмотрели в СФ. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://council.gov.ru/events/news/133586/>. (дата обращения 19.10.2022).

4. Чурикова, А.Ю. Риск-ориентированный подход в уголовно-процессуальной деятельности прокурора / А.Ю. Чурикова // Законность. – 2022. – №8(1054). – С. 48-50. – EDN BSVXGZ.

ОТЕПОВА ГАЛИЯ МЕЙРАСОВНА,

Магистрант Академии правоохранительных
органов при Генеральной прокуратуре
Республики Казахстан

ОБЩЕСТВЕННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ КАК ГАРАНТ ПОЛИТИЧЕСКОЙ СТАБИЛЬНОСТИ

Чтоб ты жил в эпоху перемен!
Конфуций

Современный мир меняется динамично и веерно. Процесс глобализации, вызывавший трепетный ужас у наших современников еще пару десятилетий назад стал обыденностью, своего рода данностью, вследствие которой на первый взгляд незначительные изменения находят отражение практически во всех сферах жизнедеятельности человека. Мысли, слова, решения, действия отдельной личности порой воздействуют на всё общество, его содержание, цели и в свою очередь опосредованно влияют на политику страны. Социальные сети, расширившие возможности коммуникации, позволили ускорить процесс интеграции мировых культур, экономики, обществ. В результате мы наблюдаем, как переплетаются судьбы не только государств, но и огромного количества людей населяющих разные континенты нашей планеты.

Развитие глобализации и интеграции коснулось практически всех направлений деятельности человечества, не обошли стороной и вопросы права, в которых с учетом изменений происходит процесс универсализации. Насколько это хорошо или плохо, покажет время, бесспорно только одно, что происходящее активно влияет на политическую жизнь каждой страны мира. Не стала исключением Республика Казахстан, которая в очередной раз оказалась на пороге перемен.

Спустя 30 лет суверенности политическая власть признала невозможность продолжения существующего порядка и сделала выбор в пользу трансформации власти. Данное решение, как и большинство процессов в нашей стране имеет вертикальный характер, что с учетом особенностей государственной системы Казахстана закономерно и ожидаемо, однако, предлагаемые по ее реализации механизмы отличаются либеральностью.

Началом данного процесса стало внедрение концепции «Слышащее государство», нацеленной на повышение роли государственного аппарата через инициативу перемен, в первую очередь на собственном примере. Идея незамедлительного и эффективного реагирования на запросы общества, граждан нашла отражение в Указе Президента Республики Казахстан «О создании Национального совета общественного доверия при Президенте Республики Казахстан», Законе Республики Казахстан «О порядке организации и проведения мирных собраний в Республике Казахстан» [1]; [2]; [3].

Уже на первом этапе реализации система «Слышащее государство» получила положительный отклик в широких кругах общественности, ратующей о де бюрократизации и транспарентности во власти, и предложение о внедрении сервисной модели на фоне усугубившегося кризиса между обществом и государственным аппаратом, вызванного отсутствием доверия населения к последнему, пришлось как нельзя кстати.

Национальное общество, в последнее десятилетие, столкнувшееся с явным пренебрежением к реализации своих законных прав со стороны правящей элиты стало крайне чувствительно к любым социальным вопросам, а с учетом отсутствия диалога с властными структурами находило выплеск в протестных акциях различного толка. Ужесточение общественного порядка, безусловно, сыграло существенную роль в укреплении политической власти, однако, как показала история уязвимую.

В январе 2022 года в Казахстане гражданский протест в результате вмешательства бандитских формирований перерос в попытку государственного переворота и привел к ослаблению силовых структур, поставив под угрозу общественную безопасность, являющуюся ключевым атрибутом социальной системы.

Общенаучно доказано, что общественная безопасность относится к основной функции государства, являясь залогом его стабильности, устойчивости и развития.

Термин общественная безопасность относится к той категории понятий, которые при всей своей простоте и частоте употребления не имеют единого определения, скажем больше, оно видоизменяется в зависимости от субъективных факторов, а именно потребностей общества [4].

Согласно толковому словарю В.И. Даля словосочетание «общественная безопасность» означает «порядок полицейский, от правительства» [5].

В Юридическом энциклопедическом словаре под редакцией А.Я. Сухарева общественная безопасность представлена как «(в праве) – система общественных отношений и юридических норм, регулирующих эти отношения в целях обеспечения общественного спокойствия,

неприкосновенности жизни и здоровья населения, нормального труда и отдыха граждан, нормальной деятельности гос. и общественных организаций, учреждений и предприятий охраняется государством, общественными организациями и самими гражданами.» [6].

В Википедии термин общественная безопасность определяется как «функция правительств, которая обеспечивает защиту граждан, лиц на территории, организаций и учреждений от угроз их благополучию и процветанию их сообщества» [7].

При отсутствии конституционного закрепления в национальном законодательстве данное понятие присутствует в Законе «О национальной безопасности Республики Казахстан»: «состояние защищенности жизни, здоровья и благополучия граждан, духовно-нравственных ценностей казахстанского общества и системы социального обеспечения от реальных и потенциальных угроз, при котором обеспечивается целостность общества и его стабильность» [8].

Данное определение характеризуется философской фундаментальностью, так как кроме основополагающих целей безопасности общества, таких как личная и имущественная безопасность, законодателем упоминаются объективные условия, способствующие его целостности и устойчивому развитию.

Так, в определении четко отмечен спектр интересов граждан казахстанского общества, который не ограничивается жизнью, здоровьем и благополучием, но также охватывает духовные, нравственные ценности и «систему социального обеспечения», вкуче обеспечивающих целостность данной социальной системы. При этом учтена сама суть безопасности, ее социальный характер, немыслимый без деятельности человека, которым собственно и реализуются меры по защите от «реальных и потенциальных угроз».

Примечательно, что ранее термин общественной безопасности законодателем был представлен в распоряжении 1996 года «О концепциях общественной и экологической безопасности Республики Казахстан», утратившей силу в 2011 году как: «защищенность личности, общества и государства от возможных опасностей и угроз, способных нанести им существенный ущерб. Она обеспечивает деятельность государственных органов и иных организаций, основанную на соблюдении Конституции и законов Республики Казахстан и направленную на защиту субъектов общественных отношений от внутреннего и внешнего воздействия, подрывающего фундаментальные интересы человека и гражданина, общества и государства» [9].

Данное определение в большей степени было ориентировано на раскрытие значимости социальных институтов, и защита личных и имущественных интересов социума представлялась средством для обеспечения деятельности государственных институтов по защите «субъектов общественных отношений» от различного рода воздействий. Здесь мы имеем возможность наблюдать изменчивость понятия

безопасности во времени, того как определение термина трансформируется под влиянием субъективных факторов, смены идеалов, целей.

Впрочем, внесение корректив в институты и механизмы по обеспечению общественной безопасности видится вполне закономерным, однако, куда более рациональным и эффективным, на наш взгляд, представляется изучение и рассмотрение потребностей всего общества, в особенности его слабых звеньев.

Отмечая очевидность отличия процесса обеспечения безопасности в государстве с нестабильной политической обстановкой от государства с устойчивой динамикой развития, мы осознаем, что в первом случае количество угроз увеличивается и достижение состояния защищенности требует вмешательства внешних факторов, к примеру общества и государства.

Так, создание и расширение штата различных специальных служб для укрепления политической безопасности и снижения угрозы потери власти привели к ужесточению политического режима в стране, но не разрешило проблем рядовых представителей социальной системы, количество которых в значительной мере преобладает над представителями правящей элиты и государственного аппарата. Данное обстоятельство лишь усилило степень напряженности среди населения, отчасти усугубив негативное отношение, как к политической власти в целом, так и к ее непосредственным представителям в лице государственных институтов, в частности полиции, вылившись в массовые митинги, открытые обращения сообществ, свидетельствующие о не легитимности власти.

В результате система органов внутренних дел, за которой законодательно закреплены функции по организации и обеспечению общественного порядка встретила с проблемой, разрешение которой, по сути, для нее непосильно.

Общеизвестно, каким тяжким, изнуряющим бременем легла пандемия на плечи сотрудников органов внутренних дел, столкнувшихся с ранее не апробированной методикой несения службы, породившей массу негативных нареканий в их адрес. Какие сложности приходилось преодолевать полицейским при обеспечении общественного порядка в ходе протестных акций, связанных с социальными, экономическими вопросами, не имеющих отношения к компетенциям указанного ведомства, пропуская через себя крайне недоброжелательное отношение соотечественников. Указанные факторы вкупе с рядом скандалов, связанных с коррупционными правонарушениями в данном ведомстве, нарушением этических норм полицейскими, получившими широкую огласку в средствах массовой информации, отрицательно отразились на имидже системы органов внутренних дел и в значительной мере подорвали доверие населения к полиции.

По итогам, нарабатанная десятилетиями практика обеспечения общественного порядка дала сбой и затребовала значительного увеличения ресурсов для этих целей, однако, вводимые в рамках модернизации министерства внутренних дел проекты при всей своей инновационности в полной мере не перекрывали механизма обычного социального взаимодействия, который невозможен без доверия общества к государству и его институтам.

В заключении, возвращаясь к событиям трагического января, хотелось бы заметить, что произошедшее не только вскрыло латентные проблемы государства, но и стало своеобразным катализатором процессов трансформации политической власти, устойчивость которой длительное время в основном обеспечивалась силами правоохранительных органов.

В данной ситуации ослабление силовых структур спровоцировало всплеск преступлений со стороны асоциальных и маргинально настроенных элементов, и ожидаемые обществом перемены обернулись общенациональной трагедией, ужаснув звериной жестокостью и беззаконием, вызванного анархией, создав эффект открытого ящика Пандоры.

Нам остается лишь с горечью констатировать, что в результате несвоевременного удовлетворения потребностей слабых звеньев социальной системы представители государственного института Казахстана в лице сотрудников органов внутренних дел сыграли печальную роль своеобразного буфера, амортизировавшего удар общества по политической власти.

Огромный интерес для исследования представляет реакция общественности на происходившие в ходе январских событий бесчинства в городе Алматы. Так, отдельные граждане принимали меры по защите своей собственности (бизнес, жилище и т.д.), другие оказывали посильную помощь силам правопорядка, заключавшуюся как в создании отрядов добровольцев для охраны общественного порядка, так и в сборе, передаче им продуктов питания, предметов первой необходимости.

Здесь осознание гражданским населением происходящих актов физического и психологического насилия по отношению к сотрудникам правоохранительных органов в период исполнения служебного долга как несправедливости к своим согражданам свидетельствует о высокой степени нравственности нашего народа, его зрелости и осознанности. То есть, духовная составляющая казахстанского общества, а именно сила моральных устоев, традиционное воспитание, культура, стремление к миру, единству, созиданию превзошли потребность удовлетворения социальных нужд.

На наш взгляд, налицо практическое подтверждение пользы формирования в социуме идеологии гражданского согласия и единства как эффективного средства по обеспечению общественной

безопасности и политической стабильности, заложенного в принципах национального законодательства. Полагаем, активные меры по повышению этики и культуры, а также профессиональных компетенций сотрудников правоохранительных органов, как действующих, так и обучающихся, позволят повысить их авторитет среди населения и будут способствовать вовлечению граждан в деятельность по обеспечению общественной безопасности.

Отрадно, что массовыми беспорядками были охвачены лишь отдельные города и населенные пункты, что свидетельствует о надлежащей, в целом по стране, организации деятельности по обеспечению общественной безопасности, в том числе об устойчивости казахстанского общества к популистским лозунгам и призывам.

Тем не менее, при сохранении внешних и внутренних угроз, в том числе процессов распространения религиозного радикализма, экстремизма, терроризма, транснациональной преступности, коррупции, экономической экспансии некоторых государств, для защиты государственности, устойчивости и развития страны, политической власти следует незамедлительно принять меры по реализации механизмов, заложенных в основу создания государства – удовлетворение интересов общества.

Список использованной литературы:

1. Послание Главы государства народу Казахстана «Конструктивный общественный диалог – основа стабильности и процветания Казахстана» от 2 сентября 2019 года // [Электронный ресурс] - Режим доступа <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1900002019>

2. О создании Национального совета общественного доверия при Президенте Республики Казахстан: указ Президента Республики Казахстан от 12 июня 2019 года №3 // [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U190000003U>

3. О порядке организации и проведения мирных собраний в Республике Казахстан: закон Республики Казахстан от 25 мая 2020 года №333-VI ЗРК // [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z2000000333>

4. Литвинов, Э.П. Философские основы концепции безопасности. / Э.П. Литвинов // [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/filosofskie-osnovy-kontseptsii-bezopasnosti?ysclid=I9qvmr5uw6481687282>

5. Даль В.И., Толковый словарь: Т.1 - 4, - М. Русский язык/ В.И. Даль.1978. – Т.2.И – О.1970. – 779 с.

6. Юридический энциклопедический словарь, гл. ред. А.Я. Сухарев; ред. кол.: М.М. Богуславский, М.И. Козырь, Г.М. Миньковский и др. – М.: Сов. энциклопедия, 1984. – 415 с.

7. Общественная безопасность [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>

8. О национальной безопасности Республики Казахстан: закон Республики Казахстан от 6 января 2012 года № 527-IV // [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1200000527>

9. О концепциях общественной и экологической безопасности Республики Казахстан: распоряжение Президента Республики Казахстан от 30 апр. 1996 г. № 2967. (утратило силу распоряжение Президента Республики Казахстан от 5 апреля 2011 года №471) // [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/N960002967>

10. Теории конфликта: общая характеристика, направления исследований, основные представители // [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://zdamsam.ru/a36619.html?ysclid=l8mrm71c5e93536236>

КАСЫМКУЛОВА ЛАЗЗАТ ТУРДАКЫНОВНА,

заместитель руководителя Учебно-методического центра Комитета государственных доходов Министерства финансов Республики Казахстан, магистр права

ОБУЧЕНИЕ РАБОТЕ СО СКАНИРУЮЩИМ ОБОРУДОВАНИЕМ И АНАЛИЗУ ИЗОБРАЖЕНИЙ РЕНТГЕНОВСКИХ УСТРОЙСТВ ПРИ ПОГРАНИЧНОМ И ТАМОЖЕННОМ КОНТРОЛЕ

В своем Послании народу Казахстана глава государства Касым-Жомарт Кемелович Токаев отметил, что важным уроком январских событий стало осознание необходимости значительного усиления общественной безопасности.

Общественная безопасность это вторая из составляющих национальной безопасности, выраженная в уровне защищенности личности, общества и государства преимущественно от любых потенциальных угроз общественно- опасного характера.

В стратегии «Казахстан-2050» определено, что знания и профессиональные навыки – это ключевые ориентиры современной системы образования, подготовки и переподготовки кадров, в которой одной из приоритетных задач является повышение компьютерной грамотности населения, в том числе за счёт различных стимулирующих программ.

Одной из ключевых задач, является формирование стройной системы обучения эффективному управлению и ресурсному обеспечению, при регулярной переподготовке и повышении квалификации кадров, основанных на принципах актуальности, приоритетности и востребованности.

В первую очередь, для эффективного функционирования и обучения на высоком уровне, применяется своевременная интеграция методов и инновационных технологий обучения.

Информатизация учебного процесса и внедрение новых инновационных технологий в учебный процесс, таких как система дистанционного обучения и создание электронных учебно-тренировочных программ.

Рентгеновские установки дают определённые преимущества перед другими технологическими оборудованиями безопасности, такими как оснащение металлодетекторами, которые позволяют обнаруживать не только обычное металлическое оружие, например, пистолеты, ножи, но также высокотехнологичное оружие из пластмасс, составное и

керамическое оружие, взрывчатку, наркотики и другую контрабанду.

Опыт применения РТУ (рентген – телевизионных установок) таможенными службами государств-членов ВТамО подтверждает их высокую эффективность.

Применение РТУ решает задачи по упрощению и унификации таможенных процедур для оказания максимального содействия мировой торговле.

Технологии играют важную роль в повышении эффективности досмотра багажа. Значительный интерес представляет технология проверки багажа, поскольку она помогает таможенной службе быстро и легко ответить на вопрос первостепенной важности «Что в чемодане?».

На пограничных переходах, в морских портах и аэропортах в настоящее время устанавливается аппаратура бесконтактного досмотра с использованием технологий на базе рентгеновских и гамма излучений. Аппаратура для бесконтактного досмотра позволяет таможенной службе получать визуальное изображение содержимого контейнера, в отличие от физической разгрузки контейнеров, которая позволяет просто просветить содержимое контейнера.

Бесконтактный досмотр является одним из ключевых элементов надлежащей программы управления рисками. К определению грузов повышенного риска и, следовательно, требующих проверки, необходимо подходить на основе анализа информации.

По сути, рентгеновское излучение аналогично видимому свету – это электро-магнитные волны, передающие энергию с помощью частиц, называемых протонами. Рентгеновские волны являются частью электро-магнитного спектра, также световые волны, микро волны и радио волны, но рентгеновские волны нельзя увидеть, почувствовать.

Разница между рентгеновским излучением и другими электро-магнитными волнами в уровне энергии, передаваемой протонами, которую можно также выразить с помощью длины волн.

Человеческий глаз воспринимает волны видимого света. Определенной длины, но не воспринимает более короткие волны высоко энергетического рентгеновского излучения точно также как яркие видимый свет может причинить ожог так интенсивно рентгеновский Луч может травмировать человека. Самые интересные особенности рентгеновских лучей – это их способность проходить через множество материалов, чем короче длина рентгеновской волны, тем больше энергия и проникающая способность. Электромагнитные волны рентгеновских лучей проникают через материю в разной степени зависимости от плотности материала. Радиация, которая остается после проникновения поглощения лучей материи может оставлять пятна различных оттенков чёрно-белого. Спектра на флуоресцентном экране телевизионном экране или на очень чувствительная фотографической пленки важная особенность рентгеновских лучей – это воздействие на фотографическую пленку даже в том случае, если она расположена в

месте где она недоступна для видимого света. Для обеспечения безопасности во многих странах мира рентген представляет собой одно из самых полезных изобретений человечества за все его время существования в наших дней мощность рентгеновского излучения применяемые в медицинском оборудовании сканеров безопасности очень низко о применении такого оборудования контролируется строгими правилами является безопасным.

Рентгеновская трубка (генератор). Рентгеновская трубка – это вакуумная трубка, которая создает рентгеновские лучи. Она является неотъемлемой частью рентгеновских аппаратов. Вакуумная трубка создана таким образом, что поток высокоэнергетических электронов направляется к твердой мишени из вольфрама, генерируя рентгеновские лучи.

Рентгеновское оборудование для службы безопасности. Рентгеновские конвейерные установки обычно используются для непрерывной или частой проверки посылок или сумок.

Обычно они состоять из трех главных частей:

1. Корпус:

- содержит в себе рентгеновскую трубку;
- тоннель с пропитанной свинцом ширмой на входе;
- плексигласовые экраны.

2. Конвейерная лента:

- Служит для перемещения предметов через тоннель.

3. Консоль управления:

- оборудовано клавиатурой для управления установкой и изображением и экраном (иногда двумя) для анализа изображений.

Как правило, изображения сохраняются в электронном виде и ими можно манипулировать после того, как предмет был просвечен. Как только изображение появляется на экране, оно будет отображаться до тех пор пока его не сменит изображение следующей сумки, даже если первая сумка уже выехала из установки.

Рентгеновское оборудование для обеспечения безопасности генерирует рентгеновские лучи в широком энергетическом диапазоне. Для различных видов рентгеновского досмотра оборудование с рентгеновским излучением низкого и среднего энергетического диапазона применяется для проверки ручной клади и личных вещей запечатанный почтой и так далее.

Создание изображения. Рентгеновский аппарат создает картинку следующим образом:

- если большинство лучей поглощается предметом, то получается более темный снимок.

- если большинство лучей проходит через предмет, то получается более светлый снимок.

- такая разница выражается в получении оттенков от светло-серого до черного.

Если просвечивать рентгеном предмет, изготовленный из свинца, то получаемое изображение будет черного цвета. Это связано с тем, что луч не может проникнуть через материал свинца, так как он поглощает все рентгеновские лучи.

Периодическая таблица элементов. Расположение элементов в соответствии с их атомными числами (Z). Чем выше атомное число, тем больше рентгеновских лучей будет поглощено объектом. Это приводит к получению более темного изображения на экране.

По данному таблицу для определение материала по атомному числу и цвету можно разделить на четыре части:

1. Органические соединения материалы по атомному числу от 1 до 10;
2. Неорганические соединения материалы по атомному числу от 11 до 18;
3. Смешанные соединения материалы по атомному числу от 19 до 80;

4. Плотные материалы по атомному числу от 80 и далее;
Рассмотрим каждое соединение материалов по отдельности.

Органические, неорганические, смешанные соединения.

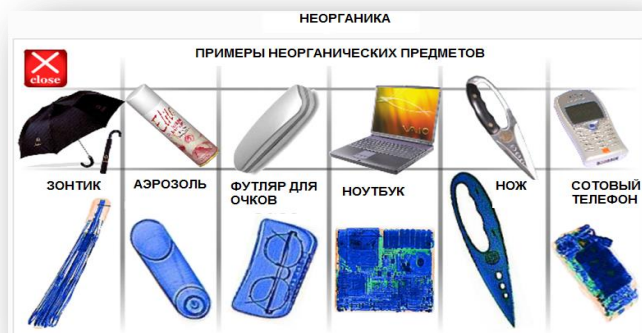
Органические соединения. Органические соединения – это соединения, которые обычно происходят из организмов. Они всегда имеют в своем составе углерод, а также некоторые другие элементы-водород, кислород и азот. Например: спирт, сахар, жиры, белок.

Неорганические соединения. Неорганические соединения это соединения, которые обычно происходят из минерал-образующих

металлов.

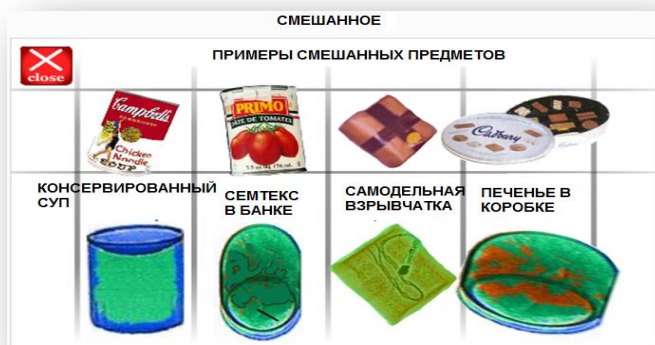
Этими элементами являются щелочные металлы, щелочно-земельные металлы и металлы переходного ряда.

В данном рисунке рассмотрим неорганическое соединение материалов по атомному числу от 11 до 18. Например: Зонтик подрентген.

Смешанные соединения. Смешанные соединения это – соединения, которые обычно создаются из минералов или легких металлов с низким атомным числом. Это следующие элементы: алюминий, кремний, песок и стекло, и т.п.

Рентгеновский аппарат будет определять органический материал, смешанный с неорганическим материалом, как смешанный, например, суп в консервной банке или органический материал в фольге и т.п.

1-10	11-18	19-80	80+
ОРАНЖЕВЫЙ	ЗЕЛЕНЫЙ	СИНИЙ	ЧЕРНЫЙ
В основном органические материалы, содержащие элементы кислорода, водорода и углеводов	В основном неорганические алюминий, легкие металлы и органические материалы с атомным числом 10	Сталь, плотный металл и любые вещества с атомным числом более 18	Любые предметы, через которые не может проникнуть пучок рентгеновских лучей (подозрительно)

Пластиковая взрывчатка, Наркотики	Самодельная взрывчатка (хлорид/ сахар), алюминий, магний, калий	Оружие, ножи	Предметы, изготовленные из металлов высокой плотности, таких как азид свинца в детонаторах
Кожа, ткань, бумага, пища, дерево и т.п.	Легкие металлы и сочетания органических и неорганических материалов	Ручки, аккумуляторы, мобильные телефоны, ключи	

Обнаружение запрещенных предметов.

Каждый год операторы рентгеновских установок выявляют тысячи опасных предметов, умышленно или по незнанию проносимых через контрольные пункты.

Так как рентгеновские установки не могут определить опасные предметы самостоятельно, эффективность операторов очень важна для поддержания высокого уровня безопасности.

В каждой стране существует своя система безопасности для предупреждения угрозы терроризма, важнейшим компонентом этой системы являются пункты досмотра в аэропортах, морских портах и зданиях с высоким уровнем защиты, где люди и их вещи проверяются на наличие опасных предметов. Оружие и взрывчатые вещества сотрудники службы досмотра проверяют в багаже с помощью рентгеновского оборудования, для обнаружения любых опасных предметов и проводят и ручной досмотр вещей, в том числе таких, которые невозможно проверить при помощи рентгена. Это могут быть детские коляски, емкости с затрудненным доступом для рентгеновских лучей, а также сумки, в которых при рентгеновском досмотре были выявлены нераспознанные предметы, потенциально представляющие угрозу.

На ряду с угрозой терроризма, могут, также составлять преступники, душевно больные или просто неадекватные люди. Даже совершенно невинные люди могут стать источником риска неумышленно пронося потенциально опасный предмет в своем багаже на борт судна или в поезд, самолёт, целевое здание. Террористы иногда пытаются спрятать бомбу в багаже обычных пассажиров в надежде на то, что, не зная об этом, они не покажут признаков волнения, проходя через системы контроля безопасности. Другая тактика предусматривает передачу предмета, например упакованного подарка незнакомым человеком, который готовится к посадке на борт самолета, судна или собирается войти в целевое здание, невинный предмет может быть на самом деле бомбой или другим опасным устройством.

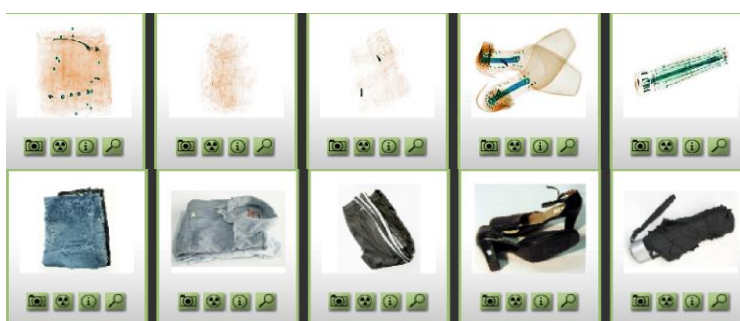
Обнаружение запрещенных предметов может затрудняться различными факторами, к ним относятся следующие аспекты:

1. *Время и бдительность* - отведите анализу изображения на экране столько времени, сколько сочтёте нужным. Необходимо остановить конвейер, если вам не достаточно времени, чтобы оценить изображение должным образом, не отвлекайтесь во время анализа рентгеновского изображения.

В соответствии с международным стандартом оператор должен анализировать теневые изображения на экране не более 20 минут, то есть один оператор должен сидеть за монитором только 20 минут, после у него бдительность ослабевает. Если в одном рентген аппарате работает 3 операторов, то каждые 20 минут они должны меняться между собой.

Личная база данных – для обеспечения безопасности необходимо научиться идентифицировать предметы трудно поддающийся распознаванию, такие как взрывные устройства, которые могут принять любую форму. Оператор должен распознать их, если у вас развит навык интерпретации оттенков, плотности, формы и размеры, которые могут говорить о наличии запрещенных предметов. Самый эффективный способ развития профессиональных навыков, это регулярные упражнения на тренажере «Simfox» (рис. 23), вы должны стать мастером опознания взрывных устройств, запрещенных предметов, с ограничением по безопасности, оружия и опасных предметов, не только в собранном виде, но и когда они замаскированы, разобраны или спрятаны. Путем регулярного упражнения на тренажере «Simfox», операторы со временем накапливают личную базу рентгеновских изображений, важно постоянно обновлять и поддерживать с помощью регулярных тренировок.

Тренировка на ПП «Simfox».

Угол обзора – угол, под которым рассматривается запрещенный предмет, может кардинально изменить его внешность (рис. 25), идентифицировать повернутые предметы труднее, чем когда они рассматриваются в знакомой боковой проекции, предмет всегда трудней распознать, если смотреть на него в незнакомом ракурсе.

Боеприпасы под разными углами.

Наслаивание – когда изображения предметов накладываются друг на друга как это бывает в упакованной сумке, различить их будет труднее. Это происходит, потому что вы будете рассматривать запрещенный предмет вместе с другими предметами как спереди, так и сзади него, на одном и том же рентгеновском изображении.

Наслаивание.

Сложность – упакованная сумка может содержать любое количество вещей, некоторые предметы, такие как видеопленка, ноутбук, видеокамеры и подобные им распознаются на рентгеновском изображении относительно легко. Не отвлекайтесь от анализа полного изображения, некоторыми легко узнаваемыми деталями и не пропускайте сумку, на том основании того, что загромождено изображение и кажется слишком сложным. Чтобы оценить его должным образом, помните также, что любой необычный предмет в сумке может быть уловкой, целью которого является отвлечь внимание от настоящей угрозы, который представляет собой маленький предмет, скрытый в той же сумке.

Сложная сумка.

Самодельное взрывное устройство – бомба, в обычном

понимании или предмет баллистической формы, заполненный большим количеством взрывчатого вещества и предназначенный для взрыва. Бомба взрывается при контакте с целью, однако террористы широко используют собственные кустарные бомбы, которые принято называть самодельными взрывными устройствами или СВУ.

В докладе приведена лишь маленькая часть знаний, которая предоставляется для сотрудников пограничных и таможенных ведомств.

Мы как тренеры по работе с РТУ стремимся обеспечить сотрудников пограничных и таможенных постов качественным, эффективным обучением.

Ведь благодаря нашему обучению, знаниям и умениям специалистов на постах ежедневно обеспечивается национальная, экономическая безопасность страны.

ДУМОВ НҰРЛАН АЙҒАЛИЕВИЧ,

**Қазақстан Республикасы
ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң
институтының ІІО әкімшілік қызметі
кафедрасының аға оқытушысы**

ҚОҒАМДЫҚ ТӘРТІПТІ ЖӘНЕ ЖОЛ ҚОЗҒАЛЫСЫ ҚАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ БОЙЫНША УЧАСКІЛІК ПОЛИЦИЯ ИНСПЕКТОРЫНЫҢ СЕРВИСТІК ТӘСІЛДЕРДІ ҚОЛДАНУ САЛАСЫНДАҒЫ ҚЫЗМЕТТІН ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Қазақстан Республикасы Ішкі істер органдарының ауқымды реформасы 2018 жылғы 5 қазандағы «Қазақстандықтардың әл – ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты Қазақстан халқына Жолдауында қаланды, онда Елбасы халықпен жұмыстың жаңа заманауи форматтарын енгізу, полицияны бағалау өлшемдерін түбегейлі өзгерту міндетін қойды. Полиция жұмысын сервистік модельге көшіру.

Ішкі істер органдары жүйесін жоспарлы жаңғырту - Қазақстан Республикасы стратегиялық бағытының басты міндеттерінің бірі.

Бұл бағытта жергілікті полиция қызметін реформалау жалғасуда, онда учаскелік полиция инспекторларының өкілеттіктері едәуір кеңейтілді.

Полицияның тәулік бойы жұмыс істеуі үшін криминогендік орындарда модульдік бекеттер орнатылады.

Қоғамдық орындарда «полиция» «дабыл түймесі» құрылғысын қосу жүзеге асырылады.

Жаңа құрылыстардағы учаскелік полиция пункттері үшін үй-жайларды бөлу мәселелері шешілуде.

Мемлекет Басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың тапсырмасы бойынша өңірлерде халыққа қызмет көрсетудің сервистік моделінің жобасы сынақтан өтуде. Құқықтық тәртіпті қамтамасыз етудегі негізгі рөл қызмет көрсетілетін аумақта жол жүрісі қауіпсіздігін қамтамасыз етуді қоса алғанда, қоғамдық тәртіпті қорғауды қамтамасыз ету жөніндегі міндет жүктелген учаскелік полиция инспекторларына беріледі.

Жол қозғалысы ережелерін бұзу, құбылыс айтарлықтай өзгермелі және жол-көлік оқиғаларының жағдайына әсер ететін бірқатар әлеуметтік-психологиялық факторларға тікелей байланысты.

Тәуелсіздік алғаннан кейін Қазақстанда, басқа бұрынғы одақтас республикалардың аумағындағыдай, жол-көлік оқиғаларының саны күрт өсті. Әрине, бұл мәселенің себептері сыртқы ортаның әсерінен де, жол қозғалысына қатысушылардың жеке ерекшеліктерінен де, сондай-ақ

әкімшілік учаскелерге қызмет көрсететін учаскелік полиция инспекторларынан, әсіресе патрульдік полиция қызметкерлерінің штаты қарастырылмаған ауылдық жерлерден туындайды.

Мұнда жол инфрақұрылымының сапасыздығы, кейбір жағдайларда оның толық болмауы ерекше рөл атқарады.

Нәтижесінде Қазақстан Республикасында өліммен аяқталған жол-көлік оқиғаларының саны күрт өсті.

Өткен жылда республика жолдарында шамамен 9422 жол-көлік оқиғасы тіркелді, онда 1418 адам қаза тауып, 12 мыңнан астам азамат жарақат алды.

Осылайша, Қазақстан Республикасындағы қалыптасқан ахуалды талдау учаскелік полиция инспекторларының қызмет көрсетілетін аумақта жол жүрісі қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі қызметінің өзектілігі туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Қалыптасқан жағдайды Қазақстан Республикасы ІІМ дағдарысынан шығару үшін заңнамалық және нормативтік базаны жетілдіруге, жолдардағы қауіпсіздікті қамтамасыз ететін жеке құрам арасында тәртіп пен заңдылықты нығайтуға бағытталған бірінші кезектегі іс-шаралар әзірленуде.

Алайда, бүгінде бұл іс-шараларды аймақтарда жүзеге асырудың тиісті белсенділігі жоқ деп айтуға болады. Бұқаралық ақпарат құралдарымен жұмысты күшейту жоспарларында көзделген тиісті белсенділігі жоқ. Учаскелік полиция инспекторлары өз жұмыстарына байланысты қоғамда ең көп байланыста болатын ішкі істер органдарының қызметі болып табылатынын атап өткен жөн. Іс жүзінде елдің барлық халқы жол қозғалысына қатысады және осы себепті осы қызметтің назарында. Сонымен қатар бұл байланыстардың басым көпшілігінде қоғамның әлеуметтік белсенді топтарының өкілдерімен болатынын атап өткен жөн. Сондықтан ауылдық жерлердегі учаскелік полиция инспекторларының қызметінде орын алған жағымсыз факторларды халық қатты қабылдайды. Бұл өз кезегінде оның қызметкерлерінің жауапкершілігінің жоғары дәрежесін және халыққа қызмет көрсетудің сервистік моделіне көшу бойынша пәрменді шаралар қабылдау қажеттігін айқындайды.

Бүгінгі таңда бұл қызметке ескі тәсілдер қабылданбайды. Жекелеген жағдайларда ұсақ қорғаншылық, учаскелік полиция инспекторларының рөлін ауыстыру фактілері ұмытылуға тиіс. Қызметті басқарудың негізі үрдістерді үнемі қадағалау және талдау, пәрменді бақылау және аталған міндеттерді шешуге көмектесу болуы тиіс.

Қазақстан Республикасында агрессивті жүргізу проблемасына ерекше назар аудару керек. Бұл құбылыс тек қалалық жерлерде ғана емес, ауылдық жерлерде де жүргізушілер арасында жиі кездеседі. Бұл жол қозғалысы ережелеріне немқұрайлы қарауға байланысты.

Мұндай бұзушыларды жауапкершілікке тартудың қиындығы ауылдық жерлердегі учаскелік полиция инспекторларының бірнеше елді

мекендерге қызмет көрсетуіне байланысты, олардың арасында жүздеген шақырым бар.

Бүгінгі күнге дейін Нормативтік-құқықтық актілерде «қауіпті қозғалыс» деген ұғым жоқ, оған оны қосу керек еді.

Қауіпті қозғалыс деп түсіну керек:

- қайта құру кезінде қозғалыстың басым құқығын пайдаланатын көлік құралына жол беру талабын орындамау;

- барлық жолақтар бос емес кезде қарқынды қозғалыс кезінде қайта құру;

- алда келе жатқан көлік құралына дейін қауіпсіз қашықтықты сақтамау;

- бүйірлік аралықты сақтамау;

- негізсіз күрт тежеу;

- басып озуға кедергі жасау.

Сондай-ақ, ӘҚБТК-де автокөлік құралын жүйелі түрде агрессивті жүргізгені үшін жауапкершілік нормасын көздеу қажет, бұл көлік құралын басқару құқығынан бір жылға дейінгі мерзімге айыру немесе жиырма айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде әкімшілік айыппұл түріндегі жазаны қолдана отырып, жол қозғалысы ережелерін бұзушылықтарды айтарлықтай қысқартуға мүмкіндік береді.

ӘҚБТК жүргізушілер мен көлік құралдарының жүргізушілеріне кандидаттарды міндетті медициналық куәландыру тәртібін бұзғаны үшін әкімшілік жаза шараларын айқындайтын жеке нормамен толықтырған жөн.

Жүргізушілердің сапалы дайындығын және біліктілігін арттыруды қамтамасыз ету мақсатында автокөлік құралдарымен жүргізу құқығының болашақ иелерін даярлау тәртібін айтарлықтай өзгерту қажет, бұл ретте жол қозғалысы ережелерін зерделеу бойынша сабақтарды өткізу көлемін 2-ден 3 есеге дейін кеңейту және практикалық сабақтарды аптасына 2-ден 4 есеге дейін өткізу қажет болады.

Ауыр зардаптарсыз болатын жол-көлік оқиғаларына келетін болсақ, онда материалдар тек материалдық өтемақы алу үшін ресімделеді, Еуропалық хаттаманы енгізу қажет. Инновация жекелеген шағын жол-көлік оқиғалары бойынша материалдарды ресімдеуге мүмкіндік береді, ал ол үшін Еуро хаттаманы ресімдеу ережелерін әзірлеуге лайық. Бұл бастама сонымен қатар жолдардағы «кептелістер» мен уақытты айтарлықтай қысқартуға мүмкіндік береді.

«Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қозғау» ӘҚБТК-нің 41-тарауына «Европротокол жасаудың іс жүргізу тәртібі» бабының жеке нормасын енгізу ұсынылады.

Қабылданып жатқан шараларға қарамастан, бүгінде жолаушылар саны бойынша автобус жарысы өршіп тұрған жоқ, өйткені автобус жүргізушілерінің материалдық қызығушылығы жолаушылардың қауіпсіздігіне шамадан тыс үстемдік етеді. Бұл проблемалық мәселені тек полиция күштері шеше алмайды. Тасымалдаушыларға қатысты

жергілікті атқарушы органдар жолдардағы арийлердің құқық бұзушылықтарын жасау негізінде бағалау өлшемшарттарын белгілеуге тиіс, бұл жағдайды жақсартуға ықпал ететін болады. Осы критерийлерге сүйене отырып, ойнатылатын тендерлер мен автотенциалды тасымалдаушылар үшін шартты жеңілдіктер жүйесін енгізу қажет. Сонымен қатар барлық тасымалдаушыларды «GPS – трекерлерді» қолдана отырып, автобустардың қозғалысын бақылау базаларын пайдалануға міндеттеу, бұл рейстік автобустардың қозғалыс бағыттарын бақылауға және осы деректерді жүргізушілерді автоматты түрде жауапкершілікке тартудың ішкі істер органдарына енгізуге мүмкіндік береді.

Сондай-ақ «Жол қозғалысы туралы» Қазақстан Республикасының Заңында: ӘҚБТК-нің 608 немесе 613-баптарында көзделген әкімшілік құқық бұзушылық жасаған жүргізуші жоғарғы оң жақ бұрыштағы жүргізуші куәлігінде әкімшілік құқық бұзушылық жасалған күннен бастап 10 жыл бойы сақталуы тиіс етуді жүзеге асыруы тиіс талапты бекіте отырып, жол жүрісі қағидаларын бұзушыларға қосымша ықпал ету шарасын енгізу қажет, ол Әкімшілік құқық бұзушылық жасалған күннен бастап полиция қызметкерлеріне құжаттарды тексеру кезінде бірден көруге мүмкіндік береді, бұл жүргізуші жол қозғалысы ережелерін бұзғаны үшін әкімшілік жауапкершілікке тартылды, әсіресе бұл бастама ауылдық жерлердегі учаскелік полиция инспекторларының жұмысы үшін ыңғайлы болады, өйткені біз шалғайдағы елді мекендерде жол қозғалысы ережелерін бұзған жүргізушілердің ІІО базалары мен ҚСЖАЕК бойынша техникалық тексеру құралдарының жоқтығын байқай аламыз.

Жол-көлік оқиғаларында зардап шеккендерге көмек көрсету мәселесі өткір күйінде қалып отыр. Қазақстан Республикасының орасан зор аумағын ескере отырып, жол-көлік оқиғасы туралы сигнал қысқа мерзімде құтқарушылар мен дәрігерлерге түсуі үшін медициналық авиацияны және авария туралы хабарлау жүйесін қалпына келтіру қажет. Сонымен қатар автомектептердің бағдарламаларына дәрігерге дейінгі алғашқы көмек көрсетуді зерделеу мәселелері енгізіліп, патрульдік полицейлердің ғана емес, учаскелік полиция инспекторларының қызметтік машиналары қажетті дәрі-дәрмектер жиынтығымен және жасанды тыныс алу аппараттарымен жабдықталсын.

Заңнамалық деңгейде мал иелеріне шағылыстыратын таспаларды қолдануға міндеттеңіз. Бұл әдіс көптеген көлік жүргізушілеріне жолдарда басты қауіпке айналатын қаңғыбас малдың қатысуымен болатын апатты болдырмауға мүмкіндік береді.

Жаяу жүргіншілердің жолға рұқсатсыз шығуына және оның дұрыс емес жерде, сондай-ақ қаңғыбас малдың өтуіне кедергі жасауға мүмкіндік беретін, олардың бойында елді мекендер орналасқан халықаралық қатынастағы автомобиль жолдарында тосқауыл қоршауды (ұрғыштарды) көздеу.

Мас күйінде көлік жүргізгені үшін айыппұлды көбейту қажет, оның негізгі пайызын осы фактіні анықтаған қызметкердің өзі алуы керек.

Ішкі істер органдарына қызметке кіретін кандидаттарды қабылдаудың бекітілген стандарттарын өзгерту: ІІО-ға қызметке қабылдау алдында болашақ полицейдің адамдармен қарым-қатынас жасау қабілеті тұрғысынан міндетті тренинг өткізуді енгізу, бұл ретте диктант жазуды көздеу, бұл бастапқы кезеңде кандидаттың халықпен қарым-қатынас жасау және процестік құжаттарды сауатты ресімдеу, сондай-ақ зияткерлік дағдыларды айқындау қабілетін анықтауға мүмкіндік береді.

Ішкі істер органдарының учаскелік полиция инспекторларының мәртебесін нығайту мақсатында «полицияның сервистік моделіне» көшу шеңберінде әртүрлі жағдайларда учаскелік полиция инспекторларының мінез-құлқының базалық стандарттарын әзірлеу қажет:

1. УПИ азаматтармен жұмыс істеу стандарты;
2. УПИ Халыққа қызмет көрсету стандарты;
3. Бейнетүсірілім жүргізу кезінде УПИ ден қою стандарты;
4. Отбасылық жанжалдар кезінде УПИ ден қою стандарты;
5. Қоғамдық тәртіпті бұзудың жолын кесу кезінде УПИ ден қою стандарты.

Барлық жерде біз облыс орталықтарында тәулік бойы жұмыс істеуге арналған заманауи жабдықтармен жабдықталған модульдік полиция бекеттерінің орнатылуын және қажет болған жағдайда азаматтарға уақтылы көмек көрсетуді байқай аламыз.

Белгіленген бекеттер қалалардың орталық көшелерінде полицияның үнемі болуының әсерін тудырады.

Сонымен қатар аталған модульдерді көрсетілген орындарда орната отырып, біз қалалардың шетінде, өнеркәсіптік аймақтарда, саяжай массивтерінде және адамдар тұратын басқа да аймақтарда қауіпсіздік сезімін сезінбейтін халыққа қызмет көрсетуді тиісінше қамту мәселелерін жіберіп аламыз.

Бұл патрульдеу маршруттарымен қамтылмаған жерлерде орнатылуы қажет облыстардың ПД жедел басқару орталықтарына шығарылатын бейнебақылау камераларына да қатысты.

Бұл мәселелерді шешпей, біз «полиция қадамдық қол жетімділікте» қағидаты жұмыс істемейді деп ұзақ уақыт сөйлесетін боламыз.

Ішкі істер органдары халыққа қызмет көрсетудің «сервистік моделіне» көшуді жүзеге асыру үшін бір күн қажет емес. Ол үшін бірқатар мәселелерді шешу қажет:

- қазақстандық қоғамның дәстүрлі өмір салтын ескере отырып, полицияның сервистік моделінің «барабар» тұжырымдамасын қалыптастыру;

- УПИ-ге экономикалық есеп және негізделген жүктеме жүргізу;

- УПИ-ді заманауи техникалық жабдықтармен материалдық-техникалық жарақтандыру мәселесін қарастыру;

- ішкі істер органдарында қызмет өткеру үшін кадрларды қатаң іріктеу мәселесі шетте қалмауы тиіс;

- халыққа тиісті қызмет көрсету және өмірлік қиын жағдайға тап болған азаматтарға қажетті көмек көрсету бойынша УПИ біліктілігін арттыру шеңберінде Қазақстан Республикасы ІІМ арнаулы оқу орындарында оқумен барынша қамту қажет.

Қазақстандық құқықтанушы ғалымдар, мемлекеттік қызметшілер, атқарушы билік, құқық қорғау органдары мен қоғамдық бірлестіктер қауымдастығының күш-жігерін біріктірмей, халыққа сервистік қызмет көрсету моделін табысты енгізу мүмкін емес.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Жазасын өтеуден шартты түрде мерзімінен бұрын босатылған адамдардың мінез-құлқына бақылауды жүзеге асыруды бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің м.а. 2014 ж.19 қыркүйектегі №622 бұйрығы. [Электрондық ресурс] – Қол жеткізу режимі: <https://adilet.zan.kz/rus/> (өтініш берген күні: 12.05.2022).

2. Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарды әкімшілік қадағалау туралы: Қазақстан Республикасының 1996 ж. 15 шілдедегі №28-1 Заңы. [Электрондық ресурс] – Қол жеткізу режимі: <https://adilet.zan.kz/rus/> (өтініш берген күні: 14.05.2022).

3. Криминология: дәріс курсы / В.Н. Бурлаков және т.б. редакциялаған. 1995 ж.152 б.

4. Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының ресми сайты, [Электрондық ресурс] – Қол жеткізу режимі: <https://www.gov.kz/memleket/entities/pravstat> (өтініш берген күні: 17.05.2022).

5. Садвакасова З.М. әлеуметтік педагогқа көмектесу немесе қиын балалармен қалай жұмыс істеу керек: оқу-әдістемелік құрал. / Садвакасова З.М. - Алматы, 2008. – 192 б.

6. Құқық бұзушылықтың алдын алу туралы Қазақстан Республикасының 2010 ж. 29 сәуірдегі №271-IV Заңы // Казахстанская правда. – 12.05. – 2010. – №118 (26179).

БӨБЕКБАЙ БЕКСҰЛТАН ЕРКІНТАЙҰЛЫ,

**Қазақстан Республикасы ІІМ
М. Есболатов атындағы Алматы академиясы
магистранты**

ПАНДЕМИЯ ЖАҒДАЙЫНДА ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП, ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫНДАҒЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЖҰМЫСТЫҢ БАРЫСЫ МЕН НӘТИЖЕЛЕРІ ТУРАЛЫ

Коронавирустың тез таралуы және көптеген елдерде төтенше жағдайдың енгізілуі мемлекеттік басқарудың тиімділігі мәселелерін алдыңғы қатарға шығарды. Пандемия мемлекеттік аппарат жұмысын трансформациялаудың катализаторына айналды, мемлекеттік басқарудағы реформалардың жылдам іске асырылуына, ауқымды цифрландыруға және мемлекеттік қызметтің адами ресурстарын басқару жүйесін қайта қарауға ықпал етті. Бүкіл әлемдегі үкіметтер қабылдаған жалпы шараларға қашықтықтан жұмыс істеуге көшу, қозғалысты шектеу, қоғамдық жиналыстарға тыйым салу, медициналық мекемелерді қаржыландыру, әлеуметтік қамсыздандырудың жаңа түрлері, контактілерді іздеу және вирустың таралуын болдырмауға арналған басқа да шаралар кіреді. Үкіметтер қабылдаған жалпы тенденцияларға қарамастан, шаралар формасы жағынан да, әрекет ету жылдамдығы жағынан да айтарлықтай ерекшеленеді. Стратегиядағы бұл айырмашылықтар пікірталастарды тудырады, өйткені саясаткерлер мен жұртшылық тарапынан белгілі бір жауап ретіндегі әрекеттердің орындылығы, олардың тиімділігі, уақытылы жеделдетілуі немесе доғарылуы туралы мәселе туындайды [1].

Психологиялық көмек қоғамдағы өзгерістерден аулақ бола алмайды. Адамдар әлдеқайда мобильді болып келеді және бір-бірінен алыстай бастады. Енді психолог пен клиент түрлі елдерде ғана емес, әр түрлі құрлықтарда өмір сүреді. Бүгінгі күні «классикалық» нұсқасынан басқа, терапевт пен клиент бір бөлмеде болғанда, психологиялық көмек көрсету үшін түрлі техникалық құралдар пайдаланылған кезде: «телефон», «Skype», желі байланысының барлық түрлері, соның ішінде көмек сөйлесу бөлмелерінде жазбаша түрде.

Психологиялық көмек көрсетудің алғашқы табысты әрекеттері «сенім телефондары» пайда болуымен қашықтан байланысты. Телефон психологиялық көмегінің туған күнін 1954 жылы 2 қарашада Лондонда Англикан діни қызметкері Чад Вараның Лондонда күніне үш рет өзіне-өзі

қол жұмсауды біліп, күнделікті кез келген уақытта қоңырау шалу рұқсаты бар телефоны қалдырған кезде қарайды. Бірнеше апта бойы ол еріктілерді өз жандарын құртқысы келетіндерге қанағаттандыру үшін бақылап отыруға мәжбүр етті. Осындай көмектің артықшылығы – оны тәулік бойы алу, емдеудің анонимділігі, тегін, уақытша және тақырыптық шектеулердің жоқтығы. Көптеген «жедел желілерде» кеңесші ешқашан телефонды бірінші рет қоймайды. Сенім телефондары тез арада бүкіл әлемге танымал болды, оның ішінде КСРО аумағы. Естеріңізге сала кетейік, Шығыс Еуропадағы алғашқы (1994) авторы, телефон арқылы кеңес берудің теориясы мен практикасына нұсқау Одесса психологы Александр Моховиков болды [2].

Интернеттің пайда болуына дейін телефон арқылы кеңес беру «қашықтық» психологиялық көмегінің жалғыз нысаны болды. Интернетке қосылудың сапасы жақсарған сайын, онлайн-психологқа көмек көрсету мүмкіндігі де өсті. Бірінші түрлердің бірі – Skype, кейінірек әлеуметтік желілер мен көптеген хабаршылардың тәрбиесі, коммуникацияның сапасы ай сайын жақсарады.

Веб-сайттарда кеңес беру:

Жылдам дамуы кәсіби психологиялық сайттардың барлық түрлерін алады және кеңес береді. Бұл бағыттың чипті клиент психологтың біліктілігін тексеруге мүмкіндігі бар, ол бір немесе екі тегін «сынақ» кездесулерінде әртүрлі терапевтермен кездесіп, жарнамалық мақсатта ресурста көп пайдалы психологиялық ақпаратты орналастырады. Клиент пен психолог Online бір мезгілде қатысуын қамтитын ретінде соңында, бейне немесе аудио байланыс сессиясы. Интернеттегі пайдаланушыларда пайда болатын жаңа мүмкіндіктерге байланысты қосымша сұрақтар туындайды. Мысалы, терапевт пен клиенттің диалогы «уақыт өте келе» тарала алады және екі қатысушы да өздерінің жауаптарын ойлау мүмкіндігіне ие болады. Немесе екеуі де кездесудің аудио немесе бейнежазбасын жасау мүмкіндігіне ие болғанда немесе чатта сақталған кеңес беру мәтінін қайталайды [3].

Цифрлық технологиялар – бұл ақпараттық қоғамдағы өмірге бейімделген тұлғаны тәрбиелеуді, тәрбиелеуді қарқындету және оңтайландыру мәселелерін табысты шешетін құрал. Цифрлық әлемге өту соңғы екі онжылдықтан аса уақытта қарқынды дамып келеді. Бүгінгі күні цифрлық технологиялар жаһандық экономикалық дамудың негізгі факторларының біріне айналып отыр.

Цифрлық технологияның негізгі дидактикалық қасиеті-мультимедиа. Мультимедиа мобильді және компьютерлік құрылғыларға анимацияның кейбір белгісін әрі мүмкін емес деп ойлаған дағдыларды қалыптастыруға мүмкіндік береді [4].

Психолог – бұл психологиямен айналысатын және адамдардың бір-бірімен және қоршаған ортамен қарым-қатынасын тәжірибе жасау, бақылау, түсіндіру және жазу арқылы қалыпты және қалыптан тыс психикалық күйлерді, перцептивті, когнитивтік, эмоционалдық және

әлеуметтік процестер мен мінез-құлықты зерттейтін кәсіби маман. Адамдарға кәсіптік, әлеуметтік, медициналық және психологиялық қажеттіліктерін ескере отырып, оңалту жоспарларын жасау үшін психологтар кеңес береді. Олар кәсіптік, қарым-қатынас, әлеуметтік және білім беру қиындықтары мен мәселелері бойынша ақпарат пен нұсқаулар береді, сонымен қатар емдік үлгілерді пайдалана отырып, эмоционалдық мәселелерін анықтауға көмектесу үшін адамдармен жұмыс істейді.

Психологиялық көмек алатын адамның нұсқасы бойынша онлайн-кеңестің теріс жақтары:

- 1. Әдетте консультация үйде өтеді. Психологпен кеңес алу әдеттен тыс, өте қорқынышты немесе көптен күткен оқиға болып табылады. Бұл сіз күнделікті тұрған үймен үйлеспейді.

- 2. Мәселе мынада, жол жоқ. Психологиялық сеанс аяқталады, екі минуттан соң сіз өзіңіздің үйіңіздің көзіне қарап отырсыз. Сонымен қатар, үй үйге кедергі жасау мүмкіндігін қиындатады, әңгімеге көңіл бөлу қиын.

- 3. Психологты толығымен көрмейді. Оның аяғы, саусағы, иығысы. Жақсы бақыланатын дауысы бар үзілген басы ғана. Басқа жиі нашар сапалы сурет. Нәтижесінде, реакцияны түсіну өте қиын және оған сену, ауызша емес хабарлардың көпшілігі жоғалады. Пациент экранға, жасанды бетке, жалған көрінеді, ол қосқышты шығара алады – бәрі жоғалады! Нәтижесінде, пациент кездесуін ұйымдастырудың бұл нысаны қабылданбады деп ойлауы мүмкін.

Психологиялық көмек алатын адамның нұсқасы бойынша онлайн-кеңестің оң жақтары:

- 1. Стресстік жағдайды болдырмау. Сізге ешкім қарап тұрмағандықтан, сіз өзіңізді еркін сезінесіз. Нәтижесінде католиктік «конфессиялық» нәтиже алынады және өзіңізге барынша шоғырлануға мүмкіндік бар. Өзін-өзі тануға бейім адамдар үшін бұл жұмыс түрі бетпе-бет кездесуден гөрі жақсырақ.

- 2. Жасырынудың жоғары деңгейі. Сонымен қатар, ешкім сізді көрмейді, кезкелген лақап атпен жұмыс істей аласыз.

- 3. Жазбаша түрде үзіліс жасау. Түсінуге, ойланып жауап беруге, жазылғандарды қайталауға мүмкіндік береді. Уақытты үнемдейді, ал сіз үшін ең қолайлы уақытта жұмыс істей алатындығыңыз. Бұл, әсіресе, іскерлік сапарларға және іскерлік сапарға шығатын адамдарға өте маңызды [5].

Ішкі істер органында қызмет ету үлкен жауапкершілікпен психологиялық төзімділікті талап ететін қызмет түрі болып табылады. Қоғамдағы әртүрлі адамдар мен тәртіп бұзу фактілерімен басқада өмірге қауіпті төтенше жағдайлармен бетпе-бет келу полиция қызметкерінің психологиялық ахуалына әсерін тигізбей қоймайды. Осы орайда психолог маманының қызметін ерекше атап өтуге болады. Еркін тақырыпта психологиялық сұхбаттар жүргізу, стрессті жағдайдан арылу мақсатында өткізілетін тренингтік ойындар, белгілі мәселе бойынша

пайдалы кеңестер алу сынды психологпен жүргізілетін жұмыстар полиция қызметкерлерінің моральдық климатына едәуір оң әсерін тигізеді.

Алайда ішкі істер органдарында психолог маманы аттестатталған қызметкер болуымен қатар оның әскери атағының орта басшы құрам деңгейінен аспайтыны, соған байланысты тәжірибе жинақтаған психолог маманы басқа лауазымға әскери атағын өсіру мақсатында ауысуы салдарынан жаңа маман әрі тәжірибесі аз психолог маманы келуі полиция қызметкерлерінің сенімсіздігімен өмірлік тәжірибесі өзінікінен аз маманнан кеңес алуды дұрыс санамау салдары жалпы психологиялық жұмыстардың нәтижесіз және формальды түрде жүргізілуіне әкеп соғады.

Цифрлық технологияларды пайдалана отырып, ішкі істер органдарындағы психологиялық жұмыстың жүргізілуі туралы мәселелі жағдайлар COVID-19 пандемиясы кезінде өзекті болды. COVID-19 пандемиясы ішкі істер органдарына ғана емес біздің өміріміздің барлық аспектілеріне әсер етті және Қазақстандағы әрбір отбасының әдеттегі күн тәртібін өзгертті. Пандемиямен бірге жүретін денсаулыққа қауіп, карантин режимі, экономикалық проблемалар және өзін-өзі оқшаулау халықтың психикалық денсаулығына айтарлықтай әсер етеді. Мұндай тұрақсыз уақытта және үнемі өзгеріп тұратын өмір сүру жағдайында адамдар психологиялық проблемаларға тап болуы мүмкін. Коронавирус жұқтырудан қауіптенген халықтың көпшілігі медициналық мекемелердегі психологтарға барудан аулақ болады [6].

Ішкі істер органы қызметкерлерінің арасында психологияны соңғы орынға қойып оның маңыздылығына көңіл бөлмейтін жағдайлар көптеп кездеседі. Мәселен; психолог менің жеке мәселемді шешіп бере алады ма?, өткізілетін тренинг жаттығулар ересектерге лайықты емес, сұхбат кезіндегі немесе жазбаша жүргізілетін сұрақ-жауаптар ақылға қонымсыз, сонымен қатар өзің туралы шындықты айтар болсаң әріптестерінің арасында өсек тарап ұятқа қаламын деген сенімсіздік пікірлерінің басым болуы. Полиция қызметкерлері арасында моральды психологиялық жағдайды тұрақтандыру мақсатында психолог маманы өз жұмысын қызықты әрі сапалы ұйымдастыра отырып, жеке сұхбаттасуды көбірек жүргізіп, жалпы психологиялық жұмыстың нәтижесін іс жүзінде көрсете алса психолог маманына деген сенім де басым болады деп ойлаймын. Мұндай ауқымды істі жүзеге асыру үшін әрине басшылықтың қолдауы үлкен басымдылыққа ие болады.

Себебі; қарамағындағы қызметкерлерге қатысты психологиялық мінездемені тікелей өзіне немесе көпшілік алдында жарияламай қызметкерлердің психологиялық жағдайының тұрақты болуымен қатар жақсаруына өз тарапын оң ықпал жасау туралы әрекеттерін жүзеге асырып отыратын болса ұжымдағы психологиялық климаттың тұрақты болуына үлкен үлес қосты деп санауға болады.

Жоғарыда аталып кеткен мәселелер ретімен шешімін тауып жүйелі түрде қажетті жұмыстар атқарылатын болса психологияның маңыздылығын, жеке басына қатысты материалдық мәселесін толыққанды шешіп бере алмаса да моральды түрде көрсетілген нәтижелі көмектің ең алдымен адам денсаулығына және стресті жағдайдан тез арылуға болатынын түсінген кезде психолог маманымен жүзбе-жүз отырып немесе цифрлық технологияларды пайдалана отырып жүргізілген психологиялық сұхбаттасу мен басқада іс-шаралар едәуір нәтижелі әрі ұтымды боларына күмән келтірмеймін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы (ҚР Үкіметінің 2017 жылғы 12 желтоқсандағы, №827 қаулысы)
2. Марцинковская, Т.Д. Транзитивное общество как психологический феномен // Mobilis in mobile: личность в эпоху перемен / под общ. ред. А. Асмолова. – М.: ЯСК, 2018. – С. 150-165.
3. Салихова, А.Б. Ценностные основания толерантности личности к неопределенности / А.Б. Салихова // Вестник Вятского государственного университета. – 2020. - №2. – С. 132-141.
4. Казахстан и COVID-19: медиа, культура, политика. Алматы: DELUXE Printery, 2021. – 380 с
5. Шадрин, Н.С. Психология: личностных ценностей / Н.С. Шадрин - Павлодар: Павлодарский государственный университет им. С. Торайгырова, 2003. – 103 с.
6. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. – М., 1999. – 199 с.

**СУЛЕЙМЕНОВ
ТАКЕЖАН ЕСЕНТАЕВИЧ,**

**начальник научно-исследовательского
центра Актюбинского юридического
института МВД Республики Казахстан имени
М. Букенбаева, магистр юридических наук**

**ДЛИМОВ
АЛТЫНБЕК АЛЬМЕНОВИЧ,**

**старший научный сотрудник
научно-исследовательского центра
Актюбинского юридического института МВД
Республики Казахстан имени М. Букенбаева,
магистр юридических наук**

**О РЕАЛИЗАЦИИ ПРОЕКТА ПО СЕРВИСНО-ОРИЕНТИРОВАННЫМ
ПОДХОДАМ В ОБЕСПЕЧЕНИИ БЕЗОПАСНОСТИ
(НА ПРИМЕРЕ ПИЛОТНОГО ПРОЕКТА В Г. АКТОБЕ)**

«В своем Послании народу Казахстана от 1 сентября 2020 года Касым-Жомарт Токаев отметил, что во всем прогрессивном мире институт полиции развивается на основе сервисной модели» [1].

Сервисная полиция – один из элементов модели безопасности общества. Его основа – устойчивые партнерские отношения государственных институтов с гражданами для совместного выявления и решения проблем в сфере правопорядка [1]. О внедрении сервисной модели полиции было отмечено Главой государства в своем Послании народу Казахстана от 01 сентября 2021 года №897 [2], а также в Дорожной карте по модернизации Органов внутренних дел на 2019-2021 годы, утвержденной постановлением Правительства Республики Казахстан от 27 декабря 2018 года [3].

Таким образом в некоторых областях страны были внедрены пилотные проекты межведомственных групп по внедрению сервисных подходов в обеспечении общественной безопасности при акимате областей.

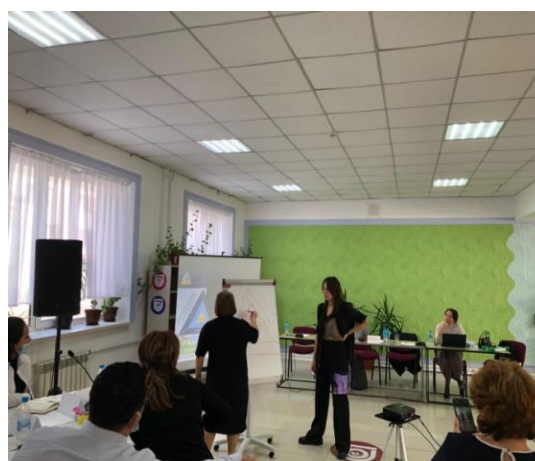
Так в октябре месяце 2021 года в городе Актобе был запущен пилотный проект межведомственной группы по обеспечению безопасности (далее – МГОб) при акимате Актюбинской области.

В ее состав вошли представители органов здравоохранения, образования, культуры, спорта, социальной защиты, прокуратуры,

полиции, Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан имени М.Букенбаева и неправительственной организации.

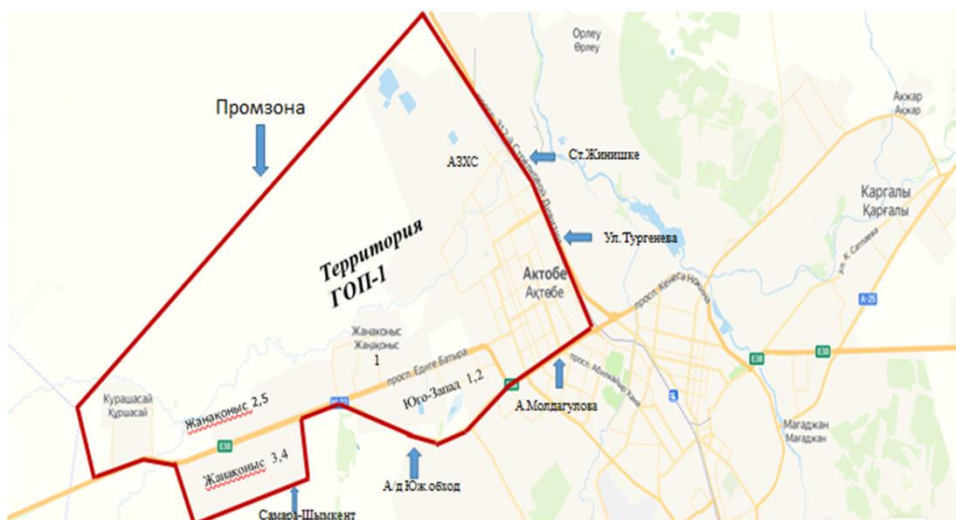
Акимат области для реализации проекта дислоцировал данную группу в здании партии «АМАНАТ», в нем выделен специальный кабинет (70 кв.м.). МГОБ Актюбе обеспечена компьютерами, мебелью (столы, стулья), 3 принтерами, LED-экраном.

Группа прошла трех дневное обучение под руководством заместителя председателя Комитета административной полиции полковника полиции Милюка Алексей Казимировича, а также представителей МВД Республики Казахстан и ОБСЕ.

Целью МГОБ Актюбе – вовлечение общественности и местных государственных органов в выработку новых подходов и решений по поддержанию правопорядка и законности на конкретных территориях, принятие мер по устранению причин и условий, способствующих совершению преступлений и иных противоправных деяний.

Так, МГОБ Актюбе для исследования была выделена территория Городского отдела полиции №1 Астанинского района УП города Актюбе (далее-ГОП-1), которая является самой большой территорией среди других Городских отделов полиции в городе.

На подведомственной территории численность населения составила более 184 тысяч человек, также подсчитано общее количество улиц, частных, многоэтажных домов, средних школ, медицинских учреждений, увеселительных заведений, гостиниц, промышленных предприятий, банков, ломбардов, спортивных школ и т.д.

Группа проводила исследование по новой модели САРА:

1. Сканирование (выявление и приоритезация проблем).
2. Анализ (Исследование проблем).
3. Реагирование (имплементация решений по устранению проблем).
4. Ассесмент (оценка эффективности мер реагирования).

На этапе «Сканирования» каждый эксперт МГОБ собрал необходимую информацию, касаемо исследуемой территории, а также провели несколько видов опроса местного населения, жителей территории ГОП-1.

Опросы проводились:

1) с использованием непосредственно интернет-портала «Google-forms»;

2) опрос граждан на улицах, во дворах улиц непосредственно с привлечением волонтеров из числа курсантов очного обучения и слушателей курса первоначальной подготовки Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан имени М.Букенбаева и с КГУ «Областного молодежного ресурсного центра»;

3) с использованием социальных сетей.

Опрос среди населения территории ГОП-1 выполнен на основании трех тематических блоков:

1. Безопасность граждан на территории проживания.
2. Общественное доверие населения к полиции.
3. Готовность населения к сотрудничеству с полицией.

Также был проведен анкетный опрос среди осужденных (в исправительных учреждениях УКА-168/2, УКА-168/3).

МГОБ Актюбе были изучены нераскрытые уголовные дела из архива Городского отдела полиции №1 Астанинского района УП города Актюбе.

На этапе «Анализа» МГОБ подготовлен реестр проблем, таблицы, диаграммы и т.д.

Таблица карманных краж в общественном транспорте (за 2017-2021 гг.) на территории ГОП-1.

Года	2017	2018	2019	2020	2021
Общее количество краж	2227	2730	1763	832	705
Количество карманных краж в общественном транспорте	324	580	300	208	133
% от общего количества краж	15%	21%	17%	25%	19%
Раскрываемость	17	14	10	9	5
Общий ущерб граждан (*KZT)	23976110	44293384	26463802	19152870	17446180

Можно сделать краткий вывод, что раскрываемость преступлений очень низкая. Так, например, в 2017 году на территории ГОП-1 за 5 лет совершено 324 факта, из них раскрыто 17 случаев, что составляет – 5,2%. В 2021 году на той же территории совершено за 5 лет 133 факта, из них раскрыто 5 случаев, что составляет – 3,7%.

На данном этапе составляется «Портрет преступника»

Род занятий преступников	2017	2018	2019	2020	2021
Работающий	-	-	-	-	-
Безработный	17	14	10	9	5
Иные	-	-	-	-	-
Всего	17	14	10	9	5

Из вышеуказанной таблицы видно, что карманные воры не трудоустроены.

	2017	2018	2019	2020	2021
Мужчины	17	12	6	9	5
Женщины	0	2	4	0	0
Всего	17	14	10	9	5

По гендерному значению большинство карманных преступников – мужчины.

семейное положение	2017	2018	2019	2020	2021
женат (замужем)	1	2	2	1	1
холост (не замужем)	16	12	8	7	4
сожительство				1	

Правонарушители этого вида в основном холостые (не замужние).

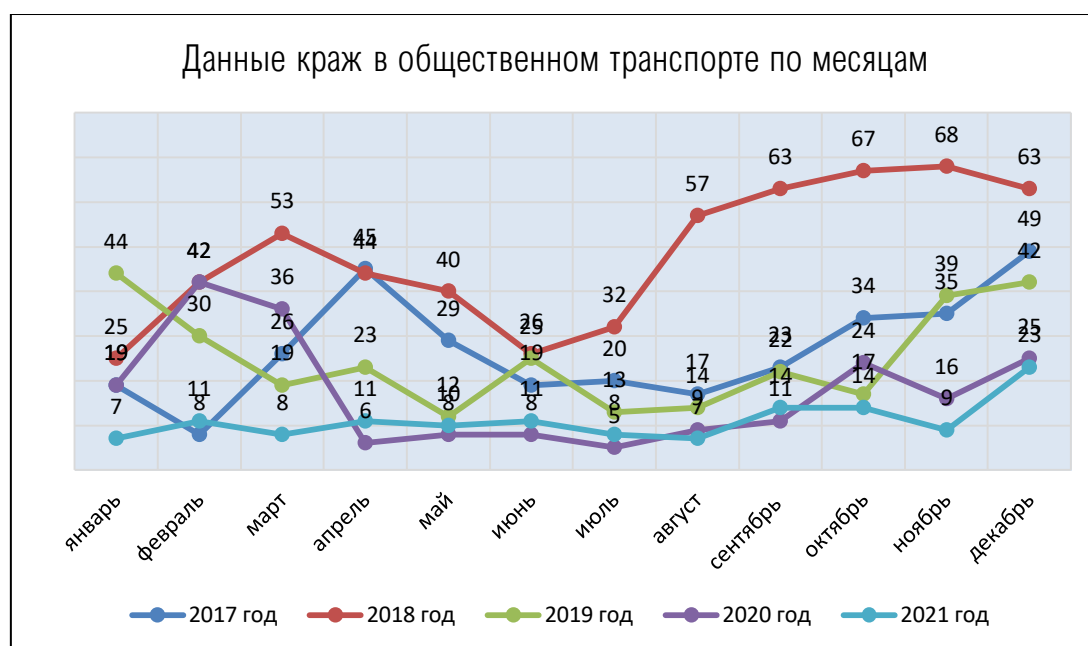
Из нижеуказанной таблицы мы наблюдаем, что большинство совершивших карманные кражи в общественном транспорте это лица, в возрасте от 20 до 40 лет.

Возраст	2017	2018	2019	2020	2021
до 20	1	0	0	1	0
20-30	6	4	5	1	1
31-40	6	5	3	2	3
41-50	0	4	2	3	0
51-60	4	1	0	2	1
61-70	0	0	0	0	0
70+	0	0	0	0	0
Всего	17	14	10	9	5

Судимость	2017	2018	2019	2020	2021
совершил преступление впервые	4	0	4	0	0
ранее совершил преступление, но был освобожден от уголовной ответственности	1	0	0	0	0
осужденные к мерам наказания, не связанными с лишением свободы	0	6	4	3	3
ранее содержащимся в ИУ	12	3	2	5	0
осужденным, состоящим на учете службы пробации	0	0	0	1	0

Большинство карманных воров ранее совершали правонарушения, то есть ранее судимы.

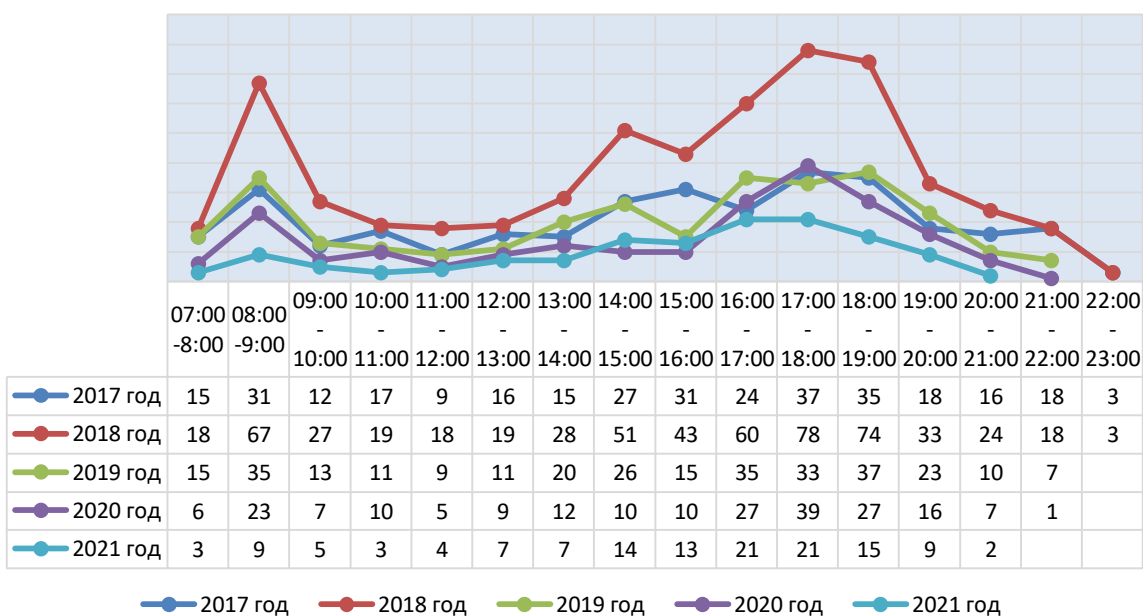
Также отмечены на каких автобусных маршрутах было совершено наибольшее количество карманных краж за 2017-2021 года.

Наибольший пик совершения карманных краж происходил в 2018 году. Однако большинство роста совершалось в марте месяце, далее снижение к летнему периоду, затем снова постепенное увеличение преступности приходится с августа месяца с повышением до новогодних праздников.

Данные о количестве карманных краж в общественном транспорте по часам

По времени совершения краж в общественном транспорте, в большинстве случаев (за 5 лет) происходили в период времени с 08.00-09.00 ч. и рост с 14.00-15.00 ч. и с 17.00-19.00 ч., то есть, карманные вору активизируются, когда люди едут на работу, учебу (в период час-пик).

Помимо вышеизложенного короткого исследования МГОБ Актобе провела и по другим видам анализ уголовных правонарушений, это в основном где согласно статистическим данным происходил рост преступности (квартирные кражи, карманные кражи в общественном транспорте), различные уголовные правонарушения совершаемые в общественных местах (уличные кражи, грабежи, хулиганства, мошенничества и т.д.).

Учитывая вышеизложенный анализ, мы приходим к следующим выводам:

1. Увеличить количество автобусных маршрутов в период ЧАС-ПИК (согласно вышеуказанным таблицам);

2. Установить камеры видео записей в общественных транспортах, проводить ежемесячный контроль по ее функционированию и сохранению записей (с целью выявления карманных воров);

3. Через каждый 15 минут автоматический включать специальную аудиозапись через радиорубку (громкоговоритель) о предупреждении пассажиров сохранности личных вещей;

4. Установка обязательных видеорегистраторов в маршрутных автобусах (для слежения скоростного режима и соблюдения культуры вождения водителями).

Список использованной литературы:

1. [Электронный ресурс] - Режим доступа: [strategy2050.kz: https://strategy 2050.kz/ru/ news/ Kazakhstanskaya – model – servisnoy – yapolitsii -. tseli-prioritety-i-slozhnosti-perekhoda/](https://strategy2050.kz/ru/news/Kazakhstanskaya-model-servisnoy-yapolitsii-tseli-prioritety-i-slozhnosti-perekhoda/) (дата обращения: 02.09.2022).

2. [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U2100000659> (дата обращения: 15.08.2022).

3. [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1800000897> (дата обращения: 20.08.2022).

ГОМАН ОЛЬГА СЕРГЕЕВНА,

**преподаватель кафедры административного
права и административной деятельности
органов внутренних дел Омской академии
МВД России**

ОРГАНИЗАЦИЯ КОНТРОЛЯ КАЧЕСТВА ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ УСЛУГ В СФЕРЕ ОБОРОТА ОРУЖИЯ В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Одним из основных показателей успешного экономического развития государства в современном обществе является эффективное государственное управление. В этих целях на территории Российской Федерации была реализована поступательная административная реформа, в задачи которой входило: снижение избыточного государственного регулирования; повышение эффективности органов власти; повышение качества государственных услуг; повышение информационной открытости.

В результате такой реформы на государственные органы были возложены обязанности по оказанию государственных услуг. В октябре 2009 года правительством Российской Федерации был утвержден план по переходу государственных услуг в электронный формат и уже 15 декабря 2009 года состоялся запуск портала.[1]

На первом этапе портал содержал лишь информацию о различных государственных услугах (110 федеральных услуг и около 200 местных). Услуги добавлялись на портал постепенно. Из года в год увеличивалось количество доступных для граждан госуслуг: уже в 2011 году их было 945 федеральных, из которых 511 оказывали в электронной форме. По состоянию на 2018 год пользователям портала было доступно уже 968 федеральных госуслуг.

Параллельно росло количество оказанных услуг. Если за весь 2010 год через портал было оказано 581 тысячу услуг, то через 2 года это было уже 7 миллионов. В 2014 году пользователи получили 16,8 миллионов услуг, а в 2018 – 60 миллионов, 2019 – 68 миллионов, 2022 – уже 500 миллионов.

Количество учетных записей на портале «Госуслуги» в 2010 году составило 120 тысяч, а в 2022 году – 99 млн.

На начальном этапе обязанности по оказанию государственных услуг населению в сфере оборота оружия были возложены на органы внутренних дел. 5 апреля 2016 года Указом Президента Российской Федерации [2] созданы войска национальной гвардии Российской

Федерации (Росгвардия), на которые наряду с иными полномочиями возложены обязанности по оказанию государственных услуг в данной сфере. В настоящий момент по линии лицензионно-разрешительной работы оказывается 27 государственных услуг и 4 государственные функции, из них 2 услуги предоставляются непосредственно Федеральной службой войск национальной гвардии Российской Федерации, остальные оказываются ее территориальными подразделениями.

Становление системы оказания госуслуг в указанной области приходится на 2012-2013 годы, в данный период был сформулирован окончательный перечень услуг, порядок их оказания, перечень документов и, наконец, требования к их оказанию.

Государственные услуги в области оборота оружия оказываются на основании Федерального закона «Об организации предоставления государственных и муниципальных услуг»[3] и в соответствии с Федеральным законом «Об оружии»[4], а также целым рядом Административных регламентов, которые устанавливают технический порядок оказания услуг.

Наличие административных барьеров, с которыми столкнулись при оказании государственных услуг в период становления системы, как государственные органы, так и граждане и способы их преодоления были нами рассмотрены на конференции в 2021 году. В настоящее время обратим внимание на организацию контроля качества предоставления государственных услуг.

В целях обеспечения качества предоставляемых государственных услуг в 2012 году были изданы Указы Президента Российской Федерации, в том числе Указ, который определил основные направления совершенствования системы государственного управления, с перспективой устранения административных барьеров к 2018 году [5]. Конкретно в нем определено, что Правительству Российской Федерации необходимо обеспечить достижение такого показателя, как «уровень удовлетворенности граждан Российской Федерации качеством предоставления государственных и муниципальных услуг к 2018г. – не менее 90 %»[6].

Рассмотрим наиболее существенные направления совершенствования качества предоставления государственных услуг в сфере оборота оружия.

В целях повышения заинтересованности сотрудников и руководителей органов и подразделений в улучшении качества оказываемых услуг, государством была использована система материальной и нематериальной мотивации.

Ключевыми методами материального стимулирования были названы: ежемесячная надбавка к должностному окладу за особые условия и специальный режим работы; премия по результатам работы; иные единовременные выплаты.

Нематериальная мотивация включает в себя: поощрения за эффективный труд (объявление благодарности, награждение ценным подарком, почетной грамотой, представление к званию лучший по профессии); представление сотрудника к награждению государственными наградами и др.

В целях мотивации руководителей к повышению удовлетворенности граждан качеством предоставленных услуг законодатель устанавливает необходимость дополнить разделы должностных инструкций индивидуальными показателями качества организации предоставления оцениваемых государственных услуг, а также при необходимости рекомендует обеспечить взаимосвязь размера премирования с достигнутыми значениями индивидуального показателя качества организации предоставления оцениваемых услуг.

Помимо указанных мероприятий нельзя не упомянуть о разработанной и установленной системе оценки гражданами эффективности руководителей территориальных органов, федеральных органов исполнительной власти с учетом качества организации предоставления государственных услуг [7]. Необходимо обратить внимание, на то, что оценка качества производится не по всем видам услуг, а только в соответствии с Перечнем, утвержденным Правительством Российской Федерации. В сфере оборота оружия такая оценка качества предоставления государственной услуги проводится по 3 из 27 государственных услуг:

- выдача разрешения на транспортирование оружия и патронов;
- выдача лицензии на приобретение спортивного или охотничьего огнестрельного гладкоствольного длинноствольного оружия, охотничьего пневматического оружия и спортивного пневматического оружия с дульной энергией свыше 7,5Дж и патронов к нему;
- выдача разрешения на хранение и ношение охотничьего огнестрельного длинноствольного оружия, спортивного огнестрельного гладкоствольного длинноствольного оружия, охотничьего пневматического оружия или огнестрельного оружия ограниченного поражения и патронов к нему.

Перечисленные государственные услуги представляются неким показательным срезом, который дает возможность сделать вывод об эффективности всего блока государственных услуг в указанной сфере.

Граждане могут оценить качество предоставления услуги на любой из стадий. Так, например, оценка может быть сделана как на стадии подачи заявления и документов, приостановления оказания услуги, так и на стадии получения результатов или даже в случае получения отказа в предоставлении услуги [9].

Для определения оценки эффективности выясняется мнение граждан по следующим основным критериям:

- время предоставления услуги;
- время ожидания в очереди при предоставлении услуги;

- вежливость и компетентность сотрудника, взаимодействующего с заявителем при предоставлении услуги;
- комфортность условий в помещении, в котором предоставляется услуга;
- доступность информации о порядке предоставления услуг.

Оценка производится гражданами в диапазоне от 1 до 5 баллов, при этом положительными считаются 4 и 5 баллов, а отрицательными – от 1 до 3 баллов.

Стоит обратить внимание на то, что критерии сформулированы доступно и понятно для любой категории граждан, в данном случае совершенно индифферентно наличие или отсутствие образования оценивающего лица, определенного социального статуса или рода занятия, но при этом данные критерии позволяют определить самые важные внешние факторы, влияющие на общее впечатление, складывающееся у граждан при взаимодействии с органами власти.

Сама процедура опроса может производиться в нескольких формах: непосредственной и дистанционной.

К непосредственной форме отнесем письменный опрос, который заключается в заполнении анкеты-опросника, а также – стационарные терминальные и иные устройства, расположенные в помещениях государственных органов, оказывающих государственные услуги. Указанные формы производства опросов не учитываются при формировании базового оценочного показателя эффективности руководителя территориального органа. Однако позволяют сотрудникам оперативно получить информацию о мнении граждан, обслуживаемых данным подразделением и своевременно принять меры к устранению административных барьеров.

К дистанционной форме мы относим. В первую очередь, выявление мнения граждан с использованием радиотелефонной связи, которое может производиться посредством телефонного опроса либо посредством СМС-сообщения.

Во-вторых, в условиях современной цифровизации, выявление мнения гражданина о качестве предоставляемой услуги может осуществляться с использованием сети «Интернет» с помощью сайта «Ваш контроль» и сформированного опросного модуля.

Указанные дистанционные формы участвуют в формировании оценочного показателя. Сводные значения уровня удовлетворенности граждан, сформированные в отношении каждого руководителя, отображаются в Информационно-аналитической системе мониторинга качества государственных услуг (ИАС МКГУ) в личных кабинетах соответствующих органов и их подразделений, для их последующего рассмотрения и анализа. Сформированный показатель эффективности деятельности руководителя не подлежит изменению иным образом кроме как посредством оценивания качества оказания государственной услуги гражданами.

Сформированные результаты по итогам оценки гражданами качества предоставления государственных услуг напрямую влияют на оценку эффективности и результативности профессиональной служебной деятельности руководителей, ответственных за организацию и предоставление государственных услуг. В установленном порядке они могут быть применены как основания для применения мер дисциплинарного взыскания либо для досрочного прекращения должностных полномочий ответственным руководителем. Низким считается показатель удовлетворенности качеством государственной услуги менее 90%.

На наш взгляд, указанная форма законодательной персонификации ответственности за качество является одним из основных рычагов позволивших улучшить результативность системы оказания государственных услуг.

Изложенное позволяет сделать выводы о том, что в настоящее время административные барьеры, препятствующие улучшению качества государственных услуг в сфере оборота оружия, нейтрализованы. Выстроена объективная система мониторинга и оценивания качества оказываемых государственных услуг в сфере оборота оружия. Однако не стоит забывать, что лицензионно-разрешительный порядок, установленный в сфере оборота оружия, предполагает жесткое регулирование допуска граждан к оружию как предмету ограниченному к обороту. Данные обстоятельства, в свою очередь, обуславливают наличие большого количества оснований к отказу в предоставлении того или иного права, а следовательно и к отказу в предоставлении государственной услуги. При этом отрицательная оценка качества государственной услуги может выступать не объективным мнением гражданина, а формой протеста. К сожалению законодательно исключить подобные случаи не представляется возможным.

Само понятие «качество» весьма неоднозначно, однако его сущность лежит в наиболее полном удовлетворении потребителя путем максимально точного соблюдения всех его требований и пожеланий.

Таким образом, основные показатели эффективности, как уже отмечалось выше, сводятся к своевременному реагированию на ситуацию, экономии ресурсной составляющей, планированию и анализу текущей деятельности.

В итоге видно, что описанные выше показатели являются взаимосвязанными, поскольку эффективность определяет во многом качество услуги, т.е. насколько четко, профессионально и своевременно услуга была оказана, а качество, в свою очередь, не может обеспечиваться без оперативности, целенаправленности и использования всех необходимых ресурсов.

Список использованной литературы:

1. Электронные госуслуги в России: история развития, текущие проблемы и планы на будущее [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://bankstoday.net/last-articles/elektronnye-gosuslugi-v-rossii-istoriya-razvitiya-tekushhie-problemy-i-plany-na-budushhee> Источник: <https://bankstoday.net/last-articles/elektronnye-gosuslugi-v-rossii-istoriya-razvitiya-tekushhie-problemy-i-plany-na-budushhee>.
2. Вопросы Федеральной службы войск национальной гвардии Российской Федерации: указ Президента РФ от 5 апр. 2016г. №157 // [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.pravo.gov.ru>. (дата обращения: 2016. 5 апреля).
3. Об организации предоставления государственных и муниципальных услуг: Федеральный закон от 27 июля 2010 г. №210-ФЗ // Российская газета. - 2010. - 30 июля. - №168.
4. Об оружии: Федеральный закон от 13 дек.1996г. №150-ФЗ// - Российская газета. - 1996. - 18 декабря.- №241.
5. Об основных направлениях совершенствования системы государственного управления: указ Президента РФ от 7 мая 2012 г. №601 // [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.pravo.gov.ru>. (дата обращения: 2012. 7 мая).
6. Аджубей Р.В. Оценка эффективности предоставления государственных и муниципальных услуг населению / Р.В. Аджубей. – Текст: непосредственный // Молодой ученый. – 2017. – №1(135). – С. 135-140. — [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://moluch.ru/archive/135/37885/> (дата обращения: 04.10.2022).
7. Об оценке гражданами эффективности деятельности руководителей территориальных органов федеральных органов исполнительной власти (их структурных подразделений) и территориальных органов государственных внебюджетных фондов (их региональных отделений) с учетом качества предоставления государственных услуг, руководителей многофункциональных центров предоставления государственных и муниципальных услуг с учетом качества организации предоставления государственных и муниципальных услуг, а также о применении результатов указанной оценки как основания для принятия решений о досрочном прекращении исполнения соответствующими руководителями своих должностных обязанностей: постановление Правительства РФ от 12 дек. 2012 г. №1284 // Российская газета. 2012. 19 декабря. № 292.
8. Об утверждении методических рекомендаций по внедрению системы оценки гражданами эффективности деятельности руководителей многофункциональных центров предоставления государственных и муниципальных услуг с учетом качества организации предоставления государственных услуг и муниципальных услуг: приказ Министерства экономического развития Российской Федерации от 22 марта 2019 г. №155 // [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://docs.cntd.ru/document/554102748>.

САХАРБАЙ АРМАН,

Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты Көлік объектілерінде қауіпсіздікті ұйымдастыру кафедрасының бастығы, заң ғылымдарының магистрі

ҚЫЛМЫСТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУДЕГІ АҚШАЛАЙ ӨНДІРІП АЛУДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ КЕЙБІР ПРОБЛЕМАЛАРЫ

Қылмыстық процестегі ақшалай өндіріп алу шарасын тағайындаудың тәртібі ҚПК-ң 160-бабымен реттеледі. Алайда, қылмыстық іске қатысушылардың тергеу органдарының шақыртуы бойынша келуден жалтару фактілеріне қарсы күрес құралының бірі болып табылатын ақшалай өндіріп алу түріндегі мәжбүрлеу шарасын едәуір кең ауқымда қолдану үшін қолайлы жағдайларды тудыру және қылмыстық іс жүргізудің тиімділігін арттыру мақсатында ақшалай өндіріп алуды тағайындаудың тәртібін жалпы оңтайландыру қажет етіледі. Ертеректегі және қазіргі уақыттағы қолданыстағы қылмыстық-процестік заңнамалары оның тиімділігі мен қарапайымдылығын толықтай қамтамасыз етпеді. Қылмыстық іс жүргізуге қатысушыларының өздеріне жүктелген іс жүргізулік міндеттерін орындамауы фактісін бекітудің іс жүргізулік тәртібіне қатысты, сонымен қатар судьялардың тиісті хаттаманы қарауына, олар бойынша шешім қабылдау мен оның орындалуына байланысты мәселелер заңда жеткілікті түрде нақты реттелмеді. Мысалы, процессуалдық міндеттерін орындамағаны үшін түзілетін хаттаманың үлгісінің болмауы, ақшалай өндіріп алуды тағайындау мәселесін қашықтықтан online форматта қарастыру жолдарының анықталмауы, ҚР ҚПК-ң 193-бабында көрсетілген прокурордың құзыретіне ақшалай өндіріп алу шарасын қолдануға құқылы екендігінің көрсетілмеуі, ақшалай өндіріп алуды тағайындау мәселесінің ӘҚБтК нормаларымен қайталанып реттелуі және [16] т.б.

Дегенмен, ҚР ҚПК-ң 155-бабының 2 бөлігіне сәйкес сотқа дейінгі іс жүргізуде ақшалай өндіріп алуды прокурор, тергеуші, анықтау органы мен анықтаушы қолдануға құқылы делінген. Олар ақшалай өндіріп алуды өз құзыреттіліктеріне қарай қолдана алады. Жеке кепілгерлік берушінің, сондай-ақ кәмелетке толмаған айыпталушыны (күдіктіні) өз қарауына алған тұлғалар өздеріне жүктелген іс жүргізулік міндеттерін орындамауы не дұрыс орындамауы нәтижесінде анықтаушы, тергеуші, прокурор біз өңдеген Қосымша А-да көрсетілген «Ақша өндіріп алу туралы хаттаманы» құрастыруы абзал [17]. Түзілген хаттаманы олар сотқа дейінгі тергеу орны бойынша тергеу судьясына жібереді. Ал тергеу

судьясы ҚПК-ң 55-бабында көрсетілген құзыретіне сәйкес ақшалай өндіріп алуды тағайындауға құқылы.

Бұл тек теория жүзінде, ал практикада ақшалай өндіріп алу шарасын қолдану жағдайын статистикалық талдау басқаша суреттейді. Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқықтық статистика және арнаулы есепке алу комитетінің мәліметтеріне сәйкес, соңғы бес жылда (2022 жылдың 1-тоқсанын қоса есептегенде) анықтаушыға, тергеушіге, прокурорға, сот орындаушысына, сот приставына келуден жалтару фактілері бойынша ақшалай өндіріп алуды қолдану шеңберінде 665 әкімшілік іс қозғалды. Ал оларды қарау барысында жалпы 5 млн. 25 мың 514 теңге айыппұл салынды. Мұндай талдауды қазақстандық кейбір авторлар да жасаған [3], алайда олардың басты кемшілігі – ақшалай өндіріп алуды қолдану шеңберіндегі статистикалық көрсеткіштердің жалпы санынан ИМ-нің тарапынан атқарылған істерді бөліп алмағаны. Соның салдарынан ИМ тарапынан ақшалай өндіріп алу шарасының қолдану деңгейінің шынайылығы анық көрінбеді және қате есептелді.

Аталған кемшіліктерді біз түзетуге тырысайық. Яғни 2018-2022 жылдар аралығында ақшалай өндіріп алуға қатысты қозғалған 665 әкімшілік істердің тек 188 ісі ИМ-ге тиесілі. Қалған істердің барлығы (477 іс) ӘМ-нің, яғни сот орындаушыларының бастауымен қозғалған. Сот орындаушылары өздерінің қарауындағы істер бойынша азаматтарды ҚР ӘҚБТК-ның 665 бабына сәйкес (*Прокурорға, тергеушіге және анықтау органына, сот орындаушысына, сот приставына келмеу*) шақырта алады. Шақыртылған азамат дәлелсіз себептермен келмеген жағдайда хаттама толтырып іс қағаздарды сотқа өткізіп әкімшілік іс жүргізу шеңберінде соттың шешімімен айыппұл салдыруға құқылы және бұл құқықты олар барынша пайдаланып отырғандығы анық көрініп тұр. Алайда негізгі мәселе бұл емес.

ИМ-нің атқарып отырған жүктемелік сипаттарын ескергендегі бес жылда ақша өндіріп алуды қолдану шеңберінде 188 әкімшілік істердің қозғалуы. Бұл өте төмен көрсеткіш. 2022 жылдың 1-тоқсанында ИМ тарапынан республика бойынша әртүрлі себептермен ақшалай өндіріп алуға – 10 адам; 2021 ж. – 67 адам; 2020 ж. – 33 адам; 2019 ж. – 33 адам; 2018 ж. – 45 адам тартылған. Шамамен жыл сайын ақшалай өндіріп алуға орта есеппен 38 адам тартылып отыратындығы анықталды.

Іс жүргізуге қатысушылар тарапынан жіберілген бұзушылықтар бойынша қылмыстық қудалау органының лауазымды тұлғалары тиісті хаттамаларды толтыра отырып ақшалай өндіріп алу шарасын қолдануы ықтимал. Аталған хаттамалардың үлгілері нақты белгісіз. Сондықтан осы мәселе белгілі бір қиыншылықтарды туғызады.

Тиісті мінез-құлықты сақтамауы барысында (шақырту бойынша дәлелді себептерсіз келмеу, қылмыстық іс бойынша іс жүргізуге әр түрлі әрекеттермен кедергі жасау, анықтау мен тергеуден бойтасалау, жаңа қылмыс жасау) айыпталушы мен күдікті құқық бұзушылыққа өздері жол береді. Осы жағдайда, жеке кепілгерлік беруші мен кәмелетке толмаған айыпталушы

қарауына берілген тұлға өздеріне қабылдаған міндетті орындамады деп есептеледі. Сондықтан да, аталған лауазымды тұлғалармен осы жағдай бойынша толтырылатын хаттаманы «Айыпталушының (күдіктінің) дұрыс мінез-құлық әрекетін қамтамасыз ету туралы міндетін орындамауы туралы хаттама» деп атауға бола ма деген сұрақ туындайды [4].

Қылмыстық-процестік кодексінде ақшалай өндіріп алуды қолдану үшін түзілетіндігі хаттаманың үлгісі және осындай хаттамаларға қойылатын талаптар жайлы еш нәрсе айтылмаған, тіпті үлгілері де жоқ. Сонымен қатар ҚР ҚПК-ң 159, 160-баптарында тергеу әрекеттерінің хаттамаларын түзудің жалпы ережелерін анықтайтын ҚР ҚПК-ң 199-бабына сілтемесі жоқ. Дегенмен, пайымдауымызша ақшалай өндіріп алуды қолдану үшін түзілетін хаттама мүмкіндігінше ҚР ҚПК 199-бабында көрсетілген талаптарға сәйкес түзілуі тиіс.

Осы орайда, айта кететін жағдай, бұл ҚР ҚПК-ға қосымша ретінде негізгі тергеулік әрекеттер құжаттарының (хаттамалар, қаулылар т.б.) үлгілерін кодекстің жаңа басылымына енгізу аса қажеттілікті туындатып отыр. Өйткені, қылмыстық-процестік құжаттарының стандартты үлгілері ҚР ҚПК-да көрсетілмегендіктен, оның бірізділігі мен біркелкі сақталуы күрделі.

Ақшалай өндіріп алу туралы хаттамада оның қызметтік тағайындалуын негізге ала отырып тұлғаның өзіне қабылдаған міндеттің мәнісі және айыпталушының (күдіктінің) дұрыс мінез-құлқының қамтамасыз етілмеуі айыпталушының нақты қандай әрекеттерімен көрініс тапқандығын баяндау қажет. Сонымен қатар хаттамаға құқыққа қайшы мінез-құлықтың орын алу фактісін куәландыратын құжаттар тіркелуі тиіс (мәселен, қылмыстық іс бойынша тергеудің жүргізілуіне кедергі жасау мақсатында айыпталушының қоқан-лоқы көрсеткендігі жайлы тергеушіге хабарлаған куәнің айғақтары).

Заңнама айыпталушының (күдіктінің) дұрыс мінез-құлқын қамтамасыз ету туралы міндетті қабылдаған тұлғаның сол міндетті орындамау фактісін іс жүргізулік бекіту тәртібін заңда нақты реттемегендіктен, бізге келесі екі сұраққа жауап беру қажет: хаттаманы түзген анықтаушы, тергеуші және прокурор құқық бұзған тұлғаға хаттаманы таныстыруға міндетті ме? Мұндай хаттаманың көшірмесі оған берілуі тиіс пе?

Көрсетілген сұраққа заңнамадан жауапты табу күрделі, себебі бұл мәселе нақты реттелмеген. Дегенмен, пікірімізше ақша өндіріп алу туралы хаттама сотқа жолданар алдында құқық бұзған тұлға ол хаттамамен танысып қана қоймай, сонымен қатар, сол хаттаманың көшірмесін алуға құқылы. Оған мұндай құқық хаттаманың сотпен қаралуы мен ол бойынша шешім шығаруы барысында өз мүдделерін қорғау үшін қажет. Жеке кепілгерлік беруші мен кәметке толмаған айыпталушыны қарауына алған тұлға заң бойынша елу айлық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде ақшалай өндіріп алуға тартылуы мүмкін екендігін ескерсек, мұндай құқық оларға алдағы сот отырыстарына

дайындық кезеңінде аса қажет болып табылады. Өкінішке орай, қазіргі уақыттағы қолданыстағы қылмыстық-процестік заңнамасы, одан басқа нормативтік құқықтық актілер де мұндай хаттаманың көшірмесін мүдделі тұлғаларға жолдау қажеттілігі туралы нормаларды реттемейді. Сол себептен, заңнаманың бұл кемістігін міндетті түрде толықтыру қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Байғараев, А. Алдын ала тергеудің тиімділігін арттырудың кейбір мәселелері / А.Байғараев // Халықарал. ғылм-тәжіриб. конф. мат-дары – Қарағанды: Б.Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы, 2012. – Б. 71-72.

2. Сахарбай, А. Сотқа дейінгі тергеп-тексеруді жүргізу барысында тергеушінің қызметін жетілдіру мәселелері./ А. Сахарбай, Е. Қайнар // Халықаралық ғылыми журнал «Ғылым-Наука». – 2019. - №2(61). - Б. 48-52.

3. ҚР Бас прокуратурасының жанындағы Құқықтық статистика комитеті. Электрондық ресурс: <https://qamqor.gov.kz/crimestat/statistics>. Қолжетімділік уақыты: 25.01.2022ж. Сағат 11.45.

4. Смышляев, А.С. О понятии и сущности денежного взыскания в уголовно-процессуальном праве Республики Казахстан / А.С. Смышляев // Актуальные вопросы современной науки. Қазақстан Республикасы ІІМ Б.Бейсенов ат. Қарағанды академиясының 45-жылдығына арналған халықар. ғыл.-тәжір. конф. мат-ры. – Қарағанды, 2014. – Б. 173-174.

5. Гафизов, М.Х. Денежное взыскание как мера уголовно – процессуального принуждения: автореф. дис. ... канд. юрид.наук./ М.Х. Гафизов. – М., 2007

ГУБАЙДУЛЛИН ЖУМАГЕЛЬДЫ ЖУБАНДЫКОВИЧ,

**доцент кафедры АД ОВД Актюбинского
юридического института МВД Республики
Казахстан имени М.Букенбаева, магистр
юридических наук**

ОСНОВНЫЕ ПУТИ ДОСТИЖЕНИЯ ШАГОВОЙ ДОСТУПНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ К ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫМ УСЛУГАМ

Повышение максимальной оперативности и эффективности реагирования сотрудников полиции на любые правонарушения является одним из важнейших условий перехода ОВД на сервисную модель деятельности. На современном этапе этот процесс именуют как реализация принципа шаговой доступности населения к правоохранительным услугам.

До 2030 года в Казахстане реализуется Концепция развития государственного управления, где главной задачей является эффективный, справедливый, прозрачный, оперативно реагирующий на запросы общества государственный аппарат, работающий по принципу «Слышащего государства» [1].

Достижения цели указанного принципа, также относится путь по модернизации деятельности ОВД, связанного с переходом на сервисную модель деятельности полиции. Для реализации этой задачи главным приоритетом МВД Республики Казахстан считает соблюдение принципа шаговой доступности населения к полиции, которая должна быть нацелена на максимальное облегчение гражданам доступа к правоохранительным услугам. А.К. Милюк считает, что это процесс должен включать в себя:

- 1) оптимальную дислокацию участковых пунктов полиции и мобильных постов патрульной полиции;
- 2) материально-техническое оснащение мобильных постов и участковых пунктов полиции;
- 3) повышение оперативности реагирования на правонарушения;
- 4) применение цифровых технологий [2].

Шаговая доступность к правоохранительным услугам полиции достигается в комплексе с организационными и социальными услугами при тесном взаимодействии с иными государственными органами и населением. К сожалению в Казахстане пока еще не сформированы единые правовые основания сервисной модели деятельности полиции. В настоящее время во всех регионах страны реализуются

экспериментальные проекты по переходу деятельности полиции на сервисную модель деятельности.

Переход на сервисную модель деятельности полиции осуществляется на основании программных документов. В 2019-2021 годы была реализована Дорожная карта по модернизации органов внутренних дел [3]. В настоящее время завершается процесс исполнения мероприятий Комплексного плана по профилактике правонарушений в Республике Казахстан на 2020-2022 годы, утвержденного на заседании Межведомственной комиссии по профилактике правонарушений при Правительстве Республики Казахстан [4]. В этих программных документах предусмотрены мероприятия по достижению шаговой доступности населения к правоохранительным услугам.

Основным должностным лицом ОВД по реализации мероприятий по достижению шаговой доступности является участковый инспектор полиции, тем более, что в сельской местности кроме него нет иных полицейский, работающих на постоянной основе. Опросы населения показывают, что в сельской местности почти все население знает своего участкового инспектора полиции, а вот в городской местности этот показатель едва достигает 30% и в основном это граждане склонные к совершению правонарушений, с которыми участковый инспектор полиции вынужден контактировать, в процессе охраны общественного порядка и обеспечения общественной безопасности.

Некомплект штатной численности службы участковых инспекторов полиции также снижает возможности полиции быстро реагировать на правонарушения. Население Казахстана, как и населенные пункты, растут быстрее, чем увеличивается штаты местной полицейской службы. В настоящее время в Республике Казахстан имеются 6 473 должности участковых инспекторов полиции, и еще требуется 3 404 единицы и 779 помощников участкового инспектора полиции. Еще в 2021 году бывший Министр внутренних дел Республики Казахстан Е. Тугрумбаев обещал, что за счет внутренних резервов увеличит штатную численность службы участковых инспекторов полиции, а на селе каждому участковому инспектору предоставит помощника [5].

На самом деле штатная численность службы участковых инспекторов полиции до сих пор не укомплектована, не определены четкие критерии оценки штатной численности участковых инспекторов полиции по делам несовершеннолетних, а в транспортной полиции эти должности вообще были сокращены на 100%.

Опросы сотрудников местной полицейской службы показали, что до сих пор не удается исключить негативную практику привлечения участкового инспектора и его помощника к работе, не связанной с его непосредственной и традиционной деятельностью. На местах их задействуют на патрулирование, заставляют обеспечивать общественный порядок при проведении спортивных, праздничных и

других массовых мероприятий, ставят на охрану каких-либо объектов, дают массу поручений по исполнению принудительных приводов, откомандировывают в другие службы и т.д.

По этим причинам участковому инспектору полиции остается очень мало времени на осуществление деятельности по профилактике правонарушений и ведение приема граждан по личным вопросам. Многофункциональность службы участковых инспекторов полиции также снижает шаговую доступность населения к правоохранительным услугам, так как сотрудников участковых пунктов полиции порой тяжело застать на рабочем месте. Мы считаем, что следует провести тщательный анализ функций должностных лиц местной полицейской службы и обосновать иные предложения по оптимизации объема не свойственных им юрисдикционных полномочий.

Согласно приказу МВД Республики Казахстан №1095 от 29 декабря 2015 года, который регулирует организацию деятельности службы участковых инспекторов полиции, участковые пункты полиции создаются на каждые семь единиц участковых инспекторов полиции, в том числе и по делам несовершеннолетних [6].

Кроме того, в отчетах местной полицейской службы часто указывается информация о необходимости увеличения количества участковых пунктов полиции с учетом существующих нормативов. По Республике Казахстан требуется создание дополнительно еще около 400 участковых пунктов полиции [7].

Для обеспечения принципа «полиция – в шаговой доступности» следует участковые пункты полиции создавать на каждые 4-5 единиц штатной численности. Например, в городской местности к участковому пункту полиции должны закрепляться 3 участковых инспекторов полиции, один помощник участкового инспектора полиции и один участковый инспектор полиции по делам несовершеннолетних. Это предложение должно реализовываться с учетом особенностей обслуживаемой территории (спецификой регионов, численностью проживающего населения, криминальной ситуацией на участке, количеством подучетных лиц и т.д.). При этом минимально допустимое количество участковых инспекторов полиции в участковом пункте полиции должно утверждаться не на уровне республики, а на уровне каждой области, города республиканского значения приказом начальника Департамента полиции. Исходя из этого, допустимое минимальное количество участковых инспекторов, закрепленных за участковым пунктом полиции, в каждом регионе может быть различным.

Чтобы сотрудники службы участковых инспекторов полиции больше времени находились на обслуживаемых ими административных участках, следует максимально сократить количество совещаний, проводимых в отделах и департаментах полиции. Коллегиальные мероприятия можно проводить в режиме видеосвязи, а общую

информацию доводить, создавая служебные группы с помощью программы «Ватсап».

Многие авторы в своих докладах и статьях ошибочно употребляют термин «сервисная полиция», связывая это с реформированием системы и структуры органов внутренних дел. Сервисной полиции нет и не будет. Переход на сервисную модель деятельности полиции можно осуществить не путем реформирования или совершенствование организационной структуры полиции, а путем модернизации правоохранительных услуг, ориентированных на население и современное общество. Поэтому коммуникация взаимоотношений между полицией должна происходить не только путем оказания правоохранительных услуг населению, а в доступе общества к оценке деятельности не только участковых инспекторов полиции, но и всех подразделений местной полицейской службы.

В этой связи остается не решенный вопрос о новых критериях оценки деятельности полиции. Проблема «палочной» системы определения итогов деятельности полиции, связанной с оценкой деятельности ОВД по количественным показателям не позволит повысить уровень доверия населения к полиции и шаговую доступность. Поэтому мы предлагаем поддержать мнение М.М. Галиханова, который, в своем исследовании, обосновывает необходимость совершенствования Правил по организации и проведения отчетов руководящего состава и участковых инспекторов полиции перед населением, утвержденных постановлением Правительства РК от 6 ноября 2018 года №723 [8].

Главную оценку деятельности местной полицейской службы должно давать гражданское общество по итогам отчетов начальников отделов полиции и участковых инспекторов полиции перед населением. Необходимо чтобы в ходе отчетов перед населением, гражданское общество не просто принимало во внимание полицейский отчет, но давало оценку деятельности подразделениям полиции. Если население дают отрицательную оценку, то высшее руководство должно адекватно реагировать на это.

Для реализации принципа «полиция в шаговой доступности» существуют и ряд факультативных по нашему мнению предложений:

1) активизация работы мобильного приложения «Police 102», которое позволяет гражданам направлять в полицию информацию о правонарушениях, в том числе через социальные сети, мессенджеры, электронную почту и чат-боты;

2) повышение профессионального потенциала сотрудников местной полицейской службы коммуникативным навыкам и умению налаживать контакты с населением;

3) решение социальных проблем сотрудников полиции, чтобы он не отвлекался от работы на решение личных проблем (обеспеченность жильем, детсадами и т.п.).

По моему мнению следует создать правовую основу, как на законодательном, так и ведомственном уровне, которая должна четко регулировать сервисную модель деятельности полиции. Для этого должен быть разработан программный документ (Стратегия или Концепция) перехода казахстанской полиции на сервисную модель с тремя главными приоритетами:

- 1) облегчение доступа граждан к полиции;
- 2) удовлетворенность населения правоохранительными услугами, оказываемые полицией;
- 3) тесное партнерство местной полицейской службы с населением.

Список использованной литературы:

1. Об утверждении Концепции развития государственного управления в Республике Казахстан до 2030 года: указ Президента Республики Казахстан от 26 фев. 2021 г. №522.

2. Милюк, А.К. Казахстанская модель сервисной полиции: цели, приоритеты и сложности перехода. От 14 декабря 2021 года. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://strategy2050.kz/ru/news/kazakhstanskaya-model-servisnoy-politsii>.

3. Об утверждении Дорожной карты по модернизации органов внутренних дел РК на 2019 – 2021 годы: постановление Правительства РК от 27 дек. 2018 г. №897.

4. Комплексный план по профилактике правонарушений в Республике Казахстан на 2020-2022 годы. Утвержден на заседании Межведомственной комиссии по профилактике правонарушений при Правительстве Республики Казахстан (№23-3/07-760 от 1 августа 2019 года).

5. Биржанова, И. Когда полиция в шаговой доступности. Интервью с Тургумбаевым от 11 июня 2021 года [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.kazpravda.kz/interviews/view/kogda>.

6. Об утверждении Правил организации деятельности участковых инспекторов полиции, ответственных за организацию работы участкового пункта полиции, участковых инспекторов полиции и их помощников: приказ Министра внутренних дел Республики Казахстан от 29 дек. 2015 г. №1095.

7. Тургумбаев, Е.З. Законодательное обеспечение сервисной модели полиции и освобождение ОВД от непрофильных функций. Сборник выступлений на Правительственном часе 13 марта 2021 года. Нур-Султан, 2021. – 27 с.

8. Галиханов, М.М. Основные направления совершенствования оценки деятельности административной полиции: дис...магистра. / М.М. Галиханов – Костанай, 2020. –120 с.

САХАРБАЙ АРМАН,

Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты Көлік объектілерінде қауіпсіздікті ұйымдастыру кафедрасының бастығы, заң ғылымдарының магистрі

САХАНОВА НЕЛЛИ ТАЛАПОВНА,

Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты Қылмыстық құқық, іс жүргізу және криминалистика кафедрасының бастығы, заң ғылымдарының магистрі

ҚЫЛМЫСТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУДЕГІ АҚШАЛАЙ ӨНДІРІП АЛУДЫ ҚЫСҚАША ЗЕРДЕЛЕУ

Қылмыстық іс жүргізуге қатысушылардың белгілі бір шектеулер мен анықталған тәртіпті сақтауға және талаптарды орындауға мүлдікті, қаржылық сипатпен мәжбүрлейтін немесе орын алған іс жүргізулік құқықбұзушылық үшін материалдық жауаптылық нысанында көрініс табатын экономикалық сипаттағы мәжбүрлеудің бір түр – ақшалай өндіріп алу деп есептейміз. Қолданыстағы заңнамаға сәйкес ақшалай өндіріп алу шарасы өзге де процестік мәжбүрлеу шараларына жатқызылған (ҚР ҚПК 19 тарау). Сонымен қатар өзге де процестік мәжбүрлеу шараларының қатарына келесілер жатады: сотқа дейінгі тергеп-тексеруді жүзеге асыратын адамға және сотқа келу туралы міндеттеме; күштеп әкелу; лауазымынан уақытша шеттету; мүлікке тыйым салу; жақындауға тыйым салу.

Ақшалай өндіріп алу ҚР ҚПК 159-бабына сәйкес іс жүргізу барысында процестік міндеттерді орындамағаны және сот отырысында тәртіп бұзғаны үшін, адвокатты, прокурор мен сотталушыны қоспағанда, жәбірленушіге, куәға, маманға, аудармашыға және өзге де адамдарға 160-бабымен белгіленген мөлшерде және тәртіппен қолданылуы мүмкін. Іс жүргізуге қатысушылар өздерінің заңда көрсетілген процестік міндеттерін орындамағаны – іс жүргізулік құқық бұзушылық болып табылады. Ал ақшалай өндіріп алу орын алған іс жүргізулік құқық бұзушылық үшін жауаптылық ретінде сипатталады. Заң әдебиеттерінде жауаптылықтың жағымды және жағымсыз түрлері анықталады [1].

Жағымды қылмыстық іс жүргізушілік жауаптылығының сотқа дейінгі тергеп-тексеру үшін өзіндік бір құндылығы бар. Ол қылмыстық іс бойынша тергеушінің дұрыс әрекетінің қоғам мен мүдделі тараптар үшін маңызды екендігін тереңірек ұғындырады. Тергеуші іс бойынша әрқашан да өзіне тәуелді азаматтардың Конституциялық құқықтарына нұқсан келтіретін шешімдер қабылдайды. Сондықтан ол тергеушіге өз міндеттеріне жоғары жауапкершілікпен қарауға септігін тигізетін қылмыстық іс бойынша әділдікке жетудің ең тиімді жолы. Яғни, жағымды заңдық жауапкершілік дегеніміз, бұл лауазымды тұлғалардың өз қызметін атқару кезінде жіберген іс жүргізушілік қателіктері мен заңсыз әрекеттері үшін көзделетін жауапкершіліктері (қылмыстық, тәртіптік) болып табылады.

Жағымсыз жауаптылық қылмыстық іс жүргізудің қандай да бір болмасын қатысушылары өздерінің іс жүргізушілік міндеттерін дұрыс орындамауы немесе орындаудан бас тартуы салдарынан туындайды. Оның маңыздылығы өздерінің процестік міндеттерін орындамаған құқық бұзушыға әсер ету тәсілімен айқындалады. Осының әсерінен құқық бұзушыға заңдық міндеттеме қойылады: сотталуы, белгілі бір құқығынан айырылуы немесе ақшалай өндіріп алуға тартылуы [2]. Жағымсыз қылмыстық іс жүргізушілік жауаптылыққа тартылуы азаматтардың өздерінің іс жүргізушілік міндеттерін дұрыс және толық орындалуын қамтамасыз етеді. Осыдан бірінші кезекте тергеу органына шақыртылған азаматтың келмеуі нәтижесінде оның мәжбүрлеп жеткізілуі, жеңіл бұлтартпау шараның қатаң түріне ауыстырылуы, өздерінің іс жүргізушілік міндеттерін дұрыс орындамаған аудармашыға, маманға, куәға, жеке кепіл берушіге қолданылатын ақшалай өндіріп алу мәселелерін заңнамада тиімді реттеп оның әлеуметтік маңыздылығын арттыру қажет.

Көрсетілген көзқарас қылмыстық іс жүргізудегі мәжбүрлеу мен жауапкершілік өзара байланысты әрі өз беттерінше бір күрделі құқықтық құбылыс екендігін көрсетеді. Сонымен қатар іс жүргізушілік мәжбүрлеу шараларын тәжірибеде қолдану мүмкіндігінің болуы іс жүргізуге қатысушылардың өздеріне жүктелген міндеттерді орындамауы немесе дұрыс орындамауы жолындағы тежеуші факторы болып табылады. Іс жүргізушілік мәжбүрлеуді заңды, негізді әрі әділ қолдану жасалған заңсыз әрекет үшін міндетті түрде белгілі бір жауаптылық болатындығын көрсетеді. Оған қоса жасалған құқықбұзушылықтарды жазалайтын мемлекеттің жеткілікті құралы бар екендігін профилактикалық тұрғыда ұғындырады. Осының барлығы азаматтардың мінез-құлқын дұрыстауға, санасына, ерік жігеріне дұрыс әсер береді. Өздерінің заңсыз әрекеттеріне сын беруге, бағалауға мемлекетпен қойылған тәртіп пен талаптарға мойынсұнуға итермелейді. Ал, сотқа дейінгі тергеп-тексерудің міндеттерін толық орындалуына қылмыстық іс жүргізудегі заңдық жауаптылық сияқты құқық қамтамасыз ету құралы үлкен әсер береді.

С.С. Алексеевтің көзқарасы бойынша мемлекеттік мәжбүрлеудің жүзеге асырылуы заңдық жауапкершілікпен, қорғану шараларымен және баламалы мәжбүрлеу шараларымен қамтамасыз етіледі [3]. Ғалымдардың басым көпшілігі қылмыстық іс жүргізулік жауаптылықты заңдық жауаптылықтың бөлек түрі ретінде көрініс табуын қолдамайды. Мұндай көзқарасты ұстанушылардың пікірінше, бұл мәселені шешу үшін жауаптылықты құқықтың жалпы теориясының санаты ретінде түсіну қажет [4].

В.М. Корнуковтың пайымдауынша, қылмыстық іс жүргізулік жауаптылық – бұл, қылмыстық-процестің саласындағы өз міндеттерін орындамағаны үшін және құқыққа қайшы әрекет жасағаны үшін қылмыстық-процестік құқығы нормаларымен қарастырылатын заңдық жауаптылықтың түрі [5].

З.Ф. Ковриганың пікірінше қылмыстық іс жүргізулік жауаптылықтың пайда болуы дәстүрлі қисынның аксиомасы болып табылатын ережелерден туындаған. Осыған сәйкес жалпы ұғымдағы белгілі бір топтағы құбылыстарда оның белгілері байқалса, онда осы топқа кіретін арнайы құбылыстарда да осы белгі міндетті түрде байқалады. Сонымен, жауаптылық ұғымы жалпы құқықта кездесетін ұғым болса, онда қисынның ережесіне сәйкес ол жалпы құқыққа тиесілі басқа да бөлімдерінде кездеседі, сонымен қатар қылмыстық-процестік құқығында да кездесуі ғажап емес [6].

Қылмыстық іс жүргізулік жауаптылықтың маңыздылығы құқық бұзушылыққа жол берген тұлғаға белгілі бір айыппұлға немесе ақшалай өндіріп алуға тарту қатерімен әсер ету арқылы заңдық міндеттерді орындатуға мәжбүрлеумен көрінеді. Қылмыстық іс жүргізулік жауаптылық ретінде көрінетін ақшалай өндіріп алуға тарту арқылы қылмыстық іс бойынша тергеп-тексеру кезінде қолайлы жағдайларды қамтамасыз ету–оның басты тағайындалуы болып табылады.

Жоғарыда атап кеткендей қылмыстық іс жүргізулік жауаптылық идеясымен кейбір авторлар келіспейді. Олардың пікірлерінше іс жүргізулік жауаптылық заңдық жауаптылықтың бір түрі ретінде бөлек өмір сүрмейді. [7]; [8]; [9]. Осы жөнінде Е.М. Клюков былай дейді: «іс жүргізулік мәжбүрлеу шаралары қандай да бір заңдық жауаптылықтың бір түрі ретінде қарастырыла алмайды, өйткені кез келген заңдық жауаптылық – бұл материалдық құқықтың белгілі бір нормаларының бұзылғандығының дәлелденген фактісінің нәтижесі және кез келген заңдық жауаптылық–бұл материалдық құқықтың санаты». [10]

А.А. Филющенконың пікірінше қылмыстық іс жүргізулік мәжбүрлеудің заңдық жауаптылықтан басты айырмашылығы –олардың орын алуы мүмкін құқық бұзушылықтардың жолын кесуге деген бағыттылығында [11, 110 б.]. Осылайша ол *заңдық жауаптылықты* іс жүргізулік мәжбүрлеуден бөлек қарастырады. Іс жүргізулік мәжбүрлеуге тек ескерту сипатындағы шараларды жатқызады. Ал *іс жүргізулік жауаптылықты* басқа осы тектес жауаптылық түрлерімен қатар

зерделейді. Заң әдебиеттерінде іс жүргізулік жауаптылық мемлекеттік мәжбүрлеудің бөлінбес компонентінің бірі ретінде қарастырылатын бірқатар авторлардың пікірлері басым [12]. Себебі қылмыстық іс жүргізулік заң орын алған құқық бұзушылықтар үшін нақты іс жүргізулік жауаптылықтарды қарастырған. Мәселен, өздерінің іс жүргізулік міндеттерін орындамаған субъектілерге қатысты қолданылатын ақшалай өндіріп алу немесе кепіл шарасы қолданылған айыпталушының бойтасалап кетуінің салдарынан қойылған кепілдің мемлекет кірісіне аударылуы.

Қылмыстық іс жүргізулік құқықта жауаптылықтың негізгі белгісін оның құрамындағы санкциялық сипаты көрсетеді. Бірақ, санкцияның ұғымы теорияда әр түрлі анықталады. Мәселен, құқық теориясында: «Санкция – бұл құқықтық норманы бұзудың нәтижесі ретінде көрінетін заң бұзушылыққа жол берген тұлға үшін заңдық жауаптылықтың түрі мен мөлшерін қарастыратын заңдық норманың құрылымдық элементі» [13]. Ал, басқа жағдайда санкция ретінде «...құқықтық норманың диспозициясын бұзудың салдарынан пайда болатын жағымсыз нәтижелер» түсіндіріледі [14]. Сонымен қатар, санкция – бұл «норманың диспозициясымен реттелген қатынастарға қайшы келетін әрекеттер жасалған құқық субъектілерінің жауаптылық мөлшерін анықтайтын норманың бөлігі» [15].

Осы көрсетілген санкцияның түсінігі процессуалистердің басым көпшілігінің қолдауын тапты. С. Полунин, Н. Громов, Е. Жога осы жөнінде былай дейді: «Санкция – бұл қылмыстық-процестік нормасының талаптарын орындамауы немесе дұрыс орындамауы барысында іс жүргізулік қатынастардың субъектілеріне қатысты жағымсыз нәтижені қарастыратын қылмыстық-процестік нормасының құрылымдық элементі» [16].

Заң ғылымында негізінен *құқықты қалпына келтіруші* және *жазалаушы* іс жүргізулік санкциялар қарастырылады. Құқықты қалпына келтіруші санкциялар «орын алған заң бұзушылықты жоюға және заңдылықты қалпына келтіруге бағытталған» [17]. Бұл санкциялар бірінші кезекте қылмыстық-процестік қатынастары субъектілерінің өздеріне жүктелген міндеттерді орындаттыруына септігін тигізеді. Ол үшін қылмыстық-процестік заңында бекітілген мемлекеттік мәжбүрлеудің толық кешенді шаралары қарастырылған. Мәселен, санкция ретінде заңмен өзіне жүктелген міндеттерді дәлелді себептерсіз орындамаған іс жүргізудің қатысушысына ақшалай өндіріп алуды қолдану қарастырылады.

Жазалаушы санкция өзінің атына сәйкес құқықтық норманың бұзылуына жол берген субъектіні жазалау мақсатына ие болып келеді. Заң әдебиеттерінде жазалаушы санкциялар қатарына төмендегілер жатқызылады:

- бұлтартпау шарасын қатаң түріне өзгерту;

- сот отырысы залынан сотталушыны немесе басқа да қатысушыны шығарып жіберу;
- тергеушіні қылмыстық істі тергеуден шеттету;
- тергеу әрекеттерін жүргізу барысында тергеушінің талаптарына бағынбау;
- анықталған тәртіпті бұзу және т.б. Осыған ұқсас пікірлер басқа да ғалымдардың еңбектерінде көрініс тапқан [18]; [19].

Санкцияны қылмыстық іс жүргізуде қолданудың ерекшелігі ретінде мына жағдайды атауға болады, яғни, субъектінің бір құқық бұзушылығы үшін оған бірнеше санкция қатар қолданылуы мүмкін. Мәселен, сот отырысында тәртіп бұзғандығы үшін судья құқық бұзушыны сот отырысы залынан шығарып жіберуге құқылы және қосымша сол сәтте ақшалай өндіріп алуды тағайындай алады. Алайда мына мысалда «ақшалай өндіріп алу» термині логикалық тұрғыда оның табиғаты мен мәніне қарай тағайындалуына қатысты мүлдем сәйкес келмей тұрғандығы анық байқалады. Өйткені «өндіріп алу» мен «жазалау» ұғымдары екі бөлек мағыналар береді [20].

Жоғарыда талданған құбылысты ескере отырып ақшалай өндіріп алудың «өндіріп алу» терминімен келіспеушілігімізді білдіреміз. Себебі ілгерірек баяндалғандай өзге де процестік мәжбүрлеудің бір түрі ретінде қарастырылған ақшалай өндіріп алудың табиғатына «өндіріп алу» емес «жазалаушы» сипаты тән. Іс жүргізулік жауаптылықтың жоғарыда талданған белгілері мен қасиеттері ақшалай өндіріп алудың жазалаушы сипатын куәландырып отыр [21].

Қылмыстық іс жүргізу заңнамасында «өндіру» термині бірнеше мағынада қолданылады және соның әсерінен кейбір ұғымдарды біркелкі түсінуін қамтамасыз етпейді. Мәселен, оларға: ақшалай өндіріп алу (159 б. Ақшалай өндіріп алу); ...ақшаны өндіріп алу (173-бап. Жәбірленушілерге өтемақы қоры); мүліктік өндіріп алу (145-бап. Кепіл); ...әкімшілік өндіріп алу (53-бап. Соттың өкілеттіктері) ...кепіл нысанына өндіріп алу (145-бап. Кепіл); ...сома өндіріп алынады (145-бап. Кепіл); мүліктік өндіріп алу (161-бап. Мүлікке тыйым салу); ...төлемді...өндіріп алады (173-бап. Жәбірленушілерге өтемақы қоры); шығындарды өндіріп алу (178-бап. Процестік шығындарды өндіріп алу); басқа да өндіріп алулар (626-бап. Соттың келісімдік іс жүргізудегі шешімдері); ...шығындарды өндіріп алу (629-5-бап. Бұйрықтық іс жүргізу тәртібіндегі айыптау үкімінің құрылымы мен мазмұны); ...кепіл берушіден өндіріп алу (36-бап. Қылмыстық қудалауды жүзеге асырмауға мүмкіндік беретін мән-жайлар) жатады.

«Атқарушылық іс жүргізу және сот орындаушылардың мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2008 жылғы 30 қыркүйектегі N899 Қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасының Заң жобасының 14-бабында: «өндіріп алушы – өз пайдасына немесе мүдделеріне атқару құжаты берілген жеке немесе заңды тұлға» екендігі көрсетілген.

«Қылмыстық істер бойынша процестік шығындарды өндіріп алу туралы» Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2018 жылғы 29 маусымдағы №10 нормативтік қаулысына сәйкес, «өндіру» термині қылмыстық істер бойынша белгілі бір процестік шығындарды өндіру деп түсініледі. Пікірімізше осы көрсетілген нормаларда «өндіріп алу» терминінің қолдану шеңберіне сәйкес шынайы мәні анықталған.

Осы жөнінде филология ғылымдарының докторы Ш.Ш. Жалмаханов пен филология ғылымдарының кандидаты Қ.Н. Әбуғалиевтің пікірлері ұштасады. Алынған жеке сұхбат шеңберінде олардың сарапшылық пікірлеріне сәйкес, «ақшалай өндіріп алу» термині қарызын ақшалай өндіруді немесе келтірілген шығындардың орнын ақшалай толтыруды меңзеп тұр. Ал қазақ тілінің түсіндірме сөздігіне сәйкес «өндіру» сөзі – «қайтарып алу» деген мағынаны береді [22].

Профессор Қ.Ө. Тәшібаевтен алынған интервьюге сәйкес, «ақшалай өндіріп алу» ұғымы қылмыстық іс жүргізу заңындағы тағайындалуына қатысты өз мәнін дұрыс ашпайды, оған себеп – аталмыш норманың орыс тілінен мемлекеттік тілге дұрыс тәржімаланбағаны. ҚР ҚПК-ң 159-бабымен реттелетін ақшалай өндіріп алу шарасына тағайындалу қасиетіне орай «өндіру» емес «жазалау» сипаты тән [23]. Бұл пікіріміз басқа да авторлардың қолдауын тауып отыр [24].

Сонымен, көрсетілгендерді былайша түйіндейміз, яғни қылмыстық іс жүргізудегі ақшалай өндіріп алу (ҚР ҚПК 159,160 б.) тек орын алған құқық бұзушылық үшін, яғни өзіне заңмен жүктелген міндетті орындамағаны немесе дұрыс орындамағаны үшін жаза ретінде ғана тағайындалады. Сондықтан, ақшалай өндіріп алу шарасының жоғарыда баяндалған «жауаптылық қасиетіне» қатысты зерделеуді ескере отырып аталмыш шараны *ақшалай жаза* шарасы деп қарастыру пікірімізше дұрыс шешім.

Процессуалдық мәжбүрлеу шарасы ретінде көрініс табатын ақшалай өндіріп алу – бұл іс жүргізуге қатысушылардың ҚР ҚПК-де көрсетілген өздерінің процессуалдық міндеттерін орындамағаны және сот отырысында тәртіп бұзғаны үшін қарастырылатын тек қылмыстық процессуалдық жауаптылық шарасы.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Байғараев, А. Қылмыстық іс жүргізудегі ақшалай жазаны жауапкершілік ретінде қарастырудың кейбір мәселелері // Актуальные проблемы уголовно-процессуального права // Халықарал. ғылм-тәжіриб. конф. мат-дары – Қарағанды, 2007. – Б. 158-162.

2. Зинатуллин, З.З. Социальное назначение уголовно-процессуального принуждения и ответственности на предварительном следствии / З.З. Зинатуллин, // Уголовно-процессуальное принуждение и ответственность, их место в решении задач предварительного расследования. – Волгоград, 1987. – Б. 16-17.

3. Алексеев, С.С. Советский уголовно-процессуальный закон и проблемы его эффективности. / С.С. Алексеев – М., 1968. – 377 б.
4. Братусь, С.Н. Юридическая ответственность и законность / С.Н. Братусь. – М., 1976. – Б.7-8; Строгович М.С. Сущность юридической ответственности / М.С. Строгович // Сов. государство и право. – 1979. - №5. – Б. 72-78.
5. Корнуков, В.М. Меры процессуального принуждения в уголовном судопроизводстве / В.М. Корнуков – Саратов, 1978. – Б.10.
6. Коврига З.Ф. Уголовно-процессуальная ответственность./ З.Ф. Коврига – Воронеж, 1984. –25 б.
7. Самощенко, П.С., Ответственность по советскому законодательству. / П.С. Самощенко, М.Х. Фарукшин – М., 1971. –.187 б.
8. Базылев, Б.Т. Об институте юридической ответственности / Б.Т. Базылев // Советское государство и право. – 1975. – №1. –112 б.
9. Малеин, Н.С. Правонарушение: понятие, причины, ответственность / Н.С. Малеин. – М., 1985. – Б. 130-152.
10. Клюков, Е.М. Мера процессуального принуждения. / Е.М. Клюков – Казань, 1974. – Б.26-27.
11. Филющенко, А.А. Об уголовно-процессуальном принуждении / А.А. Филющенко // Правоведение. – 1974. №3. – Б.108-110.
12. Петелин, А.И. Некоторые вопросы общего понятия юридической ответственности / А.И. Петелин // Проблемы применения советского права. – Свердловск, 1973. – Б.141-146
- Трунов, И.Л. Предложения по совершенствованию некоторых норм УПК РФ /И.Л. Трунов, Л.К. Трунов // Российский следователь. – 2002. – №12. – 12 б.
- Лейст, О.Э. Правонарушение и юридическая ответственность / О.Э. Лейст, // Теория государства и права. – М., 1996. – 464 б.
13. Теория государства и права: учебник для вузов / под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – М., 2001. –.361 б.
14. Теория государства и права: учебник для вузов / под ред. В.М. Корельского и В.Д. Перевалова. – М., 2000. – 289 б.
15. Теория государства и права: учебник для вузов / под ред. В.О. Лучина и Б.С. Эбзеева. – М., 2000. – 241 б.
16. Жога, Е. Санкции в структуре норм уголовно-процессуального права / Е. Жога, С. Полунин, Н. Громов // Российский следователь. – 1999. № 6. –40 б.
17. Уголовно-процессуальное право: учебник для вузов / под ред. П.А. Лупинской. – М., 1997. –35 б.
18. Ханов, Т.А. Обеспечение имущественных прав личности при применении мер принуждения в уголовном судопроизводстве Республики Казахстан: Оқу құралы. / Т.А. Ханов – Қарағанды, 2006. – 42 б.
19. Столмаков, А.И. Санкции в уголовном судопроизводстве / А.И. Столмаков // Правоведение. – 1982. – №3. – 64 б.

20. Жога, Е. Карательные санкции в уголовном процессе / Е. Жога, Н.А. Громов // Следователь. – 1999. – №7. – Б.6-11.

21. Байғараев, А. Қылмыстық іс жүргізудегі ақшалай жазаның түсінігі // Актуальные проблемы права // ғыл.конф.матер-ры. / А. Байғараев – Қарағанды, 2007. – б.75-77.

22. Қазақша түсіндірме сөздік / Жалпы редакциясын басқарған Т. Жанұзақов. – Алматы: Дайк-пресс, 2008. – 654 б.

23. Тәшібаев, Қ. Ақшалай жаза – қылмыстық іс жүргізудегі өзге де мәжбүрлеу шарасы ретінде/ Қ. Тәшібаев, А. Байғараев // Хабаршы. – Қарағанды, 2007. 2-басылым. – Б. 57-61.

24. Шарипова, А.Р. Предотвращение межотраслевых противоречий процессуального права в правотворческой экспертизе / А.Р. Шарипова // Юридическая техника. – 2022. №16. – Б. 385-389.

ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ СОЦИАЛЬНОЙ РЕИНТЕГРАЦИИ ЛИЦ, ОСВОБОЖДАЕМЫХ ИЗ МЕСТ ЛИШЕНИЯ СВОБОДЫ

**МУХАМЕТКАЛИЕВ
НУРКЕН ЖАНБОЛАТОВИЧ,**

**И.о. начальника Костанайской академии
МВД Республики Казахстан имени
Ш. Кабылбаева, кандидат юридических
наук, полковник полиции**

ИНСТИТУТ СОЦИАЛЬНОЙ РЕИНТЕГРАЦИЯ ЛИЦ, ОСВОБОЖДАЕМЫХ ИЗ МЕСТ ЛИШЕНИЯ СВОБОДЫ В КАЗАХСТАНЕ

В отечественной науке уголовно-исполнительного права в достаточной степени исследовались как позитивные, так и негативные аспекты, связанные с пребыванием осужденного в пенитенциарном учреждении. Лишение свободы является наиболее суровым видом наказания в казахстанской системе мер уголовной ответственности. Помимо, восстановления социальной справедливости, уголовно-исполнительное законодательство Казахстана преследует цели в виде исправления осужденных и предупреждение совершения ими новых уголовных правонарушений [1].

Достижение указанных целей возможно в случае реализации комплексных мер социального, экономического, психологического, физического и эмоционального характера, которые направлены на восстановление статуса личности осужденного как полноправного члена общества. В соответствии с Концепцией правовой политики Республики Казахстан до 2030 года одним из основных направлений развития национального права является «пересмотр подходов к реализации ресоциализации лиц, отбывающих наказание в виде лишения свободы в учреждениях УИС, с учетом международного передового опыта, направленного на развитие личных и гибких навыков, с привлечением представителей гражданского общества» [2]. На основании этого, вопросы пенитенциарной и постпенитенциарной адаптации занимают важное место в системе уголовно-исполнительных правоотношений.

Для определения эффективных средств и методов работы в указанной области необходимо проанализировать доктрину института социальной реинтеграции в отношении осужденных к лишению свободы.

Исследуемая нами категория «реинтеграция» с латинского языка означает «повторное восстановление». В пенитенциарном контексте «реинтеграция» используется в качестве процесса приспособления индивида, изолированного от общества, к жизни после освобождения из мест лишения свободы. Осужденный формирует новые жизненные принципы и ценности, исключая противоречия с общепринятыми нормами и правилами поведения в социуме.

В своем труде Ю.В. Баранов предлагает авторскую концепцию ресоциализации осужденных к лишению свободы и иных десоциализированных лиц, путем отражения нового взгляда на личность преступника с учетом социолого-антропологических воззрений. Так, по мнению автора, ресоциализации осужденного состоит из следующих этапов:

- 1) «реадаптация освобожденного к условиям жизни на свободе;
 - 2) индивидуализация лица, освобожденного из пенитенциарного учреждения;
 - 3) реинтеграция освобожденного к условиям жизни на свободе» [3].
- Исходя из указанного, социальную реинтеграцию осужденных следует воспринимать как неотъемлемую часть института ресоциализации.

Как отмечает М.Д. Шаргородский, задачи ресоциализации осужденного выступают первостепенными в процессе отбывания наказания в виде лишения свободы. Поскольку преступное поведение является приобретенным явлением, то ключевой и достижимой задачей меры государственного принуждения является его ресоциализация, которую он приравнивает с исправлением осужденного [4].

По мнению В.Е. Южанина, «процесс исправления относится к исполнению наказания, в то время как, ресоциализация является целью осуществления уголовной ответственности в целом» [5].

Обратимся к позициям отечественных ученых в области уголовно-исполнительного права. Б.К. Шнарбаев, А.Е. Мизанбаев и А.Б. Молдашева предлагают коллективное авторское определение ресоциализации, под которым понимается «процесс целенаправленного воздействия на лицо для формирования мировоззрения и соответствующего ему внутреннего состояния и внешнего поведения, ориентированного на окружающий его мир, социальную действительность, и формирования или восстановления утраченных навыков социального функционирования» [6].

Интересным представляется мнение Е.А. Саламатова, который оценивая проект действующего уголовно-исполнительного закона, сопоставляет рассматриваемые нами две категории. Так, автор размышляет о том, что «даже искреннее исправление осужденного, когда он отказывается от совершения новых преступлений в силу

кардинальной нравственной переориентации, еще не гарантирует возвращение в общество личности, способной адаптироваться к реалиям свободной жизни». В этой связи, он считает, что мало быть законопослушным осужденным, необходимо быть адаптированным к условиям жизни на свободе [7].

Мы разделяем позицию Е.А. Саламатова, поскольку на сегодняшний день современное общество развивается стремительным образом, выражающееся в появлении инновационных технологий и средств, цифровизации процессов в разных отраслях жизнедеятельности, совершенствовании науки и техники, построении постиндустриального социума, которое в свою очередь, представляет необходимым модернизировать институт ресоциализации, в том числе социальную реинтеграцию осужденного.

В соответствии со статьей 6 Закона РК «О специальных социальных услугах» освобождение из мест лишения свободы признается в качестве основания, по которым лицо может быть признано находящимся в трудной жизненной ситуации. Исходя из имеющегося понятийно-категориального аппарата, предусмотренного указанным Законом, под трудной жизненной ситуацией понимается «ситуация, признанная по основаниям объективно нарушающей жизнедеятельность человека, которую он не может преодолеть самостоятельно» [8]. Таким образом, законодатель, воспринимая осужденного как социально-уязвимую категорию населения, принимает на себя соответствующие обязательства по оказанию поддержки с точки зрения социального, психологического, правового обеспечения.

На основании норм Закона РК «О местном государственном управлении и самоуправлении в Республике Казахстан» к компетенциям акиматов областей, городов республиканского значения и столицы в области осуществления социальной реинтеграции осужденных относятся:

- «координация оказания социальной помощи социально уязвимым слоям населения;
- образование консультативно-совещательного органа по содействию деятельности учреждений и органов, исполняющих уголовные наказания и иные меры уголовно-правового воздействия, а также организации социальной и иной помощи лицам, отбывшим уголовные наказания;
- установление квот рабочих мест для лиц, состоящих на учете службы пробации, а также лиц, освобожденных из учреждений уголовно-исполнительной системы;
- обеспечение предоставления специальных социальных услуг лицам, освобожденным из учреждений уголовно-исполнительной системы, состоящим на учете службы пробации, признанным лицами, находящимися в трудной жизненной ситуации, в соответствии с

законодательством Республики Казахстан о специальных социальных услугах;

- содействие занятости осужденных, отбывающих наказание в учреждениях уголовно-исполнительной системы, в том числе путем:

- размещения заказов на товары, работы и услуги, производимые, выполняемые и оказываемые предприятиями и учреждениями уголовно-исполнительной системы;

- привлечения субъектов предпринимательства к открытию, расширению и модернизации на территории учреждений уголовно-исполнительной системы производств, использующих труд осужденных» [9].

Недостаточно организованная деятельность в области социальной реинтеграции осужденных приводит к тому, что отбывшие наказание в виде лишения свободы лица снова возвращаются к криминальному поведению. Это приводит к разрушению нравственных устоев человечества, укреплению стигматизации осужденных, формированию чувства страха и неуверенности среди населения относительно личной безопасности. Указанные обстоятельства свидетельствуют о важности вопросов пенитенциарной и постпенитенциарной адаптации осужденных, освобождаемых из пенитенциарных учреждений.

В целях совершенствования деятельности субъектов социальной адаптации осужденных в контексте реализации Концепции правовой политики Республики Казахстан до 2030 года в части «переориентирования работы по реализации постпенитенциарной пробации с количественных показателей на качественные» [2] предлагаем следующие аспекты в области законодательного регулирования и организационного механизма реализации ресоциализации осужденных:

1. Внести изменения и дополнения в норму статьи 10 Закона РК «О пробации» в части расширения компетенций местных исполнительных органов с изложением прав и обязанностей уполномоченных лиц по оказанию социальной-правовой помощи осужденным, а также установлением ответственности в случае их неисполнения.

2. Установить правовой статус сотрудников пенитенциарных учреждений как субъектов пробации, которые осуществляют процесс ресоциализации в местах лишения свободы путем внесения соответствующих дополнений в Закон РК «О пробации».

3. Укрепить и выработать алгоритм взаимодействия сотрудника по трудовому и бытовому устройству осужденных учреждения УИС с социальным работником местного исполнительного органа на предмет реализации непрерывного процесса ресоциализации лица, освобождаемого из мест лишения свободы.

Указанное объясняется тем, что существует необходимость активизации деятельности специалистов социальной работы в уголовно-

исполнительной системе, путем разработки и реализации концепции развития социальной работы с осужденными.

4. Создать единую электронную систему, которая объединит субъекты пробации с объектом (осужденным лицом) в целях оперативного предоставления необходимой услуги. Данная система должна содержать всесторонний объем информации, которая будет иметь характер электронного социального паспорта осужденного. Следовательно, в этой базе данных будет отражаться социальное положение осужденного и виды помощи, в котором он нуждается. Современные инструменты технологии направлены на быстрое и эффективное решение тех или иных проблем. Таким образом, необходимо создать базу, которая способствовала бы незамедлительному уведомлению о жизненных трудностях осужденного. Такое решение направлено на оптимизацию деятельности службы пробации путем экономии времени, средств и сил.

Резюмируя вышеизложенные аспекты, следует вывод, что социальная реинтеграция осужденного как важный этап подготовки к его освобождению требует своего дальнейшего совершенствования в национальной законодательной и правоприменительной деятельности. Предложенные нами меры по улучшению поддержки и социальной защиты осужденных более детально будут рассмотрены в последующих научных исследованиях, рассматриваемого направления.

Список использованной литературы:

1. Уголовно-исполнительный кодекс Республики Казахстан: Кодекс Республики Казахстан от 5 июля 2014 г. №234-V ЗРК [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000234> (дата обращения: 01.11.2022).

2. Об утверждении Концепции правовой политики Республики Казахстан до 2030 года: указ Президента Республики Казахстан от 15 окт. 2021 г. № 674 [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U2100000674> (дата обращения: 01.11.2022).

3. Баранов, Ю.В. Стадии ресоциализации осужденных в свете новых социолого-антропологических воззрений и социальной философии. / Ю.В. Баранов – СПб.: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. – 275 с.

4. Шаргородский, М.Д. Система наказаний и ее эффективность / М.Д. Шаргородский // Советское государство и право. – 1968. – №11. – С.53-61.

5. Южанин, В.Е. Процесс ресоциализации в уголовном судопроизводстве. / В.Е. Южанин. – Рязань, 1992.

6. Шнарбаев, Б.К. Организация социальной и иной помощи лицам, отбывающим уголовное наказание, и их ресоциализация: Учебно-практическое пособие. / Б.К. Шнарбаев, А.Е. Мизанбаев, А.Б. Молдашева – Костанай, 2015. – 272 с.

7. Саламатов, Е.А. Исправление или ресоциализация? [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31346284&pos=20;-46# pos=20;-46 (дата обращения: 01.11.2022).

8. О специальных социальных услугах: закон Республики Казахстан от 29 дек. 2008 г. №114-IV [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://adilet.zan.kz/rus/docs /Z080000114_#z45 (дата обращения: 01.11.2022).

9. О местном государственном управлении и самоуправлении в Республике Казахстан: закон Республики Казахстан от 23 янв. 2001 г. №148 [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z010000148_#z32 (дата обращения: 01.11.2022).

МОЛДАШЕВА АЙСУЛУ БОЛАТОВНА,

старший научный сотрудник Военного научно-исследовательского центра Национального университета обороны имени Первого Президента Республики Казахстан – Елбасы Министерства обороны Республики Казахстан, кандидат юридических наук

МУХАМЕДЖАН ЕРБОЛ ЕРМЕКБАЙҰЛЫ,

магистрант университета «Туран»

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ КОНЦЕПЦИИ СИСТЕМЫ ПОДГОТОВКИ ЛИЦ, ОСВОБОЖДАЕМЫХ ИЗ МЕСТ ЛИШЕНИЯ СВОБОДЫ

Общая система нравственных ориентиров является основой развития государства и его основных институтов. Формирование и развитие личности возможно благодаря устойчивому функционированию определенной системы в конкретной области правоотношений.

Основные положения действующего законодательства и программные документы в области защиты прав человека своевременно настраивают на сознательное отношение и понимание правовых основ, задают соответствующий вектор развития каждого гражданина, при этом гармонично дополняя стратегии нравственного развития общества.

Системный анализ и комплексный подход, позволяют исследовать вопросы подготовки к освобождению лиц, отбывших уголовные наказания в стенах исправительного учреждения, сформулировать теоретическое определение и возможно построение новой концепции системы их подготовки к освобождению.

В деле исправления и ресоциализации осужденных важное значение имеет организация системы подготовки их к жизни на свободе в стенах исправительного учреждения.

В быстро меняющихся условиях реформирования уголовно-исполнительной системы, внесения изменений и дополнений в

действующее уголовно-исполнительное законодательство необходимо построение концепции системы подготовки лиц, отбывших уголовные наказания, с учетом возрастающей роли информационного и идеологического факторов.

В современном мире ментальность ресурса общества и мировоззрение граждан служат предпосылкой для усиления работы в исследуемом направлении.

Следует признать наличие теоретической проблемы в области определения концепции системы подготовки к освобождению лиц, отбывших уголовные наказания, то есть недостаточную разработанность понятийного аппарата, по мнению современных исследователей в значительной степени, влияющую на состояние преступности в целом, а также на повышение уровня рецидивов преступлений.

Рассматривая подготовку лиц, отбывших уголовные наказания как систему, необходимо понимать целостность всех ее элементов, функционирование которых позволит реализовать ее общую концепцию.

Ресоциализация позволяет адекватно отразить проблемные вопросы, возникающие (или которые могут возникнуть) у осужденного как в период отбывания наказания, так и после освобождения. Период исполнения и отбывания наказания должен быть связан с активной подготовкой осужденного к его освобождению, созданием благоприятных условий для трудового, бытового и социального устройства после освобождения от отбывания наказания [1].

Так, по мнению Д.В. Пестрикова, И.В. Сенник «решающим фактором ресоциализации осужденных является создание в ИУ целостной исправительной системы, именно взаимодействие различных отделов и служб в этом направлении, обеспечивает эффективность проделанной работы.

При проведении коррекционных или реабилитационных мероприятий следует применять только те методы и процедуры, которые не противоречат нормативно-правовым актам и инструктивным документам, регламентирующим психологическое обеспечение деятельности УИС, а также профессиональной этике психолога. К данной работе могут допускаться только специалисты, имеющие соответствующую подготовку по психологии, психотерапии и получившие в установленном порядке сертификат специалиста» [2].

Мы солидарны в мнении, что подготовка к освобождению должна включать три основные стадии: допенитенциарная; пенитенциарная; постпенитенциарная.

При этом, концептуальность работы в данном направлении должна заключаться в применении комплексного подхода изучения системы взглядов, основная составляющая которых базируется на научном обосновании ее методов, прикладных основ. Бесспорно, эта система требует постоянного совершенствования и развития.

В условиях меняющейся обстановки современного мира укрепление ментальности, как и, в целом, ее развитие, требует поиска новых идей, наиболее эффективных форм и способов работы с сознанием и психикой человека.

На наш взгляд, системный подход к построению концепции системы подготовки к освобождению и дальнейшей социальной адаптации лиц, отбывших уголовные наказания должен представлять систему методолого-теоретических взглядов, понятий, идей, целевых установок и направлений в области теории и практики организации и функционирования системы подготовки к освобождению в местах лишения свободы.

Под теоретическим определением системы подготовки лиц, освобождаемых из мест лишения свободы следует понимать комплекс научных знаний о закономерностях функционирования самой системы, ее элементов, принципов и способов.

Теория концепции системы подготовки лиц к освобождению из мест лишения свободы должна включать:

- понятийный аппарат, с определением и взаимосвязи объекта и предмета исследования;
- частные и специфические закономерности;
- систему общих, частных и специфических принципов и способов обеспечения подготовки к освобождению с учетом меняющейся обстановки;
- организационно-правовое регулирование, направленное на устойчивое функционирование способов и приемов ее обеспечения.

Эффективное функционирование системы подготовки лиц, отбывших наказание в местах лишения свободы и укрепление в плане научного обоснования основных методик деятельности сотрудников исправительных учреждений Казахстана является залогом успешной социальной адаптации в гражданском обществе лиц, отбывших уголовные наказания.

В зарубежной практике в подготовке и организации к освобождению лиц, отбывших уголовное наказание участвуют специализированные подразделения, имеющие в своем арсенале материальные и моральные стимулы. При этом, важное внимание в процессе социально-педагогической работы с данной категорией граждан уделяется духовным и нравственным аспектам.

Несомненно, использование зарубежного опыта социальной работы и ее направлений в работе с лицами, освобождаемыми из мест лишения свободы позволит сотрудникам исправительных учреждений в практической плоскости совершенствовать работу в данном направлении, применяя новые формы и методики в общей системе подготовки лиц, отбывших наказание в исправительных учреждениях.

Дальнейшее внедрение и апробация в деятельность исправительных учреждений новой концептуальной системы подготовки

к освобождению лиц, отбывших уголовные наказания позволит достичь следующего:

- повышение роли и эффективность духовно - нравственного воздействия на каждого освобождаемого лица, в улучшении качественных характеристик, его дальнейшей социализации;
- развитое патриотическое сознание;
- совершенствование теории и практики организационно-правовой работы, формирование наиболее эффективных направлений нравственной работы.

Таким образом, обоснованность применения комплексного подхода к системе подготовке лиц, отбывших уголовное наказание, а также научная составляющая ее концепции, обозначение понятийного аппарата, развитие основных направлений деятельности исправительных учреждений в исследуемой области правоотношений будет способствовать построению устойчивой системы подготовки к освобождению.

Список использованной литературы:

1. Жолумбаев М.К., Молдашева А.Б. Ресоциализация осужденных, отбывающих уголовные наказания. / М.К. Жолумбаев, А.Б. Молдашева Материал международной научно-практической конференции, посвященной 35-летию учебного заведения. – Костанайский юридический институт КУИС МЮ РК, ТОО «Костанайский печатный двор». – Костанай, 2006 – 196 с.

2. Пестриков Д.В., Сенник И.В. Особенности психологической подготовки осужденных к освобождению. / Д.В. Пестриков, И.В. Сенник [Электронный ресурс]-Режим доступа: <https://novainfo.ru/article/3205?ysclid=I9pqk83o68168031359>. – 2015г.

ТУЛКИНБАЕВ НУРЛАН АККАЛАШОВИЧ,

начальник кафедры организации социальной работы в ОВД Костанайской академии имени Ш.Кабылбаева МВД Республики Казахстан, кандидат педагогических наук, доцент

МЕЖВЕДОМСТВЕННОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ПО ВОПРОСАМ СОЦИАЛЬНОЙ РЕИНТЕГРАЦИИ ОСУЖДЕННЫХ ЗА ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЭКСТРЕМИСТСКОЙ И ТЕРРОРИСТИЧЕСКОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ В КАЗАХСТАНЕ

Введение. Общеизвестно, что будущее уголовно-исполнительной системы во многом зависит от степени зрелости гражданского общества, сохранения либеральных тенденций уголовной политики, совершенствования деятельности различных звеньев государственного управления и развития концептуальных подходов к определению стратегии борьбы с преступностью. Поэтому, в настоящее время современная уголовно-исполнительная политика значительного числа стран, как правило, строится на основе требований и рекомендаций международных нормативных актов. Среди них, ключевую роль занимают Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций в отношении обращения с заключенными [1].

Основная часть. Правила Нельсона Манделы представляют собой единый важнейший свод международных стандартов, который предназначен «изложить то, что обычно считается правильным с принципиальной и практической точек зрения в области обращения с заключенными и управления тюрьмами». Так, согласно Правилу 4, целями приговора к тюремному заключению или аналогичному лишению свободы является главным образом защита общества от преступников и сокращение случаев рецидивизма. Эти цели могут быть достигнуты только в том случае, если срок заключения используется, насколько это возможно, для обеспечения реинтеграции таких лиц в общество после их освобождения, с тем чтобы они могли вести законопослушный и самостоятельный образ жизни.

Кроме того, основной Закон Республики Казахстан – Конституция утверждает наше государство демократическим, светским, правовым и социальным государством, высшими ценностями которого являются человек, его жизнь, права и свободы [2]. Исходя из этих принципов строится современная уголовно-исполнительная политика Республики Казахстан, которая имеет ряд концептуальных направлений. Одним из важнейших векторов выступает обеспечение безопасности человека,

общества и государства в том числе и от насильственных проявлений экстремизма и угроз терроризма.

Современные вызовы заставляют активно искать новые формы и методы противодействия угрозам терроризма и экстремисткой деятельности. Одним из закономерных явлений в реализации этого направления является Закон Республики Казахстан «О противодействии экстремизму» от 18 февраля 2005 года №31 [3]. Настоящим Законом определяются правовые и организационные основы противодействия экстремизму в целях защиты прав и свобод человека и гражданина, основ конституционного строя, обеспечения суверенитета Республики Казахстан, целостности, неприкосновенности и неотчуждаемости ее территории, национальной безопасности. Немаловажным выступает Закон Республики Казахстан «О противодействии терроризму» от 13 июля 1999 года №416 [4]. Указанный Закон устанавливает принципы, цель, правовые и организационные основы противодействия терроризму. Одним из фундаментальных нормативных правовых документов предстает перед нами в виде Закона Республики Казахстан «О религиозной деятельности и религиозных объединениях» от 11 октября 2011 года №483-IV [5]. Обозначенный Закон основывается на том, что Республика Казахстан утверждает себя демократическим, светским государством, подтверждает право каждого на свободу совести, гарантирует равноправие каждого независимо от его религиозного убеждения, признает историческую роль ислама ханафитского направления и православного христианства в развитии культуры и духовной жизни народа, уважает другие религии, сочетающиеся с духовным наследием народа Казахстана, признает важность межконфессионального согласия, религиозной толерантности и уважения религиозных убеждений граждан.

Для уголовно-исполнительной системы Казахстана сегодня наибольшую актуальность представляют проблемы межведомственного взаимодействия по вопросам социальной реинтеграции осужденных за преступление экстремистской и террористической направленности. Следует отметить, что обозначенный предмет аккумулирует в себе тесное и целенаправленное сотрудничество различных органов государства.

Необходимо выделить, что государственными органами осуществляется комплекс мероприятий по совершенствованию мер профилактики экстремизма, направленных на формирование в обществе иммунитета к радикальной идеологии и пресечения распространения радикальной религиозной идеологии в учреждениях уголовно-исполнительной системы Республики Казахстан. Ярким проявлением считается постановление Правительства Республики Казахстан от 15 марта 2018 года №124, которое утвердило Государственную программу по противодействию религиозному

экстремизму и терроризму в Республике Казахстан на 2018-2022 годы [6].

Очевидно, что в свете Государственной программы для правоохранительных органов одной из приоритетных задач является повышение эффективности выявления и пресечения фактов религиозного экстремизма и терроризма, в том числе путем совершенствования системы обеспечения деятельности специальных государственных органов.

Таким образом, принятые нормативные правовые акты направлены на обеспечение безопасности человека от насильственных проявлений экстремизма и угроз терроризма.

Экстремистские и террористические группы несут угрозу миру и безопасности, устойчивому развитию, верховенству права, целостности и суверенитету государства. Поэтому межведомственное взаимодействие по вопросам социальной реинтеграции осужденных за преступления экстремистской и террористической направленности является закономерным явлением. Так, активную работу в обозначенной сфере ведет Комитет национальной безопасности, который является уполномоченным государственным органом по координации деятельности в сфере противодействия терроризму в Республике Казахстан. В своей компетенции Комитет национальной безопасности Республики Казахстан координирует деятельность государственных органов и органов местного самоуправления в сфере противодействия терроризму. Более того, его деятельность сводится к осуществлению контроля за реализацией государственными органами и органами местного самоуправления Республики Казахстан, комплекса мер по совершенствованию систем безопасности и готовности к нейтрализации террористических угроз. Вместе с тем, Комитет национальной безопасности Республики Казахстан разрабатывает в пределах полномочий нормативные правовые акты в сфере противодействия терроризму.

Особое значение в обеспечении стабильности в обществе играет деятельность Комитета по делам религии при Министерстве информации и общественного развития. В своей деятельности Комитет участвует в формировании и реализации государственной политики в сфере религиозной деятельности.

Управление по связям с исламскими религиозными объединениями также участвует в разработке стратегических и программных документов по вопросам, относящимся к компетенции Комитета, в реализации основных направлений государственной политики в области религиозной деятельности, взаимодействия с религиозными объединениями.

В ходе противодействия терроризму и экстремизму основополагающую роль играет Республиканский антитеррористический центр Республики Казахстан. Центр является постоянно действующим

консультативно-совещательным центром, образуемым при уполномоченном органе в сфере координации противодействия терроризму, в целях создания, поддержания и развития условий, необходимых для эффективного противодействия терроризму в Республике Казахстан, в том числе для обеспечения согласованности действий государственных органов и органов местного самоуправления Республики Казахстан в этой сфере.

Структурным подразделением Министерства внутренних дел по противодействию экстремизму является Департамент противодействия экстремизму Министерства внутренних дел Республики Казахстан. В пределах своей компетенции департамент выступает организующим и реализующим функции Министерства в области противодействия экстремизму и терроризму. В его задачи входит организация противодействия экстремизму и терроризму, мониторинг и оценка в пределах компетенции ситуации в сфере религиозных отношений и религиозной деятельности, противодействия экстремизму и терроризму, организация контроля за состоянием антитеррористической защищенности объектов, уязвимых в террористическом отношении. Более того, деятельность Департамента противодействия экстремизму направлена на организацию профилактики правонарушений в сфере религиозной деятельности и религиозных отношений, обеспечение и совершенствование организационной деятельности подразделений по противодействию экстремизму, защиту прав и законных интересов граждан, организаций и государства от преступных посягательств, международное сотрудничество по вопросам, отнесенным к компетенции Департамента по противодействию экстремизму.

Системная деятельность в целях реинтеграции осужденных, против экстремизма и терроризма наблюдается в работе Управления по борьбе с экстремизмом Департамента внутренних дел областей и городов республиканского значения. В первоочередные задачи управлений входит профилактика правонарушений в сфере религиозной деятельности и религиозных отношений. Следует обозначить, что практическая деятельность управлений направлена на выявление, предупреждение и пресечение административных правонарушений в сфере религиозной деятельности и религиозных отношений, отнесенных законами Республики Казахстан к ведению органов внутренних дел. Вместе с тем, управления по борьбе с экстремизмом Департаментов полиции областей и городов республиканского значения призваны выявлять, предупреждать и пресекать административные правонарушения, связанные с изготовлением, хранением, ввозом, перевозкой, распространением продукции, не относящиеся к средствам массовой информации, содержащей сведения и материалы, направленные на пропаганду или агитацию насильственного изменения конституционного строя, нарушения целостности Республики Казахстан, подрыва безопасности государства, войны, разжигания социальной,

расовой, национальной, религиозной, сословной и родовой розни, культа жестокости и насилия. Более того, управления направляют материалы в уполномоченный орган при выявлении административных правонарушений, связанных с осуществлением незаконной медицинской деятельности под прикрытием религиозной деятельности, наносящей вред здоровью граждан, осуществляют профилактический контроль за культовыми зданиями и сооружениями, иными местами отправления религиозных обрядов и поклонения, теологическими учебными заведениями.

Предупреждению распространения радикальных идеологий и практик напрямую посвящена деятельность комитета уголовно-исполнительной системы Республики Казахстан. Так, приказом Министра внутренних дел Республики Казахстан от 26 марта 2020 года №247 утверждены «Правила по организации теологической реабилитационной работы с осужденными лицами в учреждениях уголовно-исполнительной системы» [7]. Обозначенные правила устанавливают цели и задачи, порядок организации, контроль за организацией теологической и реабилитационной работы с осужденными, идеологические, предупредительно-профилактические и социально-воспитательные мероприятия.

Под теологической реабилитационной работой понимают комплекс мер идеологического, предупредительно-профилактического и воспитательного воздействия, направленных на дерадикализацию, отведение от деструктивного религиозного течения, а также формирования иммунитета осужденных к идеологии религиозного экстремизма и терроризма. Министерством внутренних дел в рамках исполнения поручения Главы государства, в структуре воспитательных аппаратов учреждений уголовно-исполнительной системы Республики Казахстан созданы группы по организации теологической реабилитационной работы.

Качественно выстроенную работу в области противодействия преступлениям экстремистской и террористической направленности ведут местные исполнительные органы. В частности, управление по делам религии акимата Костанайской области является государственным органом, осуществляющим реализацию основных направлений государственной политики в сфере обеспечения реализации прав граждан на свободу религиозных убеждений и взаимодействия с религиозными объединениями.

В основные задачи управления входят реализация государственной политики Республики Казахстан в сфере религий на территории Костанайской области, укрепление межконфессионального согласия и стабильности путем поиска новых форм диалога культур и религий, осуществление взаимодействия с религиозными, этнокультурными и общественными объединениями.

Важно заметить, что управление имеет подведомственную организацию – коммунальное государственное учреждение «Центр исследований религиозных проблем» управления по делам религий акимата области.

Управление по делам религий акимата Костанайской области в рамках государственного социального заказа и в целях обеспечения взаимодействия с неправительственными организациями ежегодно реализует два социально-значимых проекта:

- «Организация и проведение мероприятий по профилактике религиозного экстремизма и терроризма»;
- «Организация деятельности Центра помощи пострадавшим от деятельности деструктивных религиозных течений».

Достаточно концептуальным в решении нашего вопроса выступает деятельность Духовного управления мусульман Казахстана, которая сводится к пропаганде и распространению религии ислам, обеспечение правильной пропаганды религии, сохранение согласия мусульман Казахстана, подготовка специалистов для обучения населения религиозной грамотности.

Консолидирующую роль в реализации вышеупомянутого вопроса играют неправительственные организации. Значительную роль в усилении гражданского общества играет Общественный фонд «Информационно-пропагандистский реабилитационный центр «Акниет», который был создан 10 января 2014 года в рамках реализации «Государственной программы по противодействию религиозному экстремизму и терроризму в Республике Казахстан на 2013 - 2017 годы». Так, центр «Акниет» является неправительственной организацией, созданной для объединения и эффективной координации усилий гражданской общественности в противостоянии и профилактике религиозного радикализма и нетерпимости.

Заключение. Таким образом, мы видим, что в современных условиях преступления экстремистской и террористической направленности стали острыми дестабилизирующими факторами не только для нашей страны, но и, в целом для международного сообщества. Поэтому, системное межведомственное взаимодействие по вопросам социальной реинтеграции осужденных за преступления экстремистской и террористической направленности в перспективе может внести достойный вклад в обеспечение безопасности общества. В частности, представителям заинтересованных служб необходимо проанализировать существующую практику организации работы с осужденными за преступления экстремистской и террористической направленности, изучить опыт передовых стран межведомственного взаимодействия по вопросам социальной реинтеграции осужденных указанной направленности.

В условиях совершенствования межведомственного взаимодействия по вопросам социальной реинтеграции осужденных за

преступления экстремистской и террористической направленности отечественным специалистам необходимо в своей деятельности опираться на научные разработки и новейшие исследования мирового опыта. В целом, сотрудники уголовно-исполнительной системы Республики Казахстан и специалисты других отраслей должны осознавать, что они выполняют важную, ответственную и сложную функцию современного государства.

Список использованной литературы:

1. Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций в отношении обращения с заключенными (Правила Нельсона Манделы) [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/O1500000005>

2. Конституция Республики Казахстан. Конституция принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 г.

3. О противодействии экстремизму: закон Республики Казахстан от 18 фев. 2005 г. N31 [Электронный ресурс] - Режим доступа: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z050000031_/history.

4. О противодействии терроризму: закон Республики Казахстан от 13 июля 1999 г. №416 [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z990000416>.

5. О религиозной деятельности и религиозных объединениях: закона Республики Казахстан от 11 окт. 2011 г. №483-IV [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1100000483>.

6. Государственная программа по противодействию религиозному экстремизму и терроризму в Республике Казахстан на 2018-2022 годы: постановление правительства Республики Казахстан от 15 марта 2018 г. №124 [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1800000124/info>

7. Правила по организации теологической реабилитационной работы с осужденными лицами в учреждениях уголовно-исполнительной системы: приказ Министра внутренних дел Республики Казахстан от 26 марта 2020 г. №247. [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2000020200/>

КОНВИСАРЬ АННА АНДРЕЕВНА,

**заместитель начальника кафедры
организации социальной работы в органах
внутренних дел Костанайской академии
МВД Республики Казахстан имени
Ш.Кабылбаева**

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛНЕНИЯ НАКАЗАНИЯ В ВИДЕ ЛИШЕНИЯ СВОБОДЫ В ОТНОШЕНИИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ОСУЖДЕННЫХ И НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ИХ РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ

Особенности отбывания наказания в виде лишения свободы несовершеннолетними осужденными регламентируется 24 главой уголовно-исполнительного кодекса Республики Казахстан (далее – УИК РК). В соответствии с отечественным уголовно-исполнительным законодательством несовершеннолетние преступники, осужденные к наказанию, связанному с изоляцией от общества, содержатся в учреждении средней безопасности.

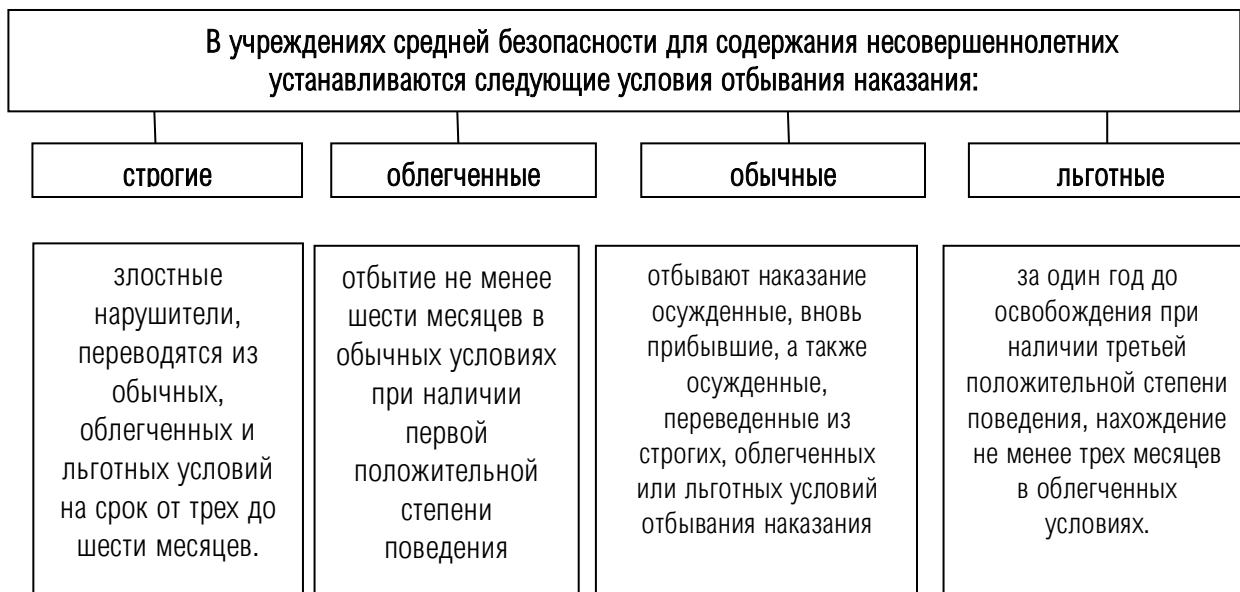
В Казахстане функционирует одно учреждение уголовно-исполнительной системы, в котором содержатся несовершеннолетние правонарушители, осужденные к наказанию в виде лишения свободы. На сегодняшний день общее количество несовершеннолетних – 46 осужденных. Возраст несовершеннолетних осужденных составляет: 15 лет – 4, 16 лет – 6, 17 лет – 16, 18 лет – 8, больше 18 лет - 12 человек.

Стоит отметить, что в указанном учреждении содержатся несовершеннолетние лишь мужского пола. Осужденные девушки определены в спецприемник при женской колонии-поселении под городом Алматы.

В процессе социологического исследования было установлено, что 2% опрошенных осуждены до 2-х лет лишения свободы, 39% несовершеннолетних до 5 лет лишения свободы, 37% - до 7 лет лишения свободы, 20% осужденных подростков осуждены до 10 лет лишения свободы, остальные 2% свыше 10 лет.

Тем временем, 10% несовершеннолетних осужденных ранее вообще не привлекались к ответственности за правонарушения; 5 % подростков ранее привлекались только к административной ответственности, 15% ранее уже привлекались к уголовной ответственности.

Условия отбывания наказания несовершеннолетними в учреждениях средней безопасности отображены на рис. 1.

Перевод осужденных из одних условий в другие производится по решению комиссии учреждения на основании представления учебно-воспитательного совета. В работе комиссии учреждения могут принимать участие представители местных исполнительных органов области, города республиканского значения, столицы, а также общественности.

Рис. 1. Условия отбывания наказания несовершеннолетними в учреждениях средней безопасности отображены

Результаты проведенного социологического опроса показали, что 24% (11 лиц) в обычных, 72% (33 лица) в облегченных условиях, оставшиеся 6% (1 лицо) содержатся в льготных условиях отбывания наказания.

В соответствии со статьей 151 УИК РК осужденные, отбывающие наказание *в обычных условиях*, проживают в общежитиях или камерах. Они вправе:

- ✓ ежемесячно расходовать на приобретение продуктов питания и предметов первой необходимости средства, имеющиеся на контрольных счетах наличности временного размещения денег, в размере до 10 МРП;
- ✓ иметь 8 краткосрочных и 4 длительных свидания в течение года;
- ✓ получать 10 посылок или передач и 10 бандеролей в течение года [1 с. 82-83].

В свою очередь, несовершеннолетние осужденные, отбывающие наказание *в облегченных условиях*, проживают в общежитиях или камерах, которые имеют право:

- ✓ ежемесячно расходовать на приобретение продуктов питания и предметов первой необходимости средства, имеющиеся на контрольных счетах наличности временного размещения денег, в размере до 15 МРП;

✓ иметь 24 краткосрочных и 6 длительных свиданий в течение года (по разрешению администрации учреждения длительные свидания проходят за его пределами);

✓ получать 14 посылок или передач и 14 бандеролей в течение года [1, 83 стр.].

Несовершеннолетние осужденные, отбывающие наказание в *льготных условиях*, проживают за пределами учреждения в улучшенных жилых помещениях без охраны, но под контролем и надзором. К их правам следует отнести:

✓ расходовать на приобретение продуктов питания и предметов первой необходимости средства, имеющиеся на контрольных счетах наличности временного размещения денег, без ограничения;

✓ пользоваться деньгами;

✓ иметь краткосрочные и длительные свидания без ограничений;

✓ получать посылки или передачи и бандероли без ограничения их количества;

✓ пользоваться одеждой и обувью гражданского образца [1, 83 стр.].

Те несовершеннолетние осужденные, которые отбывают наказание в *строгих условиях*, проживают в камерах, запираемых в свободное от учебы или работы время. Их права предусматривают возможность:

✓ ежемесячно расходовать на приобретение продуктов питания и предметов первой необходимости средства, имеющиеся на контрольных счетах наличности временного размещения денег, в размере до 8 МРП;

✓ иметь 6 краткосрочных и 2 длительных свидания в течение года;

✓ получать 6 посылок или передач и 6 бандеролей в течение года [1, 83 стр.].

Приведенные данные, в целом, дают представление об условиях отбывания наказания несовершеннолетних осужденных, и, по нашему мнению, они содержат достаточный диапазон для дифференцирования комфортности отбывания наказания в зависимости от поведения самого осужденного.

В ходе исследования, проведенного нами, встал вопрос относительно того, каким образом пандемия коронавируса повлияла на качество поддержания социально полезных связей осужденных.

Примечателен тот факт, что во время пандемии большинство государств-членов Совета Европы пытались смягчить изоляцию заключенных во время карантина. В частности, у них был расширен доступ к телефонным звонкам или внедрена видеоконференцсвязь. Многие тюремные системы использовали пандемию для ускорения продолжающегося процесса цифровизации [2].

В Республике Казахстан также во время пандемии широко использовались возможности видеоконференцсвязи с родственниками

осужденных, о чем свидетельствуют мнения опрошенных сотрудников (63% респондентов указали на данное обстоятельство).

Вместе с тем, 29% опрошенных ответили, что возможности видеоконференцсвязи используются пока в ограниченном варианте, 4% респондентов ответили, что она используется редко. Данный факт, по нашему мнению, неблагоприятно сказывается на поддержании социально полезных связей осужденных несовершеннолетних с родными и близкими. По нашему мнению, с учетом особенностей психического восприятия несовершеннолетних, длительные перерывы в общении могут привести к ситуации психологического отчуждения. Соответственно, в данном случае отсутствие своевременного решения вопроса может привести к отрицательным последствиям для будущих контактов. Кроме того, полагаем, что видеоконференцсвязь – это лишь компромиссный вариант, который не может в полной мере компенсировать непосредственного контакта, в силу чего целесообразно на законодательном уровне *установить правило*, согласно которому длительные свидания могут быть заменены общением по видеоконференцсвязи только в исключительных случаях (в частности, по причине пандемии). При этом вместо одного длительного свидания предоставляется право на три раза общения по видеоконференцсвязи.

Председатель Комитета уголовно-исполнительной системы МВД РК Ж. Ешмагамбетов выразил мнение о необходимости расформировать детскую колонию в Алматы и создать при действующих взрослых колониях локальные участки для несовершеннолетних, что позволит при локальном отбывании наказания по месту жительства несовершеннолетним заключенным чаще видеться со своими родными и близкими [3]. Данное заявление, в целом, созвучно как международным стандартам, так и принципам организации отбывания лишения свободы в РК. Вместе с тем, реализация соответствующих изменений в скором времени представляется весьма затруднительной. На сегодняшний день количество осужденных несовершеннолетних, содержащихся в учреждении средней безопасности для содержания несовершеннолетних составляет 46 человек. Учитывая гуманизацию уголовной политики, проводимой в республике, количество осужденных несовершеннолетних, по нашему мнению, в обозримом будущем не будет превышать пятидесяти человек одновременно.

Теперь применим простую математику: 46 осужденных разделим на 17 областей, то примерно получается 2-3 человека на область. Для двух-трех человек создавать локальные участки в каждой области, считаем, нецелесообразным, т.к. потребуются очень много вложений, как финансовых, так и человеческих ресурсов (сотрудники, воспитатели, педагоги и т.п.).

Учитывая указанные обстоятельства, мы предлагаем создать региональные локальные участки в учреждениях средней безопасности по типу «Север», «Юг», «Запад», «Восток». Тем самым подростки будут

отбывать наказание вблизи от дома, а для родных и близких это будет хорошей возможностью приехать на краткосрочное или долгосрочное свидание, ведь живое общение, телесный контакт намного лучше и эффективнее, чем те же видеоконференцсвязи. Вместе с тем, с учетом географической протяженности Казахстана следует использовать механизмы для уравнивания в правах как несовершеннолетних осужденных, так и их близких. В частности, целесообразно адресное государственное дотирование родственников для возможности минимально необходимого посещения осужденных несовершеннолетних в целях поддержания социально полезных связей.

Наконец, учитывая тот факт, что социально полезные связи не есть сумма посещений, а предполагают существенную качественную составляющую (т.е. посещения должны помогать осужденному в ресоциализации), в отношении несовершеннолетних осужденных должны иметь место четкие предписания, в которых должен быть зафиксирован более широкий перечень лиц, которые могут иметь право на свидание. В данном случае следует принимать во внимание не только формальный признак родственных отношений, но, в первую очередь, фактор позитивного влияния на осужденного.

Таким образом, в настоящее время существуют законодательные и организационные резервы для того, чтобы процесс поддержания социально полезных связей осужденных несовершеннолетних осуществлялся в более благоприятном варианте, в котором в качестве приоритета были бы определены интересы осужденного и его потребности в ресоциализации.

Список использованной литературы:

1. Уголовно-исполнительный кодекс Республики Казахстан: практическое пособие. – Алматы: «Издательство «Норма-К», 2018. – 100 с.

2. Грязнов, С.А. Особая уязвимость мест лишения свободы во время пандемии / С.А. Грязнов // материалы междунар. научно-практич. конфер. «Современные подходы к организации образовательного процесса в условиях стандартизации образования»: Архангельск: АИПК, 2017.-Ч.2.-С. 10-19 [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobaya-uyazvimost-mest-lisheniya-svobody-vo-vremya-pandemii/viewer> (дата обращения 11.05. 2022).

3. Единственную детскую колонию в Казахстане могут расформировать // [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://ru.sputnik.kz/society/20201108/15415845/Edinstvennuyu-detskuyu-koloniyu-v-Kazakhstane-mogut-rasformirovat.html> (дата обращения 10.05.2022).

САГАНДЫКОВ МАРАТ ЖАКСЫЛЫКОВИЧ,

**доцент кафедры организации социальной
работы в ОВД Костанайской академии
МВД Республики Казахстан имени
Ш.Кабылбаева**

ИСТОРИЧЕСКИЙ ОПЫТ РЕИНТЕГРАЦИИ ЛИЦ, ОСВОБОЖДАЕМЫХ ИЗ ПЕНИТЕНЦИАРНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ

Анализ опыта реинтеграции лиц, освобождаемых из пенитенциарных учреждений немислим без обращения к истокам уголовно-исполнительного законодательства. Решение данного вопроса имеет принципиальное значение для понимания сущности, повышения эффективности и дальнейшего совершенствования института реинтеграции осужденных. Проводя научное исследование всегда следует отслеживать исторические связи, рассматривать каждый вопрос с точки зрения того, как данное явление возникло и какие главные этапы прошло в своем развитии. В связи с этим, исследуя проблемы правового регулирования реинтеграции как основного фактора подготовки осужденных к освобождению представляется необходимым проанализировать вопрос возникновения, становления и развития данного института.

Истоки возникновения теоретических идей об исправительном воздействии на заключенных, предоставлении им возможности возвращения в общество и проведении в связи с этим необходимой подготовительной работы уходят в далекое прошлое. К первой четверти XIX века тюремная система Российской империи, не справлявшаяся с увеличивающимся числом осужденных к лишению свободы, испытывала значительные трудности и в первую очередь в крайне плачевном состоянии находилась ее материальная база. Консерватизм пенитенциарной политики государства усугублялся неразрешимым противоречием между необходимостью борьбы с неуклонным ростом преступности и ограниченностью финансирования тюрем. Это привело к тому, что 19 июля 1819 года император Александр I, не без влияния гуманистических идей европейских просветителей, утвердил «Правила для Общества попечительного о тюрьмах», целью которого провозглашалось нравственное исправление содержащихся в местах заключения преступников и улучшение состояния режима их содержания [1].

Члены Общества имели право посещать тюрьмы в любое время, осматривать их и доводить свои замечания до руководства местами

заклучения, а надзиратели и смотрители обязывались всемерно способствовать в их деятельности. В целях нравственного исправления арестантов представители Общества снабжали места заключения религиозной литературой, содействовали строительству тюремных церквей и организации благочестивых чтений.

Анализируя вышеназванные Правила, М.Г. Детков писал, что «впервые вводились определенные новшества в тюремный быт: разрешение членам Комитетов посещать тюрьмы и знакомиться с положением содержащихся там преступников; привлечение церковнослужителей к работе с заключенными, создание библиотек с книжным фондом ...» [2].

По мнению И.В. Упорова, «нельзя не констатировать принятие достаточно прогрессивных нормативных положений, которые в определенной мере отражали и политику Российского государства в тюремной сфере, именно это Общество поставило в XIX в вопрос о необходимости большего внимания нравственному исправлению арестантов, что видно не только по общеимперским Правилам Общества попечительного о тюрьмах, но и деятельности провинциальных Тюремных комитетов [3].

В 1841 году А.Я. Герд, служившим в Петербургской колонии для несовершеннолетних правонарушителей были выдвинуты идеи трудового перевоспитания при уважении к личности человека с опорой на самоуправление, сотрудничество педагогов и воспитанников. А.Я. Герд обосновал эволюционно-биологическое направление в преподавании естествознания, выпустив ряд учебников. Разделенные им на группы колонисты жили в отдельных домах, получали начальное образование и занимались сельскохозяйственным трудом [4].

В 1871 году в Московском университете был введен курс «Тюремоведение». Профессор университета И.Я. Фойницкий впервые отразил вопросы обращения сотрудников исправительных учреждений с преступниками, нравственно-религиозных средств и методов воздействия на заключенных. По его мнению, результатом работы мест заключения должно быть направление преступника к возвращению к обывденной жизни и становления его как полезного члена общества. И.Я. Фойницкий обращает внимание на то, что затруднения, которые испытывает освобожденный преступник при поиске честного труда, не могут быть поставлены ему в вину. Эти обстоятельства затрудняют исправление и толкают на путь рецидивиста, что только осложняет общую криминальную обстановку. К мерам исправления заключенных он относил тюремную работу, образование, дисциплину, воспитание, архитектуру и даже гигиену [5].

На рубеже XIX и XX столетий в обществе вслед за странами Европы происходит осознание значимости образования и социального воспитания для духовно-нравственного оздоровления человека. 12 марта 1879 года в составе Министерства внутренних дел было

образовано Главное тюремное управление. К этому времени назрела необходимость централизации управления этими учреждениями, создание в России единой пенитенциарной системы. Однако, независимо от того, что в царской России существовали идеи гуманизации исполнения наказаний и исправления преступников, сторонники этих воззрений апробировать их реализацию не имели возможности, так как в обществе имелись силы, препятствовавшие их осуществлению.

После Октябрьского переворота 1917 года Правительством Совета Народных комиссаров был объявлен курс на исправление заключенных в местах их содержания. Идет становление и начало развития исправительно-трудового права в первые годы Советской власти.

С этого периода начинается история становления и развития пенитенциарной системы нашей республики. 26 августа 1920 года образована Киргизская Автономная Советская Социалистическая Республика с центром в городе Оренбурге [6]. 24 марта 1921 года в составе Наркомата юстиции республики создается Главное управление местами заключения. Было издано «Положение о местах заключения», которым устанавливались порядок приема и распределения заключенных, распорядок дня, продовольственное и вещевое снабжение, труд осужденных, организация учебно-воспитательной работы, отдых, регулирование процесса ресоциализации осужденных и т.п. Во всех местах лишения свободы действовали ликбезы и школы по общеобразовательной подготовке, велись занятия по политграмоте, читались лекции по политэкономии, естествознанию, литературе, гигиене, агрономии. Большое внимание уделялось развитию художественной самодеятельности. Во многих учреждениях имелись оркестры, драмкружки, которые давали концерты и показывали спектакли. Перед заключенными выступали с концертными программами приглашенные артисты местных театров.

27 октября 1924 года в связи с образованием Казахской Автономной Советской Социалистической Республики и выходом в свет первого Исправительно-трудового кодекса РСФСР, встала важная задача по созданию исправительно-трудовых учреждений в соответствии с требованиями нового Кодекса, в положениях которого указывалось, что главной задачей ИТУ является приспособление преступника к условиям советского общежития путем исправительно-трудового воздействия, соединенного с лишением свободы.

В целях более эффективного исправительного воздействия на заключенных вместо тюрем создается сеть трудовых сельскохозяйственных, ремесленных и фабричных колоний, а также исправительно-трудовых домов, которые своей производственной деятельностью полностью обеспечивали возмещение затрат на содержание осужденных. Все меры исправительно-трудового воспитания были направлены на перевоспитание осужденных.

Устанавливалось пять видов мест содержания: 1) дома заключения; 2) исправительно-трудовые дома; 3) трудовые колонии; 4) изоляторы спецназначения; 5) переходные исправительно-трудовые дома. Учреждались колонии для содержания психически неуравновешенных, туберкулезных и других больных заключенных.

Первый ИТК более конкретно классифицировал заключенных, находящихся в местах лишения свободы, устанавливал порядок приема и распределения осужденных, режим содержания, трудовое устройство и организацию культурно-просветительных мероприятий среди заключенных, которые предусматривали обязательное посещение осужденными школ для неграмотных и малограмотных, обучение профессиям в школах профессионально-производственного типа, а также комплекс внешкольных мероприятий, направленных на повышение интеллектуального уровня и гражданского развития заключенных.

В период с 1926 по 1930 годы в республике действовали два вида мест лишения свободы: дома заключенных и исправительно-трудовые дома, в которых соблюдался режим содержания, принимались меры к трудоустройству осужденных, проводилась культурно-воспитательная работа. Доверительное отношение администрации ИТУ к осужденным оказывало на них большое воспитательное воздействие. Подавляющее большинство из них оправдывало доверие и поощрялось за добросовестное выполнение порученной работы. Активное участие осужденных в общественной работе в этот период способствовало их ресоциализации. Основная задача, которая ставилась на этот период – это задача полного трудоустройства все осужденных.

С ноября 1929 года создаются исправительно-трудовые лагеря, куда направлялись осужденные на срок свыше трех лет, в них применялись три вида режима: первоначальный, облегченный и льготный. Основу деятельности лагерей составляло трудовое перевоспитание заключенных, а также проведение культурно-воспитательной работы по ликвидации неграмотности и кружковой работе [7].

В 1934 году в связи с созданием Главного управления исправительно-трудовыми лагерями [8] и выходом в свет нового ИТК, происходит ряд усовершенствований в деятельности ИТУ. Во всех ИТУ укрепился порядок в режиме содержания, улучшилась политико-воспитательная работа, проводилась широкая кампания по обучению заключенных производственным профессиям. Это время следует считать периодом становления исправительно-трудовых учреждений, принявших форму воспитательных учреждений, отвечающих требованиям исправительно-трудовой политики социалистического государства.

В послевоенные годы воспитательная работа была направлена на вовлечение в активный труд, мобилизацию контингента на выполнение

производственных заданий, развитие самодеятельности путем создания различных кружков и секций. Проводились беседы, лекции, концерты, спектакли, демонстрировались кинофильмы, действовали библиотеки. В целях стимулирования труда осужденных введена оплата труда заключенных по нормам и расценкам, действовавшим в народном хозяйстве. На каждого заключенного был заведен лицевой счет, в который вносился заработок, а позднее введена система безналичного расчета, чем могли пользоваться заключенные при приобретении продуктов в действовавших лагерных платных столовых, а также осуществлять переводы денег своим семьям и родственникам. Денежные премии, присуждаемые лагерным подразделениям, обращались на индивидуальное премирование заключенных, приобретение музыкальных инструментов и другого культурного имущества. Именно мероприятия, осуществляемые в данный период по заработной плате, открытие лицевых счетов послужили своеобразной основой для совершенствования данной сферы в настоящее время в пенитенциарных учреждениях республики.

Проводилась большая работа по организации трудового соревнования, охватывающего всю массу осужденных. Среди всего контингента активно проводилась политико-воспитательная и культурно-просветительная работа.

В 1956 году исправительно-трудовые лагеря были преобразованы в исправительно-трудовые колонии. В этот период все преобразования с деятельности ИТУ были направлены на совершенствование работы по перевоспитанию осужденных. Особое внимание уделялось политико-воспитательной работе, устанавливалось проведение занятий с заключенными по текущей политике, чтение лекций, выпуск газет, проведение индивидуальной работы и культурно-массовых мероприятий, организация при колониях общеобразовательных школ и широкое обучение массовым производственным профессиям. Активно привлекались к воспитательной работе общественность и самодеятельные организации среди заключенных. Осужденные, как правило, отбывали наказание по месту жительства до ареста, что создавало возможность привлекать родственников для оказания на них воспитательного воздействия. Как стимул трудового перевоспитания сохранялась оплата труда и счет рабочих дней один к одному.

В этот же период были введены отрядная система и офицерские должности начальников отрядов, что позволило более целенаправленно проводить все мероприятия по обеспечению режима, трудового и политического воспитания. Отрядная система в ИТУ полностью себя оправдала и сохраняется до настоящего времени.

В казахстанских пенитенциарных учреждениях реинтеграция осужденных стала формироваться в конце 1960-х годов и изначально определялась как система подготовки осужденных к жизни на свободе посредством решения проблем их социальной адаптации к условиям

жизни свободного человека в обществе. Данный процесс включал в себя два взаимосвязанных этапа: этап нравственной, психологической, организационной подготовки осужденных в исправительно-трудовом учреждении и этап приспособления к условиям жизни свободного человека в социуме, определения ими социальных позиций, принятие системы ценностей гражданского общества. Подготовка осужденных к жизни на свободе определялась в рамках концептуальных положений исправления и перевоспитания в широком смысле слова с позиций правового, криминологического, психологического и педагогического подходов, в своем единстве отражающих суть реинтеграции. Наказание в целом предусматривало оказание предупредительного воздействия прежде всего на рецидивную преступность.

17 декабря 1971 года принят исправительно-трудовой кодекс Казахской ССР и на законодательной основе начался процесс обновления ведомственных актов. В агитационно-массовой и пропагандистской работе с осужденными практиковалось чтение лекций, проведение групповых бесед, читательских конференций, вечеров вопросов и ответов, активно использовалось радиовещание, кино, наглядная агитация и периодическая печать. Во всех учреждениях выпускались стенгазеты, сатирические листки и т.п.

На более высоком уровне стала проводиться культурно-массовая и физкультурно-спортивная работа, имевшая целью повышение культурного уровня осужденных и организацию разумного досуга. Во всех ИТУ действовали клубы и библиотеки, кружки художественной самодеятельности, проводились концерты, литературные вечера, прослушивалась музыка в грамзаписях, демонстрировались кинокартины. Физкультурно-спортивная работа проводилась в форме утренней зарядки, соревнований по различным видам игр волейболу, баскетболу, городкам, шахматам, шашкам и др.

К работе с заключенными привлекались общественность и самодеятельные организации осужденных. Проводились встречи с представителями шефствующих предприятий, родственниками. В это время более широкую форму приняло общеобразовательное и профессиональное обучение. Почти во всех ИТУ действовали средние школы, которые являлись государственными учебными заведениями для обучения заключенных новым профессиям и специальностям, повышения их производственной квалификации и воспитания у них сознательного отношения к общественно полезному труду. Окончившим ПТУ заключенным выдавались единого образца аттестаты о полученной специальности.

Центром всей работы является отряд осужденных, который, согласно, утвержденному Положению «О начальнике отряда», представлял собой коллектив, сформированный по производственным и режимным требованиям. Кроме начальника отряда, на должность которого мог назначаться только офицер, имеющий высшее или среднее

педагогическое образование, в каждом отряде была введена единица инженера по организации труда [9].

Становление пенитенциарной системы независимого Казахстана характеризуется рядом перемен, произошедших в экономическом укладе общественных отношений. На смену командно-административной экономике пришли новые рыночные отношения, которые вызвали серьезные изменения в общественно-политической и экономической жизни Республики Казахстан. Это не могло не сказаться на уголовной и уголовно-исполнительной политике государства. Становление Казахстана как демократического, светского, правового государства определило приоритеты гражданина, его права и свободы. В условиях гуманизации уголовной политики встал вопрос о социальной защите граждан, в том числе отбывающих наказание в виде лишения свободы, а также лиц, готовящихся к освобождению.

Современный этап развития исправительных учреждений Казахстана начинается с момента вступления в силу Уголовно-исполнительного кодекса Республики Казахстан 1997 года и характеризуется целевой ориентацией практики работы исправительных учреждений на ресоциализацию осужденных. Уголовно-исполнительным законодательством Республики Казахстан для исправительных учреждений определены новые цели, задачи, содержание и правовой статус осужденных, принципы и методы, что обусловило их типологические особенности по социально-демографическим, уголовно-правовым и уголовно-исполнительным характеристикам. Формирование уголовно-исполнительного законодательства тесно взаимосвязано с развитием социально-педагогической работы в местах лишения свободы.

Список использованной литературы:

1. Полное собрание законов Российской империи (ПСЗ). – Собр. 2. - Т. 36. №27895.
2. Детков, М.Г. Наказание В Царской России. Система его исполнения. / М.Г. Детков, - М., 1994.
3. Упоров, И.В. Пенитенциарная политика России в XVIII - вв. Историко-правовой анализ тенденций развития. / И.В. Упоров, СПб, 2004
4. Никитенко, А.В. Записки и дневник: в 3 т./ А.В. Никитенко М.: Захаров, 2005
5. Фойницкий, И.Я. Учение о наказании в связи с тюремоведением. / И.Я. Фойницкий Спб., 1889.
6. История Казахской ССР, Т.2
7. Дильманова, С.Д. Исправительно-трудовые лагеря на территории Казахстана (30-50 гг. 20 века). Дисс. ...док. истор. наук / С.Д. Дильманова
8. Дементьев, С.И. Тюрьмы лагеря, колонии. / С.И. Дементьев, Краснодар. 1996

9. Прокопов, М.П. Отряд-основное звено исправительно-трудового процесса в ИТУ / М.П. Прокопов, Н.С. Фомин //Учебное пособие. М.: по ССУЗ МВД СССР, 1983.

ИСЕРГЕПОВА АЛИСА КУРМАНАЕВНА,

**старший преподаватель кафедры
организации социальной работы в ОВД
Костанайской академии МВД Республики
Казахстан имени Ш.Кабылбаева**

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ РЕИНТЕГРАЦИИ ОСУЖДЕННЫХ К ЛИШЕНИЮ СВОБОДЫ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Под социальной реинтеграцией в местах лишения свободы подразумевается оказание содействия осужденному в моральном развитии, повышении профессионального и образовательного уровня, с помощью труда, образовательной, культурной и рекреационной деятельности, доступной в учреждении УИС. Реинтеграция охватывает пенитенциарную обстановку, степень, в которой персонал занимается и стремится к сотрудничеству с отдельными осужденными, меры, принимаемые для поощрения и укрепления контактов осужденных с семьей, друзьями и обществом, в которое почти все осужденные когда-нибудь вернутся. Рассматриваемый феномен подразумевает возможности, предоставляемые осужденным для их постепенного возвращения в общество путем реализации прогрессивной системы лишения свободы.

В рамках научного исследования сотрудниками Костанайской академии МВД РК имени Ш. Кабылбаева был организован и проведен опрос среди осужденных, содержащихся в разных пенитенциарных учреждениях по республике. В исследовании приняли участие 648 респондентов.

География исследования: Алматинская, Карагандинская, Костанайская, Восточно-Казахстанская и Актюбинская области. Опрос был проведен с февраля по март 2022 года.

В процессе анкетирования осужденных особое внимание было уделено индивидуальным особенностям лиц, отбывающих уголовное наказание в местах лишения свободы и готовящихся к освобождению из нее (грамотность, решение межличностных и семейных проблем, антисоциальное поведение); возможностям обучения и трудоустройства; рискам злоупотребления наркотиками или алкоголем; отношению к социальной адаптации.

Уровень образования

Согласно результатам опроса, среди участников опроса 81% не имеют высшего образования, среди них преобладают лица в возрастной категории от 26 до 45 лет 59 % со средним профессиональным

образованием и средним полным образованием; 4% с незаконченным высшим образованием (рис.1).

Отметим, что знание особенностей и характеристик личности осужденных позволяет выстраивать оптимальную систему мер по социальной и психологической реабилитации осужденных, коррекции отрицательных элементов их ценностного мира. В процессе исправления и ресоциализации осужденных большое значение имеет изучение содержания направленности их личности.

Рисунок 1. Образовательный уровень осужденных

Социальные ценности

Исходя из ответов респондентов, основными ценностями для осужденных являются семья и работа. Именно семья (на нее указали соответственно 80,1%) и работа (37,7%), по мнению опрошенных, должна обеспечить успех социальной ресоциализации осужденных. Семья осужденного является приоритетной ценностью, способной обеспечить социальную адаптацию осужденного после его освобождения и тем самым не допустить рецидива преступлений. Все это является еще одним аргументом в пользу переориентации всей профилактической и воспитательной работы, проводимой с осужденными в пенитенциарных учреждениях, на сохранение семьи и поддержание семейных отношений.

Наличие жилья и материальные средства заняли одинаковый рейтинг у респондентов (17,7%). Четвертое и пятое место заняли дружеские связи (11,6%) и социальная среда (10%). На шестом месте находится – образование (9,9%). Так как наличие профессионального образования является важной гарантией трудоустройства по освобождении из мест лишения свободы, а наличие работы, в свою очередь, является, по мнению респондентов, одной из важных ценностей для освобожденных из мест лишения свободы. Хобби не получил высокого рейтинга (7%).

На вопрос: «Кто, по Вашему мнению, в первую очередь должен заботиться о том, чтобы лица, освобожденные из учреждения уголовно-исполнительной системы, вернулись в свои семьи (обрели новую семью)», 39% ответили – сам осужденный, на втором месте – 18%, по мнению опрошенных, является семья. Это еще раз подтверждает, что семья является приоритетной ценностью у осужденных и необходимости поддержания связей с родственниками и родными.

В свою очередь хочется отметить, что все социальные связи способствуют изменениям личности и поведения осужденного, которые приближают его к социально-приемлемым стандартам. Ответственный сотрудник пенитенциарного учреждения благодаря квалификационным требованиям выступает в качестве активного посредника, всячески способствуя развитию общественно полезных связей осужденного.

Среди основных целей социальной адаптации осужденных в пенитенциарной системе можно выделить не только исправление, но и создание условий по разрешению сложившихся социальных проблем, предупреждению их развития, а также улучшения жизни, как в условиях отбывания наказания, так и после выхода на свободу.

На вопрос «Укажите, какие трудности в решении проблемы социальной реинтеграции лиц, освобожденных из учреждений уголовно-исполнительной системы, существуют в настоящее время?» респонденты могли выбрать несколько вариантов или выразить свое понимание данного вопроса. Основная трудность, с которой сталкиваются осужденные это трудоустройство – 19%, сами осужденные не проявляют стремления к правопослушному образу жизни – 16%, затрудняются ответить – 16%. Следующая трудность с которой сталкиваются осужденные это наличие бюрократизма и равнодушие людей – 10% (рис.2).

Рисунок 2. Трудности, с которыми сталкиваются осужденные после освобождения

В рамках психологической помощи осужденным в пенитенциарной системе проводится работа по профилактике ухудшений эмоционального состояния осужденных в виду имеющихся социальных проблем, облегчению субъективных переживаний осужденных;

изменению отношения осужденных к жизненным ситуациям и неразрешенным проблемам.

Осужденные сталкиваются с еще одной проблемой – это отрицательное отношение со стороны общества, что в свою очередь усложняет процесс адаптации. К сожалению, с этой проблемой осужденные сталкиваются впервые дни на свободе. Существующая стигма и осуждение со стороны населения обусловлена нежеланием и неприятием принять индивида с судимостью в социум. Данное положение связано со страхом оказаться жертвой преступления, низким уровнем эмпатии и толерантности.

Отбывающему наказание человеку предоставлено законом право на получение образования, профессии, охрану здоровья, социальную, правовую и другую защиту, чтобы он, выйдя на свободу, смог адаптироваться к условиям нормальной жизни. Анализ демонстрирует, что более 78% получали образование и только 21,6% ответили отрицательно. Среди специальностей (рис.3) преобладает газоэлектросварщик – 33%, на втором месте мастер по штукатурной работе и швея – 13% и третье место среди приобретенных курсов во время заключения, курс плотника и мастер строительно-отделочных работ – 8%.

Рисунок 3. Опыт приобретения образования в учреждениях УИС

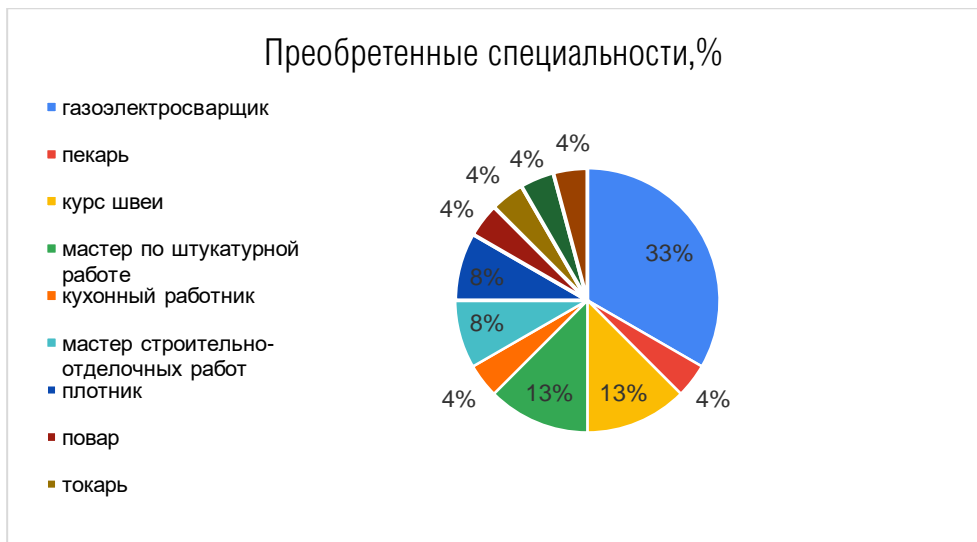

Рисунок 4. Приобретенные специальности в учреждениях УИС

Труд является одним из средств исправления, а также профилактической мерой по предотвращению криминального поведения со стороны осужденных лиц. Кроме того, к положительным моментам трудовой деятельности осужденного стоит отнести оказание финансовой помощи родным и близким, а также возмещение материального ущерба потерпевшей стороне, что учитывается судом при решении вопроса об освобождении от наказания путем предоставления условно-досрочного освобождения либо замены неотбытой части наказания на более мягкий вид наказания.

В соответствии с действующим уголовно-исполнительным законодательством администрация пенитенциарного учреждения проводит воспитательную работу по разным направлениям, включая организацию досуга. Благоприятная социальная атмосфера и проведение осмысленного досуга, может послужить повышению культурного уровня осужденного и формированию активной жизненной позиции. Как результат данная работа может способствовать к уменьшению рецидива.

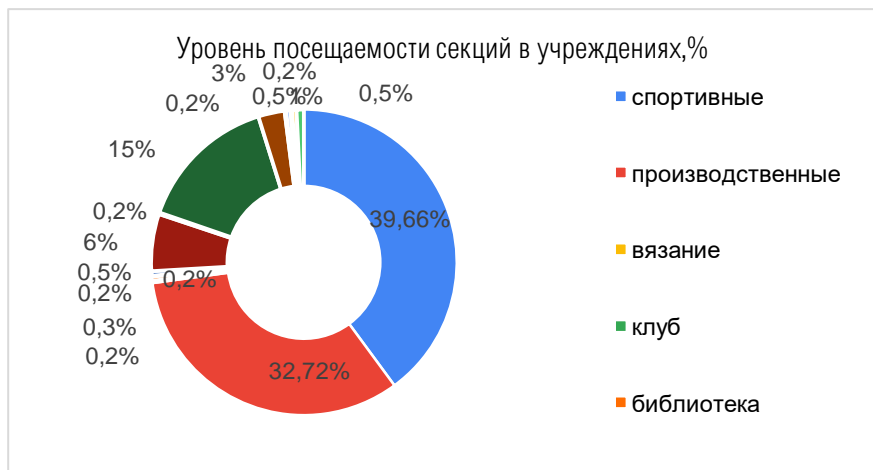

Рисунок 5. Уровень посещаемости секций в учреждениях УИС

На основании вышеизложенного, следует, что в процессе ресоциализации значимую роль играет комплексный подход, охватывающий не только психологическую, воспитательную, но и социальную работу с осужденными. Это позволит им приобщиться к правилам общественной жизни. Организация и содержание социальной работы с осужденными в местах лишения свободы, должно облегчить ресоциализацию и адаптацию в обществе после освобождения. Данная помощь позволяет осужденным стать более самостоятельными и подготовиться к жизни на свободе. Так как во время отбывания наказания в местах лишения свободы человек привыкает к условиям и правилам пенитенциарных учреждений, которые сильно отличаются от тех правил, по которым человек живет на свободе. Установить точную количественную потребность в социальной поддержке осужденным оценить сложно, в том числе из-за большого количества учреждений УИС по стране. Тем не менее, в рамках проведенного социологического опроса, мы попытались установить среднестатистическое положение осужденных, содержащихся в местах лишения свободы.

Список использованной литературы:

1. Исергепова, А.К. Методические рекомендации «Организационно-правовые аспекты социальной реинтеграции лиц, освобождаемых из мест лишения свободы» / А.К. Исергепова, Н.К. Имангалиев. – Костанай: Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева, 2022. – 40 с.

АЛИМПИЕВ АЛЕКСЕЙ АЛЕКСАНДРОВИЧ,

начальник отделения Научно-исследовательского центра Костанайской академии МВД РК имени Ш. Кабылбаева, магистр юриспруденции

О СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ИНСТИТУТА ОКАЗАНИЯ СОЦИАЛЬНО-ПРАВОВОЙ ПОМОЩИ ЛИЦАМ, В ОТНОШЕНИИ КОТОРЫХ ПРИМЕНЯЕТСЯ ПРОБАЦИЯ

Последние законодательные изменения в части сокращения функций по оказанию содействия в оказании социально-правовой помощи подучетному контингенту со стороны службы пробации и упразднения практики составления индивидуальных программ [1], без возложения координирующей функции на конкретное учреждение структурно входящее в местные исполнительные органы, не приводят на наш взгляд к повышению эффективности процесса ресоциализации осужденных.

Смеем выдвинуть в связи с отмеченными обстоятельствами гипотезу, согласно которой процесс оказания социально-правовой помощи лицам, подпадающим под пробацию, будет затруднен по причине отсутствия реальных организационно-правовых механизмов взаимодействия и координации деятельности ответственных субъектов из числа должностных лиц местных исполнительных органов.

Таким образом, социально-правовая помощь, как важный компонент реализации самого института пробации в РК, и ответственное направление, ранее курировавшееся службой пробации, по сути, может быть пущено на самотек и в перспективе подвергается риску превращения в формальность.

Последствия сложившегося положения в перспективе могут повлечь проблемы, как для самой службы пробации, в виде увеличения числа повторности правонарушений со стороны подучетного элемента, так и для безопасности казахстанского общества в целом.

В контексте поиска путей решения ожидаемых проблем при реализации института пробации, имеется смысл освещения перспективы использования инструментов заложенных в национальном законодательстве о специальных социальных услугах.

Согласно пункта 1 статьи 1 Закона РК «О специальных социальных услугах», специальные социальные услуги – это комплекс услуг, обеспечивающих лицу (семье), находящемуся в трудной жизненной ситуации, условия для преодоления возникших социальных проблем и

направленных на создание им равных с другими гражданами возможностей участия в жизни общества [2].

Пункты 11, 12 статьи 6 Настоящего Закона к основаниям, по которым лицо (семья) может быть признано находящимся в трудной жизненной ситуации относит освобождение из мест лишения свободы и нахождение на учете службы пробации[2].

Отметим, что прописанная в статье 6 Закона о пробации, норма об оказании социально-правовой помощи включает, по содержанию все то, что предусмотрено в Законе РК «О специальных социальных услугах» от 29 декабря 2008 года, но на практике получается, что помощь предусмотренная законодательством о пробации и социальные услуги, существуют параллельно, никаким образом не соприкасаясь.

Обратим внимание на то, что Закон РК «О специальных социальных услугах» предусматривает механизмы оказания адресной социальной помощи, и имеет к тому же обширную подзаконную нормативную базу представленную стандартами оказания специальных социальных услуг в области социальной защиты населения, правилами оценки и определения потребности в специальных социальных услугах по согласованию с уполномоченным органом в области образования, правилами финансирования и мониторинга оказания специальных социальных услуг в области социальной защиты населения, правилами деятельности организаций, оказывающих специальные социальные услуги, методическими рекомендациями в сфере предоставления специальных социальных услуг и т.д. [2].

Закон о пробации в части оказания социально-правовой помощи лишь просто декларирует такое право и в качестве формального подспорья, должен реализовываться посредством постановления Правительства РК №1131 «Об утверждении Правил оказания социально-правовой помощи лицам, в отношении которых применяется пробация» (далее-постановление) [3].

Исключенная из Закона РК «О пробации», «индивидуальная программа оказания социально-правовой помощи», предусмотрена настоящим Постановлением, для лиц, в отношении которых применяется пенитенциарная пробация (в местах лишения свободы). Составляется программа сотрудниками администрации учреждения уголовно-исполнительной (пенитенциарной) системы по форме согласно приложению к Правилам [3].

Содержание Постановления и по форме, и по содержанию вызывает ряд следующих вопросов.

Во-первых, почему индивидуальная программа оказания социально-правовой помощи составляется только в рамках пенитенциарной пробации и не применяется при реализации остальных видов пробации?

Насколько объективно составляется индивидуальная программа и насколько компетентны сотрудники учреждения с юридическим образованием, равно как и ранее сотрудники службы пробации в сфере определения потребности получения социальных услуг и обеспечения социальной защиты.

Насколько качественно информирован потенциальный подучетный о своих правах в части получения социально-правовой помощи и специальных социальных услуг в качестве лица, находящегося в трудной жизненной ситуации, и как юридически может быть удостоверен факт такого ознакомления?

Какова вероятность того, что освобожденное или приговоренное к альтернативному виду наказания лицо сможет самостоятельно обратиться за помощью в местные исполнительные органы, понимание которых для него является абстрактным и размытым.

С каким документом лицо может обратиться в местные исполнительные органы, если в постановлении Правительства не прописана возможность получения нарочно экземпляра индивидуальной программы оказания социально-правовой помощи?

Каков регламент оказания услуг по предоставлению социально-правовой помощи в рамках реализации постпенитенциарной и приговорной пробации, и каким нормативно-правовым актом он прописан.

Какое должностное лицо, и какого учреждения входящего в структуру местного исполнительного органа должно координировать процесс реализации индивидуальных программ?

Какая ответственность будет за недолжное оказание социально-правовой помощи в рамках реализации института пробации?

Оговоримся, что поставленные выше вопросы являются риторическими, так как ни на один из них, ни современные законодательные нормы и подзаконные нормативные акты, ни реалии сложившейся практики, не дают исчерпывающегося ответа.

Логическая цепь рассуждений приводит нас к выводу о том, что категория «социально-правовая помощь», в рамках реализации института пробации, фактически является юридически ничтожной, лишенной предписывающего и обязывающего элемента для ее субъектов в лице местных исполнительных органов.

Вследствие отсутствия нормативно-правовой базы и законодательно отлаженного механизма, местные исполнительные органы совместно с прокуратурой, прибегают к творческим самодеятельным акциям, в виде создания так называемых «домов пробации» напоминающим больше «благотворительность» и акт доброй воли, нежели ответственное направление профессиональной деятельности.

Так, в декабре 2021 года, открытие Дома пробации состоялось в Аулиекольском районе Костанайской области.

Предназначение данного проекта, запущенного по инициативе прокуратуры и решению Координационного совета Костанайской области заключалось в оказании помощи лицам, освободившимся из мест лишения свободы, и осужденным, состоящим на учете службы пробации [4].

Постоянность и системность данного подхода, несмотря на видимость преследования благородной цели, все же лично у нас вызывает сомнение, так как принцип «одного окна» должен действовать на регулярной основе в масштабе всего государства, и реализовываться конкретными ответственными должностными лицами местных исполнительных органов.

Таким образом, для кардинального изменения ситуации в сфере оказания социально-правовой помощи лицам, подпадающим под пробацию, предлагаем:

1. В закон РК «О пробации» внести следующие изменения:

Статья 6. Меры ресоциализации, социальной адаптации и реабилитации лиц, в отношении которых применяется пробация.

2. Меры, предусмотренные пунктом 1 настоящей статьи, реализуются субъектами, осуществляющими пробацию, на основании индивидуальной программы оказания социально-правовой помощи.

Статья 10. Компетенция местных исполнительных органов.

1. Местные исполнительные органы области, города республиканского значения, столицы, района, города областного значения, района в городе, города районного значения, поселка, села, сельского округа организуют процесс, связанный с оказанием социально-правовой помощи лицам, в отношении которых применена пробация, и обеспечивают предоставление им специальных социальных услуг в соответствии с законодательством Республики Казахстан, в пределах своих полномочий.

2. В целях оказания социально-правовой помощи местные исполнительные органы:

1) проводят изучение личности лица обратившего за ней, с установлением состояния здоровья, уровня его образования и трудовой занятости, наличия места жительства, а также выясняют иные сведения, необходимые для определения вида и объема предоставления ему социально-правовой помощи;

2) по результатам изучения личности и жизненной ситуации лица, составляют индивидуальную программу оказания социально-правовой помощи, в которой указывается, виды и объем, той помощи, которую необходимо предоставить, и конкретные государственные органы, граждане, общественные объединения или иные юридические лица, которые будут ее предоставлять;

3) разъясняет порядок предоставления социально-правовой помощи, в рамках составленной индивидуальной программы.

3. При составлении индивидуальной программы оказания социально-правовой помощи в отношении лица, к которому применяется приговорная пробация учитываются данные досудебного доклада (при его наличии).

4. При составлении индивидуальной программы оказания социально-правовой помощи в отношении лица, к которому применяется постпенитенциарная пробация, учитываются следующие обстоятельства:

1) длительность пребывания в учреждении уголовно-исполнительной (пенитенциарной) системы, а также его вид для оценки потребности в социальной адаптации и реабилитации;

2) сохранение или утрата социально полезных связей по причине пребывания в учреждении уголовно-исполнительной (пенитенциарной) системы;

3) возможности самостоятельного трудового и бытового устройства, сохранение трудовых навыков, а также наличие полученных в период пребывания в учреждении уголовно-исполнительной (пенитенциарной) системы образования и профессии;

4) наличие возмещенных и (или) невозмещенных исковых требований в период пребывания в учреждении уголовно-исполнительной (пенитенциарной) системы;

5) потребность в получении специальных социальных услуг;

6) иные обстоятельства, которые могут повлиять на осуществление постпенитенциарной пробации.

5. Правила оказания социально-правовой помощи устанавливаются Правительством Республики Казахстан.

Изменения предложены в контексте конкретизации функции по предоставлению социально-правовой помощи лицам, в отношении которых применяется пробация.

Кроме того, местные исполнительные органы, непосредственно не оказывают социально-правовую помощь, например, предоставить медицинские услуги либо услуги в овладении профессией (профессиональная подготовка, переподготовка и повышение квалификации), обеспечить психологическое сопровождение, получение установленных законодательством Республики Казахстан льгот и социальных выплат, осуществить социально-психологическое и психологическое консультирование, оказать помощь в восстановлении семейных и иных социально-позитивных связей и др.

Все вышеперечисленные услуги осуществляют специализированные органы или организации, как государственной, так иной формы собственности, или общественные объединения либо отдельные граждане, к которым и должно быть направлено лицо, обратившееся за оказанием того или иного вида, или комплекса социально-правовой помощи.

Согласно пункта 7) статьи 15 УИК РК именно Правительство Республики Казахстан утверждает правила оказания социально-правовой помощи лицам, в отношении которых применена пробация [5].

Из изложенного вытекает то, что местные исполнительные органы не просто исполняют полномочия по оказанию социально-правовой помощи, а организуют процесс его предоставления со стороны государственных специализированных органов и негосударственных общественных объединений.

2. Издание нового постановления Правительства Республики Казахстан «Об утверждении правил оказания социально-правовой помощи лицам, в отношении которых применяется пробация» по разрабатываемому нами проекту.

Суть предлагаемых нами нововведений состоит в следующей модели прописанных правил.

В первую очередь, в разрабатываемый нами проект соответствующего Постановления Правительства РК вносится указание на то, что процесс оказания местными исполнительными органами социально-правовой помощи осуществляется на основе индивидуальной программы.

Составление индивидуальной программы в рамках пенитенциарной probation, администрацией учреждения уголовно-исполнительной (пенитенциарной) должно осуществляться совместно с представителем отдела занятости и социальных программ местного исполнительного органа по месту дислокации.

По предлагаемой модели, первый экземпляр индивидуальной программы в течение двух дней после ее составления, направляется в отдел занятости и социальных программ функционирующий при местном исполнительном органе по предполагаемому месту проживания к моменту освобождения лица.

Второй экземпляр индивидуальной программы выдается лицу под роспись.

Лицам, в отношении которых применяется пенитенциарная пробация, администрацией учреждения уголовно-исполнительной (пенитенциарной) системы совместно с представителем отдела занятости и социальных программ будет разъясняться порядок получения специальных социальных услуг согласно законодательству Республики Казахстан к моменту освобождения, о чем должен составляться соответствующий акт ознакомления по устанавливаемой форме.

К основному направлению социально-правовой помощи лицам, в отношении которых применяется пробация, мы добавили ранее не фигурировавшее «предоставление специальных социальных услуг при признании лица находящимся в трудной жизненной ситуации в соответствии с законодательством РК».

В целях юридического закрепления роли Службы probation по реализации функции содействия подучетным в получении социально-

правовой помощи, следует прописать правило о том, что лица, которым лишение свободы было заменено альтернативным видом наказания, а также приговоренные к ограничению свободы и осужденные условно, ознакамливаются с законодательством РК о порядке предоставления помощи и специальных социальных услуг, о чем составляется соответствующий акт.

После ознакомления с перечнем своих прав, по поступившей от подучетного лица просьбе, сотрудник Службы пробации выдает ему направление по установленной форме для определения объема оказания социально-правовой помощи, выявления обстоятельств способствующих признанию лица находившемуся в трудной жизненной ситуации, установления потребности в получении социальных услуг, и составления индивидуальной программы.

Адресатом направления выступает отдел занятости и социальных программ местного исполнительного органа.

Далее прописываем положения, закрепляющие на участке работы по координации индивидуальной программы, конкретную ответственную штатную должностную единицу местного исполнительного органа.

Из всего перечня учреждений структурно входящих в систему местных исполнительных органов, исходя из распределения функций и участков деятельности, замыкать на себе сферу курирования социальных услуг населению, может лишь отдел занятости и социальных программ, мы пришли к выводу, что наиболее подходящей для реализации данного направления работы, является кандидатура работающего при них «Социального работника по оценке и определению потребности в специальных социальных услугах».

Закрепление функции координации индивидуальных программ реализуемых в рамках института пробации, за отмеченной штатной единицей, видится нам путем внесения дополнения в Приказ и.о. Министра труда и социальной защиты населения Республики Казахстан от 25 октября 2017 года №360 «Об утверждении Типовых квалификационных характеристик должностей руководителей, специалистов и других служащих организаций социальной защиты и занятости населения» [6].

Для этого в главу 2 параграф 1 устанавливающей типовые квалификационные характеристики должностей специалистов организаций социальной защиты и занятости населения, дополнительным абзацем следует внести перечень должностных обязанностей в редакции:

– составляет индивидуальную программу оказания социально-правовой помощи лицу в отношении, которого применяются пробация, и координирует ее реализацию.

С учетом того, что наименование должностей может меняться, в тексте проекта постановления Правительства ответственное должностное лицо считаем целесообразным обозначить «социальным

работником государственного учреждения занятости и социальных программ функционирующего при местном исполнительном органе».

Реализация индивидуальной программы составленной в рамках пенитенциарной probation, должна в перспективе координироваться социальным работником государственного учреждения занятости и социальных программ функционирующего при местном исполнительном, органе по месту проживания освобождаемого лица.

Далее прописываем, что индивидуальная программа для лиц, обратившихся по направлениям, выданным службой probation и местной полицейской службой, при наличии оснований составляется социальным работником государственного учреждения занятости и социальных программ функционирующего при местном исполнительном органе по месту проживания в течение 10 календарных дней с момента их обращения, и координируется им в течение всего периода оказания социально-правовой помощи.

Органы занятости и социальных программ местных исполнительных органов по нашему замыслу должны ежеквартально информировать службы probation и местную полицейскую службу соответствующей административно-территориальной единицы о ходе реализации индивидуальных программ в отношении лиц, к которым применяется probation.

Подобные новеллы, безусловно, будут способствовать укреплению взаимодействия службы probation с местными исполнительными, в лице органов занятости и социальных программ.

Сфера оказания социально-правовой помощи должна быть прозрачной для всех заинтересованных государственных органов, и ее прозрачность для Службы probation являются важным источником информации, влияющим на процесс исправления подучетных и профилактики правонарушений.

В конечном итоге качественно организованная и скоординированная работа по оказанию социально-правовой помощи лицу, подпадающему под probation, является одним из основных факторов ресоциализации, которая может влиять на условно-досрочное освобождение от отбывания наказания и снятие с probationного контроля.

3. В целях гармонизации законодательства, и полноты гарантий получения социально-правовой помощи лицами, подпадающими под probation, считаем целесообразным дополнить Закон РК «О специальных социальных услугах» пунктами регламентирующими оценку потребности в специальных социальных услугах и их предоставление.

Для этого предлагаем:

В статью 14. «Оценка и определение потребности в специальных социальных услугах», внести части 3.1. и изложить ее в следующей редакции:

3.1. Определение потребности в специальных социальных услугах, для лиц, подпадающих под пробацию, осуществляется социальным работником при составлении индивидуальной программы оказания социально-правовой помощи, предусмотренной статьями 6, 10 Закона РК «О пробации».

В статью 15. Предоставление специальных социальных услуг

1.1. Предоставление гарантированного объема специальных социальных услуг, для лиц, подпадающих под пробацию, осуществляется в рамках индивидуальной программы оказания социально-правовой помощи, предусмотренной статьями 6,10 Закона РК «О пробации».

Обозначенные нами пути оптимизации позволят на наш взгляд создать механизм реальной, а не мнимой реализации норм Закона РК «О пробации» в части оказания социально-правовой помощи.

Предлагаемые меры будут способствовать полноценной реализации предусмотренных пунктами 5,6,7 ст.3 Закона РК «О пробации», принципов:

- дифференцированного и индивидуального подхода при определении объема социально-правовой помощи и осуществлении пробационного контроля в отношении лиц, к которым применяется пробация;

- стимулирования правопослушного и активного общественно полезного поведения лиц, в отношении которых применяется пробация;

- взаимодействия субъектов, осуществляющих пробацию [7].

Список использованной литературы:

1. О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам внедрения новой регуляторной политики в сфере предпринимательской деятельности и перераспределения отдельных функций органов внутренних дел Республики Казахстан: закон Республики Казахстан от 30 дек. 2021 г.

2. О специальных социальных услугах: закон Республики Казахстан от 29 дек. 2008 г.

3. Об утверждении правил оказания социально-правовой помощи лицам, состоящим на учете службы пробации: постановление Правительства Республики Казахстан от 23 окт. 2014 г. №1131.

4. [Электронный-ресурс] – Режим доступа: https://bureau.kz/analiz/kommenta_rii_i_zaklyucheniya_alternativy-lish_eniyu-svobody/ (дата обращения: 05.09.2022).

5. Уголовно-исполнительный кодекс Республики Казахстан от 5 июля 2014 года.

6. Об утверждении Типовых квалификационных характеристик должностей руководителей, специалистов и других служащих организаций социальной защиты и занятости населения: приказ и.о.

Министра труда и социальной защиты населения Республики Казахстан
от 25 окт. 2017 г. №360.

7. О пробации Закон Республики Казахстан от 30 дек.2016 г.

АБЕНОВ ДАНИЯР ЕДЕЛЬХАНОВИЧ,

**преподаватель-методист, магистр
педагогических наук**

ПРОБЛЕМЫ РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ ОСУЖДЕННЫХ ЗА ЭКСТРЕМИСТСКИЕ И ТЕРРОРИСТИЧЕСКИЕ ПРЕСТУПЛЕНИЯ

Одно из направлений ресоциализации осужденных за экстремистские и террористические преступления (ЭиТП) является теологическая реабилитация, переубеждение человека, отказ от религиозных радикальных убеждений. Эффективного противодействия экстремистским принципам нельзя добиться только усилиями правоохранительных органов и административной системы. Необходима комплексная программа рационального, планомерного и постоянного привлечения ресурсов всего казахстанского общества: представителей духовенства, научного сообщества, экспертов и СМИ. На сегодняшний день законодательство о противодействии экстремистской деятельности еще не в полной мере обеспечивает возможность противодействия экстремизму, в том числе религиозно мотивированному. Особенно отчетливо это проявляется в слабой эффективности применения Закона РК «О противодействии экстремизму». Многие материалы, признанные судами экстремистскими, беспрепятственно распространяются в Интернете. Весьма низким остается и экспертная оценка экстремисткой деятельности религиозных организаций. В качестве экспертов нередко привлекаются люди, не обладающие соответствующим образованием и поверхностно ориентирующиеся в деятельности современных религиозных объединений.

Ресоциализация осужденного за ЭиТП должна осуществляться постоянно, она не должна быть временной кампанией. Необходимым условием эффективности предупреждения возникновения вражды, розни и ненависти на религиозной почве является компетентное знание состояния религиозной ситуации в конкретной местности. При этом речь не идет только о количестве религиозных организаций и культовых зданий. Куда важнее знать вероучение, обряды и особенно социально-этические программы религиозных объединений. Следует внимательно изучить их на предмет наличия в них явных или скрытых смыслов, формулировок, призывов, содержащих пропаганду вражды, ненависти к другим религиозным образованиям. Для более глубокого понимания состояния религиозной ситуации целесообразно обращаться за

консультациями к теологам, обладающим не только религиоведческими познаниями, но и навыками проведения экспертной оценки различных сторон деятельности осужденного за ЭИТП. Во избежание односторонности необходимо исследовать деятельность религиозных объединений в динамике, к которому относит себя осужденный за ЭИТП, учитывая перемены в вероучительном и обрядовом комплексе, в социальных ориентациях [1].

Существенным компонентом ресоциализации является изучение состояния правового сознания осужденного за ЭИТП. Правосознание осужденного за ЭИТП – это далеко не отвлеченная мыслительная конструкция. Данное понятие отражает и выражает уровень зрелости осужденного, и его способность и готовность отстаивать свои конституционные права в самых различных обстоятельствах. Из всех функций правосознания осужденного в настоящее время важнейшее значение приобретает «оценочная функция». Важно не только знать о конституционных гарантиях свободы вероисповедания, но и осознавать их ценность для свободного выражения своих взглядов, выполнения религиозным объединением своего предназначения. И здесь многое зависит от организаторов процесса ресоциализации, их желания и умения найти эффективные формы трансляции в сознание и убеждения осужденного за ЭИТП суждений социальных доктрин, относящихся к свободе вероисповедания, месте конкретного религиозного объединения в жизни казахстанского общества. Приходится признать, что привить «оценочную функцию» достаточно сложно [2].

Наиболее распространенной формой деформации правового сознания осужденных за ЭИТП является инфантилизм. Относясь к самому мягкому проявлению искаженного отражения правовой действительности, инфантилизм прежде всего выражается в отсутствии правовых знаний, достаточных для понимания содержания и смысла правовых норм, относящихся к свободе вероисповеданий и регулированию деятельности религиозных объединений. Правовой нигилизм может принимать форму пассивного, хотя нередко и осознаваемого, пренебрежительного отношения к правовым нормам о свободе вероисповеданий и регулированию деятельности религиозных объединений, а также демонстративно-негативного отношения к таким нормам. Подчас правовой нигилизм мотивируется политическими соображениями, утверждениями, будто при существующей политической системе в принципе не могут быть реализованы конституционные гарантии свободы вероисповедания и беспрепятственного функционирования объединений верующих. Многочисленные факты прошлого и настоящего свидетельствуют: подобные позиции разделяют лидеры и последователи деструктивных религиозных объединений [3].

Действенным способом противодействия религиозно и этнически окрашенному экстремизму среди осужденных за ЭИТП должно стать

воспитание духа толерантности. Развитие толерантности включает культивирование духа открытости, умение конструктивно разрешать возникающие разногласия и обеспечивать продвижение от конфликтных ситуаций к примирению и преодолению непонимания и противоречий. Воспитанию духа толерантности активно помогает программа дерадикализации, которая включает в себя также идеологическое направление.

Трудовое воспитание наряду с теологической работой, также является важным фактором в ресоциализации осужденных за ЭИТП. Труд должен восприниматься осужденными ни как «обязанность», а как «право». При этом это «право осужденного» на труд, должно быть им доказано своим примерным поведением, это должно быть некой льготой, которую следует заслужить. Поскольку, на сегодня, несмотря на обязанность осужденных трудиться, в подавляющем большинстве случаев их невозможно обеспечить работой, то есть речь идет о пустом декларировании одного из основных средств исправления, что само по себе уже дает отрицательный исправительный эффект. Обязанность труда осужденных не является обязанностью государства обеспечить их всех трудом. Государство может выборочно обеспечивать осужденных трудом [4].

Также мы полагаем необходимым пересмотреть такую важную проблему как привлечение лиц, осужденных к лишению свободы к работам без оплаты труда. Полагаем при рассмотрении вопросов привлечения осужденных в местах лишения свободы к труду, следует исходить из того принципиального положения о том, что труд в местах лишения свободы должен быть нацелен на оказание позитивного воспитательного воздействия на осужденного. То есть способствовать, прежде всего, положительному изменению сознания осужденного. Следовательно, и неоплачиваемый труд по благоустройству должен как минимум, если уж не изменять позитивно сознание осужденного, то хотя бы не оказывать отрицательного воздействия на него. При этом необходимо помнить, что труд в местах лишения свободы сам по себе в силу особого положения осужденного психологически воспринимается последним неоднозначно [5].

Анализ ситуации в рассматриваемой сфере показывает, что в Казахстане:

- 1) производственные базы, средства производства, которыми обладают предприятия УИС, если говорить мягко, морально и физически уже давно устарели, совершенно не отвечают современным требованиям, а по факту подавляющая их часть находится в запущенном, ветхом состоянии, не используются и более того их практически невозможно использовать либо модернизировать. Поскольку в ранее действовавшем виде они уже не нужны в принципе, и понесенные затраты на их переоснащение навряд ли окупятся;

2) при существующем подходе производительность труда осужденных вызывает серьезную критику, особенно там, где требуется выполнение квалифицированных работ;

3) не секрет, что порой осужденные по разным причинам приводят в негодность средства производства, искусственно снижают производительность труда, препятствуют должному выполнению работ, иными словами, отсутствует необходимая внутренняя мотивация, отягощенная эмоциональной напряженностью между осужденными и администрацией;

4) свободный рынок с опаской относится во многих случаях к товарам и услугам осужденных, стараясь по возможности вообще избежать контакта с осужденными, не говоря уже о закупках у них неких товаров;

5) бизнес сообщество можно сказать практически не использует производственные и трудовые ресурсы исправительных учреждений, опасаясь режимных трудностей и внутриучрежденческих сложных взаимоотношений;

6) стабильность показателя привлеченности к оплачиваемым работам осужденных в местах лишения свободы за последние 10 лет (порядка 40%) указывает на выработку потенциала существующего механизма (правовых и организационных форм) организации труда осужденных.

Очевидно, что проблем в ресоциализации осужденных за ЭИТП достаточно, необходимо продолжить изучение данного направления и выработать рекомендации для решения наиболее сложных вопросов.

Список использованной литературы

1. Копалкина, Е.Г. Особенности правового регулирования постпенитенциарной адаптации осужденных в казахстане / Е.Г. Копалкина, Н.В. Илтакова // Право зарубежных стран: проблемы теории и практики; [Электронный ресурс]-Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-pravovogo-regulirovaniya-postpenitentsiarnoy-adaptatsii-osuzhden-nyh-v-kazahstane> (дата обращения: 20.10.2022).

2. Ресоциализация осужденных – ключевая задача уголовно-исполнительной системы Казахстана; [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://www.zakon.kz/4869356-resotsializatsiya-osuzhdennyh.html> (дата обращения: 20.10.2022).

3. Аккулев, А.Ш. Некоторые вопросы совершенствования деятельности Комитета уголовно-исполнительной системы Министерства юстиции Республики Казахстан / А.Ш. Аккулев, // Молодой ученый. – 2011. – №3(26). – Т.2. – С. 46-49. - [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://moluch.ru/archive/26/2693/> (дата обращения: 20.10.2022).

4. Курмангали, М.Ш. Социальная реабилитация заключенных: международно-правовые стандарты и законодательство Республики Казахстан [Электронный ресурс] - Режим доступа: https://otherreferats.allbest.ru/law/00878057_0.html (дата обращения: 20.10.2022).

5. Кузнецов, Н.В. Общественное воздействие в системе средств исправления, осужденных в казахстане: понятие и содержание / Н.В. Кузнецов, А.Б. Кумарова, В.Н. Жамулдинов // Материалы IX Международной студенческой научной конференции «Студенческий научный форум» [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://scienceforum.ru/2017/article/2017037009> (дата обращения: 20.10.2022).

ЕРИСКОВСКИЙ СЕРГЕЙ ЮРЬЕВИЧ,

**преподаватель специальных дисциплин
строительного колледжа Управления
образования Костанайской области**

ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В МЕСТАХ ЛИШЕНИЯ СВОБОДЫ КАК СРЕДСТВО РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ ОСУЖДЕННЫХ И ИХ СОЦИАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ ПОСЛЕ ОСВОБОЖДЕНИЯ

Согласно статье 24 Конституции Республики Казахстан [2] каждый имеет право на свободу труда, свободный выбор рода деятельности и профессии. Глава 14 Уголовно-исполнительного Кодекса Республики Казахстан [3], регламентирует все вопросы привлечения к труду осужденных и при этом, согласно статье 99 УИК Республики Казахстан все осужденные к лишению свободы обязаны трудиться в местах и на работах, определяемых администрацией исправительного учреждения, с оплатой труда.

История использования труда осужденных до распада Советского Союза показывает, что их труд использовался не для достижения целей исправления, а для получения прибыли и развития народного хозяйства и воспринимался осужденными больше в качестве карательного элемента, чем исправительного.

В наше время труд осужденных к лишению свободы рассматривается как способ удовлетворения, прежде всего, их духовных и материальных потребностей.

Между тем, как известно, вопрос крайне низкой эффективности использования труда осужденных, находящихся в местах лишения свободы является одной из самых злободневных проблем, требующей вдумчивого осмысления и принятия скорейших мер по его максимально возможному разрешению.

Решением этих проблем занимаются как органы исполнительной власти, так и общественные, религиозные организации, коммерческие и некоммерческие структуры.

Получение профессионально-технического образования для осужденного необходимо, поскольку они будут трудоустроены в учреждении и смогут повышать свою квалификацию. Все это позволит им получить работу после освобождения. Возможность получения образования – один из главных компонентов успешной социализации бывших заключенных.

На территории учреждения УК 161/2 Комитета УИС МВД Республики Казахстан функционирует КГКП «Костанайский строительный колледж», в котором осужденные могут обучаться специальности электрика, каменщика, сварщика, мастер столярного и мебельного производства. Они в настоящее время являются наиболее востребованными.

Особое внимание уделяется учащимся – осужденным, которые проходят производственное обучения и производственную практику. Производственная практика проходит на базе филиала РГП «Енбек-Костанай». Педагогический коллектив колледжа, преимущественно, состоит из специалистов высшей и первой категорий. Их основная задача – мотивировать приобретение социально важных качеств и профессиональных знаний для успешной адаптации осужденных после освобождения. Мастера производственного обучения активно участвуют в работе «Совета воспитателей отряда». Их мнение учитывается при переводе в колонию-поселения и при представлении на условно-досрочное освобождение осужденных.

Как уже было отмечено, одной из форм исправления осужденных является трудотерапия [4, 86 стр.]. Это один из методов воспитания людей, преступивших закон, позволяющий оградить таких людей от негативного воздействия преступной среды в местах отбывания наказания и подготовить к жизни после освобождения. Осужденные должны покидать учреждение с хорошими трудовыми навыками, а не иждивенцами, привыкшими жить за чужой счет.

Для этого в учреждении существует отдел по организации труда осужденных (ООТО). Его основными задачами являются: решение вопросов по трудоустройству осужденных и организация профессионально-технического образования. Совместно с филиалом РГП «Енбек-Костанай» сотрудниками ООТО проводится работа по подбору и расстановке осужденных по производственным участкам. На территории промышленной зоны при непосредственном участии отдела ООТО открыты швейные, мебельные, деревообрабатывающие и металлообрабатывающие цеха, имеется пекарня, где осужденные сами делают замес и выпекают хлеб.

В весенне-летний период на территории промышленной зоны организуются строительные бригады для ремонта общежитий и других объектов учреждения. В процессе труда осужденный уходит от мысли, что он находится в местах лишения свободы, чувствует себя полноценной личностью, ставит перед собой какие-то цели, отвлекается от отрицательных эмоций. Во время обучения профессии у него нормализуется психическое состояние, он постоянно находится в коллективе и занят познавательной деятельностью. Данное состояние формирует у осужденного положительное отношение к обществу в целом. Когда-то, совсем не скоро, эти люди выйдут на свободу с дипломом о техническом образовании и новым взглядом на жизнь.

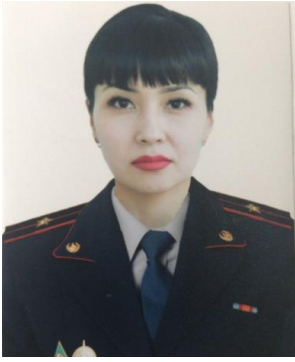
Список использованной литературы:

1. Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность: Послание Президента Республики Казахстан от 31 янв. 2017 г. [Электронный ресурс] – Режим доступу: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1700002017> (дата обращения: 02.11.2022 г.).

2. Конституция Республики Казахстан: принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года [Электронный ресурс] – Режим доступу: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000> (дата обращения 02.11.2022 г.).

3. Уголовно-исполнительный кодекс Республики Казахстана от 5 июля 2014 г. №234-V ЗРК [Электронный ресурс] – Режим доступу: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000234> (дата обращения 02.11.2022 г.).

4. Ивасенко, Я.С. Общее и профессиональное образование, профессиональное обучение как средства исправления осужденных к лишению свободы: дисс.... канд. юрид наук: 12.00.08 / Я.С. Ивасенко Академия права и управления Федеральной службы исполнения наказаний. – Рязань, 2014. – 275 с.

КАРЫМСАКОВА ДИНА ТАЛГАТОВНА,

**докторант Костанайской академии
МВД Республики Казахстан
имени Ш. Кабылбаева**

ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНОГО СТАТУСА СУБЪЕКТОВ ИНСТИТУТА ОТСРОЧКИ ОТБЫВАНИЯ НАКАЗАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ

Положение, занимаемое личностью в системе общественных взаимоотношений, признается социальным статусом человека. Как правило, социальный статус характеризуется исходя из внешних признаков индивида, таких как национальность, возраст, профессия, финансовое положение и др. В меньшей степени учитываются внутренние признаки, к которым относятся личностные качества и особенности лица. Указанное положение налагает на человека определенные обязательства, которые предписаны нормами права и морали. Так, имеющийся социальный механизм строго определяет объекты на социальные классы, которые в свою очередь предписывают соответствующее поведение, от реализации которого зависит уровень развития общества.

Говоря об осужденном, как правило, анализируются аспекты, связанные с его правовым статусом, которые включают в себя предусмотренные законом права и обязанности, свободы и интересы, возникающие в процессе отбывания того или иного наказания. Юридическое положение осужденного регламентированы национальными нормативными и правовыми документами, а также международными стандартами, ратифицированные Республикой Казахстан.

В рамках настоящей статьи нас интересует положение осужденных, в отношении которых применена мера освобождения от наказания в виде отсрочки. Так, в виду беременности женщины или наличия у женщины малолетних детей, либо в случае, если мужчина в одиночку воспитывает малолетних детей, суд вправе приостановить исполнение наказания в отношении указанных осужденных, признанные виновными в совершении преступлений, не повлекший особой опасности обществу. Исходя из норм уголовного (ст. 74 УК РК) [1] и уголовно-исполнительного законодательства (ст. ст. 163-164 УИК РК) [2] вытекают следующие аспекты:

- отсрочка отбывания наказания применяется на определенный срок, беременным женщинам на год, женщинам и мужчинам, имеющим

малолетних детей до пяти лет, но до достижения им четырнадцатилетнего возраста;

- отсрочка отбывания наказания может быть назначена как в процессе назначения меры уголовной ответственности, так и в период отбывания наказания;

- контроль за поведением осужденных, в отношении которых применена отсрочка отбывания наказания реализуется службой пробации;

- в рамках отсрочки отбывания наказания осужденным возлагаются обязанности в виде надлежащего воспитания и ухода за ребенком, а также недопущение совершения административных правонарушений:

- неисполнение обязанностей и условий отсрочки отбывания наказания осужденные привлекаются к установленной законом ответственности;

- по окончании срока отсрочки отбывания наказания осужденный может быть освобожден от реального отбывания наказания или наказание заменяется на более мягкую уголовно-правовую меру, либо направлен в учреждение или орган уголовно-исполнительной системы для отбывания наказания в соответствии с приговором суда.

Институт освобождения от наказания является правом государства, которое применяется в отношении правонарушителя в целях достижения таких важных задач как исправление и ресоциализация. Кроме того, рассматриваемый феномен соблюдает принципы гуманизации, дифференциации и индивидуализации уголовной ответственности, справедливости и законности.

Анализируя правовую природу отсрочки отбывания наказания необходимо отметить, что законодатель в первую очередь учитывает интересы ребенка осужденного. Так, в соответствии со статьей 21 Закона РК «О правах ребенка» каждый ребенок имеет право жить и воспитываться в семье, право знать своих родителей и других близких родственников, право на их заботу и воспитание, за исключением случаев, когда это противоречит его интересам [3]. В этой связи, мы поддерживаем мнение С.И. Туренко, который считает, что «семья – это важное первичное социальное звено в жизни каждого человека. Семейное воспитание является наилучшей формой воспитания ребенка, которую знает человечество. Никакие общественные формы воспитания не могут сравниться с семьей, а неоднократные попытки заменить семейное воспитание общественным служат тому подтверждением. Поэтому задачей семейного законодательства является защита права ребенка на воспитание в семье» [4., 272 стр.]. Следовательно, государство стремится сохранить и укрепить базовые общечеловеческие ценности путем недопущения разрыва и утраты родственных взаимоотношений, поскольку семья олицетворяет собой фундамент общества. На основании этого, современное отечественное

уголовное судопроизводство активно использует институт отсрочки отбывания наказания в отношении определенной группы осужденных.

Особое положение женщины, а именно беременность, характеризуется специфическими физиологическими, психологическими и эмоциональными изменениями в организме, которые всегда требуют тщательного внимания и наблюдения специалистами. Так, в соответствии с частью 3 статьи 81 Кодекса РК «О здоровье народа и системе здравоохранения» беременные женщины имеют право на:

- «охрану здоровья и помощь в период беременности, при родах и после родов, в том числе преждевременных, определяемых международными критериями живорождения и мертворождения плода, с применением методов, разрешенных на территории Республики Казахстан;

- медицинскую помощь в период беременности, во время и после родов;

- обследование, лечение и медицинское вмешательство в период беременности только с их согласия или законного представителя, за исключением случаев, когда промедление обследования, лечения и проведения медицинских вмешательств угрожает жизни женщины и ребенка (плода), когда решение об осуществлении обследования, лечения и медицинского вмешательства принимает врач или консилиум;

- соблюдение режима рабочего времени, отпуска по беременности и родам, отпуска без сохранения заработной платы по уходу за ребенком до достижения им возраста трех лет и условий труда беременных женщин и кормящих матерей в соответствии с трудовым законодательством Республики Казахстан;

- оказание кормящим матерям (родителям) квалифицированной поддержки, консультирование медицинскими работниками, обученными по вопросам лактации, методике исключительно грудного вскармливания и дополнительного кормления;

- поддержку практики грудного вскармливания, которую реализуют медицинские организации, дружелюбные к ребенку;

- предоставление работодателем времени на обследование и постановку на медицинский учет по беременности до двенадцати недель с сохранением места работы, должности и средней заработной платы;

- иные гарантии и поощрения в соответствии с законами Республики Казахстан» [5].

В рамках Концепции семейной и гендерной политики в Республике Казахстан до 2030 года, государством ставятся задачи по совершенствованию медицинской, социальной и психологической поддержки женщин в период беременности, родов и после рождения ребенка, внедрению новых форм работы по подготовке к родительству, родам и грудному вскармливанию [6].

Материнство поощряется и охраняется государством. Социальная политика в области поддержки матерей реализуется посредством оказания им помощи в виде единовременных пособий, выплачиваемых денежных средств в период ухода за ребенком, различных льготных программ по приобретению жилья, предоставления декретных отпусков, в соответствии с трудовым законодательством и др. Поскольку экономическое и социально-политическая ситуация в стране меняется, уровень жизненных потребностей человека растут, предусмотренные гарантии и поддержка женщинам, имеющим детей, носит динамический характер, выражающийся в совершенствовании существующих привилегий.

Осужденные женщины, имеющие детей и воспитывающие их в местах лишения свободы имеют особое положение в пенитенциарной системе. Согласно международным стандартам, регламентированным Правилами ООН, касающиеся обращения с женщинами-заключенными и мер наказания для женщин-правонарушителей, не связанных с лишением свободы, «женщинам-заключенным, дети которых находятся в исправительном учреждении вместе с ними, предоставляются самые широкие возможности для проведения времени со своими детьми» [7]. На основании этого, в отношении осужденных женщин, имеющих детей, предусмотрен отличный порядок и условия отбывания наказания в местах лишения свободы, нежели обычных осужденных женщин.

Особого внимания заслуживают мужчины, в одиночку воспитывающих детей. Традиционно наше общество воспитание и уход за ребенком возложила на плечи женщин. Однако, существуют жизненные ситуации, когда мужчина самостоятельно, без помощи третьих лиц, осуществляет в полной мере родительские обязанности. Именно, такие мужчины, вступившие в орбиту уголовного правосудия, могут быть освобождены от наказания.

В соответствии с данными последней переписи населения, в Казахстане более 70 000 мужчин, воспитывают детей самостоятельно [8]. Однако, национальное законодательство не предусматривает определение «матерей одиночек», либо отцов, в одиночку воспитывающих детей. В связи с этим, конкретной социальной помощи такой категории граждан не оказывается. Адресная социальная помощь предоставляется индивидуально исходя из материального положения каждого родителя. Так, в случае если женщина или мужчина, воспитывающие самостоятельно детей находятся за чертой бедности, им может быть оказана безусловная или обусловленная помощь.

Стоит отметить, что отсрочка отбывания наказания в отношении мужчин, воспитывающих в одиночку малолетнего ребенка, стала применяться в 2011 году на основании принятого Закона РК «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам дальнейшей гуманизации уголовного законодательства и усиления гарантий законности в уголовном

процессе» [9]. До этого времени, рассматриваемая мера освобождения от наказания применялась лишь исключительно в отношении женщин.

Резюмируя, вышеизложенные аспекты, следует вывод, что в контексте уголовных правоотношений возможность освобождения данных осужденных от наказания играет важную роль как для общества в целом, так и для личности в частности.

Социальный статус беременных женщин более защищен, нежели женщин, имеющих малолетних детей либо мужчин, в одиночку, воспитывающих малолетних детей. Указанная защита проявляется реализуемым государством поддержки в виде материальной помощи. Указанное обстоятельство поясняется тем, что каждый индивид сам несет ответственность за свою жизнь, выбор и действия. Отход от коллективного сознания к индивидуальному, развитие рыночных отношений и постепенная ликвидация советского мышления предполагает «самость» каждого гражданина, что и доказывает, социальное положение рассматриваемой категории осужденных.

Список использованной литературы:

1. Уголовный кодекс Республики Казахстан: кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 г. №226-V (с изм. и доп. по сост. на 18.11.2022 г.) [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575252&doc_id2=31575252#pos=90;-158&pos2=1401;-69 (дата обращения: 02.09.2022).

2. Уголовно-исполнительный кодекс Республики Казахстан: кодекс Республики Казахстан от 5 июля 2014 г. №234-V ЗРК [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000234/k140234.htm> (дата обращения: 02.09.2022).

3. О правах ребенка в Республике Казахстан: закон Республики Казахстан от 8 авг. 2002г. №345 [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z020000345_#z41 (дата обращения: 02.09.2022).

4. Туренко, С.И. Особенности защиты и реализации прав ребенка на воспитание в семье / С.И. Туренко // Актуальные проблемы права: теория и практика. – 2016.

5. О здоровье народа и системе здравоохранения: кодекс Республики Казахстан от 7 июля 2020 г. №360-VI ЗРК [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://adilet.zan.kz/rus/docs/K2000000360/k20_360.htm (дата обращения: 02.09.2022).

6. Об утверждении Концепции семейной и гендерной политики в Республике Казахстан до 2030 года: Указ Президента Республики Казахстан от 6 дек. 2016 г. №384 [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1600000384> (дата обращения: 02.09.2022).

7. Правила Организации Объединенных Наций, касающиеся обращения с женщинами-заклученными и мер наказания для женщин-

правонарушителей, не связанных с лишением свободы (Бангкокские правила): Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей Организации Объединенных Наций от 16 марта 2011 г. №.A/RES/65/229 [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/O1100000002> (дата обращения: 02.09.2022).

8. «Мы существуем». Казахстанские отцы-одиночки говорят, что их дискриминируют [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://informburo.kz/stati/my-sushchestvuem-kazahstanskie-otcy-odinochki-govoryat-cto-ih-diskriminiruyut.html> (дата обращения: 03.09.2022).

9. О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам дальнейшей гуманизации уголовного законодательства и усиления гарантий законности в уголовном процессе: Закон Республики Казахстан от 18 янв. 2011 г. № 393-IV [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1100000393> (дата обращения: 03.09.2022).

РЕКОМЕНДАЦИИ

VI. Секция на тему: «Деятельность местной полицейской службы по профилактике подростковой преступности: проблемы правовой регламентации и правоприменения»

1. Основным вкладом в дело профилактики подростковой преступности будет являться значительная государственная поддержка института семьи в Казахстане и оказание особого внимания вопросам влияния семьи на развитие и становление несовершеннолетних. Следует продолжить работу по расширению сети досуговых и внешкольных учреждений в каждом населенном пункте.

2. Разработка отечественных программных продуктов, позволяющих родителям контролировать процесс посещения сайтов и социальных сетей несовершеннолетними. Следует продолжить работу по расширению сети досуговых и внешкольных учреждений в каждом населенном пункте.

3. Необходимо наладить деятельность и увеличить количество бесплатных дворовых клубов, специализированных спортивных и творческих школ, пришкольных спортивных секций и творческих кружков, бесплатных центров языковой подготовки, летних лагерей отдыха, в т. ч. спортивных и трудовых. Кроме того, есть смысл возродить детские и юношеские организации по подобию пионерии, комсомола, скаутских движений и т. п.

С учетом относительного дефицита спортивных школ, либо неудобным их расположением, в целях повышения качества спортивного воспитания подростков можно рассмотреть возможность изменения учебной программы по физической культуре, где занятия спортом должны проходить по школьным спортивным секциям, вне основного расписания уроков, это, например, секции казахской борьбы, бокса, тяжелой и легкой атлетики, художественной гимнастики и т. д., с проведением ежегодных республиканских спортивных соревнований между учебными заведениями. Тем самым, достигнув обеспечения 100%-м охватом детей и юношей профессиональными спортивными секциями без дополнительной постройки спортивных школ, а также обеспечив достаточное количество рабочих мест для тренерского состава.

4. Патриотическому воспитанию детей и молодежи должна быть отведена главенствующая роль в обеспечении общественного согласия и единства народа Казахстана, в общей системе профилактики подростковой преступности и в целом правонарушений, в т. ч. коррупционных. Поскольку именно всеобщий подлинный казахстанский патриотизм станет прочным фундаментом обеспечения общественного согласия и единства многонационального народа Казахстана, а также

построения нового общества, где нет места преступности, коррупции, экстремизму, терроризму и сепаратизму.

В этой связи, необходимо изучить и взять за основу систему патриотического воспитания Соединенных Штатов Америки, Китая и Российской Федерации. Кроме того, примечателен и весьма показателен для казахстанского общества и государственных органов тот факт, что любовь и уважение к государственному языку является одним из важнейших форм патриотизма в Китае и Российской Федерации. В свою очередь, в Республике Казахстан об особой роли государственного языка неоднократно отмечал Глава государства К.-Ж. К. Токаев, сказав, что «каждый гражданин, связывающий свое будущее с нашей страной, должен приложить все усилия к изучению государственного языка. Это и есть одно из проявлений настоящего патриотизма».

5. Для скорейшего достижения эффективности системы профилактики подростковой преступности, как никогда, необходима консолидация государства и всего казахстанского общества, а также создание постоянных диалоговых площадок для населения и власти, в том числе в социальных сетях и мессенджерах.

Целесообразно уделять пристальное внимание к результатам реализации администрацией, кураторским звеном, службой школьных психологов, а также сотрудниками ювенальной полиции принципа «нулевой терпимости» к мелким правонарушениям в организациях образования и внешкольных учреждениях, что положительно скажется на профилактике буллинга, хулиганства и прочих противоправных проявлений.

6. Необходимо комплексное и детальное исследование всей системы обеспечения безопасности в организациях образования Казахстана. Данные мероприятия положительно отразятся и на полном исключении фактов правонарушений, совершаемых как подростками, так и в отношении последних.

Необходимо обеспечить полное оснащение объектов организаций образования, прилегающей к ним территории и максимально приближенных путей подхода освещением и качественной системой видеонаблюдения, исключая наличие «слепых» зон. Что, безусловно, окажет благоприятное действие на предупреждение, своевременное пресечение и раскрытие возможных преступлений.

Необходимо усилить контрольно-пропускную систему организаций образования, с отказом от привычных всем вахтерш и привлечением для данных целей сотрудников специализированных охранных служб, так как объекты организаций образования относятся к категории объектов, уязвимых в террористическом отношении.

VII. Секция на тему: «Сервисная модель обеспечения общественной безопасности: теория и практика»

1. Сформировать эффективные, справедливые, прозрачные, оперативно реагирующие на запросы общества органы внутренних дел, работающие по принципу «слышащего государства».

2. Продолжить работу по внедрению новых подходов и инструментов превенции правонарушений и установления обратной связи с гражданами как наиболее эффективный способ противодействия преступности.

3. Предусмотреть расширение инструментов «отчетов полицейских перед населением», путем укрепления традиционных каналов взаимодействия с населением.

4. Систематизировать взаимодействие полицейских с населением по каналам прямой и обратной связи.

5. Обеспечить клиентоориентированность, оперативность и контроль за качеством рассмотрения обращений.

6. Необходимо проводить обучение полицейских новым формам взаимодействия с населением, а также оказывать соответствующую методологическую поддержку.

7. Органам внутренних дел оперативно реагировать на поступающие запросы СМИ, НПО и населения.

8. Внедрить комплексную систему мониторинга и прогнозирования социальных рисков.

9. Все услуги, оказываемые гражданам органами внутренних дел должны быть оказаны в максимально короткие сроки.

10. Пересмотреть квалификационные требования для сотрудников органов внутренних дел, улучшить систему отбора кандидатов на службу в органах внутренних дел. Акцент при дальнейшем совершенствовании процедур отбора необходимо сместить на профессиональные и личностные компетенции кандидатов.

11. Органы внутренних дел должны трансформироваться с учетом требований сервисной модели, основанной на опыте ведущих мировых практик и обеспечивающей надлежащий уровень безопасности населения и его удовлетворенность. В эту работу должны быть вовлечены все заинтересованные государственные структуры и общественность.

12. Разработать базовые нормы поведения полицейского в различных ситуациях, таких как стандарты обращения полицейского с гражданами, обслуживания полицейского населения, реагирования полицейского на конфликтные ситуации, на пресечение нарушений общественного порядка и т.д.

13. Продолжить установку в областных центрах модульных постов полиции, оснащенных современным оборудованием для круглосуточного режима работы и своевременной помощи гражданам.

Установленные посты создают эффект постоянного присутствия полиции на центральных улицах городов.

VIII. Секция на тему: «Организационно-правовые аспекты социальной реинтеграции лиц, освобождаемых из мест лишения свободы»

1. Социальная реинтеграция осужденных, освобождаемых из учреждений уголовно-исполнительной системы, является руководящим принципом пенитенциарной службы.

2. Результаты исследования показывают, что наиболее серьезные трудности, с которыми сталкиваются осужденные – это трудоустройство после освобождения из мест лишения свободы. Трудоустройство освобожденных из учреждений УИС осложнено тем, что осужденные за время отбывания наказания часто теряют профессиональные навыки и мотивацию к труду.

3. Учитывая опыт зарубежных стран, необходимо оказывать помощь лицам, отбывшим уголовное наказание и освобожденным от него, включая в себя две составляющие: помощь со стороны государства и помощь со стороны частного сектора (бизнес-структур).

4. Принятые на сегодняшний день государственные меры социальной помощи осужденным должным образом не отвечают масштабности их проблем, возникающих во время отбывания наказания. В Казахстане слабо развита сеть социальных учреждений, реабилитационных центров выполняющих функции социальной реинтеграции, помощь осуществляется автономно и разрозненно.

5. Для активизации работы по социальной реинтеграции лиц, освобожденных из мест лишения свободы следует принять ряд мер, которые можно условно разделить на две группы. Первая группа связана с деятельностью государственных органов и направлена на создание нормативной и организационной основы, социальной реинтеграции лиц, освобождаемых из учреждений уголовно-исполнительной системы. Вторая группа связана с расширением участия населения, общественных организаций и бизнес-структур в деятельности по социальной реинтеграции лиц, освобождаемых из учреждений уголовно-исполнительной системы.

6. В штатной численности уголовно-исполнительной системы РК не предусмотрены должности социальных работников и не хватает психологов. Деятельность данных специалистов позволила бы реализовать различные проекты по снижению негативного восприятия гражданами бывших осужденных.

7. Формирование социальной службы в пенитенциарной системе РК имеет возможность не только восстановить недостающие звенья в системе УИС, но и придать ей целостность, системность и качественную структуру.

**Сборник международной научно-практической
конференции
«Актуальные вопросы правоохранительной
деятельности»,
посвященной памяти прокурора Казахской ССР Утегена
Сеитовича Сеитова**

Под общей редакцией Г.К. Шушиковой
Корректор К.А. Муканова
Оформление и верстка С.А. Әбдімұратова

Подписано в печать _____ 2023.
Формат 60×84 1/8.
Усл.печ.л. 39.15

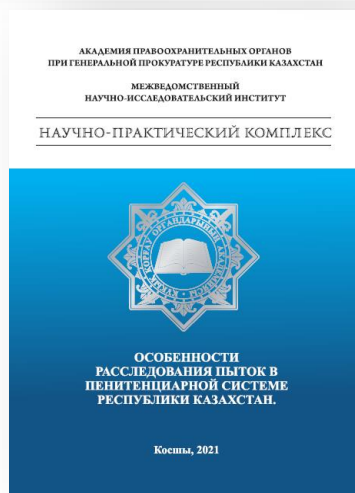
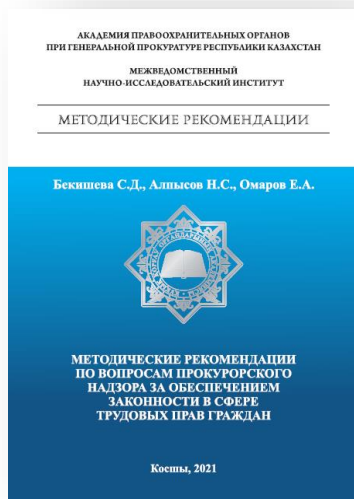
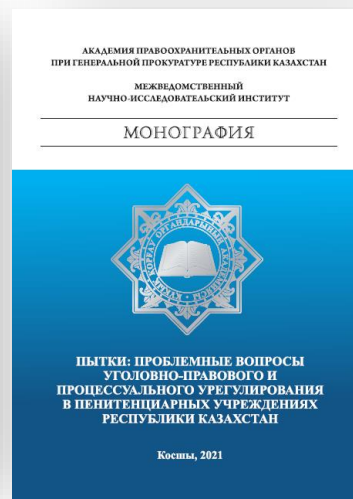
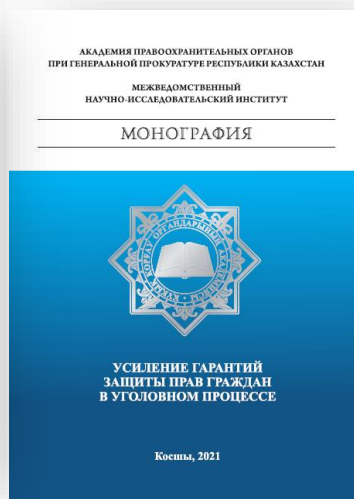
ГУ «Академия правоохранительных органов
при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан»
021804, Акмолинская область, г. Косшы, ул. Республики, строение 94

Отпечатано в типографии Академии правоохранительных органов
при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан
021804, Акмолинская область, г. Косшы, ул. Республики, строение 94

ИЗДАНИЯ АКАДЕМИИ ЗА 2020 ГОД

АКАДЕМИЯНЫҢ 2021 ЖЫЛҒЫ БАСЫЛЫМДАРЫ

ИЗДАНИЯ АКАДЕМИИ ЗА 2022 ГОД

